

Міністерство освіти і науки України

**Навчально-методичний центр професійно-технічної освіти
у Дніпропетровській області**

Методичний посібник

**на допомогу молодим фахівцям сфери ПТО
(викладачам, майстрам виробничого навчання)**

Випуск 4

Дніпро - 2016

№ з/п	Зміст	Стр.
	Передмова	4
Розділ 1. Нормативно-правова база		
1.1	Нормативні документи (гіперпосилання на документи в мережі Інтернет)	5
Розділ 2. Психолого-педагогічні засади педагога		
2.1	Професійна майстерність педагога	9
2.2	Освітні технології	14
2.3	Складові сучасного уроку	39
2.4	Міжпредметні зв'язки в навчальному процесі професійно-технічних закладів	42
2.5	Педагогічні ситуації на уроках. Поради щодо їх вирішення	53
Розділ 3. На допомогу майстрам-початківцям та молодим викладачам спеціальних дисциплін		
3.1	Кваліфікаційні вимоги до майстрів виробничого навчання професійних навчальних закладів та оплати їх праці за відповідними тарифними розрядами	56
3.2	Основні напрямки в роботі майстра виробничого навчання, які потребують особливої уваги	58
3.3	Настанови молодому майстру виробничого навчання	58
3.4	Основні навчально-методичні документи майстра в/н з планування навчально-виробничого процесу в ПТНЗ (особливості уроку виробничого навчання)	59
3.5	Кваліфікаційна характеристика викладача професійно-технічного навчального закладу	82
3.6	Посадова інструкція викладача (зразок)	83
3.7	Основні напрямки в роботі викладача предметів профтехциклу, які потребують особливої уваги	87
3.8	Планування лабораторних та лабораторно-практичних робіт	87
3.9	Рекомендації із планування, організації й проведення лабораторно-практичних занять в професійно-технічних навчальних закладах	104
3.10	Методичні рекомендації з ведення журналів обліку виробничого навчання в ПТНЗ першого-третього атестаційних рівнів	108
3.11	Класифікація типів і видів уроків виробничого навчання та вимоги до змісту їх структурних елементів	136
3.12	Зразок плану роботи майстра в/н на місяць	140
3.13	Рекомендації з методики складання планів уроків з індивідуального навчання керування колісними і гусеничними тракторами та комбайнами	143
3.14	Методичні рекомендації про порядок проведення та оформлення облікової документації з поетапної атестації в ПТНЗ	147

Розділ 4. На допомогу викладачам-початківцям загальноосвітніх предметів		
4.1	Рекомендації молодим філологам	164
4.2	Практична реалізація міжпредметних зв'язків на уроках української мови	166
4.3	Комунікативна спрямованість навчання української мови	172
4.4	Про вимоги до планування та організації лабораторно-практичних робіт з предметів природничо-математичного циклу	174
4.5	Календарно – тематичний план, (предмет – Історія України (10 клас), 1 курс -35 навчальних годин, 2016-2017н/р	177
4.6	Календарно – тематичний план, (предмет – Всесвітня історія, рівень стандарту (10кл.), 1 курс- 35 навчальних годин, 2016-2017н/р	180
4.7	Методичні поради до підготовки і проведення уроків української мови та літератури	186
4.8	Розробка відкритого уроку української мови з професійним спрямуванням	191
4.9	Розробка відкритого уроку зарубіжної літератури	195
4.10	Розробка відкритого уроку англійської мови з професійним спрямуванням	210
Розділ 5. Адреси передового досвіду		
5.1	Педагогічний досвід педагогів ПТНЗ області	218
Розділ 6. Путівник надання методичної допомоги		
6.1	Методисти НМЦ ПТО - на допомогу педпрацівникам ПТНЗ	220

Передмова

З метою формування професійних компетенцій у молодих фахівців : майстрів виробничого навчання та викладачів методична служба ПТО підготувала черговий збірник методичних матеріалів для практичного застосування у роботі зазначеної категорії педагогів ПТНЗ. Протягом останніх 5-ти років фахівцями НМЦ ПТО вже підготовлено три інформаційно-методичні посібники **«На допомогу майстру виробничого навчання-початківцю»** (випуски 1, 2, 3), електронні версії яких розміщені у відкритому доступі на сайті НМЦ ПТО (nmc-pto.dp.ua)- Розділ **«Професійна підготовка»**, підрозділ **«Загальні для усіх сфер ПТО»**.

Новостворений збірник відрізняється від зазначених посібників тим, що в ньому надані методичні матеріали і для викладачів спеціальних дисциплін та загальноосвітніх предметів.

Зміст збірника передбачає ознайомлення новопризначених фахівців з існуючою нормативною базою для галузі ПТО, кваліфікаційними вимогами до займаних посад, методиками організації та проведення уроків, вимогами до ведення навчально-плануючої документації, кращим досвідом роботи педпрацівників ПТНЗ області.

Матеріали збірника надають практичну допомогу майстру і викладачу у формуванні власної методики підготовки до занять.

У розділі **«Путівник надання методичної допомоги»** висвітлено напрямки роботи та контактні телефони методистів НМЦ ПТО, які завжди готові надавати починаючим фахівцям повсякденну системну методичну допомогу.

Сподіваємося, що цей посібник стане **«Особистим методистом-помічником»** для кожного новопризначеного медпрацівника і в ньому можна знайти практичні поради на багато актуальних питань з організації навчально- виробничого процесу в ПТНЗ.

Розділ 1. Нормативно-правова база

Закони України

1. Закон України "Про освіту" від 23.05.1991р. № 1060-XII
<http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1060-12>
2. Закон України "Про професійно-технічну освіту" від 10.02.1998р. № 103/98-ВР
<http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=103%2F98-%E2%FO>
3. Закон України "Про охорону праці" від 14.10.92 №2694-XII
<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2694-12>
4. Закон України „Про загальну середню освіту" від 13.05.99 №651-X IV
<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/651-14>
5. Закон України « Про професійний розвиток працівників» від 12.01.2012 р. № 4312-17
<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4312-17>
6. Закон України «Про ліцензування видів господарської діяльності» від 02.03.2015р. № 222-VIII
<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/222-19>
7. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» щодо наставництва» від 08.09.2016р. №1504-VIII
<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1504-19>

Укази Президента України

1. Указ Президента України від 1 червня 2013 року № 312/2013 «Про додаткові заходи із забезпечення гарантій реалізації прав та законних інтересів дітей»
<http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/312/2013>
2. Указ Президента України 25 червня 2013 року № 344/2013 «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року»
<http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>
3. Указ Президента України від 08.04.2016 за №130 «Про відзначення у 2016 році Дня пам'яті та примирення і 71-ї річниці перемоги над нацизмом у Другій світовій війні»
<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/130/2016>

Постанови Кабінету Міністрів України

1. Постанова КМУ від 5 серпня 1998р. № 1240 «Про затвердження Положення про професійно-технічний навчальний заклад » із змінами Постанови КМУ від 27 серпня 2010 р. № 783. <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1240-98-%D0%BF>
2. Постанова КМУ від 14.06.2000р. № 963 "Про затвердження переліку посад педагогічних та науково-педагогічних працівників" <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=963-2000-%EF>
3. Постанова КМУ від 04.08.2000р. № 1222 "Про затвердження Порядку отримання благодійних (добровільних) внесків і пожертв від юридичних та фізичних осіб бюджетними установами і закладами освіти, охорони здоров'я, культури, науки, спорту та фізичного виховання для потреб їх фінансування" <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1222-2000-%D0%BF>
4. Постанова КМУ від 27.08.2010 р. № 770 «Про внесення змін до порядку надання робочих місць для проходження учнями, слухачами професійно-технічних навчальних закладів виробничого навчання та виробничої практики»
<http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=770-2010-%D0%BF>

5. Постанова КМУ від 27.08.2010р. № 784 «Про затвердження Порядку працевлаштування випускників професійно-технічних навчальних закладів, підготовка яких проводилася за державним замовленням». <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=784-2010-%EF>

6. Постанова КМУ від 27.08.2010р. № 781 «Деякі питання забезпечення підручниками та навчальними посібниками студентів вищих навчальних закладів, учнів загальноосвітніх і професійно-технічних навчальних закладів та вихованців дошкільних навчальних закладів». <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=781-2010-%EF>

7. Постанова КМУ від 26.10.2011р. № 522 «Про затвердження Порядку видачі дозволів на виконання робіт підвищеної небезпеки та на експлуатацію (застосування) машин, механізмів, устаткування підвищеної небезпеки» <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1107-2011-%D0%BF>

8. Постанова КМУ від 26.11.2011р. № 1341 «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій» <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF>

9. Постанова КМУ від 03.05.2012р. № 353 «Про затвердження Порядку державного інспектування навчальних закладів» <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/353-2012-%D0%BF>

10. Розпорядження КМУ від 27 травня 2013 р. № 419-р «Про затвердження плану заходів з реалізації Національної стратегії профілактики соціального сирітства на період до 2020 року» <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/419-2013-%D1%80>

11. Постанова Кабінету Міністрів України від 15 квітня 2015 р № 222 «Про затвердження Порядку залучення педагогічних, наукових, науково-педагогічних працівників та інших фахівців до проведення зовнішнього незалежного оцінювання» <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/222-2015-%D0%BF>

12. Постанова КМУ від 23 грудня 2015 р. № 1109 «Про затвердження переліку кваліфікаційних категорій і педагогічних звань педагогічних працівників та порядку їх присвоєння» <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=248739889>

13. Постанова КМУ від 30 грудня 2015 р. № 1187 «Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності закладів освіти» <http://zakon0.rada.gov.ua/rada/main/1187-2015-%EF>

14. Постанова КМУ від 18.01.2016 № 16 «Про внесення змін до Порядку надання послуг з харчування дітей у дошкільних, учнів у загальноосвітніх та професійно-технічних навчальних закладах, операції з надання яких звільняються від обкладення податком на додану вартість» <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/16-2016-%D0%BF>

Документи Міністерства освіти і науки України

1. Міністерство освіти і науки України Наказ від 02.12.2004р. № 903 "Про затвердження Правил використання комп'ютерних програм у навчальних закладах" <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0044-05>

2. Міністерство освіти і науки України Наказ від 04.07.2005р. № 396 „Про визначення порядку присвоєння педагогічних звань педагогічним працівникам" <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0754-05>

3. Міністерство освіти і науки України Наказ від 02.08.2005р. № 458 "Про затвердження Положення про організацію фізичного виховання і масового спорту в дошкільних, загальноосвітніх та професійно-технічних навчальних закладах України" <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0909-05>

4. Міністерство освіти і науки України Наказ від 30.05.2006р. № 419 "Про затвердження Положення про організацію навчально-виробничого процесу у професійно-технічних навчальних закладах" <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0711-06>

5. Міністерство освіти і науки України Наказ від 14.05.2013 № 499 "Про затвердження Типових правил прийому до професійно-технічних навчальних закладів України" <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0823-13>

6. Міністерство освіти і науки України Наказ від 06.10.2010р. № 930 „Про затвердження Типового положення про атестацію педагогічних працівників" <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z1255-10>

7. Міністерство освіти і науки, молоді і спорту України Лист від 01.02.2012р. № 1/9-72 «Про інструктивно-методичні матеріали "Безпечне проведення занять у кабінетах природничо-математичного напрямку загальноосвітніх навчальних закладах" http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/27214/

8. Міністерство освіти і науки, молоді і спорту України, Міністерство соціальної політики Спільний наказ від 20.04.2012 р. № 488/225 «Про затвердження Плану заходів щодо впровадження Національної рамки кваліфікацій» <http://osvita.ua/legislation/other/29034/>

9. Міністерство освіти і науки, молоді і спорту України наказ від 02.08.2012 р. № 882 «Про використання навчальної літератури у загальноосвітніх навчальних закладах» http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/24565/

10. Міністерство освіти і науки, молоді і спорту України наказ від 21.02. 2013 № 176 «Про затвердження плану заходів щодо запобігання правопорушенням серед дітей, попередження жорстокого поводження з ними» <http://zakon.golovbukh.ua/regulations/1521/8456/8457/469257/>

11. Міністерство освіти і науки України Наказ від 25.04.13р. № 466 «Про затвердження Положення про дистанційне навчання» <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13>

12. Міністерство освіти і науки України наказ від 03.06.2013 № 669 Про затвердження Положення про Всеукраїнський конкурс професійної майстерності серед майстрів виробничого навчання системи професійно-технічної освіти» <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0978-13>

13. Міністерство освіти і науки України Лист № 1/9-497 від 17.07.2013 "Про використання Інструктивно-методичних матеріалів з питань створення безпечних умов для роботи у кабінетах інформатики та інформаційно-комунікаційних технологій загальноосвітніх навчальних закладів" http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/36559/

14. Міністерство освіти і науки України Наказ від 21.08.2013 № 1222 "Про затвердження орієнтовних вимог оцінювання навчальних досягнень учнів із базових дисциплін у системі загальної середньої освіти" http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/36975/

15. Міністерство освіти і науки України Наказ 30.04.2014 № 535 «Про затвердження Порядку підвищення кваліфікації педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів» <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0840-14>

16. Міністерство освіти і науки України Лист № 1/9-263 від 23.05.14 року "Про зазначення середнього бала в додатку до документа про повну загальну середню освіту" http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/41346/

17. Міністерство освіти і науки України лист від 16.06.2014 № 1/9-319 «Про використання Методичних матеріалів щодо організації навчання і перевірки знань, проведення інструктажів з питань охорони праці, безпеки життєдіяльності» http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/41707/

18. Міністерство освіти і науки України лист № 1/9-382 від 29.07.2014 "Про особливу відповідальність педагогічних та науково-педагогічних працівників" <http://osvita.ua/legislation/other/42289/>

19. Міністерство освіти і науки України Лист № 1/9-614 від 27.11.2014 «Про методичні рекомендації з патріотичного виховання» http://osvita.ua/legislation/pozashk_osv/44204/print/

20. Наказ МОН України від 16.06.2015 № 641 «Про затвердження Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді, Заходів щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді та методичних рекомендацій щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах» <http://old.mon.gov.ua/ua/about-ministry/normative/4068->

21. Наказ МОН України від 15.10.2015 № 1088 «Про затвердження методичних рекомендацій щодо забезпечення кабінетів фізики загальноосвітніх навчальних закладів засобами навчання та обладнання» <http://old.mon.gov.ua/ua/about-ministry/normative/4530->

22. Наказ МОН України від 11.01.2016 № 5 «Про затвердження плану заходів з реалізації спільного проекту «Вчимося жити разом» <http://old.mon.gov.ua/ua/about-ministry/normative/4995->

23. Наказ МОН України від 12.01.2016 № 9 «Про систематизацію досвіду використання електронних освітніх ресурсів» <http://www.imzo.gov.ua/2016/01/13/nakaz-mon-vid-12-01-2016-9-pro-sistematizatsiyu-dosvidu-vikoristannya-elektronnih-osvitnih->

24. Лист МОН України від 16.02.2016 № 1/9-80 «Щодо атестації педагогічних працівників» <http://old.mon.gov.ua/ua/about-ministry/normative/5154->

25. Наказ МОН України від 19.08.2016р. № 1006 «Про проведення Всеукраїнських учнівських олімпіад і турнірів з навчальних предметів у 2016/2017 навчальному році» <http://old.mon.gov.ua/files/normative/2016-08-25/6077/nmo-1006.pdf>

26. Лист МОН України від 19.08.2016 № 1/9-439 «Щодо продовження прийому громадян на навчання до ПТНЗ у 2016 році» http://old.mon.gov.ua/files/normative/2016-08-19/6027/list_1_9_439.pdf

27. Лист МОН України від 02.09.2016 № 1/9-459 «Щодо проведення Олімпійського уроку» http://old.mon.gov.ua/files/normative/2016-09-05/6118/1_9-459.pdf

28. Наказ МОН України від 22.09.2016 № 1136 «Про нову редакцію навчальних програм для 9 та 10-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів» <http://old.mon.gov.ua/files/normative/2016-09-28/6237/nmo-1136.pdf>

29. Лист МОН України від 21.10.2016 № 1/9-562 «Про впровадження курсу «Сімейні цінності» <http://old.mon.gov.ua/files/normative/2016-10-24/6318/1.9562.pdf>

Розділ 2. Психолого-педагогічні засади педагога

2.1. Професійна майстерність педагога.

СТАТИ МАЙСТРОМ – ЖИТТЄВА ПОТРЕБА

Кузь Т.Г., методист НМЦ ПТО

Майстерність викладача, педагогічна майстерність... У чому вона полягає? Можливо, у найпростішому — бути хорошою людиною? Хіба це все? Якби викладач не володів психологією, знаннями свого предмета, умінням інтерпретувати його залежно від стану учнів, а сам був ще й нецікавою людиною, то в учнів не було б бажання вчитися, не було б і успіху в навчанні, а отже, не було б найголовнішої складової навчального процесу — довірливого ставлення до викладача і його предмета.

Безперечно, важливо й те, як ти заходиш до групи, як одягнений, як усміхаєшся, засмучуєшся, радієш. Безперечно, артистичні здібності мають бути, але справає набагато серйознішою.

У чому ж полягає педагогічна майстерність викладача? Як стати майстром своєї справи?

Згадаймо відкриті уроки, які проводили колеги вашого навчального закладу. Майже на всіх викладач усміхнений, оптиміст, чудові учні, які «все знають» і щиро прагнуть співпрацювати. На уроці все якнайкраще — і техніка, і демонстраційні та індивідуальні матеріали, і логіка побудови уроку, і методичні прийоми та форми роботи. Усе чудово, але відчувається якийсь фальш у взаєминах між викладачем та учнями.

Відкритий урок закінчився...З ідеалізованого стану важко виходити...

Звичайно, такий урок не відбувся б, якби викладач щодня, щоуроку не виконував «чорнову» роботу, закриту для своїх колег. Тоді з яких складових складається педагогічна майстерність викладача? Спробуймо їх назвати.

Головна складова - духовність викладача

Передусім варто зазначити, якщо людина хоче стати викладачем, уній має бути бажання вчити, а якщо так, то радістю її існування стане спілкування з учнями. Отже, вона зможе стати майстром. А якщо навпаки, тоді жодні поради не допоможуть.

Духовність викладача, майстра своєї справи, привносить в урок особливий дух, уникає штучності в його атмосфері, дає учням задоволення від процесу навчання і, як наслідок, успішність у навчанні.

Грунтовне знання свого предмета

Справді, викладач, який знає предмет, залишається у вигащі порівняно з викладачем, який у ньому «плаває». Але, що таке «знає»?

Безумовно, він має володіти матеріалом у межах програми, зобов'язаний навчитися інтегрувати знання як у самому предметі (внутрішня інтеграція), так і багато знати з близьких предметів (зовнішня інтеграція). Він має знати різноманітні історичні дані, цікаві факти, приклади етапів розвитку науки, якої навчає, філософію предмета.

Розуміння мети і завдання навчання

Різні історичні зміни в державі ставлять перед освітою нові завдання. Прикро, але багато викладачів не завжди знають, навіщо навчають своєму предмету. Не ро-

зуміючи цього, вони лише передають знання з теми, а відтак учні не можуть збагнути, навіщо вчити цей предмет, що він дасть їм для світосприймання.

Уміння володіти технологією добору матеріалу до уроку й теми

Часто викладач обурюється: «Скільки всього розповів учням на минулому уроці, ледарі, не хочуть навіть повторити або вивчити». Так з уроку в урок. Такий викладач не здатен навчити учнів, тому що не володіє технологією добору матеріалу до теми уроку.

Знання, розуміння й володіння методами навчання

А як же часто різні перевірки заважають навчати учнів. Приходять, і викладач намагається провести урок так, щоб показати активність учнів. Пішли, і він повторно розбирає матеріал, який вивчав у присутності перевіряючих. Аналізують роботу викладача лише за одним уроком. Один раз прийшли, і впродовж багатьох років можуть згадувати... А якщо викладач проведе урок так, як це вимагає професійний підхід, доведеться довго пояснювати, чому сьогодні вибрав, наприклад, репродуктивні методи, а не творчі. Тому на уроках для перевіряючих ми вибираємо «творчі методи»...

Насправді існує певна закономірність, визначена динаміка методів навчання залежно від мети уроку, відібраного матеріалу й результату, який викладач має отримати на даному уроці.

Викладач-майстер убачає цю динаміку у варіюванні методів навчання. Тим, хто прагне ним стати, слід опановувати цю науку.

Розуміння вибору форм навчання

Класно-урочна система навчання класична. Дехто вважає її застарілою. Але як багато видів організації форм навчання!

Не потрібно боятися, що учні не зрозуміють. Згадайте, як В.О.Сухомлинський вивів своїх учнів за межі навчального закладу...

Фронтальна, індивідуальна і групова форми навчання. Чи можна дотримуватися лише однієї з них? Зовсім необов'язково. Досвідчені викладачі знають, як здобувати знання, як заощаджувати час для отримання найбільшого ефекту в навчанні. Це уміле поєднання форм навчання.

Засоби навчання

Викладач інколи може з опалу вигукнути: «Гадаю, що можу навчати учнів у порожньому кабінеті, без жодних пристосувань». Раптом виникає ситуація, коли технічні засоби навчання, які використовував, відмовили. Як починає бракувати їх. Грамотний добір засобів навчання, раціональний підхід до їхнього добору - це майстерність викладача. Декому засоби заважають, декому лінє з ними займатися, але все-таки, дуже добре, коли вони є. Режисура уроку має бути тісно пов'язаною з їх використанням. Це теж майстерність.

Уміння чітко уявити собі, яким має бути результат навчання

Якщо викладач розуміє, що нема потреби щодня домагатися конкретних знань, умінь і навичок, він по-іншому прогнозує результати навчання.

Педагогічна прогностика - велика справа, якщо викладач навчився все робити не відразу, а поступово, поетапно і планомірно, то від його роботи буде користь. Результат і мета навчання мають співпадати. Кожен урок має свій результат. Як же тоді із суми результатів усіх уроків все-таки отримати результат навчання — задоволення учнів від навчального процесу і знання?

Це майстерність. Викладач має прагнути цього.

Мотивація навчання

Кожен знає, що налаштованість учнів на навчання — одна з основних складових його успішності.

Для чого учень вчиться? Від того, чи зможе викладач від початку свого спілкування з групою їх зацікавити, залежить 20% успіху. Інші 80% він добирає на наступних уроках, залучаючи учнів до тієї чи іншої діяльності.

Безумовно, якщо створення умов, у яких учні будуть предмет - це одна з основних складових майстерності Викладач - майстер мобілізації учнів на навчальну діяльність.

Артистизм

Артистизм викладача полягає у справжній щирості спілкування з учнями (інтелігентному, інтелектуальному спілкуванні). Його артистизм — це глибинна людяність у всіх її проявах.

Режисура уроку

Кожен викладач — режисер свого уроку. Він намагатиметься планувати свою діяльність упродовж усього періоду навчання, підпорядковуючи на уроці своїй режисурі діяльність з учнями конкретній меті.

Під час підготовки і проведення відкритого уроку, коли викладач чітко відбирає матеріал, планує діяльність учнів, з огляду на те, скільки часу йому знадобиться на виконання тієї чи іншої діяльності, він - режисер уроку. Ним захоплюються тоді, коли режисура вдалася.

Імпровізація

Імпровізація - одна з основних якостей майстерності викладача. Є тема уроку, дібраний матеріал, поставлена мета уроку. Та на тлі цього сценарію ще є учні, які налаштовані сприймати педагога. Якщо викладач не зуміє імпровізувати, інтерпретувати задумане, то урок не відбудеться.

Знання реальних можливостей учнів і вміння розвивати їхні здібності

Кожен урок викладач проводить у новій групі, у кожній з них різні учні. Є обдаровані, є ті, що захоплюються предметом, є байдужі, є такі, які, на перший погляд, не можуть його опанувати, але люблять викладача, є такі, що вірять і довіряють йому, але є й інші. Дуже важливо вірити у здібності учнів, і в те, яким шляхом кожен з них йде до пізнання предмета.

Уміння дочекатися успіху в навчанні від учня

Викладач має бути терплячим і вірити в учня. Вірити не стільки у свій талант навчити кожного, скільки в те, що кожен обов'язково опанує його предмет. Якщо викладач зміг дочекатися результатів навчання, здавалося б, від найменш здібного учня, тактовно ставився до цього учня, допомагав своєю вірою в його сили, «не помічав» промахів, а вмів підтримувати перші промені зацікавленості учня, то настане мить радості. Не важливо, якими будуть ті успіхи - значними чи незначними, важливо, що учень «прозрів» і повірив у свої здібності. А що ж буде потім? Усе не передбачиш. Можливо, учень сягне таких вершин, що тримайся!

Терпіння викладача, майстра своєї справи, безмежне!

Учень має отримувати задоволення від кожного уроку.

Духовність уроку - це віра викладача у здібності учня. Людина живе порівняннями, аналізом навколишнього життя. Отож, не шкодуйте часу на все це, тоді й духовне здоров'я засобами вашого предмета обов'язково буде розвиватися.

Коли ми говоримо про навчальну мету уроку, маємо на увазі, що на кожному уроці ставиться своя певна мета. Коли ми говоримо про виховну і розвиваючу мету, то розуміємо, що вона може стосуватися не одного уроку, а переходити з уроку в урок, і викладачеві їх ставити стає все складніше і незвичніше.

Коли учням повідомляють мету уроку, і чи повідомляють її у такому вигляді, як записано в нашому поурочному плані? Безумовно, підходи бувають різними. Іноді, викладач на початку уроку ставить перед учнями певне завдання, яке пропонує виконати разом. Іноді порушує проблемне питання, після вирішення якого повідомляє мету уроку. Іноді він повідомляє її після повторення пройденого. У його роботі не може бути стандартних, усталених вимог - коли й у якій формі ставити мету уроку.

Постановка мети уроку — непросте завдання. Простежмо це на прикладі уроку типу «Вивчення нового матеріалу».

Говорячи про формування нових знань, ми маємо на увазі, що можна досягти їхнього розуміння і відтворення на репродуктивному рівні, на рівні застосування у простих ситуаціях і на творчому рівні. Тому, залежно від того, чого ми прагнемо досягти на уроці, його освітня мета буде звучати по-різному. Наприклад: «Ознайомити учнів з ... матеріалом, домогтися розуміння і відтворення його на репродуктивному рівні». Це одна мета. Поставивши її, викладач усіма силами буде домагатися саме цього. Більш широка мета: «Ознайомити учнів з ... матеріалом, домогтися його розуміння, репродуктивного відтворення і творчого використання». Це вже більш складна мета. Усе залежить від рівня підготовки груп від складності матеріалу.

Безумовно, найкраще розподіляти мету навчання таким чином, щоб на кожному уроці, по-перше, її досягати, по-друге, щоб з уроку в урок розширювати поставлену мету. Наприклад, на першому уроці з теми «Ознайомити учнів з ... матеріалом, домогтися його розуміння й репродуктивного відтворення». На другому — «Закріпити отримані знання і досягти їхнього творчого використання» тощо. Не потрібно боятися «відстати» за матеріалом. Потрібно домагатися від учнів розуміння, поставивши спочатку просту мету, а потім поступово її розширювати. Не можна не реагувати на нерозуміння учнів. Не «проходити» матеріал, а саме домагатися його розуміння, запам'ятовування, уміння ним скористатися.

Викладач-майстер повинен володіти умінням ставити мету. І лише здолавши цю копітку роботу, він зможе й далі просуватися до осмислення педагогічної майстерності.

Замість післямови. Хто він, викладач?

Хто такий викладач? Людина, яка дає конкретні знання, чи людина, яка взяла на себе величезне завдання - виховувати людей? Багато хто знає, що учні не люблять, щоб їх виховували. Викладачів, які примушують цим займаються, вони не люблять. Виходить, урокодавач? У чистому вигляді урокодавачів учні також не люблять. Щоправда, менше. «Не лізе до тебе в душу. Навчає. Навчає добре. Що ще треба?» Так відповідають вони.

То, хто ж такий викладач?

Викладач - це лікар, лікар-психолог, лікар-діагностик, цілитель учнівських душ.

Викладач - це екстрасенс. Він має вміння заворожувати своєю мовою, переконувати своїми діями, захоплювати, підкоряти своїй меті слухачів. Учні ж, переважно, слухачі...

Викладач - це священнослужитель, бо він вселяє віру в життя, у торжество людського добра й милосердя, віру в неповторність і особливе призначення кожної людини.

Викладач - тонкий психолог, майстер настрою, майстер мобілізації учнів на навчальну діяльність.

Викладач - це дослідник. Він постійно експериментує, аналізує, вносить правки у свою діяльність.

Викладач -це громадянин, патріот, небайдужий до подій, що відбуваються у громадському житті.

Викладач - це філософ, що намагається зрозуміти сенс життя і розмірковує над його таємницями.

Викладач - артист? Ні! Хіба він грає роль викладача? Ні, це його життя...Скоріше викладач — режисер!

Викладач —керівник найвищого рангу — генератор ідей, прогнозист, плановик, організатор.

Викладач - інтелігент! Він має бути інтелігентом, не зацькованим міністерськими інструкціями і догмами, а таким, який не лише знає їх, а й уміє творчо переробити і збагатити філософією життя.

Викладач -це інтелектуал, людина, яка володіє ґрунтовними знаннями не лише в галузі свого предмета.

Викладач - це чорнороб, який не соромиться виконувати з учнями будь-яку роботу - фарбувати, ремонтувати, лагодити...

Викладач - це людина зі своїми слабкостями, дивацтвами, стражданнями...

Було б добре, аби викладач міг зрозуміти кожного учня, а учні поважали кожного викладача... Хотілося, щоб викладач розумів, що, можливо, він — єдиний, хто допомагає прозріти самовпевненим підліткам.

Викладач -для багатьох є батько й мати. Нехай не щомиті, а в одну секунду, лише один раз під час нетривалої бесіди, він зможе дати те, що шукає учнівська молодь...

Викладач -це образ, створений століттями, а тому шанований усіма.

Викладач - це майстер слова, звуку думки емоцій і настроїв. Майстер створення — констатації знань...

Складових педагогічної майстерності багато. Якщо викладач, який у душі «не педагог», захоче стати майстром, то жодні поради не допоможуть. Можна все робити правильно, можна забавляти учнів, можна їм багато прощати, проте це вже інше. Для людини, що за своїм духом, призначенням - викладач, стати майстром - життєва потреба....

Тому, для того щоб стати справжнім викладачем, кожен має збагнути, що урок - це не 45 хвилин спілкування з учнями, це прожите життя. Залежно від того, як воно прожито, 45 хвилин уроку в кожного викладача будуть різними...

Отож, пропонуємо вам розробки відкритих уроків викладачів НМЦ ПТО та ПТНЗ області. Нехай кожен ваш урок буде закінченою справою, важливою ланкою навчально-виховного процесу.

- Ігрові технології
- Інтерактивні технології
- Технологія інтенсифікації навчання на основі опорних схем і знакових моделей
- Технологія рівневої диференціації навчання на основі обов'язкових результатів
- Технологія модульно-блочного навчання
- Технологія блочно-консультативного навчання
- Технологія колективного способу навчання
- Технологія групової діяльності
- Технологія групових творчих справ
- Інтегральна освітня технологія В. Гузєєва
- Інтегральна технологія навчання
- Технологія «Створення ситуації успіху»
- Технологія сугестивного навчання
- Технологія розвитку критичного мислення
- Технології проектного навчання («Метод проектів»)
- Технологія навчання як дослідження
- Технологія особистісно орієнтованого уроку
- Технологія особистісно орієнтованого виховання
- Технологія формування творчої особистості
- Технологія життєвого проекту та життєвого проектування
- Технологія фізичного виховання дітей М. Єфименка
- Технологія розвитку творчої особистості Г. Альтшуллера
- Методика розвитку творчих здібностей на заняттях з малювання
- Методика використання схем-моделей у лексико-граматичній роботі
- Методика вивчення епічних творів фабульного типу за допомогою системи ключових епізодів
- Методика вивчення епічних творів параболічного типу
- Методика лабораторно-практичних робіт К. Баханова
- Методика колективних творчих справ І. Іванова
- Метод неформальної європейської освіти «Оксфордські дебати»

ВИТЯГ з книжки:

Мариновська О. Науково-методичний супровід освітніх інновацій / О. Мариновська // Освітні інновації та передовий педагогічний досвід в закладах освіти Івано-Франківської області : наук.-метод. зб. / упоряд. : З. Болюк, Р. Зуб'як, О. Мариновська та ін. ; за заг. ред. Болюк З., Мариновської О., Зуб'яка Р. – Івано-Франківськ : ОШПО, 2007. – С. 84–125. – ISBN 978-966-8207-98-3

Рекомендовано науково-методичною радою ОШПО

Назва. Ігрові технології

Автори-розробники – Д. Ельконін, В. Коваленко, Б. Нікітін, П. Підкасистий, М. Стронін та інші.

Суть. Технологія за своєю суттю є поліваріативна. Вона може реалізуватися за технологічними схемами Д. Ельконіна, Б. Нікітіна, П. Підкасистого, М. Строніна, М. Шуть та інших, використовуватись у процесі навчання різних вікових груп. Як зазначає Г. Селевко, гра як вид навчальної діяльності в умовах конкретної ситуації спрямована на засвоєння соціального досвіду, у якому формуються й удосконалюються вміння і навички учнівського самоуправління.

Структура гри як діяльності включає: цілепокладання (уміння поставити мету, завдання), планування (уміння передбачити розвиток подій, дійових процесів, операцій), реалізацію цілей (уміння реалізувати ігровий задум), аналіз отриманих результатів (уміння проаналізувати набутий ігровий досвід). Мотивація ігрової діяльності забезпечується добровільністю включення у гру, можливістю вибору її елементами змагальності, що сприяє задоволенню потреб у самоствердженні та самореалізації учнів як суб'єктів учіння.

У навчанні учнів використовуються різні модифікації ділових ігор: імітаційні, операційні, рольові ігри, діловий театр, психо- і соціодрама. Технологія ділової гри представлена наступними етапами (за Г. Селевко):

Етап підготовки:

- розробка гри: написання сценарію; укладання плану ділової гри; загальний опис гри; зміст інструктажу; підготовка матеріального забезпечення;
- вхід у гру: постановка проблеми, цілей; умови, інструктування; регламент, правила; розподіл ролей; об'єднання у групи; консультування.

Етап проведення:

- групова робота над завданням: робота з джерелами; тренінг; мозковий штурм; робота з агротехніком;
- міжгрупова дискусія: виступи груп; захист результатів; правила дискусії; робота експертів.

Етап аналізу та узагальнення:

- висновки з гри; аналіз, рефлексія; оцінка і самооцінка роботи; висновки і узагальнення; рекомендації.

Прогнозовані результати: розвиток суб'єктності учня, процесів саморегулювання та самоуправління власною навчальною діяльністю.

Назва. Інтерактивні технології

Автор-розробник – О. Пометун, Л. Пироженко.

Суть. Інтерактивне навчання ґрунтується на концептуальній ідеї співробітництва, взаємонавчання. Автори зазначають, що процес пізнання відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх учнів. Залежно від мети уроку, форм організації навчальної діяльності використовуються інтерактивні технології кооперативного, колективно-групового навчання, ситуативного моделювання, опрацювання дискусійних питань. Окремі локальні технології використовуються на будь-якому етапі традиційного уроку, трансформуючи його в інтерактивний.

Структура технологічного інтерактивного уроку представлена наступними етапами.

Перший – мотивація: фокусується увага учнів (або учасників заходу) на проблемі, робиться спроба викликати інтерес до обговорюваної теми. Прийомами навчання можуть бути питання, цитата, коротка історія, невеличке завдання, розминка тощо. Етап займає не більш 5% часу заняття.

Другий – оголошення, представлення теми та очікуваних навчальних результатів. Він забезпечує розуміння учнями (учасниками) змісту їхньої діяльності, тобто того, чого вони повинні досягти в результаті уроку (заходу) і що від них очікує викладач, викладач. Часом буває доцільно залучити до визначення очікуваних результатів усіх учасників заняття або заходу. На це витрачається приблизно 5% часу.

Третій – надання необхідної інформації. Під час його реалізації важливо дати учням (учасникам) достатньо інформації для того, щоб на її основі виконувати практичні завдання. Це може бути міні-лекція, читання роздавального матеріалу, виконання домашнього завдання. Для економії часу, максимального ефекту уроку можна подавати інформацію в письмовому вигляді для попереднього (домашнього) вивчення. Витрачається приблизно 10% часу заняття.

Четвертий – інтерактивна вправа, яка вважається центральною частиною заняття (заходу). Вона займає не більше 60% часу, що використовується на практичне освоєння матеріалу, досягнення поставлених цілей уроку. Послідовність проведення інтерактивної вправи:

- інструктування – викладач розповідає учасникам про цілі вправи, правила, послідовність дій і кількість часу на виконання завдань; запитує, чи все зрозуміло учасникам;
- об'єднання в групи і / або розподіл ролей;
- виконання завдання, при якому вчитель виступає як організатор, помічник, ведучий дискусії, намагаючись надати учасникам максимум можливостей для самостійної роботи й навчання у співробітництві один з одним;
- презентація результатів виконання вправи.

П'ятий – підбиття підсумків, оцінювання результатів уроку. На даному етапі передбачається рефлексія, усвідомлення того, що зроблено на занятті (заході), чи досягнуті поставлені цілі, як можна застосувати отримане в майбутньому. Останній етап бажано проводити у формі запитань: що нового дізналися, якими навичкам оволоділи, чи може це бути корисним у житті. Крім того, слід обговорити питання щодо проведення самого уроку: що було найбільш вдалим, що не сподобалося, що потрібно змінити в майбутньому. Важливо, щоб самі учні (учасники) змогли сформулювати відповіді на всі запитання. Для підбиття підсумків бажано відвести до 20% часу уроку (заходу).

Інтерактивні технології (мозковий штурм, займи позицію, розігрування ситуацій у ролях, ток-шоу тощо) активно використовуються у виховній роботі з учнями.

Прогнозовані результати: активізація пізнавальної діяльності всіх учнів, формування вмінь і навичок, ціннісно-смыслових орієнтацій; розвиток суб'єктності, мотивації до навчання.

Назва. Технологія інтенсифікації навчання на основі опорних схем і знакових моделей

Автор-розробник – В. Шаталов.

Суть. Принципи технології інтенсифікації навчання В. Шаталова: багаторазове повторення; обов'язковий поетапний контроль; високий рівень складності; блочне вивчення матеріалу; динаміка діяльності; використання опор, орієнтовної основи дій.

Особливості змісту (за Г. Селевко): матеріал подається великими частинами; поблочне структурування матеріалу; оформлення навчального матеріалу у виді опорних схем-конспектів; опорний конспект є наочною схемою, на якій подано інформацію, яку необхідно засвоїти. Він є своєрідною конструкцією системи взаємопов'язаних символів як замінників системи фактів, понять, ідей, наділених певним смисловим значенням.

Технологічні етапи:

перший – вивчення теорії у групі (пояснення біля дошки з допомогою крейди, наочності, ТЗН; повторне пояснення за опорним конспектом – кольоровим плакатом; короткий огляд за плакатом; індивідуальна робота учнів над своїми конспектами; фронтальне поблочне закріплення матеріалу за конспектом);

другий – самостійна робота вдома (опорний конспект + підручник + допомога);

третій – перше повторення – фронтальний контроль засвоєння конспекту (усі учні відтворюють конспект по пам'яті; викладач перевіряє роботи в міру поступлення; одночасно йде “тихе” і опитування з використанням технічних засобів; після письмової роботи – опитування вголос);

четвертий – усне проговорювання опорного конспекту (це необхідний етап мовленнєвої діяльності при засвоєнні, що реалізується під час різних видів опитування);

п'ятий – друге повторення: узагальнення і систематизація (уроки взаємоконтролю; публікація списку залікових питань; підготовка; використання усіх видів контролю (біля дошки, тихе, письмове опитування тощо); взаємоопитування та взаємодопомога; ігрові елементи (змагання команд, розв'язування ребусів тощо).

Прогнозовані результати: формування системи знань, умінь, навичок; навчання всіх учнів незалежно від індивідуальних даних; прискорене навчання.

Назва. Технологія рівневої диференціації навчання на основі обов'язкових результатів

Автор-розробник – В. Фірсов.

Суть. Технологія передбачає уведення двох стандартів: обов'язкової загальноосвітньої підготовки (базовий рівень обов'язкового мінімального засвоєння знань всіма учнями); підвищеної підготовки (додатковий рівень визначає глибину оволодіння змістом навчального предмета здібними та працелюбними учнями). Простір між ними заповнюється діяльністю, що забезпечує поступове та різнорівневе опанування навчального матеріалу, вибудуваному на основі запланованих обов'язкових результатів навчання. Останні мають бути доведені до учнів завчасно, зрозумілі й доступні абсолютній більшості. Проходження базового рівня виступає передумовою навчання за додатковими, підвищеними стандартами. Навчальний процес здійснюється на індивідуально та максимально посильному для учнів рівні.

Характерні риси технології (за Г. Селевком): блочна подача матеріалу; робота з малими групами на декількох рівнях засвоєння; наявність навчально-методичного комплексу (банк завдань обов'язкового рівня, система спеціальних дидактичних матеріалів, виокремлення обов'язкового матеріалу в підручниках, завдань обов'язкового рівня).

Основна умова рівневої диференціації – систематична повсякденна робота щодо попередження й усунення прогалин у засвоєнні матеріалу шляхом організації перездачі матеріалу. Система контролю та оцінювання навчальних досягнень передбачає: тематичний контроль; повну перевірку обов'язкового рівня підготовки; відкритість взірців перевірочних завдань обов'язкового рівня; виставлення оцінки методом складання (загальний залік = сума окремих заліків); подвійність в оцінці обов'язкового рівня (зараховано – незараховано); підвищення оцінки за досягнення вищі за базовий рівень; “закриття” проблем (доздача, а не перездача); можливість “дрібних” заліків; кумулятивність підсумкової оцінки (річна оцінка виставляється на основі отриманих за тематичні оцінювання).

Прогнозовані результати: досягнення всіма учнями обов'язкових планованих результатів навчання з урахуванням рівня розумового розвитку.

Назва. Технологія модульно-блочного навчання

Автори-розробники – Г. Левітас, В. Гузеєв.

Суть. Мінімальною одиницею навчального процесу виступає не урок, а цикл уроків – модуль. Він буває одно-, дво- (2 цикл) або чотириурочний (4 цикл), кожен з яких виступає блоком із жорстко заданою структурою.

Розглянемо структуру модуля 4 циклу.

Перший урок – вивчення нового матеріалу (новий матеріал вивчається за завчасно складеним конспектом з одночасним поясненням учителя. Первинне закріплення відбувається у процесі роботи в зошитах з друкованою основою).

Другий урок – урок узагальнення (перед уроком конспект вивченого матеріалу та питання до нього відтворюється на дошці (екрані). Учні опрацьовують матеріал за підручником самостійно та обговорюють у парах, відповідають на поставлені питання викладачу або учню-консультанту. Практикується відтворення конспекту в зошиті або його самостійне укладання учнями. Зазначимо, що учнівські пари формуються за принципом об'єднання учнів з однаковим рівнем розвитку і темпом роботи).

Третій урок – закріплення (робота із зошитами з друкованою основою, виконання індивідуальних завдань творчого характеру).

Четвертий урок – корекція (опитування за конспектом, підготовка й написання самостійної роботи).

Якщо програмова тема складається із п'ятнадцяти уроків, то вони можуть будуватися наступним чином: 2 цикл, 4 цикл, 4 цикл, 2 цикл, 1 цикл програмованого опитування, 1 цикл контролю, 1 цикл корекції.

Характерні риси технології: основний навчальний період – модуль або цикл (уроків); пояснювально-ілюстративні, евристичні, програмовані методи навчання; основні форми організації навчання – бесіда, практикум; засоби діагностики – поточні письмові програмовані опитування (тести), контрольні роботи або заліки. Домінуючий елемент технології – зошит з друкованою основою, який розроблено за принципами теорії поетапного формування розумових дій як типовий засіб програмованого навчання.

Прогнозовані результати: формування системи знань, умінь, навичок учнів; досягнення запланованих результатів навчання.

Назва. Технологія блочно-консультативного навчання

Автори-розробники – П. Ерднієв, П. Ібрагімов, М. Щетінін, Н. Гудзик, В. Шата-лов та ін.

Суть. Концептуальні ідеї технології розроблялися на основі методів укрупнення (П. Ерднієв), концентрованого навчання (П. Ібрагімов), занурення (М. Щетінін) та ін. Блок – це логічно закінчений, дидактично обґрунтований навчальний матеріал кількох уроків теми, розділу, що дозволяє сконцентрувати інформацію навколо провідних ідей навчального курсу. Блочний підхід до вивчення програмового матеріалу супроводжується систематичним консультуванням. Він реалізується через систему уроків блочного викладу матеріалу.

Етапи технології (за С. Боднар, Л. Момот, Л. Липовою, М. Головка):

Перший – лекція (усний виклад викладачем матеріалу навчального блоку, що слугує основою для подальшої самостійно пізнавальної діяльності учнів).

Другий – семінарські заняття (обговорення учнями проблем, піднятих на лекції. Кількість семінарів залежить від складності і обсягу теми, що вивчається. Вони поділяються на: класичні – учні готують повідомлення, доповіді на основі запропонованої системи питань; робочі – план і завдання семінару повідомляються безпосередньо на занятті, що передбачає поточний контроль засвоєння навчального матеріалу у процесі виконання тренувальних вправ, розв’язування задач, обговорення проблем тощо).

Третій – лабораторний практикум або практична робота (самостійно пошукова діяльність учнів. Формування вмій і навичок).

Четвертий. Уроки розв’язування задач (занурення у проблему з метою розширення горизонту розуміння програмового матеріалу).

П’ятий – залік (теоретичні питання заліку доводять учням ще на початку вивчення теми, практичні – безпосередньо на занятті. Контрольно-оцінювана діяльність викладача).

Шостий – уроки цікавих повідомлень (розвиток пізнавального інтересу, мотивації. Застосування набутих знань на практиці).

Характерні риси технології: блочний виклад матеріалу; систематичне консультування (індивідуальне, групове; поточне, підсумкове; викладач-консультант, учень-консультант), що пронизує кожен технологічний етап; групова форма роботи; алгоритмізація навчального процесу (робота за картками-інструкціями, схемами-конспектами, використання методичних порад, пам’яток тощо); самостійна пошукова діяльність учнів; обов’язковий перелік базових знань і вмій, що слугує своєю програмою дій для викладача, учнів; систематичний контроль і оцінка успішності (попередній, поточний, тематичний).

Прогнозовані результати: формування цілісних знань учнів; розвиток системного мислення, самостійної пошукової активності учнів; економія часу.

Назва. Технологія колективного способу навчання

Автор-розробник – А. Рівін.

Суть. Колективний спосіб навчання – це така організація праці, у процесі якої навчання здійснюється шляхом спілкування в динамічних (змінних) парах, коли кожен вчить кожного. Технологія ґрунтується на принципах наявності динамічних (змінних) пар учнів, взаємонавчання, взаємоконтролю, взаємоуправління.

До складу технології входять наступні методики: вивчення текстового матеріалу; взаємопередача текстів; взаємообмін завданнями; розв'язання задач і прикладів за підручником; взаємні диктанти; вивчення віршів у змінних парах; робота з питальниками; вивчення іноземної мови. Розглянемо одну з них.

Методика вивчення текстового матеріалу для будь-якого навчального предмета. Основні технологічні етапи:

Перший – складається маршрут вивчення тексту за підручником. Навчальний матеріал ділиться на 3–6 частин. Кожен учень працює в індивідуальному режимі.

Другий – вивчення першої частини тексту в парі: один учень читає текст, другий – слідує за підручником; прочитане обговорюється: один переказує, інший – доповнює. Практикується паралельна робота з інформацією за іншими джерелами (хрестоматія, підручник іншого автора тощо); придумується заголовок до частини і складається план; записується погоджена назва заголовку і її план у зошит. На цьому пара завершує роботу. Учні об'єднуються у нові пари для роботи із другою частиною тексту.

Третій – у нових парах учні спочатку коротко повторюють зміст першої частини; звіряють та уточнюють свої плани; один переказує першу частину, другий із його зошитом слідує за викладом та уточнює, доповнює. Відпрацьовується друга частина тексту (аналогічно першій). Учні розходяться та об'єднуються в нові пари для опрацювання третьої, четвертої, п'ятої частин тексту.

Четвертий – опрацювавши текст в останній групі, учень повідомляє викладачу (черговому учневі) про завершення роботи.

П'ятий – формуються малі групи (4–6 осіб); вибирається ведучий, який надає кожному можливість викласти новий матеріал; групою виставляються оцінки кожному індивідуально; ведучий подає викладачу список з оцінками. Останній з метою контролю може додатково перевірити знання 2–3 осіб. Оцінки переносяться до журналу.

Прогнозовані результати: засвоєння знань, умінь і навичок; розвиток комунікативних якостей особистості; виховання працелюбства.

Назва. Технологія групової діяльності

Суть. Організаційна структура групового способу навчання може бути комбінованою, такою що поєднує групову роботу учнів (один вчить багатьох), парну та індивідуальну. Однак домінуюче значення має групова форма роботи. До групових технологій можна віднести: класно-урочну організацію, лекційно-семінарську систему, дидактичні ігри, бригадно-лабораторний метод тощо.

Особливості організації групової роботи (за Г. Селевко): поділ групи на групи для вирішення конкретних завдань; кожна група отримує певне завдання (однакове або диференційоване) і виконує його спільно під безпосереднім керівництвом лідера групи або викладача; завдання в групі виконується таким способом, що дасть змогу врахувати й оцінити індивідуальний внесок кожного; склад групи непостійний. Він добирається з урахуванням того, щоб із максимальною ефективністю для колективу могли реалізуватися навчальні можливості кожного члена групи, у залежності від змісту та характеру очікуваної роботи.

Технологічні етапи групової роботи на уроці:

Перший – підготовка до виконання групового завдання:

- постановка пізнавальної задачі (проблемної ситуації);
- інструктаж про послідовність роботи;

- надання групам дидактичного матеріалу.

Другий – групова робота:

- ознайомлення з матеріалом, планування роботи у групі;
- розподіл завдань між членами групи;
- індивідуальне виконання завдань;
- обговорення індивідуальних результатів роботи у групі;
- обговорення загального завдання групи (зауваги, доповнення, уточнення, узагальнення);
- підбиття підсумків групового навчання.

Третій – підсумовуюча частина:

- повідомлення про результати роботи групи;
- аналіз пізнавальної задачі, рефлексія;
- загальний висновок про групову роботу досягнення поставленої мети. Коментування викладачем роботи групи.

Під час групової роботи викладач контролює хід роботи у групах, відповідає на питання, регулює суперечливі ситуації та порядок роботи, у випадку крайньої необхідності надає допомогу окремим учням або групі в цілому.

Найбільший педагогічний ефект навчально-виховного процесу досягається у процесі співвідношення колективних (60–70 %) та групових (30–40%) способів навчання.

Прогнозовані результати: активізація пізнавальної діяльності учнів; високий рівень засвоєння змісту.

Назва. Технологія групових творчих справ

Автор-розробник – К. Баханов.

Суть. Технологія поліфункціональна за суттю. На практиці вона може реалізуватися за різними технологічними схемами (жорсткими та гнучкими). Суть технології – виявлення та розвиток різних видів творчих здібностей школярів на основі пізнавальних мотивів навчання, прагнення до самовираження та самоствердження.

Робота учнів за інтересами у творчих групах спрямована на вирішення конкретних творчих завдань. Технологічні етапи (за К. Бахановим):

Перший – пошуковий (ознайомлення учнів у загальних рисах з темою; розвиток пізнавального інтересу, мотивації; визначення термінів та критеріїв підготовленості учнів до визначеного виду діяльності; спільний перегляд наявної та пошук необхідної навчальної літератури, ілюстративного матеріалу, технічних засобів навчання тощо. Тривалість етапу 3–4 дні).

Другий – визначальний (організаційні моменти вирішуються учнями на перерві або безпосередньо на уроці; учням надається можливість вибрати найцікавішу творчу справу, об'єднатися у творчі групи (об'єднання) за інтересами, ознайомитися із завданнями).

Третій – планування й виконання завдання (розподіл ролей; конкретизація завдань; розробка та виконання наміченого плану дій).

Четвертий – презентаційний (презентація результатів групової творчої справи).

П'ятий – аналітичний (підбиття підсумків; самоаналіз творчої діяльності; оцінювання отриманих результатів).

Характерні риси технології: діагностика потенційних можливостей учнів та виявлення рівня розвитку здібностей до даного виду діяльності; визначення кола інтересів; залучення учнів до групової роботи; вільний вибір форм та методів роботи творчої групи; активна самостійно пошукова діяльність; розвиток пізнавальних здібностей, ініціативності та відповідальності за виконання наміченого плану дій; самореалізація.

Як показує практика, спостерігається плавний і логічно вивершений цикл творчих справ за певним напрямом діяльності; групові творчі справи мають здатність виходити за рамки предметної методики та знаходять продовження у гуртковій роботі з предмета. Їхньому розгортанню активно сприяють бібліотечні працівники та педагогічні організатори.

Прогнозовані результати: самоствердження та самовираження учнів; реалізація творчого потенціалу; формування стійкої мотивації до вивчення предмета, самостійності, ініціативності та відповідальності.

Назва. Інтегральна освітня технологія В. Гузеєва

Автор-розробник – В. Гузеєв.

Суть. Назва технології пов'язана з інтеграцією перспективних напрямів удосконалення навчального процесу: планування результатів навчання, укрупнення дидактичних одиниць, психологізація навчального процесу, комп'ютеризація. Створення цілісного інтегрального освітнього середовища реалізується шляхом конструювання блочної системи уроків вивчення програмової теми.

Типова структура блоку уроків інтегральної технології:

Перший – вступне повторення (урок проводиться в інтерактивному інформаційному режимі з метою актуалізації опорних знань учнів і життєвого досвіду. Домінуючий метод – бесіда).

Другий – вивчення нового матеріалу (основний обсяг) (подається основний обсяг навчальної інформації з допомогою методу укрупнення дидактичних одиниць. Домінуючі форми організації навчального процесу – лекція, урок-бесіда, урок-розповідь, семінар).

Третій – тренінг-мінімум (відпрацювання до автоматизму вмінь вирішувати шаблонні задачі найнижчого рівня навчальних досягнень. Домінуючі методи – бесіда, яка поступово переростає у самостійну пошукову роботу учнів, навчальний практикум).

Четвертий – вивчення нового матеріалу (додатковий обсяг) (опанування додаткового обсягу навчального матеріалу – учні з низьким рівнем навчальних можливостей тільки ознайомлюються, достатнім – виходять на осмислення і розуміння ідей, високим – осмислення і застосування набутих знань).

П'ятий – розвивальне диференційоване закріплення (дати можливість кожному учневі досягнути відповідного рівня запланованих результатів. Домінуюча форма організації навчання – семінар-практикум; форма співпраці вчителя з учнями – групова).

Шостий – узагальнююче повторення (формування цілісного уявлення про вивчаний об'єкт, системи знань учнів. Домінуюча форма організації навчального процесу – консультація).

Сьомий – контроль (форма контролю – контрольна робота, залік, співбесіда, диктант тощо. Структура контрольних завдань: два-три – мінімального рівня, одно-два – першого рівня, одно – другого. Завдання виконуються строго за порядком від першого до останнього, відсутня можливість вибору завдань учнями, якщо допущена помилка у

завданнях мінімального рівня, то робота далі не оцінюється, а тільки перевіряється викладачем).

Восьмий – корекція (домінуюча форма організації роботи – групова, у процесі якої учні об'єднавшись у групи спільно аналізують власні помилки, працюють над додатковими завданнями тощо. Вони мають право на одну спробу виправлення оцінки шляхом перездачі).

Прогнозовані результати: реалізація особистісно-діяльнісного підходу в навчанні; розвиток особистості учня; високий рівень засвоєння змісту навчального предмета.

Назва. Інтегральна технологія навчання

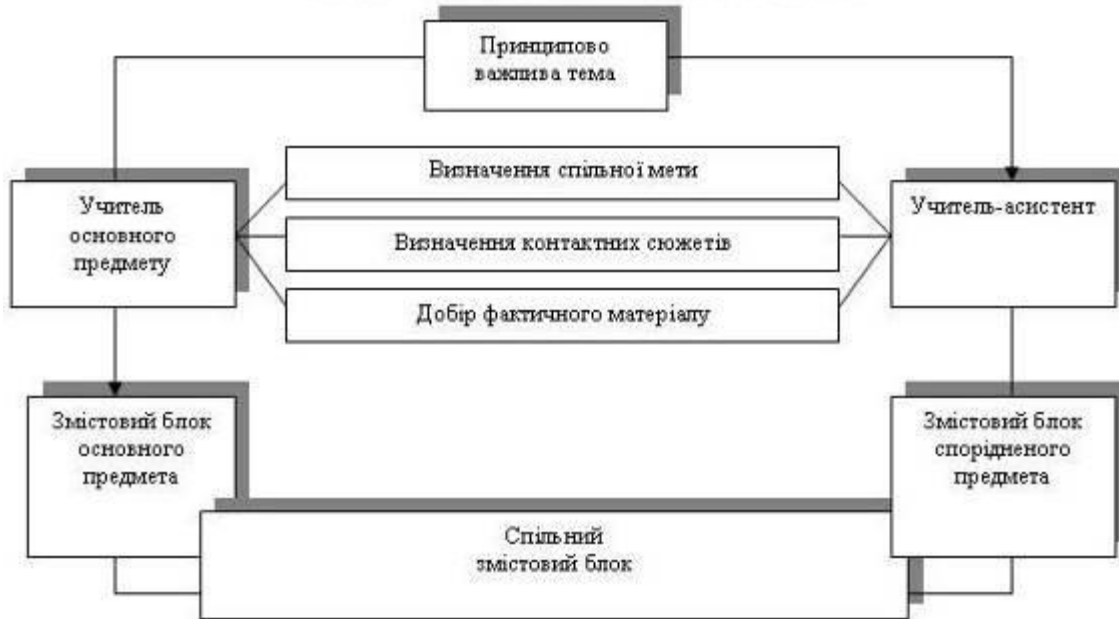
Автор-розробник – О. Мариновська.

Суть. Інтегральна технологія – ґрунтується на концептуальній ідеї виявлення в різних навчальних предметах однотипних елементів (проблем, сюжетів, подій, закономірностей тощо) і поєднання їх у якісно нову цілісність з метою створення загального образу світу.

Рисунок 4

Концептуальна схема інтегрованого уроку

Мета технології – створити оптимальні умови для розвитку та самореалізації учня шляхом формування цілісних знань про об’єкт, що вивчається.

Концептуальні ідеї: визначення принципово важливої теми для інтегрованого уроку; виявлення однотипних елементів змісту суміжних навчальних предметів (проблем, тем, сюжетів, подій тощо) на основі аналізу навчальних програм, підручників; визначення контактних сюжетів інтегрованого уроку та добір фактичного матеріалу; структурування змісту смислових блоків на основі інтеграції змісту і організаційних форм, що передбачає об’єднання однотипних елементів спільною метою уроку; систематизацію набутих знань на уроці, що забезпечується їхнім включенням у цілісність, оскільки знання міжпредметного характеру розширюють горизонт розуміння об’єкту пізнання, допомагають учням сприймати поняття і явища цілісно і водночас різнобічно; технологізацію набутих знань, що є особистісно привласненими та емоційно підкріпленими, узгоджуються з образом світу учня.

На практиці інтегральна технологія знаходить своє відображення в уроках двох видів: бінарного (Рис. 4) та інтегрованого (Рис. 5). Для їх проведення можуть залучатися викладачі суміжних навчальних дисциплін.

Технологічні етапи інтегрованого уроку:

Перший – актуалізація опорних знань (підготовка до сприйняття; опора на особистісний досвід учнів; розкриття пізнавального інтересу).

Другий – цілепокладання (формування пізнавальних мотивів; повідомлення теми, мети уроку; узгодження особистісного досвіду учнів з навчальним завданням).

Третій – вивчення нового матеріалу (усвідомлення змісту смислових блоків, розроблених на інтегрованій основі; розкриття основних доміант уроку).

Четвертий – закріплення (закріплення нових знань і способів дій; цілереалізація; контрольна-оцінювальна діяльність; залучення учнів до проектування наступного уроку).

Інтеграція змісту слугує засобом формування цілісних знань. Зміст смислових блоків різних предметів має бути ретельно дібраний і структурований навколо одно-

типних елементів (проблем, сюжетів, подій тощо), а згодом і об'єднаний спільною метою в рамках теми уроку. Навчальна інформація повинна бути зрозумілою та усвідомленою учнями. Цьому сприяє постійне звернення вчителя до особистісного досвіду учнів, його узгодження з навчальними завданнями, націленість на формування особистісної форми змісту.

Прогнозовані результати: формування цілісних знань учнів засобами інтеграції змісту суміжних дисциплін; розвиток творчого потенціалу.

Назва. **Технологія “Створення ситуації успіху”**

Автор-розробник – А. Белкін.

Суть. Як зазначає О. Пехота, ситуація успіху – це суб'єктивний психологічний стан задоволення наслідком фізичної або моральної напруги виконавця справи, творця явища. Вона досягається тоді, коли учень сам визначає цей результат як успіх. Успішність теж тлумачиться як успіх, однак він є зовнішній, бо оцінюється іншими. Усвідомлення ситуації успіху учнем, розуміння її значимості виникає після подолання психологічних бар'єрів страху бути не таким як усі, труднощів незнання, невміння тощо.

Характерною рисою технології є психологічна підтримка розвитку особистості учня. Мета – створити ситуацію успіху для розвитку особистості, дати можливість кожному вихованцю відчувати радість досягнення успіху, усвідомлення своїх здібностей, віри у власні сили.

За даною технологією учні умовно поділяються на чотири групи: надійні, впевнені, невпевнені, зневірені. Прийоми психологічної підтримки для роботи з кожною групою та очікуваний результат (різновиди радості) подано в таблиці 3.

Технологія реалізується за допомогою системи прийомів, дібраних для конкретної категорії учнів. Послідовність технологічних етапів прийому “Стеж за нами” для невпевнених:

Таблиця 3

Банк ситуації успіху (за О. Пехотою)					
	Категорії учнів				Різновиди радості
	Надійні	Впевнені	Невпевнені	Зневірені	
Прийоми технології	“Невтручання”	“Холодний душ”	“Емоційне поглажування”, “Анонсування” (запобіжний контроль)	“Миша у сметані”, “Тидке каченя”	“Здійснена радість”
	“Даю шанс”, “Сповідь”	“Даю шанс”	“Сходи”, “Стань у стрій”	“Сходи”, “Стань у стрій”	“Неочікувана радість”
	“Емоційний сплеск”, “Обмін ролями”, “Зараження”	“Обмін ролями”, “Зараження”, “Емоційний сплеск”	“Стеж за нами”	“Обмін ролями”, “Зараження”	“Загальна радість”
	Творча співпраця вчителя з учнем, батьками – успіх ⇒		Радість учня	+ Радість батьків	“Сімейна радість”
	“Еврика”, “Навмисна помилка”, “Лінія горизонту”	“Еврика”, “Навмисна помилка”, “Лінія горизонту”	“Еврика”, “Навмисна помилка”	“Еврика”, “Навмисна помилка”	“Радість пізнання”

Перший – “Діагностика інтелектуального фонду колективу”. Мета – виявлення учня з групи невпевнених (недостатній рівень інтелектуального розвитку, трішки лінивий до навчання, але доброзичливий і покладистий).

Другий – “Вибір інтелектуального спонсора”. Мета – виявлення учня, який із задоволенням буде ділитися своїми знаннями з іншими (високий рівень інтелектуального розвитку, упевнений у своїх силах, активний і відповідальний).

Третій – “Фіксація результату і його оцінка”. Мета – створити умови для самовираження та самоствердження учнів, заохотити до такого виду діяльності інших.

Прогнозовані результати: створення сприятливих психолого-педагогічних умов саморозвитку та самореалізації особистості учня.

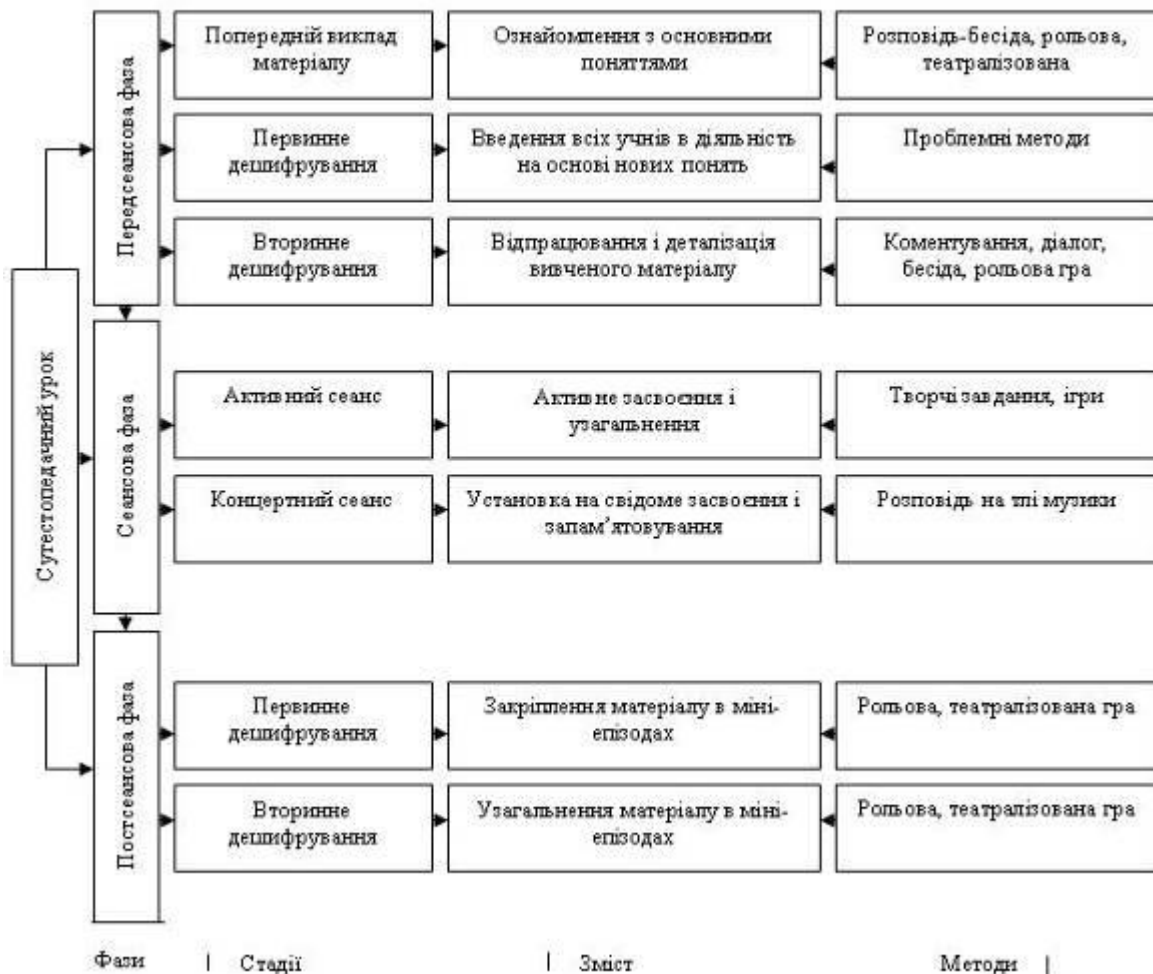
Назва. Технологія сугестивного навчання

Автори-розробники – Г. Лозанов, С. Димитрова, Т. Гордієнко, Л. Шевченко та ін.

Суть. У основі технології елементи емоційного навіювання. Роль останніх є домінуючою. Головний метод сугестивної технології – релаксопедичне навчання. Як зазначає О.Пехота, він базується на взаємодії усвідомлюваних і неусвідомлюваних компонентів психіки у процесі засвоєння та перероблення інформації. Принцип двоплановості та сприйняття інформації лежить в основі побудови інтенсивного навчання, у процесі якого здійснюється “занурення” у навчальну дисципліну, концентроване вивчення матеріалу. Основною одиницею сугестопедичної моделі є урок, який за структурою поділяється на три фази: передсеансову, сеансову та постсеансову.

Рисунок 6

Структура сугестопедичного уроку (за К. Бахановим)

Структура сугестопедичного уроку (за К. Бахановим)

Прогнозовані результати: розкриття резервних можливостей пам'яті, інтелектуальної активності особистості учня; формування готовності учнів до успішного опанування навчального матеріалу; підвищення працездатності та зниження втоми; інтенсивність навчання.

Назва. Технологія розвитку критичного мислення

Програма “Читання та письмо для розвитку критичного мислення” (ЧПКМ).

Автори-розробники – Дж. Стіл, К. Мередіт, Ч. Темпл.

Суть. Розвиток критичного мислення розглядається як засіб самореалізації особистості в умовах демократичного суспільства. Технологія розроблена на інтерактивній основі. Її прийнято розглядати як модель локальних стратегій (кубування, гронування, щоденник подвійних нотаток, мозковий штурм, сенкан, підсилена лекція, передбачення за допомогою ключових виразів, дискусійна сітка тощо). Деякі з них використовуються викладачами як елементи технології у класно-урочній системі навчання.

Цілісна модель технології представлена технологічним уроком. Останній прийнято розмежовувати на три фази.

Перша – актуалізація. Формується учнівська позиція щодо прийняття мети подальшої діяльності, усвідомлюється значущість власних знань. Важливу роль відіграє розвиток пізнавального інтересу та мотивів до навчання.

Друга – усвідомлення змісту. Домінує самостійно-пошуковий спосіб здобуття нових знань. Для нього характерне опертя на особистісний досвід учнів, залучення їх до формулювання та перевірки власних гіпотез. Як результат, у свідомості учня встановлюються зв'язки між відомим і невідомим, щойно набутих знанням. Таким чином, реалізується процес розуміння як включення невідомого у цілісність (у власний контекст знань).

Третя – рефлексія. Вона передбачає творче й критичне перетворення набутих знань у власні, їхню технологізацію. На даному етапі важливо, щоб засвоєні знання були емоційно підкріплені.

Прогнозовані результати: формування інтелектуальних умінь та навичок; розвиток критичного мислення.

Назва. Технології проектного навчання (“Метод проектів”)

Автор-розробник – К. Баханов та ін.

Суть. “Метод проектів” зародився в надрах американської системи навчання наприкінці ХІХ ст. Сьогодні під цим словосполученням розуміють метод навчання, форму організації занять, педагогічну технологію, систему організації навчання. Спостерігається поліваріативність представлення технології різними авторами (К. Баханов, В. Гузеєв, І. Єрмаков, О. Пехота, І. Чечель та ін). Однак за своєю суттю вони споріднені – виконують функцію засобу вирішення проблеми на основі свідомого прийняття суб'єктом мети проектної діяльності. Технологічний концепт проектних технологій орієнтує на дієвий спосіб здобуття нових знань у контексті конкретної ситуації та їх використання на практиці.

Метод проектів як технологія у сучасних умовах трансформувалася у проектну систему організації навчання (К. Баханов), за якої учні набувають знань і навичок у процесі планування й виконання практичних завдань-проектів, зазначає К. Баханов.

Так, робота над кожним проектом починається з конференції (зборів всієї групи (класу), на якій учні самі пропонували проекти. Цьому передують вступне слово викладача, у якому він у загальних рисах ознайомлює учнів із темою, яка вивчалась, та слухає пропозиції. Їх висувують окремі учні або групи. Якщо виникає кілька пропозицій, то вони обговорюються й обирається найцікавіша. Після чого проект поділяється на кілька міні-проектів. Учні розпочинають роботу щодо збирання необхідної інформації й визначення основних напрямків його аналізу. Наступним етапом є обробка інформації у великій групі й обговорення змісту й форми звіту. Останньою ланкою в проектній системі є підсумкова конференція, на якій звіт заслуховується й обговорюється.

Розглянемо модель проектного навчання, розроблену І. Чечель. Технологічні етапи роботи над проектом:

Перший – початок (визначення теми, мети, завдань, формування робочих груп).

Другий – планування (аналіз проблеми, постановка завдань, уточнення інформації, синтез ідей, плани).

Третій – прийняття рішень (“мозковий штурм”, обговорення альтернатив, вибір оптимального варіанта).

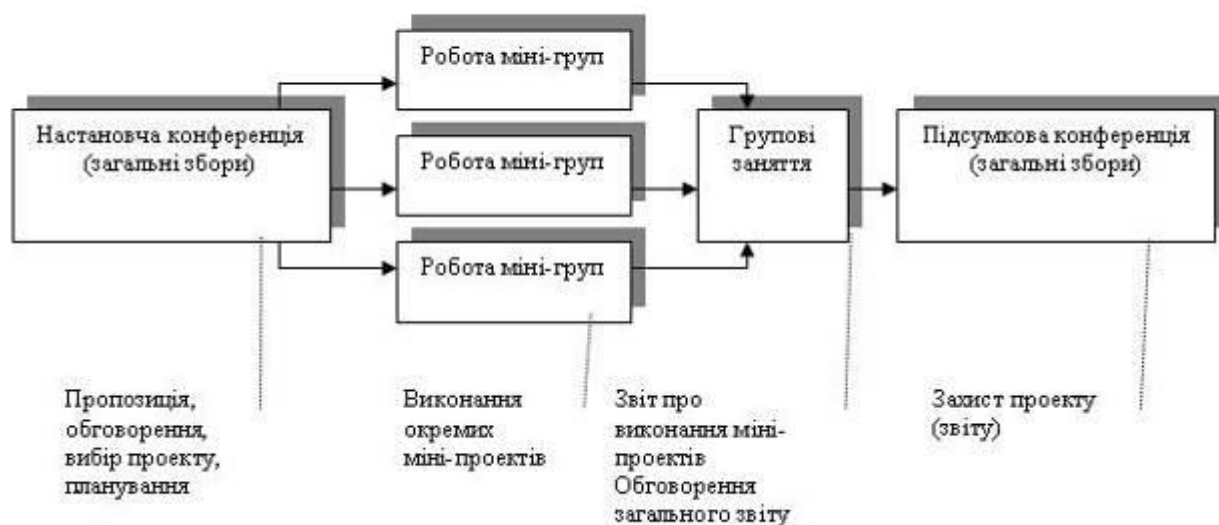
Четвертий – виконання (робота з виконання проекту).

П’ятий – перевірка та оцінювання результатів (аналіз виконання проекту, з’ясування причин досягнень і невдач).

Шостий – захист (колективний аналіз діяльності).

Рисунок 7

Організаційна структура проектного навчання (за К. Бахановим)

Організаційна структура проектного навчання (за К. Бахановим)

Вибір однієї із проектних практик залежить від специфіки завдань, які вирішуватимуться. Учені доходять висновку, що проект як шлях пізнання в дії за своєю суттю є творчою діяльністю. Вона є проблемною за формою відкриття нових знань, практичною – за сферою їхнього застосування, інтелектуально насиченою – за змістом, суб’єктно смисловою – за вектором мисленнєвої діяльності.

Прогнозовані результати: практико орієнтований підхід до навчання; формування ключових компетенцій (соціальних, полікультурних, інформаційних, комунікативних тощо); розвиток ініціативності та самостійності учнів.

Назва. Технологія навчання як дослідження

Автори-розробники – В. Бухвалова, М. Кларін, Є. Коршак, Д. Левітас, О. Пехота та ін.

Суть. Технологія за своєю суттю є поліваріативна. Вона може реалізуватися за технологічними схемами В. Бухвалової, М. Кларіна, Є. Коршака, Д. Левітаса, О. Пехоти та ін. Особливістю дослідної діяльності учнів за технологією навчання як дослідження, зазначає О. Пехота, є суб'єктне відкриття нових знань учнем. Основою для цього слугує індивідуальна актуалізація попередньо засвоєних знань, умінь, уведення їх до особистісного пізнавального простору. Учена доводить, що створені передумови для трансформації дослідницького методу в технологію. Враховуючи специфіку завдань, розвиток пізнавальних інтересів учнів, рівень готовності дітей до даного виду діяльності, учитель визначається з вибором одного з варіантів дослідницької технології.

Для технології є характерними систематизовані (за періодами навчання і за предметами) навчальні дослідження, які мають комплексний вплив на особистість школяра. Суть полягає у розробці системи дослідницьких завдань, визначенні змістових блоків навчально-дослідної діяльності в часовій перспективі (на семестр, навчальний рік тощо).

Технологічні етапи (за Д. Левітасом):

Перший – ознайомлення з літературою.

Другий – виявлення (бачення) проблеми.

Третій – постановка (формулювання) проблеми.

Четвертий – з'ясування незрозумілих питань.

П'ятий – формулювання гіпотез.

Шостий – планування і розробка навчальних дій.

Сьомий – збирання даних (накопичення фактів, спостережень, доказів).

Восьмий – аналіз і синтез зібраних даних.

Дев'ятий – зіставлення даних і умовиводів.

Десятий – підготовка до написання повідомлень.

Одинадцятий – виступи з підготовленими повідомленнями.

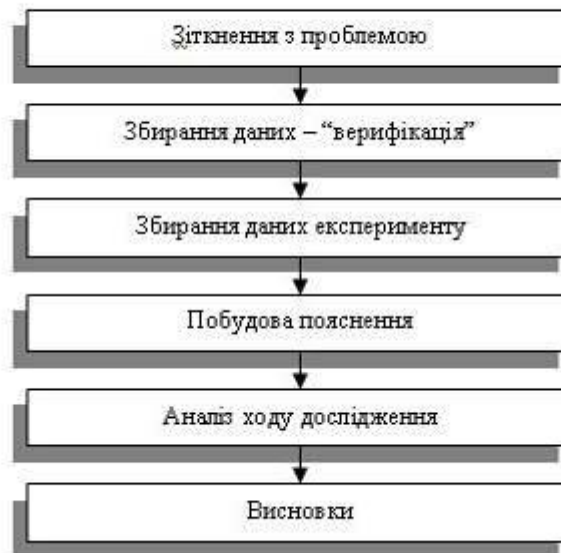
Дванадцятий – переосмислення результатів у ході відповідей на запитання.

Тринадцятий – перевірка гіпотез.

Чотирнадцятий – побудова нових повідомлень.

П'ятнадцятий – побудова висновків і узагальнень.

Модель навчання як дослідження (за О. Пєхотою)

Модель навчання як дослідження (за О. Пєхотою)

Прогнозовані результати: формування досвіду дослідницької діяльності; розвиток інтелектуальних здібностей, пізнавальних мотивів учіння, інтересу до навчальних та наукових досліджень.

Назва. **Технологія особистісно орієнтованого уроку**

Автор-розробник. С. Подмазін.

Суть. Мета особистісно орієнтованої освіти, як зазначає С. Подмазін, полягає у створенні оптимальних умов для розвитку й становлення особистості як суб'єкта діяльності і суспільних відносин, яка будує свою діяльність та стосунки відповідно до стійкої ієрархічної системи гуманістичних і буттєвих (екзистенціальних) особистісних цінностей. Для того, щоб стати суб'єктом навчальної діяльності, учень повинен оволодіти її етапами: орієнтація – цілепокладання – проектування – організація – реалізація – контроль – корекція – оцінка.

Учні опановують структуру діяльності завдяки педагогові, який допомагає їм: орієнтуватися в матеріалі, який вивчається (предметний курс, тема, блок, навчальне заняття), визначати або брати участь у формуванні мети певної навчальної діяльності, реалізувати план діяльності, маючи можливість варіювати цей процес у межах визначених норм, самостійно або спільно з іншими учнями й педагогом оцінювати результати своєї діяльності, порівнюючи її з еталоном (критеріями досягнення мети). При цьому саме суб'єктне ставлення до мети діяльності, привласнення і породження цієї мети учнями й педагогом у діалоговій взаємодії є першим відправним пунктом у реалізації особистісно орієнтованого навчання: немає мети – немає суб'єкта.

Технологічні етапи особистісно орієнтованого уроку:

Перший – етап орієнтації:

- мотивація наступної діяльності викладачем, позитивна установка на роботу;
- орієнтація учнів про місце даного заняття в цілісному курсі, розділі, темі (схеми, опори, словесна установка тощо);
- опора на особистий досвід учнів із проблеми заняття.

Другий – етап цілепокладання:

- викладач спільно з учнями визначає особистісно значимі цілі наступної діяльності на уроці (що може дати це заняття учневі зараз, для покращення результатів тематичного оцінювання, майбутнього життя);
- визначення показників досягнення поставлених цілей (які знання, уявлення, способи діяльності свідчитимуть про це).

Третій – етап проектування:

- залучення учнів (за можливістю) до планування наступної діяльності через попередню роботу (випереджувальні завдання, повідомлення, реферати, підготовку наочності, самостійні завдання);
- складання плану очікуваної роботи;
- обговорення складеного плану.

Четвертий – етап організації виконання плану діяльності:

- надання варіативності у виборі способів навчальної діяльності (письмово чи усно; індивідуально чи у групі; виклад опорних положень чи розгорнута відповідь; узагальнено чи на конкретних прикладах тощо);
- вибір учнями способів фіксації пояснення нового матеріалу (конспект, схема, таблиця, опора, план, тези, висновки тощо);
- вибір учнями (за можливістю) завдань і способів їх виконання при закріпленні знань, формуванні умінь та відпрацюванні навичок;
- варіативність у завданні домашньої роботи (диференціація за рівнем складності і способом виконання).

П'ятий – контроль-оцінювальний етап:

- залучення учнів до контролю за ходом навчальної діяльності (парні і групові форми взаємоконтролю, самоконтроль);
- участь учнів у виправленні зроблених помилок, неточностей, осмисленні їх причин (взаємо- і самоаналіз);
- надання вихованцям можливості самостійно або за допомогою викладача, інших учнів порівнювати отриманий результат із критеріями еталона (мети);

використовування механізмів “цінування” (позитивного ставлення до успіхів учнів) і “оцінювання” (виставлення оцінок, поурочного бала, рейтингових оцінок тощо) не тільки кінцевого результату, але і процесу навчання.

Прогнозовані результати: створення умов для розвитку суб'єктності, пізнавальних мотивів учіння, вільного вибору та відповідальності особистості учня за результати власної діяльності.

Назва. **Технологія особистісно орієнтованого виховання**

Автор-розробник. І. Бех.

Суть. Принципи особистісно орієнтованого виховання: цілеспрямоване створення емоційно збагачених виховних ситуацій; особистісно розвивальне спілкування; використання співпереживання як психологічного механізму у вихованні особистості; систематичний аналіз вихованцем власних і чужих вчинків.

Особистісно орієнтоване виховання вибудовується на діалогічній основі, передбачає суб'єкт-суб'єктну взаємодію учасників виховного процесу, їх самоактуалізацію і самоорієнтацію. Воно ґрунтується на розумінні, прийнятті й визнанні учня як повноп-

равної особистості. Гнучкість – характерна риса виховного впливу, що базується на розумінні психологічних закономірностей емоційно-чуттєвого розвитку особистості. Адже учень не може постійно поводитись відповідно до загальноприйнятих етичних вимог. Слід визнати за нормальне явище різні прояви поведінки учня, вибудовувати конкретні виховні методики, технології з урахуванням часової перспективи. Вони не забезпечують негайного результату. Тому таким важливим є терпеливе і чуйне ставлення, розуміння внутрішнього світу особистості, утвердження її гідності тощо. Головне, щоб педагог розумів і враховував усю складність морального вчинку, що має здійснити вихованець. Від цього залежить ефективність виховного процесу.

Як зазначає І. Бех, постає необхідність підвищення розвивальної ефективності виховання, оптимізації процесу керування виховною діяльністю учня. А це пов'язано зі створенням і використанням якісно нових виховних методів. Останні мають ґрунтуватися не на механізмі зовнішнього підкріплення (заохочення й покарання), а на рефлексивно-вольових механізмах, механізмах співпереживання і позитивного емоційного оцінювання, які апелюють насамперед до самосвідомості та до свідомого, творчого ставлення людини до суспільних норм і цінностей. Такі методи й можна класифікувати як виховні технології особистісної орієнтації.

Одиницею аналізу має виступати вільний вчинок. Виховати особистість – це допомогти вихованцю відкрити, усвідомити і привласнити загальнолюдські та національні моральні норми як цінності особистого життя, які утворюють внутрішній стрижень особистості – ціннісну морально-етичну орієнтацію, яка слугує основою розвитку та самореалізації в умовах соціокультурної діяльності.

Прогнозовані результати: розвиток суб'єктності, ціннісно-сміслової сфери особистості вихованця; інтеграція у суспільство при збереженні особистісної автономії.

Назва. Технологія формування творчої особистості

Автори-розробники – Ю. Богоявленська, Р. Грановська, В. Паламарчук, О. Пехота, С. Сисоєва та ін.

Суть. Розвиток творчої особистості, зазначає О. Пехота, потребує впровадження нових дидактико-методичних засобів, що допомагають моделювати навчально-виховний процес, виходячи із поставленої мети. Учена акцентує, що над вирішенням даної проблеми працювали Ю. Богоявленська, Р. Грановська, В. Паламарчук, С. Сисоєва та інші учені.

Технологія формування творчої особистості поліфункціональна за суттю. Її доцільно розглядати як цілісну модель, що об'єднує локальні технології: технологія створення психологічних умов підготовки учнів до творчої діяльності (А. Вержиховська та ін.); технологія використання на уроці навчальних і навчально-творчих завдань (В. Барко, А. Тютюнникова); технологія узагальненого заняття пошукового типу (В. Шубинський); технологія розвитку продуктивної пізнавальної діяльності. Викладач вибирає і впроваджує ту технологію, яка сприятиме найпродуктивнішому вирішенню поставлених мети та завдань.

Так, технологія використання на уроці навчальних і навчально-творчих завдань передбачає наступні етапи (за В. Барко):

Перший – проаналізуйте запитання задачі і з'ясуйте, що дано, що потрібно знайти.

Другий – визначте, які дані необхідні для відповіді на запитання задачі.

Третій – з'ясуйте, чи всі необхідні дані наведено в умові задачі (якщо ні, визначте засіб знаходження відповідних величин).

Четвертий – сплануйте послідовність операцій, спрямованих на знаходження відповіді (алгоритм розв'язання).

П'ятий – реалізуйте запланований шлях розв'язку.

Шостий – перевірте розв'язок задачі.

Прогнозовані результати: розвиток творчого мислення школярів, формування технологізованих знань.

Назва. Технологія життєвого проекту та життєвого проектування

Автори-розробники – І. Єрмаков, Д. Пузіков.

Суть. Життєве проектування є механізмом розвитку та реалізації суб'єктності особистості у її життєдіяльності, життєвий проект як результат життєвого проектування є розвитком, конкретизацією, механізмом практичного втілення життєвих стратегій. Алгоритм технології передбачає п'ять основних етапів:

Перший – етап життєвого задуму (визначення загальних очікувань людини щодо свого майбутнього життя, формування прообразів життєвих цілей, окреслення життєвих цінностей та принципів особистості).

Другий – етап життєвого програмування (чітке визначення життєвих цілей, їх узгодження та систематизація у життєвому проекті (життєвій програмі)).

Третій – етап життєвого планування (розбудова, на основі цілей особистості, її життєвих планів; деталізація та конкретизація життєвих цілей у піраміді життєвих завдань).

Четвертий – етап життєздійснення (його змістом виступає реалізація життєвих завдань, планів у життєдіяльності особистості).

П'ятий – аналітико-корекційний етап (аналіз та оцінювання результатів життєздійснення, внесення до життєвого проекту відповідних коректив).

Статична структура життєвого проекту особистості включає взаємозв'язані елементи (підсистеми): життєві цінності та норми, життєві цілі, завдання, плани, ресурси, життєву програму, життєві результати. Важливим аспектом реалізації життєвого проекту, дієвим проявом компетенції життєздійснення, як зазначає І. Єрмаков, є життєві інновації. Вони передбачають впровадження у життя певного виду діяльності, вчинків, моделей поведінки, які були спроектовані самою особистістю і раніше ніколи нею не застосовувалися. Ці новоутворення повинні впливати на відносини особистості з її соціальним середовищем, змінювати їх. Водночас, життєві інновації – це специфічна методика індивідуально-особистісного дослідження життя (життєвого експерименту), за допомогою якого людина пізнає себе, своє життя.

Прогнозовані результати: розвиток та реалізація суб'єктності особистості у її життєдіяльності.

Назва. Технологія розвитку творчої особистості Г. Альтшуллера

(Теорія розв'язання винахідницьких завдань)

Автор-розробник – Г. Альтшуллер.

Суть. Технологія зорієнтована на розвиток системного мислення учня, її творчих здібностей. Основне її завдання – навчити учня вирішувати проблеми різного рівня складності з використанням винахідницьких завдань.

Автор обґрунтовує і класифікує творчі завдання за рівнями складності. Основна ідея технології розв'язання винахідницьких завдань (ТРВЗ) полягає у тому, щоб переводити завдання з нижчого рівня складності на вищий. Для її успішної реалізації треба навчити учня виявляти проблеми, з'ясовувати чому легкі завдання вирішуються просто, а важкі – складно. Це є запорукою того, що вихованці поступово привчаються “звужувати пошукове поле” – вони вміють трансформувати складні завдання на прості, бачити й вирішувати суперечності. Методи технології ТРВЗ: метод фокальних об'єктів, мозковий штурм, синектика, моделювання маленькими чоловічками тощо.

У роботі з учнями педагог орієнтується на вільний та самостійний вибір – предмета, матеріалу, виду діяльності. Ігрові завдання стимулюють розвиток пізнавального інтересу, уяви, фантазії учнів.

Прогнозовані результати: розвиток творчих здібностей учнів, допитливості, образного й критичного мислення.

МЕТОДИКИ

Назва. Методика вивчення епічних творів фабульного типу за допомогою системи ключових епізодів

Автор-розробник – О. Мариновська

Суть. Мета – забезпечити високий рівень наукової організації праці викладача-словесника у процесі підготовки до текстуального аналізу великого за обсягом епічного твору.

Суть методики полягає у доборі та структуруванні навчального матеріалу для текстуального аналізу твору за 3–4 години, відведені програмою на його вивчення. Останній ґрунтується на аналізі ключового епізоду сюжету як мікромоделі художнього твору, що передбачає встановлення внутрішньо-композиційних та емоційних зв'язків між частиною й цілим на рівні функціонування ключових і допоміжних епізодів.

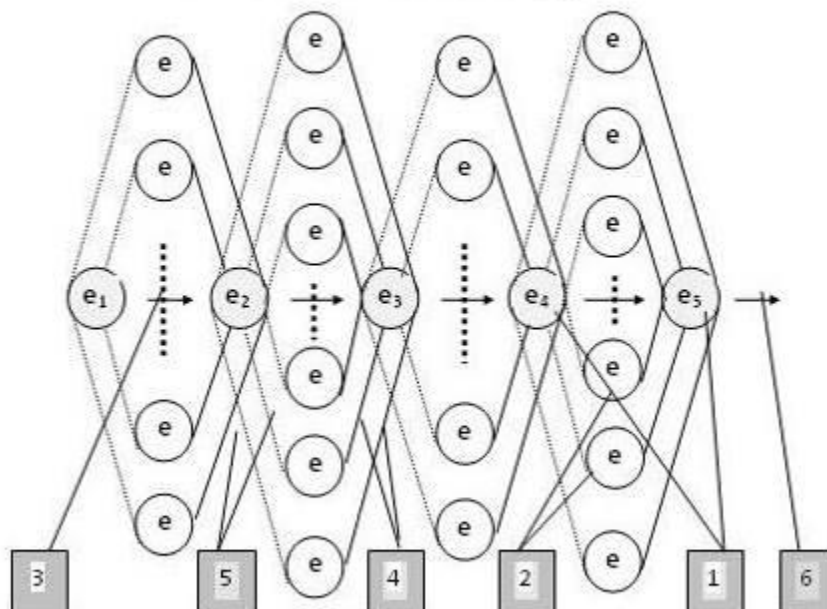
У процесі підготовки до уроку викладач добирає й структурує навчальний матеріал, а саме: здійснює відбір ланцюжка центральних епізодів (9–11 епізодів), враховуючи специфіку епосу як роду літератури. Слід дотримуватись наступних вимог: епізод повинен відігравати важливу роль у побудові єдності, цілісності художнього твору; вибір епізоду вмотивовується можливістю встановити міцні внутрішньо-композиційні зв'язки між епізодами сюжету з урахуванням образу автора, його розуміння предмета зображення з позиції ідеалу; у сюжетно-композиційній основі твору епізод повинен посідати провідне місце з огляду на максимальну силу акцентності та емоційної виразності; як правило, у цих епізодах сконцентрована кульмінація (мікрокульмінація) конфлікту у процесі розвитку рухливого образу-персонажа на певному етапі композиції художнього твору. Іншими словами, центральні епізоди виокремлюються на рівні композиційної будови твору: експозиція, зав'язка, кульмінація, розв'язка, епілог. Якщо взяти до уваги наявність зовнішньої та внутрішньої кульмінацій, то всього ми виокремимо сім епізодів сюжету. Наступні три (п'ять) епізоди повинні відбивати ставлення автора до предмета зображення з позиції ідеалу на сюжетно-композиційному відрізку розвитку дії. Як правило, вони розкривають внутрішній плин думок і почуттів головного образу-персонажа.

Наступний етап добору й структурування змісту полягає у відборі системи ключових епізодів (3–5 епізодів) із виокремленого ланцюжка. Адже всі центральні епізоди

не доцільно аналізувати. Надаємо перевагу тим, які максимально допоможуть нам у досягненні мети, завдань до уроку; враховуватимуть специфіку обраного шляху аналізу; рівень читацького сприйняття учнів. Кожен викладач вибере власну систему ключових епізодів. Решта виокремлених центральних епізодів перейдуть до розряду допоміжних. Такий методичний підхід до роботи з текстом можливий за будь-якого шляху аналізу – послідовного (Рис. 9), пообразного, проблемно-тематичного чи комбінованого.

Рисунок 9

Послідовний шлях аналізу епічного твору за допомогою системи ключових епізодів

Коментар до рисунка: 1 – ключові епізоди сюжету; 2 – допоміжні епізоди; 3 – стрижневе проблемне питання; 4 – внутрішньо-композиційні зв'язки між епізодами сюжету; 5 – зв'язки на емоційному рівні сприйняття; 6 – лінія сюжетного дійства в контексті послідовного шляху аналізу твору за допомогою системи ключових епізодів.

Прогнозовані результати: цілісне вивчення великого за обсягом епічного твору в єдності змісту і форми; оптимізація праці викладача-словесника; формування вмій і навичок контекстного осмислення твору, авторської естетичної концепції.

Назва. Методика вивчення епічних творів параболічного типу

Автор-розробник – Г. Островська.

Суть. Мета – формування вмій та навичок сприйняття й аналізу епічних творів параболічного типу. Досягти поставленої мети можна шляхом розв'язання проблеми двопланового прочитання притчі (роману-притчі) і пошуку символіки роману-параболи.

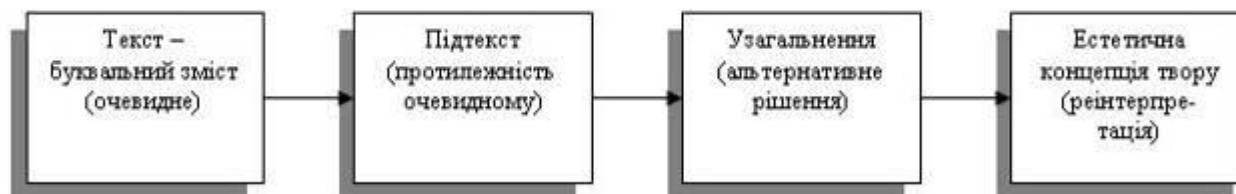
Системний характер різних видів асоціативного мислення сприяє встановленню смислових зв'язків на рівні окремого сюжету та багатовимірного художньо-естетичного простору роману-параболи. До творів параболічного типу віднесемо притчі, романи-притчі, романи-параболи. Методика їх аналізу ґрунтується на ідеї спільного походження притчі й параболи, подібності цих жанрів, їх автономності. Так, виявлено наступні типологічні ознаки творів параболічного типу – алегоричність оповіді, об-

разна асоціативність, змістова незавершеність (відкритість для співвіднесень), часово-просторова умовність, що вимагає зіставлення загальнолюдського (притчі) і авторського, міфологічного і сучасного, виявлення подібності у темі, ідеї, проблематиці, системі образів, характері головних героїв, мотивації вчинків, стилістичних засобах тощо.

Аналіз роману-параболи передбачає поєднання читацького досвіду аналізу епічного твору фабульного типу з технологічністю знань аналізу підтексту параболічної основи твору. Це вимагає формування умінь пошуку протилежностей між поетичністю та алегоричністю оповіді. Адже сам текст містить приховані підказки – амбівалентні образні пари, бінарні пари, притчево-міфологічні сюжети тощо.

Рисунок 10

Моделювання логічно-змістових ланцюжків епічного твору параболічного типу

Побудова логічно-змістових ланцюжків ґрунтується на системі відібраних викладачем ключових епізодів. Враховуючи специфіку вивчення епічного твору параболічного типу (роман-парабола), методика передбачає: виявлення сюжетних ліній твору; реконструювання притчі (міфу), що лежить в основі сюжетного дійства; пошук домінуючих ознак (образ, паралель, порівняння) роману-параболи; переосмислення тексту – реінтерпретація естетичної концепції автора.

Прогнозовані результати: формування читацьких умінь і навичок аналізу художнього твору параболічного типу; розвиток асоціативного мислення, естетичної культури.

Назва. Методика лабораторно-практичних робіт К. Баханова

Автор-розробник – К. Баханов.

Суть. Сутність методики полягає в організації учнівських досліджень з історії. Враховуючи специфіку навчального предмета, доцільно вести мову про лабораторно-практичні роботи. Здійснюється навчальне дослідження суто аналітичного характеру.

Своєрідність лабораторно-практичних робіт полягає в тому, що на відміну від природничих предметів тут не використовуються прилади, різноманітне обладнання. Об'єктом дослідження у таких роботах виступає історичне джерело. Особливість навчання історії в тому, що воно виключає експеримент у буквальному розумінні, маючи справу з фіксованими у джерелах історичними фактами, зазначає К. Баханов. Тому учні не можуть безпосередньо впливати на об'єкт дослідження, постійно змінюючи умови, як у природничому експерименті. Але вони мають змогу аналізувати джерела під різними кутами зору, щоб дійти вірогідних, на їхню думку, висновків.

Структура лабораторно-практичних робіт:

1. Актуалізація знань і корекція опорних уявлень.
2. Мотивація навчальної діяльності.
3. Усвідомлення змісту.
4. Самостійне виконання роботи.
5. Узагальнення і систематизація результатів.

6. Підбиття підсумків.

Прогнозовані результати: активізація пізнавальної діяльності учнів; формування вмінь і навичок роботи з історичними джерелами; розвиток критичного мислення.

Назва. Методика колективних творчих справ

Автор-розробник – І. Іванов.

Суть. Провідна ідея – створення учнівського колективу як засобу самовиховання і становлення особистості. Колективна діяльність проектується на основі конкретної справи, вирішення якої є процесом спільного творчого пошуку кращих рішень життєво важливих завдань. Вона відрізняється від виховних заходів відкритістю щодо постановки виховних завдань та шляхів їх вирішення.

Тривалість колективної творчої справи (КТС) залежить від складності поставлених завдань. За напрямом її можна класифікувати як художньо-естетичну, трудову, суспільно-корисну тощо. Вона має наступні технологічні етапи, які І. Іванов визначав як стадії колективної творчості.

I стадія – попередня робота колективу: визначення виховних цілей КТС, накреслення основних напрямів дій, які потрібні для того, щоб скласти спільними зусиллями педагогів і учнів оптимальний проект майбутньої КТС. Бесіда з учнями.

II стадія – колективне планування КТС: обговорення та відбір ймовірних ідей відповідно до умов і можливостей членів колективу.

III стадія – підготовка КТС: спільний проект КТС уточнюється, конкретизується спочатку радою справи, а потім у мікроколективах, які планують і починають утілення окремих частин загального замислу, враховуючи висловлені пропозиції.

IV стадія – проведення КТС.

V стадія – колективне підбиття підсумків: колективний аналіз та оцінка справи, виявлення надбань і недоліків, позитивного й невдалого (центрація на позитивному досвіді).

VI стадія – стадія найближчого застосування КТС.

Прогнозовані результати: формування учнівського колективу, умінь та навичок самоорганізації; розвиток творчих здібностей; виховання почуття відповідальності.

Назва. Метод неформальної європейської освіти “Оксфордські дебати”

(Проект “Фабрика мультиплікаторів – лідери європейської освіти” за підтримки програми “Громадські ініціативи у Східній Європі” фонду ім. Стефана Баторія).

Суть. “Оксфордські дебати” – це ігрова методика публічного дискутування у групах. Їх мета полягає у формуванні вмінь і навичок дискутування у групах, розвитку інтелектуальної культури, лідерських якостей, толерантності та взаємоповаги.

Групи “Пропозиції” та “Опозиції” налічують по чотири особи в кожній. Учасникам пропонується теза для обговорення. Останні добирають по три аргументи та підаргументи для її захисту. Методикою чітко прописані рольові позиції груп дебатерів, головуючого, секретаря, асистентів та учасників слухання. Роль глядацької аудиторії полягає в інтерактивному оцінюванні обґрунтованості висловлених аргументів та емоційної переконливості дебатерів.

Прогнозовані результати: розвиток суб’єктності в процесі ігрової діяльності; формування активної позиції, розвиток риторичних умінь і навичок майбутніх лідерів; популяризація дебатних практик серед учнівської молоді.

Назва. **Методика побудови уроку**

(Конструктор А. Гіна)

Автор-розробник – А. Гін.

Суть. Конструктор А. Гіна – це універсальна методика побудови уроку. Вона охоплює його основні етапи (Табл. 5). Будь-який з етапів може бути реалізований різноманітними прийомами або їх комбінуванням. Викладачу пропонується до вибору система методів та прийомів, із яких він може конструювати власний урок відповідно до поставленої мети, завдань. Конструктор може змінюватися. Якщо деякі прийоми ви не вважаєте за доцільне використовувати на уроці, то вилучаєте їх з таблиці, пропонуєте власні методичні знахідки. А. Гін вважає, що пропонований конструктор – імовірна форма оптимальності побудови уроку. У кожного може бути свій конструктор. Наприклад, можливий проект уроку за конструктором:

Етап уроку	2	3	5	1	6	10	3
Час	хв	5 хв	0 хв	хв	хв	хв	хв

Це означає: починаємо з гри “Так – чи ні”; вивчення нового матеріалу проходить за прийомом “Питання до тексту”; закріплення у вигляді гри-тренінгу; на уроці проводиться фактологічний диктант із вибірковою перевіркою; домашнє завдання не дається (наприклад, раніше було задано масивом на всю тему); закінчується урок виступом учня у ролі психолога.

Прод. таблиці 5

Конструктор уроку за А. Гіном

7	8	9	10	11	12	13
Ідеальне опитування	Взаємоопитування	НМШ (фронтально, з усім класом)	Гра у випадковість	Театралізація	Обговорення домашнього завдання	
Спіймай помилку!	Доповідь	Театралізація	Ділова гра “точка зору”	Ділова гра “НДЛ”	Проблемний діалог	
Ділова гра “компетентність”	Ділова гра “точка зору”	Ділова гра “НДЛ”	Тренувальна контрольна робота	Усне програмоване опитування	Взаємоопитування	М'яке опитування
Перетинання тем	Ділова гра “компетентність”	Ділова гра “точка зору”	Ділова гра “НДЛ”	Гра у випадковість	“Так – чи ні”	Зразкова відповідь
Блиц-контрольна	Релейна контрольна робота	Вибірковий контроль	Звичайна контрольна робота			

Прогнозовані результати: оптимізація роботи викладача на етапі підготовки до уроку; формування проектно-прогностичних умінь; розвиток творчих здібностей.

Складові технології сучасного уроку

Можливий конкурс в межах ПТНЗ (або ж об'єднатися кільком навчальним закладам відповідного профілю, запросити незалежного експерта - методиста з НМЦ ПТО, інш.) у двох номінаціях : викладач, майстер виробничого навчання на кращу розробку технології уроку.

Компетентнісно-орієнтований урок – шлях до набуття учнями життєвих компетентностей, формування в них творчої особистості.

Об'єктивною проблемою впровадження компетентнісного підходу до навчання є необхідність технологічної адаптації навчально-виховного процесу відповідно до нових вимог. Традиційними педагогічними технологіями, розробленими для знаннєвого підходу, неможливо продуктивно формувати компетентності учнів. Отже, аналізується задача оновлення арсеналу педагогічних технологій, якими володіють вчителі, як процесуальної умови реалізації компетентнісного підходу до навчання.

Відомо, що перехід від старого до нового дуже тяжкий. Він може тягнутись десятиліттями. Розвиток школи не може йти інакше, ніж через оволодіння новим, через інноваційний процес. Саме це вимагає кардинальних змін у визначенні філософії освіти, нового змісту, педагогічних технологій тощо. Об'єктом майже кожного інноваційного процесу стають діти.

У своїй роботі можна застосовувати різноманітні елементи освітніх технологій та методик: прийоми коментування, прийоми рефлексивної діяльності, проблемне навчання, пошукові методи, диференційоване різнорівнєве навчання, інтерактивні методи навчання.

Різноманітні методики та технології дають учням варіанти діяльності, де формуються вміння та навички самовдосконалення. Компетентність – це загальна здатність, що базується на знаннях, досвіді, цінностях, здібностях, набутих завдяки навчанням.

Система компетентностей в освіті має ієрархічну структуру, рівні якої складають:

- ключові компетентності;
- загально-галузеві компетентності;
- предметні компетентності.

Основними групами компетентностей є:

- соціальна;
- полікультурна;
- комунікативна;
- інформаційна;
- саморозвитку та самоосвіти;
- продуктивної творчої діяльності.

Цих компетентностей можна досягти тільки своєю особистою активною та продуктивною діяльністю, особистим досвідом через пізнання соціального досвіду. Можна сказати, що компетентність, на відміну від простого знання, існує у формі діяльності (реальної чи мисленнєвої), а не інформації про неї.

У формуванні компетентності як загальної здібності беруть участь усі групи і всі вони є вирішальними: за умови несформованості бодай однієї з них неможливо досягти компетентності

Ключові компетентності:

- ціннісно-сміслова, яка пов'язана з ціннісними уявленнями учня, його здатністю до орієнтування в житті;
- загальнокультурна, пов'язана з колом питань, у яких учень має бути обізнаним щодо загальнолюдської культури, релігії, національних традицій;
- навчально-пізнавальна: уміння розрізняти факти від домислів, використання різних методів пізнання;
- інформаційна, пов'язана з формуванням уміння самостійно шукати, аналізувати, добирати необхідну інформацію, трансформувати, Об'єктивною проблемою впровадження компетентнісного підходу до навчання є необхідність технологічної адаптації навчально-виховного процесу відповідно до нових вимог. Традиційними педагогічними технологіями, розробленими для знанневого підходу, неможливо продуктивно формувати компетентності учнів. Отже, аналізується задача оновлення арсеналу педагогічних технологій, якими володіють вчителі, як процесуальної умови реалізації компетентнісного підходу до навчання.

Відомо, що перехід від старого до нового дуже тяжкий. Він може тягнутись десятиліттями. Розвиток школи не може йти інакше, ніж через оволодіння новим, через інноваційний процес. Саме це вимагає кардинальних змін у визначенні філософії освіти, нового змісту, педагогічних технологій тощо. Об'єктом майже кожного інноваційного процесу стають діти.

У своїй роботі можна застосовувати різноманітні елементи освітніх технологій та методик: прийоми коментування, прийоми рефлексивної діяльності, проблемне навчання, пошукові методи, диференційоване різнорівневе навчання, інтерактивні методи навчання.

Ключові компетентності:

- ціннісно-сміслова, яка пов'язана з ціннісними уявленнями учня, його здатністю до орієнтування в житті;
- загальнокультурна, пов'язана з колом питань, у яких учень має бути обізнаним щодо загальнолюдської культури, релігії, національних традицій;
- навчально-пізнавальна: уміння розрізняти факти від домислів, використання різних методів пізнання;
- інформаційна, пов'язана з формуванням уміння самостійно шукати, аналізувати, добирати необхідну інформацію, трансформувати, зберігати та транслювати її. Ця компетенція забезпечує навички роботи учнів з інформацією, що міститься в навчальних предметах і освітніх галузях, а також в навколишньому світі;
- комунікативна, що містить способи взаємодії з людьми, навички роботи в групі. Учень має вміти відрекомендувати себе, написати листа, анкету, заяву, поставити запитання, вести дискусію тощо;
- соціально-трудова: оволодіння знанням і досвідом у громадсько-суспільній діяльності;
- компетенція особистого самовдосконалення, спрямована на засвоєння способів фізичного, духовного та інтелектуального саморозвитку.

Але жодна людина не діятиме, якщо вона особисто не зацікавлена в цьому. Природа компетентності така, що вона може виявлятися лише в органічній єдності з цінностями людини, тобто в умовах глибокої особистісної зацікавленості в даному виді діяльності. Отже, цінності є основою будь-яких компетенцій. Як же можна цього досягти? Як зацікавити учнів, щоб підвищити рівень їхньої компетентності?

Шляхи формування компетентності учнів (за І.Підласим):

- створення умов для розвитку та самореалізації учнів;
- задоволення запитів та потреб;
- засвоєння продуктивних знань, умінь;
- розвиток потреби поповнювати знання;
- виховання в цивілізованому суспільстві.

Отже, компетентність — це не тільки і не стільки знання, а знання плюс уміння і навички користуватися цим знанням.

2.4. Міжпредметні зв'язки в навчальному процесі професійно-технічних закладів

Гришаєва О.В., методист НМЦ ПТО

*Все, що знаходиться у взаємному зв'язку,
повинно викладатися у такому ж зв'язку.
Я.А.Коменський*

Покращення якості підготовки робочих кадрів потребує вдосконалення навчально-виховного процесу. Одним із дієвих засобів в плані навчання молоді робочим професіям, підготовки її до життя є міжпредметні зв'язки як обов'язковий елемент навчального процесу. Міжпредметні зв'язки сприяють формуванню цілісного розуміння учнями ролі і місця різних наук в загальному пізнанні професії, їх взаємовідносин, галузей і меж їх застосування.

Проблема встановлення між предметних зв'язків – одна із центральних проблем в організації навчального процесу. Метою впровадження міжпредметних зв'язків при підготовці робітничих кадрів в професійно-технічних закладах є:

забезпечення логічного зв'язку при вивченні всіх предметів навчального плану, видів навчання відповідно до вимог кваліфікаційної характеристики;

встановлення конкретних зв'язків між предметами загальноосвітнього, загально технічного і спеціального циклів;

знаходження найбільш ефективних засобів, шляхів і форм розкриття зв'язків в процесі вивчення кожного предмету, а також зв'язок теоретичного та виробничого навчання із життям, що дозволяє випускникам професійно-технічних закладів вміло, творчо вирішувати проблеми виробничого характеру, оволодівати необхідними практичними навичками відповідно до су-

часних вимог.

1. Засоби впровадження міжпредметних зв'язків:

- а) сіткове планування навчального процесу;
- б) перспективно-тематичне планування;
- в) складання таблиць взаємозв'язку навчальних предметів;
- г) групування предметів в цикли

2. Основні напрямки в здійсненні міжпредметних зв'язків:

- а) використання знань, вмінь та навичок учнів із загальноосвітніх предметів при вивченні спеціальних предметів;
- б) використання знань, вмінь і навичок учнів із спеціальних предметів при вивченні загальноосвітніх предметів, тобто цілеспрямоване використання знань з одних предметів при вивченні інших;
- в) розроблення карток–завдань, збірників завдань професійного напрямку із загальноосвітніх предметів;
- г) виготовлення наочних посібників з використанням міжпредметних зв'язків.

3. Шляхи і форми впровадження міжпредметних зв'язків:

- а) різні типи уроків;
- б) гуртки технічної творчості;
- в) комплексні екскурсії; технічні конференції про введення нової техніки та технологій, а також після проходження виробничої практики.

В процесі формування системи знань учнів з будь-якої професії велике значення мають міжпредметні зв'язки. В практичному житті при вирішенні багатьох виробничих питань необхідні комплексні знання. Наприклад, механізатору в сільськогосподарському виробництві при використанні будь-якої технологічної операції потрібні знання з кількох предметів. Так при виконанні операції внесення мінеральних добрив у ґрунт необхідні знання з хімії, основ агрономії, експлуатації машинно-тракторного парку. Майбутньому закрійнику при побудові та моделюванні моделі одягу необхідні знання з геометрії, алгебри, хімії.

Суть міжпредметних зв'язків полягає в тому, що у процесі навчання навчальні предмети пов'язуються за допомогою певних методичних засобів. Наприклад, з хімії вивчають фосфор, азот, калій, а з “Основ агрономії” – фосфорні, азотні, калійні добрива. Наступний приклад, вивчення акумуляторних батарей, тема “Електрична дисоціація” з хімії, тісно пов'язана з тією ж темою з фізики і спеціального предмету “Трактори і автомобілі”.

Враховуючи те, що одні й ті ж питання розглядаються при вивченні декількох наук, викладачі різних дисциплін мають корегувати свою роботу для встановлення зв'язків у навчанні. Пов'язування викладання загальноосвітніх і спеціальних предметів – дуже важлива проблема, вивчення якої допоможе всебічному вивченню сільськогосподарських об'єктів. Цим в основному і викликана необхідність виявлення і використання більш глибоких і обґрунтованих зв'язків як між окремими темами, так і між різними предметами.

Основні напрямки встановлення міжпредметних зв'язків

Міжпредметні зв'язки – багатопланова система, яка забезпечує органічний зв'язок предметів у навчанні, визначає засоби впровадження зв'язків, розглядає послідовність у проходженні тем і предметів у часі.

Нижче розглянемо основні напрямки впровадження міжпредметних зв'язків.

Групування учбових предметів по циклах.

Предмети навчального плану при підготовці трактористів можна умовно об'єднати в три цикли – професійний, загальноосвітній і загальнотехнічний.

Об'єктом вивчення предметів професійного циклу є машинно-тракторний парк з його системою експлуатації і організації вирощування сільськогосподарських культур, тобто сільськогосподарське виробництво, що вивчається з предметів “Трактори”, “Сільськогосподарські машини”, “Організація і технологія сільськогосподарського виробництва”, “основи агрономії” т.п. і в процесі виробничого навчання, а також на індивідуальних заняттях з водіння тракторів та машин, занять ланками з технічного обслуговування машин, в процесі навчальної практики в майстернях, гаражах, учбових господарствах та виробничої практики.

До загальнотехнічного циклу входять предмети, що знаходяться як би посередині між професійним і загальноосвітнім циклами “Креслення”, “Матеріалознавство”, “Система технічного обслуговування машин”, “Слюсарно-ремонтна справа”.

Хоча навчальний план складається з предметів трьох циклів, об'єктом вивчення є один – проведення механізованих сільськогосподарських робіт. Питання сільського господарства розглядається багатьма предметами з різних сторін та в різній степені. Наприклад, трактори та сільськогосподарські машини, їх будову вивчають спеціальні предмети професійного циклу. Загальноосвітні предмети вивчають закони, явища, придатні для даної професії. Тому необхідно, щоб предмети загальноосвітнього циклу сприяли більш глибокому і свідомому вивченню сільськогосподарської техніки і технології вирощування сільськогосподарських культур, а вивчення останньої – глибокому засвоєнню загальноосвітніх знань.

Багато предметів, таких як фізика, хімія, математика, біологія, повністю а бо окремими темами пов'язані з предметами професійного циклу безпосередніми, прямими зв'язками при яких один предмет розширює і поглиблює відомості з іншого предмету. Деякі предмети або окремі теми можуть пов'язуватись опосередковано через інший проміжний предмет. До таких предметів належать предмети загально технічного циклу опосередкований зв'язок між предметами може впроваджуватись в три етапи. Перший етап: з хімії в розділі “Метали” вивчають будову, хімічний склад, корозію металів і т.п. Другий етап: при вивченні матеріалознавства, опираючись на знання з хімії, більш поглиблено вивчають зміни, що відбуваються в металах при певних видах теплової обробки. Третій етап: з предметів “Трактори”, “Сільсько-

господарські машини” вивчають матеріали, з яких виготовляють деталі, механізми.

Для встановлення зв'язку між предметами професійного і загально-технічного циклів можна умовно згрупувати їх таким чином: трактори і сільськогосподарські машини – з фізикою, хімією, математикою; матеріалознавство – з хімією, фізикою; креслення – з геометрією; основи агрономії – з хімією, біологією і фізикою. Загальноосвітні предмети, в свою чергу, групують з тими спеціальними предметами, що пов'язані з ними.

Після такого умовного об'єднання предметів відшукують точки дотику предметів та окремих тем, а також окремих питань, з яких складається предмети, що вивчаються.

Складання графіка взаємозв'язку навчальних дисциплін

Один із засобів впровадження зв'язку між темами предметів – графічний. Розглянемо встановлення зв'язку неорганічної хімії з предметами професійно-теоретичного циклу (таблиця №1). Для прикладу розглянемо тему “Теорія електролітичної дисоціації”, що пов'язана з шістьма темами різних предметів професійно-теоретичного циклу (показані стрілками): з темою “Поняття про ґрунт та його родючість” з предмету “Основи агрономії”, “Захист металів від корозії” з “Матеріалознавства”, та з чотирма темами з курсу “Трактори” – “Принцип роботи двигунів внутрішнього згорання”, “Кривошипно-шатунний механізм”, “Система охолодження двигунів”, “Акумуляторні батареї”.

Розглянемо, як пов'язані між собою теми. Тема “Гальванічні покриття”, вивчається з предмету “Матеріалознавство” і повністю базується на матеріалі теми “Теорія електролітичної дисоціації”. Наприклад, верхні компресійні кільця на поршнях двигунів мають пористе хромування, яке проводять для продовження терміну їх використання, так як умови роботи кілець важкі: окрім тертя виникають високі температури при запалюванні робочої суміші всередині циліндра двигуна. Процес хромування базується на принципі електролізу, тобто окисно-відновному процесі, який відбувається під дією електричного струму. Гальванічні покриття використовують для ремонту, відновлення, а також виготовлення нових деталей машин. Суть даного процесу базується на тому, що при проходженні постійного струму через електроліт (розчин солі металу) на катоді, яким є деталь, відбувається осідання металу, що виділяється з електроліту. Метал, що осідає таким чином має інші властивості, ніж литий або кований метал. Тому хром, що виділяється шляхом відновлення його із хімічних з'єднань, маючи високу міцність, одночасно підвищує зносостійкість відновлених деталей - в даному випадку поршневих кілець двигуна.

Таблиця 1

<u>Предмети</u>	<u>Теми</u>	
Неорганічна хімія	----- Теорія електролітичної дисоціації	
Основи агрономії	----- Поняття про ґрунт та його родючість	
Матеріалознавство	Захист металів від корозії	Гальванічні покриття

Трактори	Принцип роботи двигуна внутрішнього	Кривошипно-шатунний механізм	Система охолодження двигуна	Акумуляторні батареї
----------	-------------------------------------	------------------------------	-----------------------------	----------------------

Наступний приклад - тема “Захист металів від корозії”. При вивченні її коротко пояснюють процес впливу оточуючого середовища, різних солей і т.п. на метали і нагадують засоби захисту їх від корозії (хромування, нікелювання), тобто використовують знання з хімії.

Приведені приклади свідчать, що тільки детальне вивчення матеріалу з хімії допоможе більш глибоко вивчити конструкцію тракторів і сільськогосподарських машин.

На основі наступного графіку розглянемо, як пов’язані між собою деякі теми спеціального предмету “Основи агрономії” та загальноосвітніх предметів “Фізика” і “Хімія” (табл.. 3).

Таблиця 3

<u>Предмети</u>	<u>Теми</u>
Основи агрономії	Поняття про ґрунт та його родючість
Неорганічна хімія	Теорія електролітичної дисоціації, водневий показник рН.
Фізика	Властивості рідин. Капілярна структура ґрунту, та засоби, що змінюють її.

Спеціальний предмет “Основи агрономії” темою “Поняття про ґрунт і його родючість” пов’язаний з темою “Теорія електролітичної дисоціації” з “Хімії”, а також з темою “Властивості рідин” з фізики.

Зупинимось на методиці розкриття зв’язків між даними темами, використанні викладачами базових знань з загальноосвітніх предметів, а також проблемному підході при вивченні цих тем.

В темі “Поняття про ґрунт та його родючість” викладач дає визначення “ґрунт”, “родючість”, розповідає про способи підвищення родючості, фізичних та фізико-механічних властивостей ґрунту від яких залежить родючість ґрунту. Зупиняючись на фізичних властивостях, потрібно дати визначення питомої та об’ємної ваги, фізико-механічних властивостей – пластичність, твердість, набухання, липкість, в’язкість, досягання, здатність накопичення та інше.

Питання, що мають безпосереднє відношення до професії, слід розглядати в такому порядку. Пояснити питання “Ґрунтовий розчин і реакція ґрунту, починаючи з того, що ґрунтова вода містить розчинні хімічні речовини, що є основним джерелом живлення рослин, і що більшість поживних елементів засвоюється рослинами тільки в розчинному стані. Ґрунтовий розчин може бути кислим, лужним або нейтральним (рН). Докладно розглядають кожну реакцію із залученням базових знань з курсу “Неорганічної хімії” (дисоціація води і водневий показник), характеризують хімічно чисту воду,

як дуже слабкий електроліт, де з 556 млн. молекул дисоціює тільки одна. Реакція відбувається за рівнянням $\text{H}_2\text{O} = \text{H}^+ + \text{OH}^-$, тобто вода дисоціює на катіони водню з додатковим зарядом H^+ , а аніони гідроксиду OH^- з від'ємним зарядом.

Заняття проводяться у формі розгорнутої бесіди з постановкою проблемних питань. Для самостійної роботи учням пропонують відповісти на наступні запитання:

Що називають водневим показником?

Як визначити величину рН розчину?

Як дисоціює вода?

Що таке універсальний індикатор?

Як впливає ґрунтове середовище на розвиток і ріст рослин?

При викладенні питання “Водяний режим ґрунту і її водяні властивості” викладач насамперед звертає увагу на стан води в ґрунті (капілярна, пароподібна, гігроскопічна, плівкова). При цьому матеріал пов'язується з такими темами з фізики, як “явище змочування”, “меніск”, “капілярні явища в побуті, природі і техніці”. Учням ставлять запитання:

Що таке капілярність і де вона зустрічається?

В яких випадках капілярність корисна, а в яких згубна? Потім докладно характеризують водяні властивості ґрунту,

значення їх для різних типів ґрунту і для рослин. Капілярні явища пов'язують з такими водяними властивостями, як вологостійкість, вологопроникність, водопідйомна і випаровуюча властивість ґрунту. Особливу увагу приділяють водопідйомній властивості ґрунту, і пояснюють, що підняття води залежить від кількості капілярів, їх діаметра і, що водопідйомність властивість ґрунту приносить велику шкоду, бо сильно висушує ґрунт і крім того сприяє утворенню солончаків. Відмічають, водопідйомна здатність ґрунту є і позитивним фактором тому, що забезпечує водяним розчином шар кореневої системи рослин, особливо тоді, коли вони не досягають ґрунтових вод. Тут же докладно розповідають про засоби боротьби з випаровуванням вологи тобто агротехнічними засобами обробітку ґрунту (лушення стерні, боронування, культивація). Наголошують, що всі ці прийоми насамперед руйнують капіляри ґрунту і, відповідно зменшують випаровування води, тоді як операція прикочування, навпаки, сприяє підтягуванню вологи до поверховості ґрунту.

Таким чином, викладач пов'язує матеріал про капілярну структуру ґрунту і способах її зміни за допомогою обробітку ґрунту з матеріалом загальноосвітніх предметів – з хімії (водяний показник рН) і з фізики (властивості рідин).

Перспективно-тематичний план з “Сільськогосподарських машин”

Зміст учбового матеріалу теми	<u>Опорні знання з загальноосвітніх предметів</u>		
	Фізика	Хімія	Математика
Введення	Фізико-механічні властивості машинобудівельних матеріалів. Вимушені коливання. Деформації.	Метали, сплави, пластмаси, леговані сталі і чавуни	Множина. Монотонна функція.

Тема: “Машини для основного і передпосівного обробітку ґрунту”

1. Загальна будова плугів, робочі органи плугів.	Розкладання сил. Закон збереження енергії. Зміни матеріалів при навантаженнях, що перебільшують допустимі. Швидкість переміщення, її розміри і одиниці виміру. Види деформацій.	Сталі. Леговані сталі. Чавуни. Леговані чавуни. Керамічні сплави. Термічний обробіток. Зносостійкість	Пряма: паралельні прямі, пряма паралельна до площини. Кут, його виміри. Площина. Двогранний кут. Трикутник, його розміщення відносно площини.
2. Допоміжні органи плуга. Механізми плугів.	Вага, сила, моменти сил. Тертя, сила тертя, природа сил тертя, фактори, що впливають на сили тертя.		
3. Будова начпного плуга і підготовка до роботи.	Прості механізми. Сила, система сил, рівнодіюча система сил. Момент	Корозія і антикорозійні покриття	Пряма, її розміщення у просторі. Система координат. Паралельні прямі.
4. Лушительники	Фізико-механічні властивості тіл. Переносний та відносний рух.	Фізичні властивості ґрунту	Кут і його виміри. Сфера, сферичний диск. Овал. Площа і її

5. Борони, котки, мотики	Фізико-механічні властивості тіл. Випаровування рідини.	Фізичні властивості води.	
6. Культиватори, зчіпки	Капілярність. Фізико-механічні властивості тіл. Пружини. Жорсткість пружин. Тертя. Сила тертя першого роду. Коефіцієнт тертя		Двохгранний кут, відношення його лінійних кутів. Площа, одиниці виміру.

Приведу приклад деяких питань для впровадження зв'язку теоретичного матеріалу з курсу "Трактори" з іншими темами та предметами.

Для зв'язку з темою "Кривошипно-шатунний та газорозподільний механізм"

Яке призначення і основні частини кривошипно-шатунного механізму дизельного двигуна?

Призначення і основні частини газорозподільного механізму?

Призначення теплових зазорів, їх величина в газорозподільному механізмі? і т.п.

Для зв'язку з матеріалознавством і слюсарною справою.

З якого матеріалу виготовляють всмоктуючі та випускні клапани?

Якій тепловій обробці піддають поршневі пальці і для ?

Які поршневі кільця піддають пористому хромуванню, з якою метою?

Для зв'язку з фізикою

На якому принципі базується очистка масла в центрифугах?

Як змінюють тиск газів в циліндрі двигуна в залежності від об'єму?

Які сили діють на обертові частини кривошипно-шатунного механізму?

Для зв'язку з хімією.

1. Що таке жорсткість води, які засоби її усунення?

Для зв'язку з практикою.

Якщо двигун "димить", що є причиною цього явища і як його усунути?

Двигун працює з перебоями; як це визначити і усунути причину несправності в польових умовах?

3. Якщо при нормальних експлуатаційних умовах двигун перегрівається, як можна відрегулювати його температурний режим роботи?

Приведу приклад лабораторно-практичного заняття з хімії з використанням інструкційної карти.

Тема заняття: "Розпізнавання мінеральних добрив, їх структурні формули, розв'язування практичних задач".

Мета завдання: навчити учнів правильно розпізнавати мінеральні добрива, визначити відсоток діючої речовини, знати способи, норми і терміни внесення добрив, порядок змішування добрив.

Наочні посібники і обладнання: зразки мінеральних добрив, аміачна селітра, суперфосфат, калійна сіль, таблиця для визначення мінерального добрива, розчини хлористого барію, оцетної кислоти, луги, нітрат срібла, сірчана кислота, спиртівка, сірники, зошити, ручки, дерев'яне вугілля, фарфорові чашки ...

Хід заняття:

Організація уроку, постановка мети і завдання перед групою. Обладнано 15 робочих місць, відповідно, і група ділиться на 15 ланок. Вводний інструктаж. Поточний інструктаж в процесі самостійної роботи учнів. Заклюочний інструктаж. Аналіз проведеного заняття. Домашнє завдання: для підготовки до контрольної роботи повторити тему "Мінеральні добрива". Письмово відповісти на запитання: що таке фосфати, нітрати, хлориди? Виписати формули азотних, фосфатних і калійних добрив.

Інструкційна карта.

Тема: "Мінеральні добрива, їх склад, розпізнавання, способи застосування".

Зміст завдання:

Визначити мінеральні добрива, їх склад, молекулярну вагу і написати формулу.

Розв'язати задачу: Під озиму пшеницю на площі 150 га буде внесено 50 ц суперфосфату, тобто 3,3 ц на 1 га. Підрахувати, скільки буде внесено фосфору на 1 га в перерахунку на P_2O_5 . В який період рекомендується вносити вказані добрива?

Учням необхідно пояснити порядок виконання завдання, пояснити правила техніки безпеки при виконанні лабораторно-практичного завдання так і при роботі з добривами безпосередньо в господарстві.

Насамперед необхідно вивчити схему розпізнавання мінеральних добрив і визначення зразків мінеральних добрив. Потім по результатах визначення зразків учні описують хімічні властивості добрив і заповнюють таблицю по формі.

№ п/п	Назва добрива	Хімічна формула	Зовнішній вигляд	Розчинність у воді

Задачу розв'язують наступним чином: визначається молекулярна вага спочатку фосфорного ангідриду, потім суперфосфату, вираховують діюче число по формулі: *Молекулярна вага фосфорного ангідриду % д.ч. = молекулярна вага суперфосфату · 100*

Після цього підраховують кількість фосфору, внесеного на 1 га.

Учні оформляють практичну роботу в спеціальних зошитах, що зберігаються в кабінеті хімії.

При виконанні лабораторно-практичного заняття по вивченню мінеральних добрив використовуються зв'язки з предметом “Основи агрономії”. По часу вивчення тема “Мінеральні добрива” в курсі “Агрономія”, як правило, випереджає вивчення теми про мінеральні добрива в хімії. Тому при вивченні азоту, фосфору, калію і мінеральних добрив з хімії використовуються знання учнів отримані з “Оснoв агрономії”. Вони являються як би резервом, опорними знаннями, так як учні до цього часу вже отримали певні поняття про мінеральні добрива, способи їх використання, норми та терміни внесення, порядок зберігання добрив. На уроках хімії додатково до програмного матеріалу, повторюють правила змішування добрив, готують і вирішують завдання виробничого характеру.

Для контрольної роботи з хімії необхідно підготувати завдання в яких будуть запитання теоретичного змісту, а також запитання практичного характеру. Приклад запитань контрольної роботи в трьох варіантах:

Варіант I

Які азотні добрива ви знаєте? Який їх хімічний склад? Визначити відсоток діючої речовини азоту в перерахунку на N.

Опишіть порядок внесення фосфорних добрив у ґрунт.

Що таке нітрофоска, які елементи входять до її складу?

Варіант II

Які фосфорні добрива ви знаєте? Який їх хімічний склад і порядок визначення діючої речовини в перерахунку на P_2O_5 ?

Розкажіть про порядок внесення в ґрунт азотних добрив.

Що таке мікродобрива і яка їх роль в житті рослин?

Варіант III

1. Які калійні добрива ви знаєте? Який їх хімічний склад і порядок визначення діючої речовини в перерахунку на K_2O ?

Опишіть способи і порядок внесення в ґрунт комплексних добрив NPK.

Який порядок користування схемою змішування мінеральних добрив? Коли дозволяється змішувати сульфат амонію $(NH_4)_2 SO_4$ з фосфорною мукою $3 Ca_3 (PO_4)_2 CaF_2$?

Оволодіння учнями міжпредметним переносом знань, допоможе їм краще вирішувати задачі виробничого характеру, впевненіше робити розрахунок, тобто вільно користуватись сумою знань отриманих з “Хімії” та з “Оснoв агрономії”.

Вивчення проблеми встановлення міжпредметних зв'язків при підготовці робітничих кадрів в професійно-технічних закладах дозволяє зробити наступні висновки:

1. Навчальний план і програми з предметів професійного циклу дають великі можливості для впровадження зв'язків між спеціальними та загальноосвітніми предметами.

2. При органічному поєднанні професійної підготовки із загальною середньою освітою оволодіння професією і основами наук складає єдиний навчально-виховний процес на протязі всього терміну навчання:

а) загальноосвітні предмети сприяють загальному розвитку, а також є багато для вивчення спеціальних предметів і сприяють покращенню професійної підготовки учнів;

б) вивчення спеціальних предметів сприяє закріпленню знань учнів з загальноосвітніх предметів, доповнює і поглиблює їх.

3. Встановлення зв'язків між предметами загальноосвітнього і професійного циклів допомагає підвищити ефективність навчального процесу.

4. Встановлення міжпредметних зв'язків повинно проводитись під керівництвом викладача, який знаходить засоби використання знань з загальноосвітніх предметів при вивченні спеціальних дисциплін.

5. Для впровадження міжпредметних зв'язків і зв'язків теоретичного навчання з виробничою практикою і з життям бажано, щоб предметні методичні комісії загальноосвітнього і спеціального циклів систематично займались розглядом конкретних питань про зв'язок між предметами і видами навчання. Необхідно організувати систем заходів, що передбачають:

а) вивчення навчальних програм з предметів професійного циклу викладачами з загальноосвітніх предметів;

б) читання лекцій з міжпредметних зв'язків, систематичні заняття на курсах підвищення кваліфікації та семінарах.

в) взаємо відвідування викладачами уроків різних циклів, обмін досвідом роботи;

г) спільну навчально-методичну роботу викладачів споріднених дисциплін;

д) відображення в тематичних і поурочних планах необхідних міжпредметних зв'язків (пізнавальні завдання, найбільш ефективні методичні прийоми і т. п.)

6. Умовами, необхідними для впровадження міжпредметних зв'язків є:

а) наявність відповідних зв'язків між предметами встановленими навчальними програмами та навчальними посібниками;

б) систематичне надання допомоги викладачам в впровадженні зв'язків між предметами в процесі навчання;

в) підготовка механізаторів на основі сучасної педагогічної науки та передового педагогічного досвіду з використанням досягнень сільськогосподарської науки і передових виробничих досягнень.

Таке комплексне вивчення і вирішення задач впровадження міжпредметних зв'язків буде сприяти покращенню підготовки молодих спеціалістів. Впровадження міжпредметних зв'язків в процесі навчання не створює пере навантаження учнів, а навпаки сприяє процесу накопичення і формування загально системи знань.

2.5. Педагогічні ситуації на уроках. Поради щодо їх вирішення

Приклади педагогічних ситуацій

1. Під час проведення вступного інструктажу двоє учнів починають тихо розмовляти один з одним. Ваші дії:

- не звертатимете на них уваги;
- попросите їх припинити розмови;
- скажете, що вони діють Вам на нерви, і якщо вони продовжуватимуть розмови, Ви їх попросите вийти за двері.

2. Один з учнів запізнюється на п'ятнадцять хвилин і заходить, коли група вже працює над завданням. Цей учень запізнюється вперше і виглядає засмученим. Він швидко займає своє робоче місце, але не починає працювати. Ваші дії:

- згадаєте своє правило щодо запізньовань і скажете йому: «Ти запізнився. Ти знаєш, що за це буде. Підійдеш до мене після уроку»;
- не робитимете нічого;
- вловите його погляд, попросите підійти до вас і скажете: «Ти сьогодні виглядаєш стурбованим».

3. Один із учнів дуже голосно розмовляє, особливо коли чимось захоплюється. Це відволікає інших учнів. Під час організації самостійної роботи учні в малих групах виконують навчально-виробничі завдання. Все йде добре, поки цей учень не захоплюється роботою і, не помічаючи, починає говорити дедалі голосніше. Ваші дії:

- не звертатимете уваги;
- відведете учня в бік і попросите розмовляти тихіше;
- скажете, щоб він не говорив так голосно.

4. Ви розподілили учнів на пари й дали їм спільне завдання. Один з учнів каже: «Я з цим недотепою працювати не буду. Дайте мені іншого напарника!» Ваші дії:

- проігноруйте ці слова й дайте змогу учням вирішити все самостійно;
- зробіть перерву й поговорите з ним;
- скажете учневі, що він таки працюватиме з цим напарником, тому треба дорослішати й робити те, що кажуть.

ПОРАДИ ЩОДО ВИРІШЕННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ СИТУАЦІЙ

1. Не втручатися

Що це означає:

Продовжувати заняття у звичний спосіб без втручання в ситуацію; нічого не говорити та не робити для виправлення поведінки.

Як працює:

Якщо ви не звертаєте уваги на поведінку, це дає вам змогу продовжувати заняття і не відволікати всю аудиторію без потреби. Іноді ситуація вирішується без вашого втручання.

Чому важливо:

Цей підхід важливий, коли:

ви вважаєте, що небажана поведінка майже напевне припиниться сама по собі;

поведінка нікому не шкодить;

немає небезпеки хвильового ефекту (малоймовірно, що інші учні імітуватимуть або повторюватимуть небажану поведінку).

Як це робиться:

Спостерігайте і слухайте. Запитайте себе: «Ситуація поліпшиться чи погіршиться, якщо я не втручатимусь?»

Рекомендації:

Часто учні погано поводяться, аби привернути вашу увагу, і якщо їм вдається, це може підсилити негативну поведінку.

Учні підтримують один одного і можуть продовжувати погано поводитись, якщо відчують підтримку одногрупників.

Знайте, хто в групі лідери.

Обмежуйте правила до мінімуму. Що більше правил, тим більша ймовірність їх порушення.

Відстежуйте негативну поведінку, на яку ви не реагували. Ведіть нотатки, щоб коли вам знадобиться поговорити з учнем, ви могли оперувати конкретною актуальною інформацією.

2. Опосередковано припинити небажану поведінку

Що це означає:

Невербально дати зрозуміти учневі, що він має припинити поводитися таким чином.

Як працює:

Припиняє негативну поведінку, не порушуючи перебігу заняття.

Чому важливо:

Якщо ви зможете припинити небажану поведінку опосередковано, ймовірність конфронтації чи ворожості буде меншою.

Як це робиться:

Встановіть зоровий контакт. Спокійно підійдіть ближче до учня, який порушує дисципліну.

Рекомендації:

Не варто соромити учня, це рідко допомагає.

Зосередьте увагу на відповідній групі учнів. Уникайте виокремлення «офірного цапа» або лише одного вихованця, якщо до порушення дисципліни причетні кілька осіб. Не поширюйте провину на інших, якщо насправді винен лише один учень.

3. Розвідати ситуацію

Що це означає:

Ставити запитання та збирати інформацію.

Як працює:

Дає вам більше необхідної інформації про те, що відбувається.

Чому важливо:

Якщо ви уважніше ставитиметеся до інформації, ви зможете обрати найоптимальніший шлях для вирішення ситуації.

Ви уникнете почуття ніяковості, яке може виникнути, якщо ви робитимете поспішні висновки та даватимете нереалістичні поради.

Як це робиться:

- Реагуйте по суті. Наприклад, «Отже, ви кажете, що ... »
- Реагуйте на почуття. Наприклад, «Ви відчуваєте себе через те, що ... »
- Обговорюйте ситуацію наодинці з учнем.
- Уникайте поспішних суджень.

• Якщо вам потрібно відреагувати або прокоментувати поведінку, робіть це конструктивно.

Вам можуть допомогти описані нижче методики:

- Забезпечуйте зворотний зв'язок.
- Запитуйте думку учня. Чи дійсно він саме так бачить ситуацію?
- Реагуйте на думку учня.
- Повідомляйте, яку поведінку ви хочете бачити і чому.
- Обов'язково робіть наступні кроки. Якщо учень виправив поведінку, його слід похвалити, якщо ні - продовжуйте виправляти ситуацію.

Рекомендації:

Будьте уважні, коли ставите запитання або відповідаєте на них.

За можливості обговорюйте ситуацію приватно, не в присутності інших.

Навчіться добирати слова, щоб правильно описати, як може почуватися учень.

Уникайте поспішних суджень.

Якщо вам потрібно прокоментувати поведінку або відреагувати на неї, робіть це конструктивно.

4. Моделювати правила

Що це означає:

Повідомте учням, що саме вони мають зробити. Опишіть наслідки в разі невиконання.

Як працює:

Зупиняє порушення дисципліни, перш ніж воно пошириться на всю групу.

Чому важливо:

Якщо ви конструктивно виходитимете з таких ситуацій та, в разі потреби, застосовуватимете санкції за порушення дисципліни, збільшиться ймовірність того, що учні активніше братимуть участь у навчальному процесі.

Як це робиться:

Повідомте учням, яку поведінку ви очікуєте. Опишіть наслідки в разі невиконання вимог.

Рекомендації:

Застосуйте цей підхід для вирішення проблем, які унеможливають навчальний процес.

Моделюйте правила, коли порушення поведінки може зашкодити учням, які погано поводяться, або всім іншим.

5. Аналізувати поведінку учнів у динаміці

Що це означає:

Вести нотатки, відстежувати. Ваші нотатки мають містити дату та опис конкретного випадку порушення дисципліни, а також іншу необхідну інформацію.

Як працює:

Ведення записів дасть вам змогу оперувати достовірними фактами під час розмови з учнем, який порушує дисципліну. Особливо корисними вони стануть у випадку, коли потрібно довести директорові, що учня слід виключити з навчального закладу.

Чому важливо:

Якщо у вас буде достовірна інформація про поведінку учня, це збільшить довіру до всього, що ви говорите з цього приводу.

Рекомендації:

Застосуйте санкції, про які попереджали.

Підтримуйте будь-які спроби поліпшити поведінку.

Контроль над аудиторією є першочерговим обов'язком майстра виробничого навчання, а управління навчальним середовищем є необхідною передумовою успішного навчання.

Під час вирішення або пристосування до проблем педагог має обмежений набір інструментів. До обмежувальних факторів належать атмосфера в аудиторії, наукові принципи поведінки та багаж знань майстра виробничого навчання.

Розділ 3. На допомогу майстрам-початувцям та молодим спеціалістам-викладачам профтехциклу

3.1. Кваліфікаційні вимоги до майстрів виробничого навчання професійних навчальних закладів та оплату їх праці за відповідними тарифними розрядами

Майстер виробничого навчання з оплатою праці по 9 тарифному розряду

Середня спеціальна або вища освіта за фахом. Рівень робітничої кваліфікації не нижче встановленого навчальним планом для випускника профтехучилища з відповідної професії. Відповідає етичним культурним, вимогам до педагогічних працівників. Забезпечує підготовку кваліфікованих конкурентоспроможних робітників. Сумлінно виконує функціональні обов'язки майстра виробничого навчання.

Майстер виробничого навчання з оплатою праці по 10 тарифному розряду

Відповідає вимогам до майстра виробничого навчання з оплатою праці по 9 тарифному розряду. Рівень робітничої кваліфікації вище встановленого навчальним планом для випускників професійного навчального закладу. Володіє сучасними формами, методами професійного навчання та використовує їх в роботі. Компетентно вирішує завдання комплексного забезпечення навчально-виробничого процесу. Досягає хороших результатів праці, що підтверджується тематичними перевітками адміністрації навчального закладу та поетапною атестацією учнів. Не менше 10 відсотків випускників опановують вищий рівень кваліфікації, ніж передбачений навчальним планом. Стаж роботи в навчальному закладі не менше року, або на виробництві за відповідним фахом не менше 3-х років.

Майстер виробничого навчання з оплатою праці по 11 тарифному розряду

Відповідає вимогам до майстра виробничого навчання з оплатою праці по 10 тарифному розряду. Забезпечує підготовку кваліфікованих і конкурентоспроможних робітників з розвиненим технологічним мислення. Добре володіє та систематично використовує в роботі прогресивні форми, методи професійного навчання. Досягає високої результативності праці, що підтверджується перевірочними роботами адміністрації навчального закладу та поетапною атестацією учнів. Більше 20 відсотків випускників опановують вищий рівень кваліфікації, ніж передбачений навчальним планом. Має високі результати в створенні сучасних умов виробничого навчання учнів. Відзначається технічною грамотністю та технологічною культурою і прищеплює ці якості учням. Вносить вагомий вклад у методичне забезпечення виробничого навчання та методичну роботу. Систематично працює над оновленням своїх професійних знань та умінь. Стаж роботи в навчальному закладі не менше 3-х років, або на виробництві за відповідним фахом не менше 5-ти років.

Майстер виробничого навчання з оплатою праці по 12 тарифному розряду

Відповідає вимогам до майстра виробничого навчання з оплатою праці по 11 тарифному розряду. Має високу професійну кваліфікацію 5 і більший кваліфікаційний розряд, I клас, вищу категорію. Досягає високої результативності праці. Випускники відзначаються високою професійною майстерністю, технічною грамотністю, технологічною культурою та сумлінним ставленням до праці. В роботі використовує інноваційні технології професійної освіти. Має власні ефективні методики та форми виробничого навчання, які використовуються в навчальних закладах регіону, країни. Є автором ефективних методичних розробок, посібників, підручників. Стаж роботи в навчальному закладі не менше 5-ти років.

3.2. Основні напрямки в роботі майстра виробничого навчання, які потребують особливої уваги

Питання виконання навчальних планів та програм:

- а) виконання навчальних програм відповідно до термінів навчання, визначених в робочих навчальних планах з врахуванням умов часткового припинення роботи підприємств;
- б) відпрацювання практичних годин на базі навчального закладу при відмові підприємств в організації практики
- в) достроковий випуск у зв'язку з призовом до Збройних Сил

Питання організації виробничої практики:

- а) пропозиції щодо укладання договорів з підприємствами на проходження практики
- б) відповідність робочого місця практиканта вимогам охорони праці
- в) забезпечення виконання повного обсягу практики за умови відпрацювання на різних підприємствах, переміщення по об'єктах

Питання організації кваліфікаційної атестації:

- а) проведення пробних кваліфікаційних робіт на робочих місцях підприємств або на базі ПТНЗ при відмові підприємств в організації ДКА
- б) виконання реальних, творчих робіт на заміну письмовим

Питання оформлення облікової документації:

- а) розробка переліку навчально-виробничих робіт
- б) розробка детальної програми практики
- в) розробка переліку пробних кваліфікаційних робіт
- г) ведення щоденників виробничої практики, журналів виробничого навчання, оформлення протоколів ДКА

3.3. Наставови молодому майстру виробничого навчання

Будь компетентним, вимогливим, але справедливим майстром виробничого навчання.

Не підвищуй голосу в будь-якій ситуації. Пам'ятай: того, хто кричить, погано слухають.

Доводь свою компетентність і професіоналізм, логічно викладаючи матеріал. Зумій створити доброзичливу обстановку, яка сприяла б кращому сприйманню учнями навчального матеріалу.

Будь вимогливим педагогом. Без вимогливості неможлива організація навчальної діяльності учнів. Вимоги мають бути послідовними у постановці в певних ситуаціях. Необхідно добиватися обов'язкового їх виконання

всіма учнями

Не поспішай виставляти найнижчий бал. Зваж всі «за» і «проти». Пам'ятай: низька оцінка викликає не бажання вчитися, а байдуже ставлення до навчання та зневагу до педагога.

До кожного уроку готуйся, як до сповіді: запитай у свого сумління, чи ти зробив усе від тебе залежне для його підготовки.

Пам'ятай: кожний урок не повинен бути схожим на попередній.

Наполегливо оволодівай навичками самоаналізу уроку. *Пам'ятай слова В.О.Сухомлинського: «Хто намагається розібратись у хорошому, поганому на своїх уроках, у своїх взаємовідносинах з вихованцями, той уже досяг половини успіху».*

Намагайся бачити не в цілому групу, а кожного учня, розуміти його настрій, психологічний і фізичний стан.

Переступивши поріг навчального закладу, зосередь свою увагу на завданнях, які необхідно виконати в першу чергу.

Перед початком уроку подивись у вічі учневі. Дай пораду тому, кому необхідна допомога.

Пам'ятай, що повага і любов до учня - це життєве кредо педагога.

Не зашкодь! Ніколи не нав'язуй своєї точки зору. Вона може бути хибною.

Поважай думку учня. Намагайся спокійно вислухати його аргументацію. Якщо вона неправильна, звернись по допомогу до групи. Нехай учні подискутують і знайдуть разом із майстром істину.

Вчися вислуховувати учнів до кінця навіть тоді, коли вони відповідають неправильно.

Не принижуй гідності учня. Не говори грубощів, не кричи. Інакше учні боятимуться тебе, але й зневажатимуть.

Завойовуй авторитет не «всепрощенням», а чесністю, порядністю, справедливістю, об'єктивністю, добротою.

Будь добрим, адже доброта врятує світ.

Частіше посміхайся. Твоя посмішка при вході до групи свідчить про те, що зустріч з учнями тобі приємна.

Слідкуй за своїм зовнішнім виглядом: педагог - це артист, який постійно перебуває на сцені. Спробуй уявити себе на сцені без зачіски або в шапці, у несправованому чи несвіжому одязі, брудному взутті, із невдалим або надто яскравим макіяжем. Пам'ятай: учні уважно стежать за твоєю зовнішністю.

3.4. Основні навчально-методичні документи майстра виробничого навчання з планування навчально-виробничого процесу в ПТНЗ

Підготувала: Гришаєва О.В.

У відповідності до «Положення про організацію навчально-виробничого процесу в ПТНЗ» затвердженого наказом Міністерства освіти

України від 30 травня 2006 року №419 основними навчально-методичними документами майстра виробничого навчання ПТНЗ з планування навчально-виробничого процесу є:

1. Освітньо-кваліфікаційна характеристика випускника – відображає основу галузевого компоненту сутності професій та конкретизована з урахуванням зауважень і пропозицій фахівців підприємства-замовника у відповідності із специфікою конкретного виробництва.

Примітка: За відсутності ДС ПТО освітньо-кваліфікаційні характеристики замінюють кваліфікаційними характеристиками. Кваліфікаційні характеристики знаходяться в Довідниках кваліфікаційних характеристик професій, згрупованих у відповідних випусках. Наприклад, випуск № 65 «Торгівля та громадське харчування», кваліфікаційна характеристика з професії «Кухар».

2. Навчальна програма з професійно-практичної підготовки – це документ, що визначає зміст тем професійних знань, умінь, навичок, способи і методи їх формування, вимоги до знань і умінь з кожної теми. Вимоги до знань і умінь повинні бути сформульовані таким чином, щоб після закінчення вивчення теми можна було перевірити ступінь засвоєння учнями знань та набутих умінь, навичок за 12-бальною системою. Робоча навчальна програма розробляється на основі типової з урахуванням змін у відповідній галузі виробництва та сфери послуг.

Робоча навчальна програма з професійно-практичної підготовки включає пояснювальну записку, тематичний план та зміст програми. Цей документ розглядається відповідною методичною комісією, узгоджується із замовником робітничих кадрів і затверджується директором навчального закладу.

Пояснювальна записка з професійно-практичної підготовки містить:
цілі і завдання виробничого навчання та виробничої практики;
розподіл бюджетного часу;
бази виробничого навчання та виробничої практики;
організацію виробничого навчання та виробничої практики;
контроль знань, умінь, навичок.

Тематичний план – складається у відповідності до робочої навчальної програми, містить найменування тем та відомості про обсяги навчального часу на їх вивчення.

Зміст програми – включає зміст тем професійних знань, умінь та навичок, вимоги до знань і умінь.

3. Детальна програма з виробничої практики – це документ, який визначає зміст робіт відповідного рівня кваліфікації для практичного закріплення знань, умінь та навичок учнів, одержаних в процесі теоретичного та виробничого навчання з професії.

Детальні програми виробничої практики розробляються на кожний кваліфікаційний рівень з урахуванням особливостей конкретного виробницт-

ва, технологічного процесу, номенклатурою, складом робіт, умовами організації праці.

4. Перелік навчально-виробничих робіт з професії визначає роботи, які виконують учні з метою оволодіння професійними знаннями, вміннями та навичками, що передбачено програмою виробничого навчання.

Перелік навчально-виробничих робіт з професії складається на півріччя майстром виробничого навчання під керівництвом старшого майстра.

Переліки обговорюються методичними комісіями та затверджуються заступником директора з НВР навчального закладу.

Для всіх навчально-виробничих робіт, що внесені в перелік, повинна бути розроблена технічна документація, креслення та технічні умови відповідно до діючих державних стандартів, інструкційні, технологічні, інструктивно-технологічні картки.

При проведенні уроків виробничого навчання безпосередньо на виробництві, у переліку робіт зазначається загальна характеристика робочих місць, або найменування робіт, які учні повинні виконувати з кожної теми чи розділу програми.

5. План виробничого навчання групи (за окремою вимогою адміністрації ПТНЗ) – визначає конкретний зміст навчально-виробничих завдань для групи учнів, послідовність та організацію їх виконання.

План виробничого навчання складається на місяць на основі робочого навчального плану, робочої програми виробничого навчання і переліку навчально-виробничих робіт для даної групи (при навчанні в майстернях і для періоду навчання на виробництві чи в сфері послуг).

За відсутності умов для фронтального навчання учнів окремим видам робіт, окрім плану, складаються **графіки переміщення учнів на робочих місцях**.

У графіку переміщення вказуються прізвища учнів, теми програми, назви робочих місць, дільниць чи найменування роботи на кожному робочому місці.

6. План уроку виробничого навчання складається майстром виробничого навчання відповідно до навчальної програми на кожний день занять з виробничого навчання в майстернях училища або на виробництві.

План уроку є робочим документом майстра виробничого навчання.

Під час виробничої практики учнів майстер виробничого навчання розробляє **план роботи на день**.

У дні, коли закріплена група проходить теоретичні заняття, майстри виробничого навчання працюють за **індивідуальними планами роботи на день**, які погоджуються зі старшим майстром.

7. Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів (типові, робочі) - відображають єдині вимоги до оцінювання навчальних досягнень учнів, виступають конкретними нормами, що регулюють виставлення балів з різних навчальних предметів та виробничого навчання (“Типові критерії оцінюван-

ня навчальних досягнень учнів з професійної підготовки у системі професійно-технічної освіти” наказ № 459 від 14.06.01. Міністерства освіти і науки).

Робочі критерії оцінювання розробляються на основі “Типових” з кожного розділу професійно-практичної підготовки, навчальної теми та кожної навчально-виробничої роботи.

8. Паспорт комплексно-методичного забезпечення професії документ, що забезпечує оптимальну систему навчально-методичної документації та формування необхідного набору засобів навчання і контролю.

АЛГОРИТМ ПІДГОТОВКИ МАЙСТРА ВИРОБНИЧОГО НАВЧАННЯ ДО ЗАНЯТЬ

Готуючись до уроку, майстер виробничого навчання повинен:

проаналізувати результати попереднього заняття, на основі якого уточнюється зміст, тема і мета наступного уроку.

Тема визначає загальну назву тієї частини навчального матеріалу, який буде вивчатися на уроці («що вивчається»), а мета – «для чого вивчається», «чого необхідно досягти»;

визначити дидактичну мету уроку;

визначити тип, структуру уроку та час, відведений для проведення кожного його елементу.

Розподіл часу залежить від періоду навчання, від місця даного уроку в темі програми.

Так, при вивченні «операційних» тем складовою структурною частиною уроків, як правило, є спеціальні тренувальні вправи в опрацюванні та закріпленні трудових операцій і прийомів. При проведенні уроків, де основою є виконання навчально-виробничих робіт комплексного характеру, цей структурний елемент, як правило, відсутній.

Обов’язкові структурні елементи уроку виробничого навчання – організаційна частина, вступний інструктаж, поточний інструктаж (самостійна робота учнів) заключний інструктаж.

В процесі розподілу урочного часу по структурним елементам необхідно враховувати реальні умови вивчення навчального матеріалу. В ряді випадків при вивченні трудових операцій доцільно вступне інструктування поєднувати із тренувальними вправами учнів;

вивчити науково-технічну та методичну літературу, а також матеріали з передового досвіду за темою уроку;

намітити практичні та навчально-виробничі роботи, вправи, завдання для самостійної роботи учнів під час закріплення нового навчального матеріалу;

підготувати матеріально-технічне забезпечення уроку: заготовки, матеріали, інструменти, пристосування та перевірити справність обладнання, якість матеріалів та заготовок;

підготувати дидактичне забезпечення уроку;

підібрати форми, методи і прийоми проведення структурних елементів уроку, які трудові прийоми, в якій послідовності продемонструвати; які, коли і як використати наочні та технічні засоби навчання; як організувати самостійну роботу учнів; на які моменти звернути особливу увагу в процесі поточного інструктування; як проконтролювати якість учнівської роботи;

визначити міжпредметні (внутрішньопредметні) зв'язки та прийоми їх реалізації на уроці;

визначити типові помилки, яких допускається учні під час вправ, намітити засоби їх попередження;

приготуватися до показу на уроці нових операцій і прийомів трудової діяльності;

спланувати методику та форму контролю якості З, У, Н учнів на уроці;

визначити зміст і обсяг домашнього завдання учнів;

скласти план уроку – робочого документу його проведення.

Алгоритм та особливості проведення уроку виробничого навчання

Хід уроку	Характерні особливості	Можливі недоліки
I. Організаційна частина: - перевірка наявності учнів; - перевірка готовності учнів до уроку; - допуск з техніки безпеки.	Організація і психологічне налаштування учнів на психологічну працю. <i>Важливо:</i> зовнішній вигляд майстра, психологічна готовність його до уроку, до співпраці з учнями.	
II. Вступний інструктаж: Актуалізація знань: - повідомлення теми програми уроку; - цільова установка проведення уроку; - перевірка опорних З, У, Н учнів, необхідних для проведення наступних структурних елементів уроку; - пояснення характеру і послідовності роботи учнів на уроці; Викладання нового матеріалу: - повідомлення нової навчальної інформації; - показ нових прийомів трудової діяльності; - повідомлення про передовий досвід за темою уроку; - опитування учнів і пробне виконання ними нових прийомів, показаних майстром; - відповідь майстра на запитання учнів.	Призначення наступної роботи, цільова настанова (створення ситуації нового, організація бесіди, дискусії, демонстрація кращих зразків навчально-вир. робіт	- неточно сформульована мета, не оголошується тема
	Актуалізація (використання методів пошукового характеру, а не репродуктивних – питання чому?, поясніть?, порівняйте?), практична спрямованість повтору матеріалу	- не вміння слухати учня, дублювання теорії. Активізація всієї групи, випущені з поля зору кожен учень
	Вивчення технічних вимог, еталонів робіт, документів письмового інструктування	
	Інструктування з позицій попередження помилок. Аналіз зроблених помилок учнями та способи їх попередження	- взагалі не визначені типові помилки
	Пояснення і показ раціональної організації робочого місця	
	Пояснення і показ найбільш раціональних прийомів виконання трудових операцій із залученням учнів до пояснення нового матеріалу. Показувати потрібно лише нові прийоми, раніше невідомі учням. Спочатку показати у нормальному темпі, потім в уповільненому, виділити основні операції. Показ передових, високопродуктивних прийомів праці (розкривати умови та особливості максимально наближені до робочих)	- дублювання теорії, технічно неправильно показані прийоми. Майстер не залучає до співпраці учнів, демонструє всі прийоми в т.ч. відомі учням. Не використовуються ДЗН
Використання методів контролю та самоконтролю		
Перевірка засвоєння учнями матеріалу (пробне		- не має закріплення

	відтворення учнями прийомів роботи)	матеріалу, або воно носить теоретичний характер (усне опитування) Немає співпраці з учнями
	Залучення учнів до самостійної роботи (планування, розбір технічної документації)	- майстер все пояснює сам, перенасичення інформацією, і учні не вміють пояснювати хід роботи
	Пояснення ходу подальшої роботи, порядок виконання вправ.	
	Дотримання правил охорони праці	
	До роботи учні приступають тільки тоді, коли майстер впевнився в тому, що всі зрозуміли матеріал	
III. Поточний інструктаж: - видання завдань для самостійної роботи та пояснення алгоритму їх виконання; - розподіл учнів по робочих місцях; - повідомлення про критерії оцінювання виконаних робіт; - цільові обходи майстра робочих місць учнів; - прийом та оцінювання виконаних робіт; - прибирання робочих місць.	Чітке визначення навчальної діяльності учнів на уроці, усвідомлення їх кожним учнем	- немає системи поточного інструктування, не оголошені критерії оцінювання
	Включення кожного учня в роботу всієї групи	- вникає в роботу кожного учня і випускає з поля зору всю групу
	Розвиток вміння самостійного планування та аналізу роботи	- майстер дає готові вказівки по виправленню помилок
	Заохочення творчого підходу до вирішення виробничих завдань	
	Виховування культури праці	
	Раціональне використання часу, надання уваги якості роботи	- учні виконують роботу, а майстер не встигає її перевірити
	Розвиток в учнів вміння самостійно визначати помилки, знаходити способи їх виправлення	
	Дотримання правил техніки безпеки	
	Цільові обходи (треба знати індивідуальні особливості учнів)	- носять формальний характер
	Якщо учні роблять і ту ж помилку, зупинити виконання вправ та пояснити ще раз матеріал	- не слідкують за правильністю виконання робіт
IV. Заключний інструктаж: - аналіз діяльності учнів у процесі всього уроку; - аналіз причин помилок учнів та пропозиція засобів по їх усуненню; - повідомлення та обґрунтування оцінок; - видача домашнього завдання.	Підведення підсумків, аналіз виконаних робіт, аналіз кращих робіт у відповідності з вимогами кваліфікаційної характеристики та в порівнянні з еталонами робіт. Аналіз помилок. Залучення учнів до обговорення	- не залучені учні до обговорення і оцінювання робіт. Аналіз носить формальний характер і не усуває недоліки. Майстер не показує, а чого навчилися учні.
	Заохочення учнів, які вносять пропозиції.	
	Оцінювання повинне бути об'єктивним.	- зауваження не носять педагогічний та виховний характер
	Видача д/з диференційованого характеру	- немає пояснення алгоритму виконання

Вимоги до уроку виробничого навчання.

Загально педагогічні	дидактичні	психологічні	гігієнічні
Пріоритет особистості учня	Раціональне використання кожної частини уроку	Врахування психологічних можливостей учнів	Нормальні умови праці, гігієна
Врахування вікових та індивідуальних особливостей учнів	Раціональна єдність словесних, науково-практичних методів, інноваційних технологій, але при цьому майстер забезпечує їх оптимальне поєднання	Розумна вимогливість	Чергування видів діяльності
Орієнтація на процес навчання	Зв'язок з раніше вивченим	Педагогічна етика та педагогічний такт	Безпека праці
Орієнтація на особисті досягнення учня	Формування в учнів самостійно здобувати знання	Морально-психологічні умови	
Створення емоційно-актуального фону уроку	Індивідуалізація та диференціація навчального процесу		
Педагогічний такт, культура мови	Використання передового виробничого досвіду		
Пізнавальна самостійність учнів	Заохочення учнів до знаходження свого способу роботи		
Чітке визначення освітніх, виховних і розвиваючих завдань уроку	Урок – це цілісна система взаємодії майстра та учня на основі співробітництва		
Безперервний поступ	Має точне дидактичне призначення (засвоєння нових знань, закріплення)		
Спрямування на високі кінцеві результати	Розвиток навчально-пізнавальної діяльності та управління нею (стимулювання, контроль)		
Будується на основі програмних вимог, можливостей майстра, має тісний зв'язок з життям	Проходить за планом, але майстер готовий змінити хід уроку при необхідності		
Врахування між предметних зв'язків	Кількість структурних елементів не повинна перенасичувати урок		
Вимоги до структури	Вірне визначення дидактичних і виховних завдань, типу, структури, поєднати урок з наступним, дібрати оптимальне поєднання методів, продумати систему показу...		
Вимоги до організації уроку	Забезпечити охорону здоров'я , починати планувати урок з системи уроків з даної теми, підготовка ДЗН.		
Вимоги до змісту уроку	Повинен бути виховуючим, виходити з принципів дидактики, виховувати культуру праці, висновки учнів повинні бути доказовими..		
Вимоги до техніки проведення уроку	Повинен бути емоційним, темп і ритм оптимальним, зміна видів діяльності, керувати процесом навчання...		

Особливості проведення уроку виробничого навчання

Структурний елемент	Характерні особливості	Можливі недоліки
Вступний інструктаж (поєднання пояснення і показу)	Оголошення теми, мети (навчальна, розвивальна, виховна)	Неточно сформульована мета, не оголошується тема
	Мотивація, цільова установка (пояснення призначення наступної роботи та її значення шляхом створення ситуації нового, організації бесіди, дискусії, демонстрації кращих зразків навчально-виробничих робіт)	Вказується лише вид подальшої роботи
	Актуалізація (використання методів пошукового характеру, а не репродуктивних – питання чому?, пояснить?, порівняйте?), практична спрямованість повтору матеріалу	Невміння слухати учня Дублювання теорії. Активізація всієї групи, випущені з поля зору окремі учень
	Вивчення технічних вимог, еталонів робіт, документів письмового інструктування	
	Інструктування з позицій попередження помилок. Аналіз зроблених помилок учнями та способи їх попередження	Взагалі не визначені типові помилки
	Пояснення і показ раціональної організації робочого місця	
	Пояснення і показ найбільш раціональних прийомів виконання трудових операцій із залученням учнів до пояснення нового матеріалу. Показувати потрібно лише нові прийоми, раніше невідомі учням. Спочатку показати у нормальному темпі, потім в уповільненому, виділити основні операції. Показ передових, високопродуктивних прийомів праці (розкривати умови та особливості максимально наближені до робочих)	Дублювання теорії, технічно неправильно показані прийоми. Майстер не залучає до співпраці учнів, демонструє всі прийоми в т.ч. відомі учням. Не використовуються ДЗН
	Використання методів контролю та самоконтролю	
	Перевірка засвоєння учнями матеріалу (пробне відтворення учнями прийомів роботи)	Носить теоретичний характер (усне опитування) Немає співпраці з учнями
	Залучення учнів до самостійної роботи (планування, розбір технічної документації)	Майстер все пояснює сам, перенасичення інформацією, і учні не вміють пояснювати хід роботи
	Пояснення ходу подальшої роботи, порядок виконання вправ.	
	Дотримання правил охорони праці	
До роботи учні приступають тільки тоді, коли майстер впевнився в тому, що всі зрозуміли матеріал		
Поточний інструктаж	Чітке визначення навчальної діяльності учнів на уроці, усвідомлення їх кожним учнем	Немає системи поточного інструктування, не оголошені критерії оцінювання
	Включення кожного учня в роботу всієї групи	Вникає в роботу кожного

		Учня і випускає з поля зору всю групу
	Розвиток вміння самостійного планування та аналізу роботи	Майстер дає готові вказівки по виправленню помилок
	Заохочення творчого підходу до вирішення виробничих завдань	
	Виховування культури праці	
	Раціональне використання часу, надання уваги якості роботи	Учні виконують роботу, а майстер не встигає її перевірити
	Розвиток в учнів вміння самостійно визначати помилки, знаходити способи їх виправлення	
	Дотримання правил техніки безпеки	
	Цільові обходи (треба знати індивідуальні особливості учнів)	Носять формальний характер
	Якщо учні роблять і ту ж помилку, зупинити виконання вправ та пояснити ще раз матеріал	Не слідкують за правильністю виконання робіт
Заключний інструктаж	Підведення підсумків, аналіз виконаних робіт, аналіз кращих робіт у відповідності з вимогами кваліфікаційної характеристики та в порівнянні з еталонами робіт. Аналіз помилок. Залучення учнів до обговорення	Не залучені учні до обговорення і оцінювання робіт. Аналіз носить формальний характер і не усуває недоліки. Майстер не показує, а чого навчилися учні.
	Заохочення учнів, які вносять пропозиції.	
	Оцінювання повинне бути об'єктивним.	Зауваження не носять педагогічний та виховний характер
	Видача домашнього завдання	Немає пояснення алгоритму виконання

**Пам'ятка
самоаналізу уроку виробничого навчання**

№ з/п	Структурні елементи аналізу уроку	Педагогічний коментар
1	Відповідність змісту уроку виробничого навчання вимогам програми	- визначити рівень відповідності змісту навчального матеріалу вимогам відповідної теми програми; - врахування міжпредметних зв'язків
2	Характеристика навчальних можливостей учнів	- визначити рівень навчальних досягнень учнів та психологічних особливостей колективу.
3	Обґрунтування вибору типу уроку	формування первинних умінь та навичок; формування складних умінь та навичок; виконання комплексних робіт; контрольно-перевірочний; комбінований.
4	Зовнішні умови і обстановка проведення уроку	забезпеченість дидактичними засобами навчання; наявність необхідного обладнання і інструменту; стан робочих місць;

		санітарно-гігієнічний стан навчальної майстерні, робочих місць учнів; своєчасний та організований початок та завершення робочого дня; дотримання правил безпеки праці.
5	Характеристика діяльності майстра виробничого навчання	визначити ступінь володіння навчальним матеріалом; - ступінь володіння методикою викладання та показу трудових прийомів; доцільність використаних методів роботи; характеристика мови та доступність викладеного матеріалу; навчальна взаємодія „майстер-учень”; вміння виділяти головне; педагогічний такт.
6	Характеристика структурних елементів Вступний інструктаж <i>Організаційна частина</i>	організованість учнів; чіткість рапорту чергового про присутність учнів; зібраність майстра виробничого навчання, його зовнішній вигляд. - правильність визначення теми та мети уроку; цільова установка (які нові знання здобудуть учні); форми перевірки знань, умінь, навичок учнів, їх доцільність та практична спрямованість; якість знань учнів, вміння їх використовувати у виробничих ситуаціях; залучення максимальної кількості учнів до повторення; використання варіативності в навчальній діяльності; об’єктивність та аргументованість відповідей; раціональне використання часу.
	<i>Актуалізація знань</i>	доведення до учнів плану викладу навчального матеріалу; мотивація необхідності у здобутті нових знань, умінь; методика показу трудових прийомів (робочий, уповільнений темп), показ лише нових, невідомих для учнів прийомів; виділення характерних помилок (декілька); використання ефективних трудових прийомів; відображення сучасних досягнень техніки, передових прийомів праці; способи активізації пізнавальної діяльності учнів; диференційований підхід , поєднання колективних та індивідуальних форм роботи з учнями; організація та методика закріплення вступного інструктажу, пробне виконання учнями прийомів та способів виконання робіт; ступінь засвоєння учнями матеріалу вступного інструктажу; способи вирішення виховних задач;
	<i>Пояснення нового матеріалу</i>	розбір інструкційної та інструкційно-технологічної документації та пояснення алгоритму роботи; відповідність вправ вимогам програми, правильність вибору навчально-виробничих робіт; повідомлення критеріїв оцінювання виконуваних робіт; планомірність обходу робочих місць учнів, охоплення учнів поточним інструктажем, своєчасність надання допомоги; розвиток контролю та самоконтролю учнів під час виконання вправ; контроль за раціональним використанням учнями робочого часу; методика і організація контролю і прийому виконаних робіт.
	Поточний інструктаж	- повідомлення про досягнення мети; - підведення підсумків і аналіз виконаних навчально-виробничих завдань, розбір типових помилок і шляхів їх усунення; - аналіз оцінок із залученням учнів до обговорення; - аналіз кращих робіт, заохочення учнів;
	Заключний інструктаж	

		- видача домашнього завдання з алгоритмом його виконання.
7	Результативність проведеного уроку	реалізація намічених мети і завдань уроку, наскільки повно і точно розкритий зміст програми; рівень засвоєності навчального матеріалу; раціональне використання часу.

КЛАСИФІКАЦІЯ ТИПІВ І ВИДІВ УРОКІВ ВИРОБНИЧОГО НАВЧАННЯ

Тип уроку визначається основною дидактичною метою, а вид це засіб його реалізації

<i>Тип уроку</i>	<i>Вид уроку</i>	<i>Основна дидактична мета</i>
Урок формування початкових (первинних) умінь	Вправи; імітаційний тренінг, практичні роботи, бінарний урок, екскурсія тощо.	Сприйняття та первинне усвідомлення нової інформації інструктивного характеру; показ нових операцій і прийомів професійної діяльності; формування первинних умінь правильного виконання окремих операцій і прийомів з дотриманням охорони праці.
Урок формування складних умінь	Вправи; імітаційний тренінг; самостійна, практична робота, аналіз конкретних виробничих ситуацій, вивчення передових методів праці, бінарний урок тощо	Закріплення і розвиток умінь виконання окремих прийомів і операцій з дотримання якості в роботі; формування умінь з об'єднання декількох простих операцій в одну складну при раціональному використанні урочного часу
Урок удосконалення умінь та формування навичок	Виконання комплексних робіт, самостійна, практична робота, урок-виробничий семінар; конкурс професійної майстерності; урок вивчення передових методів праці; ділові (рольові) ігри тощо.	Удосконалення та систематизація умінь застосувати різноманітні сполучення прийомів та операцій, типових для визначених професійних робіт, до набуття автоматизму.
Урок комплексного застосування знань, умінь і навичок при виконанні навчально-виробничих робіт (виконання комплексних робіт)	Аналіз конкретних виробничих ситуацій; урок-конкурс професійної майстерності; урок технічної творчості; ігрове проектування, ділові (рольові) ігри тощо	Удосконалення та систематизація умінь, навичок при виконанні складних робіт та вирішення складних виробничих задач з дотриманням якості і норм часу; розвиток логічності, аналітичності та критичності мислення учнів в процесі комплексного застосування набутих умінь і навичок
Контрольно-перевірочний урок	Конкурс професійної майстерності; ділові, ситуаційні, рольові ігри; тема-	Виявлення глибини знань, перевірка та оцінка набутих умінь і навичок виконання окремих операцій,

	тично-перевірочні, переві- рочні роботи тощо	складних та комплексних робіт; ви- явлення недоліків у знаннях, умін- нях і навичках та їх причини; отри- мання даних для атестації.
--	---	---

ТРИЄДИНА МЕТА УРОКУ ПРОФЕСІЙНО-ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

Навчальна – які професійні знання, уміння, навички формуються, закрі-
плюються і розвиваються;

формування умінь, навичок ...

закріплення умінь, навичок ...

відпрацювання прийомів ...

вдосконалення прийомів ...

формування навичок ...

планування навчальної діяльності ...

формування уміння здійснювати контроль (самоконтроль)...

Розвиваюча – які операції і прийоми розумової та практичної діяльності
учнів розвиваються;

розвиток умінь аналізувати, співставляти ...

розвиток ергономічних (рухових, зорових ...) сфер у процесі виконання
вправ

формування прийомів мислення (аналіз – порівняння – узагальнення –
висновок) ...

раціонального мислення...

розвиток пізнавальної активності та самостійності;

розвиток уваги, спостережливості;

розвиток критичного, аналітичного та логічного мислень;

формування вмій та навичок до контролю та планування своєї діяльно-
сті;

формування механізмів мислення (технічного, системного, раціонально-
го, творчого).

Виховна – які якості особистості робітника-професіонала формуються і
розвиваються.

формування стійких якостей особистості робітника професіонала (мора-
льних, комунікативних);

розвиток волі, наполегливості, сумлінності, відповідальності;

закріплення навичок поведінки в нестандартних ситуаціях;

виховання економічного використання матеріалів;

формування культури виробничої діяльності;

формування комунікативних навичок при роботі в колективі, парі, малій
групі;

виховання дисциплінованості, сумлінності, відповідальності за резуль-
тати праці;

формування ініціативності;

формування почуття поваги до своїх товаришів;
формування навичок співробітництва в колектив

Зразок оформлення плану уроку виробничого навчання

СХЕМА ПЛАНУ УРОКУ ВИРОБНИЧОГО НАВЧАННЯ

Тема програми _____

Тема уроку _____

Мета уроку:

а) *навчальна* – які професійні знання, уміння, навички формуються, закріплюються і розвиваються;

б) *розвиваюча* – які операції і прийоми розумової діяльності учнів розвиваються на уроці;

в) *виховна* – які якості особистості учнів формуються і розвиваються на уроці.

Тип уроку _____

Вид уроку _____

Дидактичне забезпечення (за допомогою якого здійснюється процес навчання)

Матеріально-технічне забезпечення (за допомогою якого всі учні здійснюють свою практичну діяльність) _____

Міжпредметні зв'язки (назва предмета, теми) _____

Методи навчання _____

Форми організації навчальної діяльності учнів _____

Перелік навчально-виробничих робіт _____

Список основної і додаткової літератури _____

Перелік умінь та навичок _____

* **Методична мета** – вказується тільки при проведенні відкритих уроків.

ХІД УРОКУ

I Організаційна частина:

- перевірка наявності учнів;
- перевірка готовності учнів до уроку;
- інструктаж з охорони праці.

II Вступний інструктаж:

1. Актуалізація знань:

- повідомлення теми програми і уроку;
- цільова установки проведення уроку;
- перевірка опорних знань, умінь, навичок учнів, необхідних для подальшої роботи на уроці;

аналіз і доповнення відповідей учнів, підведення підсумків.

2. Викладання нового матеріалу:

- повідомлення нової навчальної інформації інструктивного характеру;
- показ нових прийомів трудової діяльності;
- пояснення характеру і послідовності роботи учнів на уроці;
- обговорення типових помилок;
- повідомлення про передовий досвід за темою уроку;

- опитування учнів і пробне виконання ними нових прийомів, показаних майстром, для перевірки доступності нового інструктивного матеріалу;
- відповідь майстра на запитання учнів;
- видача завдань для самостійної роботи учнів та пояснення порядку їх виконання;
- розподіл учнів за робочими місцями;
- повідомлення про критерії оцінювання виконуваних робіт;
- підведення підсумків вступного інструктажу.

III Поточний інструктаж (самостійна робота учнів):

- самостійна робота учнів над виданими завданнями;
- цільові обходи майстра робочих місць учнів;
- прийом та оцінювання виконаних робіт;
- прибирання робочих місць.

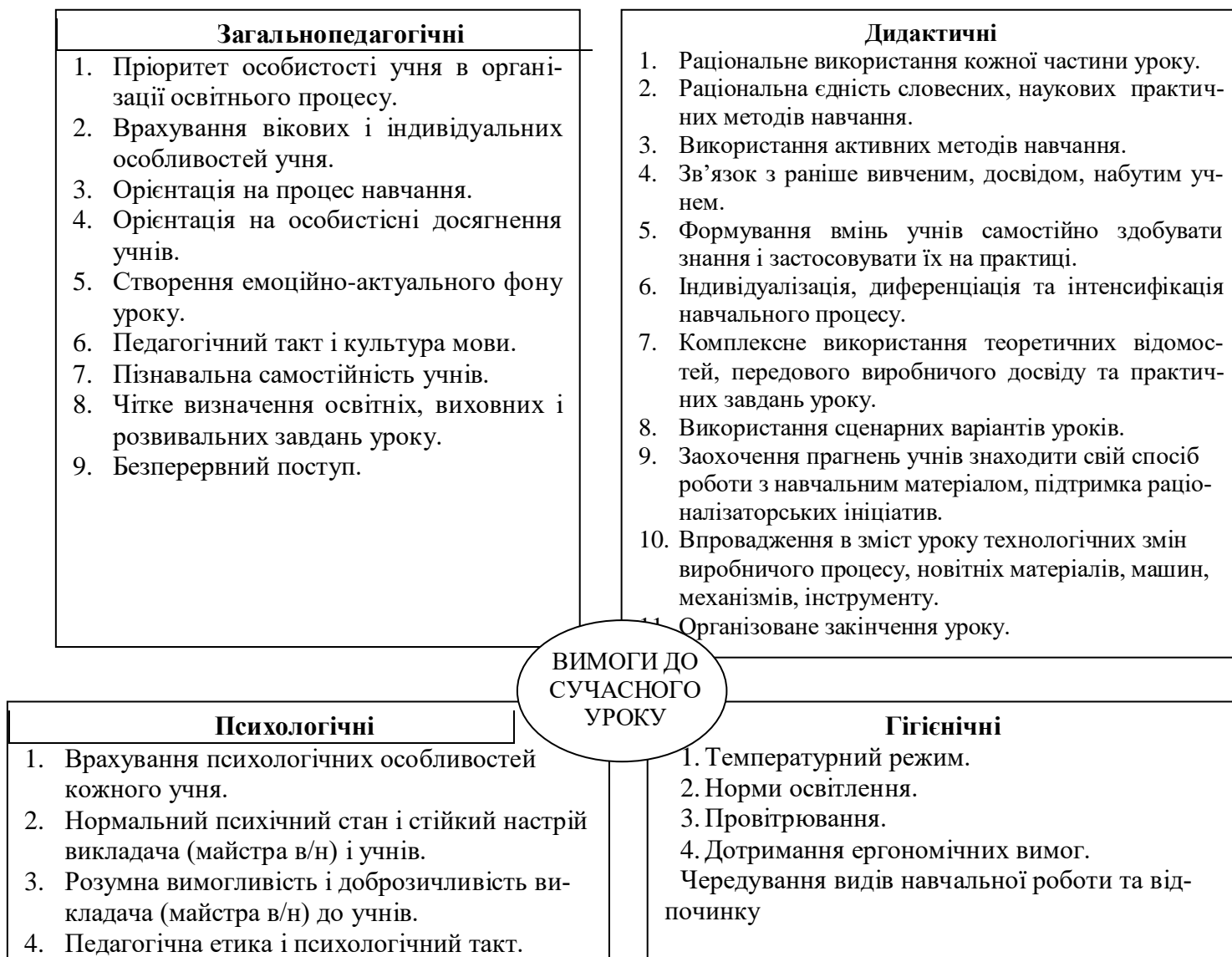
IV Заключний інструктаж:

аналіз діяльності учнів у процесі всього уроку;
 оцінка роботи учнів, її об'єктивне обґрунтування;
 аналіз причин помилок учні та пропозиції засобів по їх усуненню;
 видача домашнього завдання.

Гуманну педагогіку може писати лише гармонійної душі людина, яка розуміє і любить обох і дитину, і її вихователя, і яка сама є майстром справжнього педагогічного процесу.

Ш.О.Амоношвілі

Знання можуть бути купою каміння, що задавило особистість. І знання можуть бути вершиною піраміди, на якій стоїть особистість

Валентин Розов

Піраміда Засвоєння інформації учнями

<i>Лекція</i>	<i>5%</i>
<i>Читання</i>	<i>10 %</i>
<i>Аудіо-візуальні методи</i>	<i>20 %</i>
<i>Демонстрування</i>	<i>30 %</i>
<i>Групові дискусії</i>	<i>50 %</i>
<i>Дидактичні ігри</i>	<i>70 %</i>
<i>Навчання інших(застосування засвоєного)</i>	<i>90 %</i>

Ефективність засвоєння учнями навчальної інформації прямо залежить від ступеня активізації їх залучення до процесу навчання.

Пам'ятка

Система заходів, спрямованих на підвищення ефективності уроку. Через зміст навчального матеріалу.

При опитуванні

- Реалізація професійної направленості викладання.
- Постановка питань, пов'язаних з професією, життєвими спостереженнями.
- Дозволяти учням перед відповіддю біля дошки користуватися посібниками.
- Надавати можливість користуватися планом відповіді.
- Концентрувати увагу на головних питаннях теми.

При викладанні нового матеріалу

- Оптимальний темп викладання.
- Акцентувати увагу на головних аспектах нової теми.
- Розкриття практичного, наукового, соціального значення змісту знань.
- Показ досягнень сучасної науки, зв'язку вивчаємого предмету з технікою, виробництвом.
- Опора на життєвий досвід учнів, на їх інтереси і нахили.
- Підкреслення необхідності знань для розуміння причин і наслідків технологічних процесів.
- Подання з допомогою ТЗН окремих доз інформації, розбивка на частини.
- Показ учням раціональних прийомів дій.
- Застосування міжпредметних зв'язків

При закріпленні матеріалу

- Вдало підібрати вправи для самостійної роботи.
- Роз'яснення, нагадування, постановка допоміжних запитань, надання допомоги.

При визначенні домашнього завдання

- Позначити оптимальних обсяг домашнього завдання.
- Скоординувати обсяг домашнього завдання з іншими вчителями

При оцінюванні результатів діяльності учнів

- Підведення підсумків роботи, підкреслення її значення, прояв педагогічного оптимізму

Система заходів, спрямованих на підвищення ефективності уроку через використання різних методів навчання.

При опитуванні

- Створення проблемних ситуацій.
- Стимулювання постановки запитань учнями.

- Стимулювання ініціативи учнів.
- Постановка репродуктивних і проблемних запитань.

При викладанні нового матеріалу

• Показ новизни фактів, поновлення і поглиблення вже засвоєних знань.

- Роз'яснення учням мети діяльності
- Розробка спільно з учнями плану дій.
- Спонування учнів до виконання учбових дій.
- Роз'яснення, нагадування, постановка допоміжних запитань, надання

допомоги.

- Переключення учнів з одного виду діяльності на інший.

При закріпленні матеріалу

• З'ясувати ступінь розуміння матеріалу слабо встигаючими учнями. Стимулювати їх питаннями.

• Здійснювати оперативну допомогу слабо встигаючим учням під час самостійної роботи.

• Організація взаємодопомоги, колективної перевірки виконаних завдань.

При визначенні домашнього завдання

Включати в домашнє завдання роботу над помилками

При оцінюванні результатів діяльності учнів

1. Оціночні звернення до учнів в формі зауваження, заперечення, згоди, схвалювання тощо.

Оцінювання правильності дій учнів, ступеня їх самостійності, ініціативи, відповідальності.

Система заходів, спрямованих на підвищення ефективності уроку через організаційні форми навчання.

При опитування

- Створювати атмосферу доброзичливості в класі.
- Створювати ситуацію успіху.
- Застосування наочних і технічних засобів навчання.
- Використання демонстраційного експерименту.

При викладанні нового матеріалу

• Використовувати засоби, які сприяють ефективності засвоєння матеріалу, ТНЗ, наочність, порівняння.

- Створення проблемних ситуацій.
- Застосовувати різноманітні форми проведення занять.
- Організація ігрових форм діяльності

При закріпленні матеріалу

- Враховувати темп роботи учнів.
- Стимулювання до творчої пошукової діяльності.
- Залучити учнів о здійснення самоконтролю в ході учбової діяльності.
- Організація ігрових форм діяльності

При визначенні домашнього завдання

- Здійснювати інструктаж з виконання домашнього завдання, попереджаючи можливі утруднення.
- Добирати індивідуальні завдання для слабо встигаючих та успішних учнів.

При оцінюванні результатів діяльності учнів

- Оцінювання якості учбової діяльності (тема і повнота виконання завдання).
- Опора на загальну думку групи.

Типові недоліки при проведенні ВІ

- неправильно визначена структура інструктажу;
- матеріал інструктажу, не ув'язаний з матеріалом з/техн. та спеціальних дисциплін та попередніх уроків виробничого навчання;
- дублювання навчального матеріалу спецпредметів;
- не використовується або недостатньо використовуються технічні засоби навчання, новинки техніки, технології;
- не проводиться або проводиться тільки шляхом усного опитування перевірка доступності і посиленості нового навчального матеріалу;
- не демонструється раціональна організація робочих місць під час виконання трудової діяльності;
- не проводиться відповідь на запитання учнів.

Типові недоліки при проведенні ІІІ

- немає чіткої системи практичної діяльності учнів;
- немає чіткої системи в організації ІІІ учнів;
- не застосовується або дуже слабо застосовується методичні засоби розвитку у учнів самостійності та технічного мислення;
- не враховується відсутність умінь і навичок учнів у користуванні навчально-інструктивною і технологічною документацією;
- формально проводяться цільові обходи майстром;
- не робиться міжопераційний контроль якості виконуваних робіт;
- не оголошуються критерії оцінювання виконуваних робіт.

Типові недоліки при проведенні ЗІ

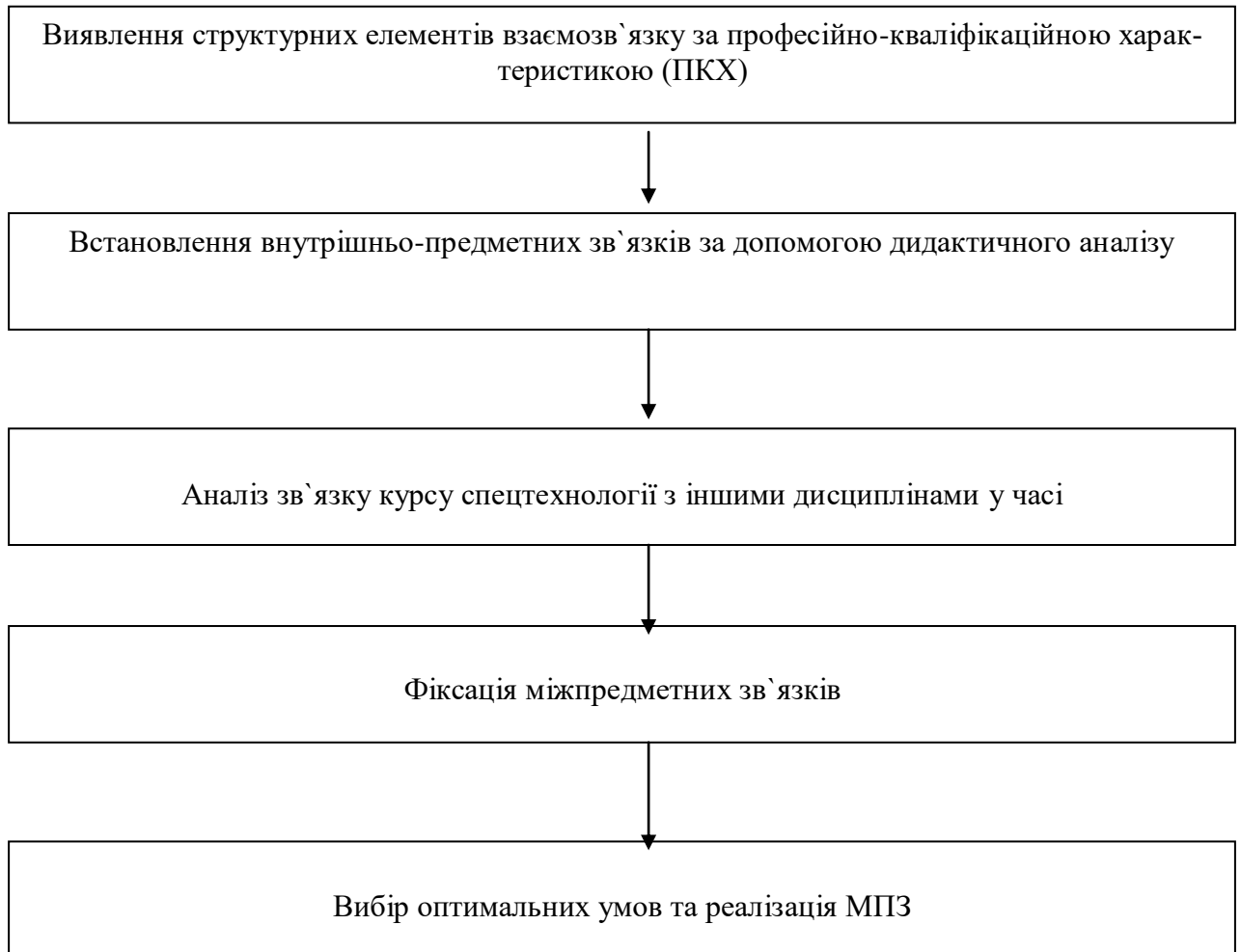
- підведення підсумків не проводиться взагалі або проводяться формально;
- аналіз підсумків уроку починається з помилок, яких допускалися учні під час проведення структурних елементів уроку;
- не видається домашнє завдання або не пояснюється алгоритм його виконання;
- не обґрунтовуються оцінки за виконані учнями практичні завдання;
- аналіз підсумків уроку не орієнтований на усунення причин недоліків в діяльності учнів;
- зауваження майстра під час аналізу не носять педагогічного та виховного характеру.

Міжпредметні зв'язки на уроках теоретичного навчання

Міжпредметні зв'язки (МПЗ) – це зв'язки між основами наук навчальних дисциплін, а точніше – між структурними елементами змісту, що відображений у поняттях у поняттях, нових фактах, законах, теоріях.

Характерна особливість змісту професійного навчання – його комплексність, тому у процесі реалізації МПЗ на уроках загальнотехнічних і спеціальних дисциплін слід дотримуватись принципу комплексності міжпредметних зв'язків.

Схема встановлення міжпредметних зв'язків

*Картка міжпредметних зв'язків №21
з теми «Приготування пшеничного тіста»*

Технологія машинного оброблення тіста
Які тісто подільні машини використовують для поділу пшеничного тіста?

Виробниче навчання
Органолептичні показники готовності тіста

Технохімічний контроль

Устаткування

Спецтехнологія

Показник готовності приготувати пшеничне тісто напівфабрикатів на густій опарі машини періодичної дії

Тістомісильні машини періодичної дії

Сировина

Назвати сорти пшеничного борошна

Основи мікробіології

Яка роль дріжджових клітин та молочнокислих бактерій в приготуванні тіста

ТЕХНОЛОГІЧНА МОДЕЛЬ СУЧАСНОГО УРОКУ ВИРОБНИЧОГО НАВЧАННЯ

Структурний елемент	Дидактичне завдання	Діяльність		Педагогічний коментар	
		Майстра виробничого навчання	Учнів		
Організація заняття	Організація і психологічне налаштування учнів на спільну працю	Доброзичливо, чітко, переконливо інформує учнів про те <i>чим ? навіщо?</i> вони будуть займатись на уроці	Негайно приступають до навчальної діяльності	Важливо: Зовнішній вигляд майстра виробничого навчання (спецодяг), психологічна готовність його до уроку, до співпраці з учнями, посмішка...	
Вступний інструктаж	Актуалізація опорних знань, умінь, навичок учнів (набутого навчального досвіду).	Дає коротку характеристику минулого уроку і встановлює його логічні, конструктивні зв'язки з нинішнім.	Активно співпрацюють з майстром виробничого навчання	Ефективні методи цільової установки: Створення ситуації «нового» в вирішенні навчально-виробничого завдання. Організація бесід, дискусій, рольових ігор з найбільш раціонального використання обладнання матеріалів, технології виконання. Демонстрація зразків навчально-виробничих робіт. Мета опитування: Забезпечення теоретичної основи майбутньої професійної діяльності. Питання повинні нести продуктивний характер: «Чому?», «Поясніть..», «Порівняйте..», «Обґрунтуйте..», «Зробіть висновок...». Інструктування Проводити з позиції попередження помилок, ускладнень. Прийоми роботи показувати тільки ті які є новими для учнів. Залучення учнів до самостійного розбору технічної документації, вибору інструменту, прис-	
	Мотивація навчальної діяльності	Перевірка домашнього завдання (при необхідності)			
	Пояснення нового матеріалу та способів виконання практичних дій.	Спільне визначення навчальної мети уроку та показників її досягнення.			
		Розповідь (бесіда) з практичним показом виконання професійних дій, навчальних виробничих вправ в уповільненому темпі. Далі в робочому темпі кваліфікованого робітника виконати показану роботу (вправу) або її частину.	Уважно слухають, приймають участь в коментарях майстра, в поясненнях необхідності виконувати роботу (вправу) у запропонованій послідовності. Апробують методику виконання дії, вправи.		
	Видача завдань учням з поясненням нормативів оцінки навчальної роботи, методів самоконтролю і вимог охорони		Отримують завдання, уточнюють незрозумілі питання. Готують робоче місце.		

Структурний елемент	Дидактичне завдання	Діяльність		Педагогічний коментар
		Майстра виробничого навчання	Учнів	
		праці та безпеку життя-діяльності.		
Поточний інструктаж	Формування (відпрацювання) нових способів, дій і застосування (закріплення, розвиток, поглиблення) основних способів дій перед виконанням трудових прийомів, операцій, процесів. Контроль і корекція набутого навчального досвіду.	<p>Організація, поточне обстеження, керівництво роботою учнів при вихованні тренувальних вправ, навчально-виробничих робіт:</p> <ul style="list-style-type: none"> - перевірка правильної організації робочих місць та дотримання вимог безпеки праці. - перевірка правильності виконання учнями трудових прийомів; - надавати допомогу учням в налагодженні обладнання; - здійснення між операційного контролю; - приймання та оцінка робіт; - здійснення індивідуальних та колективних інструктажів (при необхідності); - налагодження даних на кожного учня: правильність і раціональність методів їх роботи, самостійність, творчу активність, використання на практиці технічних знань то- 	Самостійна робота. Виконують вправи. Здійснюють самоконтроль та взаємоконтроль	<p><i>Важливо:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - вникати в роботу кожного учня, не випускаючи з поля зору всієї групи; - розвивати в учнів здатність аналізувати свою роботу, знаходити причини помилок та способи їх усунення, не давати учням готових вказівок як виправити помилку; - не втручатись в роботу учнів, якщо в цьому немає необхідності⁴ - заохочувати учнів до творчого, раціоналізаторського підходу до виконання завдань; - привчати до постійного використання навчально-технічної документації; - використовувати поставну організацію цільових обходів; - критерієм оцінки якості роботи учнів є безпомилкове виконання кожного прийому і виготовлення деталей, виробів без відхилень від технічних умов.

Структурний елемент	Дидактичне завдання	Діяльність		Педагогічний коментар
		Майстра виробничого навчання	Учнів	
		що; - здійснення підсумкового контролю.		
Заклучний інструктаж	Узагальнення і систематизація набутих умінь та навичок трудових прийомів, операцій і процесів.	Повідомлення про досягнення навчальної мети та завдань уроку: - виконання навчально-виробничих завдань; - розбір неточностей, загальних помилок, зазначення шляхів їх попередження; - аналіз додержання правил безпеки праці, організації робочих місць; - розглянути випадки витрати робочого часу, браку, аналіз їх причин; - повідомлення оцінок (балів). Видача домашнього завдання: - повторення теоретичного матеріалу; - виконання технічних розрахунків; - вивчення інструкційних карток; - самостійна розробка технологічних процесів; - конструювання, виготовлення приладів; - тренування на тренажерах то-	Роблять самостійний аналіз власної роботи на уроці	<i>Необхідно:</i> - залучати всіх учнів до активного обговорення підсумків уроків; - при оцінці робіт виходити насамперед з їх якості і термінів виконання; - <i>Важливо:</i> - щоб завершення уроку було навчальним; - звертати більше уваги на досягнення учнів. Чітко показати чого досягли?, чому навчилися? - Оцінка повинна бути всебічна і об'єктивна. <i>Домашнє завдання:</i> - закріплення досягнутого; - повинне нести випереджувальний характер; - інструктувати учнів про способи і порядок його виконання.

Структурний елемент	Дидактичне завдання	Діяльність		Педагогічний коментар
		Майстра виробничого навчання	Учнів	
		що.		

3.5. Кваліфікаційна характеристика викладач професійно-технічного навчального закладу (Код КП - 2351)

Завдання та обов'язки. Здійснює навчання і виховання учнів з урахуванням специфіки навчальної дисципліни. Проводить навчальні заняття в закріпленому за ним кабінеті згідно з розподілом навчального навантаження, використовує різноманітні прийоми, методи й засоби навчання. Відповідає за комплексно-методичне забезпечення навчальної дисципліни, яку він викладає. Розробляє робочі навчальні плани і програми. Забезпечує під час занять належний порядок і дисципліну. Формує в учнів загальну культуру, готує їх до застосування отриманих знань у практичній діяльності, організовує і контролює їх самостійну роботу. Створює безпечні умови для навчання учнів. Веде в установленому порядку навчальну документацію, здійснює поточний контроль за відвідуванням і успішністю учнів. Підвищує професійну і педагогічну кваліфікацію, вивчає та застосовує у практичній роботі досягнення педагогіки та інформаційних технологій. У встановленому порядку проходить атестацію. Бере участь у роботі педагогічної ради. Дотримується правил внутрішнього трудового розпорядку.

Повинен знати: Закони України, акти Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України щодо освітньої галузі, методичку організації навчально-виховного та навчально-виробничого процесів, основи педагогіки, психології та вікової фізіології, правила внутрішнього трудового розпорядку та вимоги правил з охорони праці та пожежної безпеки.

Кваліфікаційні вимоги. Викладач вищої категорії професійно-технічного навчального закладу: повна вища педагогічна освіта (магістр, спеціаліст) зі спеціальності «Професійна освіта» або інша повна вища освіта та психолого-педагогічна підготовка. Стаж роботи викладачем I категорії у навчальному закладі – не менше 2 років.

Викладач I категорії професійно-технічного навчального закладу: повна вища педагогічна освіта (магістр, спеціаліст) зі спеціальності «Професійна освіта» або інша повна вища освіта та психолого-педагогічна підготовка. Стаж роботи викладачем II категорії у навчальному закладі – не менше 2 років.

Викладач II категорії професійно-технічного навчального закладу: повна вища педагогічна освіта (магістр, спеціаліст) «Професійна освіта» або інша повна вища освіта та психолого-педагогічна підготовка. Стаж роботи викладачем у навчальному закладі – не менше 1 року.

Викладач професійно-технічного навчального закладу: повна вища педагогічна освіта (магістр, спеціаліст) зі спеціальності «Професійна освіта» або інша повна вища освіта та психолого-педагогічна підготовка. Без вимог до стажу роботи.

3.6. Посадова інструкція викладача (зразок)

1. Загальні положення

1.1 Викладач є педагогічним працівником навчального закладу, бере безпосередню участь у навчально-виховній роботі, проводить навчання учнів з урахуванням конкретних педагогічних ситуацій і специфіки предмету, який викладає.

1.2 Викладач за своїми посадовими обов'язками працює під керівництвом заступника директора з навчально-виробничої роботи та заступника директора з навчальної роботи.

1.3 Викладач призначається на посаду і звільняється з посади директором навчального закладу за представленням заступника директора.

1.4 Викладач навчального закладу повинен знати: закони України, рішення Уряду та інших державних органів з питань освіти і виховання молоді; Конвенцію про права дитини; програму і принципи організації навчання з предмету, що викладає; основні технологічні процеси і прийоми роботи з профілю; педагогіку, фізіологію, психологію і методикау навчання; сучасні форми і методи навчання і виховання учнів; основи трудового законодавства; правила і норми охорони праці, техніки безпеки і протипожежного захисту.

1.5 Робочий час викладача визначається згідно з обсягом навчального навантаження та позаурочної навчально-методичної, організаційної та виховної роботи серед учнів.

1.6 При виконанні своїх обов'язків викладач навчального закладу керується постановами і розпорядженнями керівних органів з питань освіти, наказами, інструкціями і розпорядженнями директора навчального закладу, даною посадовою інструкцією.

2. Кваліфікаційні вимоги

2.1. Педагогічною діяльністю у професійно-технічних навчальних закладах можуть займатися особи, які мають відповідну професійну освіту та професійно-педагогічну підготовку, моральні якості і фізичний стан який дає змогу виконувати обов'язки педагогічного працівника.

2.2. Для визначення відповідності педагогічного працівника займаній посаді, рівню його кваліфікації проводиться атестація, яка здійснюється на основі комплексної оцінки рівня кваліфікації педагогічної майстерності, результатів педагогічної діяльності шляхом проведення контрольних робіт, тестування, відвідування уроків, позакласних заходів.

2.3. За наслідками атестації встановлюються такі кваліфікаційні категорії: “спеціаліст”, “спеціаліст II категорії”, “спеціаліст I категорії”, “спеціаліст вищої категорії”; присвоюються педагогічні звання: “старший викладач”, “вчитель-методист”, “викладач-методист”, “викладач допризовної підготовки”.

• Кваліфікаційна категорія “спеціаліст вищої категорії” встановлюється педагогічним працівникам, які виявили високий рівень професіоналізму,

ініціативи, творчості, досконало володіють ефективними формами і методами організації навчально-виховного процесу, забезпечують високу результативність та якість своєї праці. Стаж безпосередньої педагогічної роботи – не менше 8 років. Як виняток, цей стаж може бути скорочений до 5 років. Для педагогічних працівників з вченими званнями та науковими ступенями враховується стаж їх безпосередньої педагогічної роботи у вищому навчальному закладі.

- Кваліфікаційна категорія “спеціаліст першої категорії” встановлюється педагогічним працівникам, які виявили ґрунтовний рівень професіоналізму, добре володіють ефективними формами і методами педагогічної діяльності, досягли значних результатів у вирішенні навчально-виховних завдань. Стаж безпосередньої педагогічної роботи – не менше 5 років.

- Кваліфікаційна категорія “спеціаліст другої категорії” встановлюється педагогічним працівникам, які виявили достатній рівень професіоналізму, використовують сучасні форми, методи навчання і виховання, досягли вагомих результатів у педагогічній діяльності. Стаж безпосередньої педагогічної роботи – не менше 3 років.

- Кваліфікаційна категорія “спеціаліст ” підтверджується педагогічним працівникам, які професійно компетентні, забезпечують нормативні рівні і стандарти навчання та виховання

- Педагогічне звання може присвоюватись педагогічним працівникам, які мають кваліфікаційну категорію “спеціаліст вищої категорії” або “спеціаліст I категорії”, а за наявності освіти в обсязі вищого навчального закладу I-II рівня акредитації та іншого навчального закладу еквівалентного рівня – стаж безпосередньої роботи не менше 8 років та найвищий відповідний посадовий оклад (ставка заробітної плати).

- Педагогічне звання “старший викладач” може присвоюватись педагогічним працівникам, яким встановлено кваліфікаційну категорію “спеціаліст вищої категорії” або “спеціаліст I категорії”.

- Педагогічне звання “викладач допризовної підготовки” може присвоюватись педагогічним працівникам з вищою освітою і освітою в обсязі вищого навчального закладу I-II рівня акредитації та іншого навчального закладу еквівалентного рівня.

- Зазначені педагогічні звання присвоюються педагогічним працівникам, які досягли високого професіоналізму в роботі, систематично використовують прогресивний педагогічний досвід, беруть активну участь у його поширенні, надають практичну допомогу у становленні молодих педагогів, постійно працюють над своїм фаховим самовдосконаленням.

- Педагогічне звання “викладач-методист” присвоюються педагогічним працівникам, які мають кваліфікаційну категорію “спеціаліст вищої категорії”, відповідають вимогам для присвоєння звань “старший викладач”, а також запроваджують у навчально-виховний процес найбільш ефективні форми і методи роботи, узагальнюють передовий педагогічний досвід, беруть активну участь у розробленні шкільного компонента змісту освіти, діяльності професійних педагогічних об’єднань, асоціацій, надають практичну допомогу педагогічним працівникам інших навчальних закладів в освоєнні досвіду провідних педагогів і мають власні методичні розробки, які пройшли апробацію та схвалені науково-методичними установами відповідного рівня.

2.4. При визначенні посадового окладу (ставки заробітної плати) має враховуватись професійна компетентність, стаж та якість педагогічної роботи.

2.5. При встановленні кожної із зазначених кваліфікаційних категорій або посадового окладу (ставки заробітної плати), присвоєнні педагогічних звань враховуються державні нагороди, рівень моральних якостей та загальної культури педагогічного працівника, володіння державною мовою.

3. Обов'язки

3.1. Здійснювати теоретичну і практичну підготовку учнів з відповідного навчального курсу, предмету, циклу дисциплін;

3.2. Забезпечувати умови для засвоєння учнями освітніх програм на рівні обов'язкових державних вимог; організувати і контролювати їхню самостійну роботу;

3.3. Використовувати ефективні форми, методи і засоби навчання, нові педагогічні технології;

3.4. Формувати в учнів уміння, навички, готувати їх до застосування отриманих знань у практичній діяльності;

3.5. Дотримуватись режиму роботи навчального закладу, вимог Статуту і Правил внутрішнього розпорядку;

3.6. Постійно підвищувати свій професійний рівень, педагогічну майстерність, загальну культуру;

3.7. Керувати предметними гуртками і допомагати керівництву гуртками технічної творчості учнів;

3.8. Вносити пропозиції з удосконалення навчально-виховного процесу;

3.9. Вивчати індивідуальні особливості учнів, дбати про розвиток їх здібностей, проводити позакласну роботу з учнями та їх батьками;

3.10. Контролювати виконання вимог охорони праці і техніки безпеки;

3.11. Брати участь у професійній орієнтації молоді.

4. Права

4.1. Вести заняття за допомогою тієї методики, яку він вважає для себе прийнятною, забезпечуючи оволодіння учнями основами знань відповідно до навчальної програми.

4.2. Розробляти і подавати на затвердження у встановленому порядку власні навчальні програми з предметів або користуватися вже затвердженими вищими органами освіти.

4.3. Планувати навчальний матеріал з предмету, що викладає, домагатися виконання навчальної програми, досягнення всіма учнями базового рівня знань з предмету.

4.4. Вимагати дотримання навчальної дисципліни, режиму проведення занять із боку учнів.

4.5. Вимагати дотримання вимог техніки безпеки і виробничої санітарії при експлуатації навчального устаткування.

4.6. Брати участь у діяльності методичних об'єднань та інших форм проведення методичної роботи, вносити пропозиції з удосконалення методичної роботи в навчальному закладі.

4.7 Систематично проходить (1 раз у 5 років) атестацію, проходити поза-чергову переатестацію при відповідних вказівках вищих органів освіти або при інших непередбачених обставинах.

4.8 Підвищувати кваліфікацію і брати участь у районних, міських, обласних семінарах, конференціях, навчатися на курсах підвищення кваліфікації і займатися самоосвітою.

4.9 Брати участь у роботі педагогічної ради навчального закладу, обирати і бути обраним в органи училищного самоврядування.

5. Відповідальність

5.1 Викладач професійно-технічного навчального закладу відповідає: за реалізацію в повному обсязі освітніх програм відповідно до навчального плану і графіку навчального процесу; за життя і здоров'я учнів під час навчального процесу; за якісне і своєчасне ведення плануючої, облікової та звітної документації.

5.2 Викладач може бути відсторонений від виконання своїх обов'язків у випадку грубого порушення дисципліни або прогулу.

5.3 При псуванні, утраті навчального устаткування до викладача можуть застосовуватися адміністративні, дисциплінарні та матеріальні форми відповідальності.

6. Взаємовідносини

Викладач професійно-технічного навчального закладу:

6.1 Працює за розкладом, складеним згідно з обсягом навчального навантаження та позаурочної навчально-методичної, організаційної та виховної роботи серед учнів.

6.2 Самостійно планує свою роботу на кожний навчальний рік і місяць. План роботи затверджується заступником директора з навчальної роботи.

6.3 Подає заступнику директора з навчальної роботи письмовий звіт про свою діяльність.

6.4 Одержує від директора і його заступників інформацію нормативно-правового й організаційно-методичного характеру, знайомиться під розписку з відповідними документами.

6.6 Працює в тісному контакті з викладачами і майстрами виробничого навчання, батьками учнів (особами, що їх замінюють); систематично обмінюється інформацією з питань, що входять у його компетенцію, з адміністрацією і педагогічними працівниками закладу.

6.7 Дбає про дотримання учнями режиму дня, вимог безпечної поведінки.

6.8 Забезпечує у навчальних приміщеннях створення умов, які відповідають санітарно-гігієнічним вимогам.

6.9 Сприяє формуванню в учнів знань щодо збереження та зміцнення здоров'я, використовуючи міжпредметні зв'язки.

6.10 Контролює дотримання учнями правильної постави.

6.11 Контролює виконання учнями фізкультурно-оздоровчих заходів у режимі навчального дня.

6.12 Організовує учнівський колектив для участі у фізкультурно-оздоровчих та спортивних заходах навчального закладу.

6.13 Сприяє залученню учнів до занять у спортивних секціях та гуртках фізкультурно-спортивного спрямування.

6.14 Підтримує зв'язки із тренерами позашкільних навчальних закладів.

6.15 Проводить пропагандистську роботу серед учнів та їх батьків щодо здорового способу життя.

3.7. Основні напрямки в роботі викладача предметів профтехциклу, які потребують особливої уваги

Питання приведення теоретичної підготовки у відповідність до нормативно-правових документів

- оновлення комплексно-методичне забезпечення у відповідності до вимог Державних стандартів професійно-технічної освіти;
- приведення комплексно-методичне забезпечення професій до сучасних технологій виробництва, враховуючи зміни в освітньо-кваліфікаційних характеристиках.

Питання виконання навчальних планів та програм

- а) запровадження таких форм як:
  - дистанційне навчання,
  - майстер-класи,
  - відеоуроки у 3D-форматі,
  - виконання вправ в електронних програмах (електронний конспект)
- б) об'єднання лабораторно-практичних робіт з уроками професійно-практичної підготовки
- г) використання міжпредметних зв'язків, застосування оглядового або самостійного вивчення учнями навчального матеріалу.
- д) розробка та впровадження в навчальний процес авторських програм

3.8. Планування лабораторних та лабораторно-практичних робіт

Підготувала: методист НМЦ ПТО Гришаєва О.В.

При плануванні змісту лабораторних робіт і практичних занять варто виходити з того, що лабораторні роботи й практичні заняття мають різні провідні дидактичні цілі.

Провідною дидактичною метою лабораторних робіт є експериментальне підтвердження й перевірка істотних теоретичних положень (законів, залежностей), тому вони займають переважне місце при вивченні загальнотехнічних дисциплін.

Провідною дидактичною метою практичних занять є формування практичних умінь - професійних (умінь виконувати певні дії, операції, необхідні надалі в професійній діяльності) або навчальних (умінь вирішувати завдання по інформатиці й ін.), необхідних у наступній навчальній діяльності по спеціальним дисциплінам; практичні заняття займають переважне місце при вивченні спеціальних дисциплін.

Склад і зміст лабораторно-практичних занять повинен бути спрямований на реалізацію Державних вимог.

Відповідно до провідної дидактичної мети змістом лабораторних робіт можуть бути експериментальна перевірка формул, методик розрахунку, встано-

влення й підтвердження закономірностей, ознайомлення з методиками проведення експериментів, встановлення властивостей певних матеріалів, їх якісних і кількісних характеристик, спостереження розвитку явищ, процесів і ін.

При виборі змісту й обсягу лабораторних робіт варто виходити зі складності навчального матеріалу для засвоєння, із внутріпредметних і міжпредметних зв'язків, зі значимості досліджуваних теоретичних положень для майбутньої професійної діяльності, з того, яке місце займає конкретна робота в сукупності лабораторних робіт і їхньої значимості для формування цілісного подання про зміст навчальної дисципліни.

При плануванні лабораторних робіт варто враховувати, що поряд із провідною дидактичною метою - підтвердженням теоретичних знань - у ході виконання завдань у учнів формуються практичні вміння й навички роботи з різними приладами, установками, лабораторним устаткуванням, апаратурою, які можуть складати частину професійної практичної підготовки, а також дослідницькі вміння (спостерігати, порівнювати, аналізувати, встановлювати залежності, робити висновки й узагальнення, самостійно вести дослідження, оформляти результати).

Відповідно до провідної дидактичної мети змістом практичних занять є розв'язування різного роду завдань, у тому числі професійних (аналіз виробничих ситуацій, розв'язання ситуаційних виробничих завдань, виконання професійних функцій у ділових іграх і т.п.), виконання обчислень, розрахунків, креслень, робота з вимірювальними приладами, устаткуванням, апаратурою, робота з нормативними документами, інструктивними матеріалами, довідниками, складання проектної, планової й іншої технічної й спеціальної документації й ін.

При розробці змісту практичних занять варто враховувати, щоб сукупно по навчальній дисципліні вони охоплювали всі вимоги до професійних умінь, з даної дисципліни, а в сукупності по всіх навчальних дисциплінах охоплювали всю професійну діяльність, до якої готується фахівець.

На практичних заняттях учні опановують первісні професійні вміння й навички, які надалі закріплюються й удосконалюються в процесі занять з професійно-практичної підготовки.

Поряд з формуванням умінь і навичок у процесі практичних занять узагальнюються, систематизуються, поглиблюються й конкретизуються теоретичні знання, виробляється здатність і готовність використовувати теоретичні знання на практиці, розвиваються інтелектуальні вміння.

Зміст лабораторних робіт і практичних занять фіксується в робочій навчальній програмі дисциплін у розділі "Зміст навчальної дисципліни".

Зміст завдань для лабораторно-практичного заняття повинен бути спланований з розрахунку, щоб за відведений час вони могли бути виконані якісно більшістю учнів. Кількість годин, що відводяться на лабораторні роботи й практичні заняття, фіксується в календарно-тематичних планах.

ОРГАНІЗАЦІЯ Й ПРОВЕДЕННЯ ЛАБОРАТОРНИХ РОБІТ

Лабораторна робота як вид навчального заняття повинна проводитися в спеціально обладнаних навчальних лабораторіях. Тривалість - не менш одної академічної години. Необхідними структурними елементами лабораторної ро-

боти, крім самостійної діяльності учнів, є інструктаж, проведений викладачем, а також організація обговорення підсумків виконання лабораторної роботи.

Практичне заняття повинно проводитися в навчальних кабінетах або спеціально обладнаних приміщеннях (площадках, полігонах і т.п.). Тривалість заняття не менше однієї академічної години. Необхідними структурними елементами практичного заняття, крім самостійної діяльності учнів, є інструктаж, проведений викладачем, а також аналіз і оцінка виконаних робіт і ступеня оволодіння учнями запланованими вміннями.

Виконанню лабораторних робіт і практичних занять передуюче перевірка знань учнів - їхньої теоретичної готовності до виконання завдання.

По блоку лабораторно-практичних робіт з кожної навчальної дисципліни програми навчальним закладом повинні бути розроблені й затверджені методичні вказівки по їхньому проведенню.

Лабораторні роботи й практичні заняття можуть носити репродуктивний, частково-пошуковий і пошуковий характер.

Роботи, що носять репродуктивний характер, відрізняються тим, що при їхньому проведенні учні користуються інструкціями, інструкційно-технологічними схемами, у яких зазначені: ціль роботи, пояснення (теорія, основні характеристики), устаткування, апаратура, матеріали і їхні характеристики, порядок виконання роботи, таблиці, висновки (без формулювання), контрольні питання, навчальна й спеціальна література.

Роботи, що носять частково-пошуковий характер, відрізняються тим, що при їхньому проведенні учні не користуються інструкціями, їм не даний порядок виконання необхідних дій, і вимагають від учнів самостійного підбору устаткування, вибору способів виконання роботи в інструктивній і довідковій літературі й ін.

Роботи, що носять пошуковий характер, характеризуються тим, що учні повинні вирішити нову для них проблему, опираючись на наявні в них теоретичні знання.

При плануванні лабораторних робіт і практичних занять необхідно знаходити оптимальне співвідношення репродуктивних, частково-пошукових і пошукових робіт, щоб забезпечити високий рівень інтелектуальної діяльності.

Форми організації учнів на лабораторних роботах і практичних заняттях: фронтальна, групова й індивідуальна.

При фронтальній формі організації занять всі учні виконують одночасно ту саму роботу.

При груповій формі організації занять та сама робота виконується бригадами по 2 - 5 чоловік.

При індивідуальній формі організації занять кожен учень виконує індивідуальне завдання.

Для підвищення ефективності проведення лабораторних робіт і практичних занять рекомендується:

розробка збірників завдань, завдань і вправ, що супроводжуються методичними вказівками;

розробка завдань для автоматизованого тестового контролю за підготовленістю учнів до лабораторних робіт або практичних занять;

підпорядкування методики проведення лабораторних робіт і практичних занять провідним дидактичним цілям з відповідними рекомендаціями для учнів;

використання в практиці викладання пошукових лабораторних робіт, побудованих на проблемній основі;

застосування колективних і групових форм роботи, максимальне використання індивідуальних форм з метою підвищення відповідальності кожного учня за самостійне виконання повного обсягу робіт;

проведення лабораторних робіт і практичних занять з підвищеним рівнем складності із включенням у них завдань, пов'язаних з вибором учнями умов виконання роботи, конкретизацією цілей, самостійним підбором необхідного устаткування;

підбір додаткових завдань і завдань для учнів, що працюють у більш швидкому темпі, для ефективного використання часу, що відводиться на лабораторні роботи й практичні заняття.

Схема (структура) проведення лабораторної роботи

Постановка пізнавального завдання (визначення мети)

Інструктаж:

- технічний: підготовка місця роботи, поводження та робота з об'єктами, інструментами
- організаційний: робота однакова для всіх чи різна, проведення роботи індивідуально, групами чи фронтально.

Виконання роботи учнями – за планом робочого зошита з друкованою основою чи інструктивними картками, розробленими викладачем.

Звіт за результатами роботи – усна відповідь учня, малюнок, схема, таблиця тощо

Заздалегідь повинні бути дотримані певні кроки, а саме:

- Визначити форму проведення (індивідуальна, групова, фронтальна, демонстраційна);
- Підібрати відповідну наочність;
- Підібрати методи засвоєння нових знань: спостереження, розпізнавання об'єктів, порівняльно-анатомічні методи, експеримент, дослід;
- Розробити вимоги до знань, умінь, навичок учнів;
- **загальнонавчальні:** розуміння, порівняння, аналіз, синтез, уміння роботи висновки;
- **спеціальні:** організувати і провести спостереження, самоспостереження, ставити досліди, проводити лабораторні та демонстраційні експерименти, розпізнавати, вивчати та порівнювати об'єкти (живі і неживі), користуватися приладами та інструментом, лупою та мікроскопом, лабораторним обладнанням, виготовляти тимчасові препарати
- Підібрати методи і засоби для перевірки знань, умінь і навичок;
- З'ясувати яке місце під час вивчення нового матеріалу має посісти лабораторна робота;
- Підготувати та провести інструктаж для учнів до виконання лабораторної роботи

З точки зору Л.Г. Семушина і Н.Г. Ярошенко порівняльна характеристика лабораторних та практичних робіт наступна:

Лабораторна робота	Практична робота
Визначення	
це форма організації навчання, коли учні за завданням та під керівництвом викладача виконують одну або кілька лабораторних робіт.	це форма організації навчального процесу, що припускає виконання учнями практичних робіт під керівництвом викладача.
Дидактичні цілі	
експериментальне підтвердження вивчених теоретичних положень, перевірка формул, ознайомлення з методикою проведення експериментів, досліджень.	формування у учнів практичних професійних навичок, умінь користуватися виробничими приладами, працювати з нормативними документами та інструктивними матеріалами, довідниками, складати технічну документацію, заповнювати протоколи, вирішувати різного роду завдання, визначати характеристики речовин, об'єктів, явищ.
Розвиток вмінь учнів	
спостерігати, порівнювати, зіставляти, аналізувати, робити висновки і узагальнення, самостійно проводити дослідження, користуватися різними прийомами вимірювань, оформляти результати у вигляді таблиць, схем, графіків.	аналізувати процеси, стани, явища, намічати конкретні шляхи вирішення виробничих завдань.
Запропоновані учням завдання можуть бути орієнтовані	
<ul style="list-style-type: none"> - На рівень упізнаваності, наприклад, на вибір із кількох понять потрібного. - На рівень репродукції, тобто відтворення отриманих знань, умінь, навичок. 	<ul style="list-style-type: none"> - На варіантно-відтворювальний рівень (операційний) тобто здійснення найпростіших операцій з готовим зразком. - На аналітико-синтетичний рівень, тобто на вміння узагальнювати, диференціювати знання, вміння і навички, зв'язувати старе з новим. - На творчий рівень, тобто на здатність переносити наявні знання та вміння в нову ситуацію, вирішувати неординарні завдання.
Форми проведення	
Демонстрація , групою, індивідуально <i>При індивідуальній формі організації занять кожен учень (або вибірково за дорученням викладача) виконує індивідуальне завдання.</i>	Фронтальна, групою <i>При фронтальній формі організації занять всі учні виконують одночасно ту саму роботу.</i> <i>При груповій формі організації занять та сама робота виконується бригадами по 2 - 5 чоловік.</i>

Зміст завдань повинен бути спланований з розрахунку, щоб за відведений час вони могли бути виконані якісно більшістю учнів.

Кількість годин передбачених для вивчення окремих тем або розділів, є орієнтовною і може бути зміненою вчителем. Вчитель може замінювати тематику окремих лабораторно-практичних робіт на рівноцінні з огляду на стан матеріальної бази кабінету, але без зменшення тієї кількості лабораторних робіт, що передбачено програмами. Кількість годин, що відводяться на лабораторні роботи й практичні заняття, фіксується в календарно-тематичних планах.

Обов'язковою умовою є перевірка практичних робіт, оскільки оцінка виконує мотиваційну, контролюючу і коригуючу функції.

Оцінювання практичних і лабораторних робіт з біології, здійснюється на розсуд учителя і в залежності від способу виконання (демонстраційне, фронтальне, групою, індивідуальне) або у всіх учнів групи, або вибірково у окремих учнів.

Практичні роботи з хімії, фізики, екології підлягають обов'язковому оцінюванню для всіх учнів. Відпрацювання пропущених учнем лабораторних дослідів, практичних робіт, екскурсій є недоцільним, тому після колонки з датою цього уроку (наприклад, практичної роботи) не залишають вільну колонку без дати.

Деякі практичні роботи з екології не потребують письмової перевірки, оскільки проводяться у вигляді семінарських занять, представлення (захисту) групових проєктів, конференцій, «круглих столів», дискусій .

Безпека життєдіяльності. Під час проведення занять в кабінеті хімії, фізики, біології особливої уваги потребує дотримання правил безпеки життєдіяльності. Вимоги безпеки наведено в інструктивно-методичних матеріалах «Безпечне проведення занять у кабінетах природничо-математичного напрямку загальноосвітніх навчальних закладів» (лист МОНмолодьспорту 01.02.2012 № 1/9-72).

Оформлення. Лабораторні і практичні роботи оформляються в робочих зошитах. У навчальному процесі можуть використовуватись робочі зошити або зошити для лабораторних і практичних робіт з друкованою основою, які мають гриф «Схвалено для використання у загальноосвітніх навчальних закладах», якщо від дати надання грифу даному посібникові минуло не більше п'яти років. Структура оформлення лабораторних робіт і практичних занять по дисципліні визначається предметними (цикловими) комісіями.

ОФОРМЛЕННЯ ЛАБОРАТОРНИХ РОБІТ І ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Структура оформлення лабораторних робіт і практичних занять по дисципліні визначається предметними (цикловими) комісіями.

У процесі спостереження та аналізу практичного заняття слід зосередити увагу на таких параметрах:

відповідність теми практичної роботи змісту навчальної програми, визначення її місця в системі уроків;

постановка цілей та завдань практичної роботи, їх відповідність змісту теми, моделювання подальшої навчальної діяльності учнів;

підготовка до практичної роботи (виділення найбільш значущих знань, умінь і навичок учнів, які будуть використані при проведенні практичної роботи; відбір змісту дидактичного матеріалу, вибір форм і методів виконання практичної роботи; підготовка посібників, інструментів, приладів для виконання роботи);

процес виконання практичної роботи (ознайомлення з метою та завданнями роботи, інструктаж із подальшої діяльності, тобто ознайомлення з прийомами та засобами виконання роботи; забезпечення всіх учнів посібниками, приладами, інструментами для виконання практичної роботи; оформлення результатів роботи; поділ учнів на групи; поетапний контроль і корекція процесу виконання завдання);

результативність виконання практичної роботи (констатувати, скільки учнів виконали, скільки не виконали роботу, характер утруднень; озброєння учнів спеціальними та загальнонавчальними вміннями та навичками, які мають важливе значення для навчальної та виробничої праці).

Оцінки за виконання лабораторних робіт і практичних занять можуть виставлятися по дванадцятибальній системі або у формі заліку й ураховуватися як показники поточної успішності учнів.

При оцінюванні процесу виконання лабораторно-практичної роботи приділяється увага наступним критеріям:

уміння учнів застосовувати теоретичні знання при виконанні практичних завдань, користуватись обладнанням, приладами, інструментами;

здійснювати проміжні записи, аналізувати та узагальнювати їх, робити висновки;

уміння учнів зосередитись на сутності завдання, розібратись у порядку виконання роботи, підтримка дисципліни та порядку, техніки безпеки;

уміння фіксувати результати виконаної роботи, підтримка працездатності

Додаток 1

Приклади оформлення лабораторно-практичних робіт

За Державним стандартом професійно-технічної освіти ДСПТО 5122-НО.55.3-5-2007

Професія – Кухар Код – 5122 Кваліфікація – 4-й розряд .

Предмет: Спецтехнологія приготування їжі з основами товарознавства

Лабораторно-практична робота №4

Тема: "Технологія приготування дріжджового опарного тіста та виробів з нього"

Мета роботи:

навчитися робити перерахунок сировини на задану кількість виробів;
підібрати інструмент, інвентар, посуд;

організувати робоче місце;
дотримуватися правил ведення технологічного процесу;
економно використовувати електроенергію, воду, сировину;
виконувати правила санітарії та гігієни, правила безпеки праці;
розвивати самостійність, вміння орієнтуватися у виробничих умовах;
проводити бракераж виробів.
Скласти звіт про роботу.

Матеріально-технічне забезпечення:

Стіл, ваги, пекарська шафа, плита, качалка, сито, пензлик, дерев'яна копи-стка, кондитерські дошки, ножі, листи, сковорідка, каструлі, миски, сировина.

Тривалість роботи – 6 годин.

Порядок виконання роботи

1. Вивчити теоретичні відомості.
  2. Приготувати вироби з тіста, відпустити, провести бракераж.
- Виконати дослідницьку роботу: частину сформованих виробів відправити на випікання без розстоювання, зробити висновки.

I. Організаційний момент

1. Перевірка учнів згідно зі списком.
2. Перевірка санітарного стану, дотримання правил особистої гігієни.
3. Перевірка інструктивно-технологічної картки.

II. Вступний інструктаж

Контрольні запитання при підготовці до роботи:

Як готують опару? Як визначити її готовність?

За якими зовнішніми ознаками визначають кінець бродіння дріжджового тіста?

З яких операцій складається розбирання дріжджового тіста?

Для чого сформовані вироби повинні розстоюватись і як цей процес відбувається?

Випечені вироби на поверхні мають тріщини. Назвіть причини, які викликали цей недолік?

В чому особливість приготування розтягаїв?

Яка температура випікання дрібних виробів з дріжджового тіста? Масою 500г? Масою 1000г?

Група учнів поділяється на 6 бригад (6 робочих місць)

- Бригада 1 готує розтягаї з рибою.
Бригада 2 готує рулет з маком.
Бригада 3 готує здобу звичайну.
Бригада 4 готує пиріжки здобні печені.
Бригада 5 готує паску.
Бригада 6 готує булочки домашні.

Послідовність організації робочого місця при приготуванні виробів з дріжджового опарного тіста.

Отримати необхідний посуд, інвентар, інструмент.

2. Організувати робоче місце, а саме:
  - а) сировину викласти в підготовлений посуд, дотримуючись товарного сусідства;
  - б) вимити стіл та інструмент гарячою водою;

в) перед початком роботи руки вимити милом і ополоснути їх 0,2% розчином хлорного вапна;

3. Викладач показує прийоми:

- а) приготування опари, замішування дріжджового тіста;
- б) порціонування тіста;
- в) приготування фаршів;
- г) формування виробів;
- д) оздоблення виробів
- е) випікання виробів.

Технологія приготування опарного дріжджового тіста .

Борошно пшеничне вищого сорту — 640, цукор — 46, маргарин столовий - 69, меланж — 69, сіль — 8, дріжджі — 23, вода — 170.

Вихід — 1000.

Спочатку готують опару — рідкетісто, а потім замішують опарне тісто. Розрізняють опару *густу і рідку*. Густу готують для тіста з великою кількістю здоби або з борошна зі слабкою клейковиною. Для такої опари беруть 60-70% води, передбаченої рецептурою, і бродіння триває протягом 2-2,5 год. Для рідкої опари беруть всю воду згідно рецептури і бродіння триває 1,5-2 год. Така опара має консистенцію рідкої сметани.

Для приготування опари беруть 60 % норми рідини (молока або води), 40% борошна, 4 % цукру і дріжджі.

У підігріту до 35-40 °С рідину додають розведені в теплій воді і проціджені дріжджі, цукор, всипають просіяне борошно і перемішують. Тісто повинно мати консистенцію густої сметани і температуру 27-29 °С. Поверхню опари посипають тонким шаром борошна, діжу накривають кришкою і ставлять у тепле місце (35-40 °С) на 2 години для бродіння. У процесі бродіння опара збільшується в об'ємі у 2-2,5 рази, по всій її поверхні з'являються бульбашки, які лопаються. Готовність опари визначають за зовнішніми ознаками: бродіння починає сповільнюватися, бульбашок на поверхні менше, опара осідає.

В готову опару додають решту рідини з розчиненими сіллю і цукром, меланж або яйця, добре перемішують, всипають решту борошна і замішують тісто (10-15хв). Перед закінченням замішування додають розтопленій до сметаноподібного стану маргарин.

Діжу закривають кришкою і залишають у теплому місці на 2-3 год для бродіння. При цьому обминають його 2-3 рази. За зовнішніми ознаками закінчення процесу бродіння можна визначити так: тісто збільшується в об'ємі у 2,5-3 рази; поверхня тіста стає опуклою, гладкою; тісто набуває приємного спиртового запаху; при легкому натискуванні пальцями на поверхні залишається слід, який повільно вирівнюється; вироби, випечені з такого тіста, мають пухку, дрібнопористу структуру, гарний зовнішній вигляд і приємний смак.

З тіста випікають здобні вироби.

Послідовність технологічного процесу приготування виробів з дріжджового тіста.

Розтягаї з рибою

Приготувати дріжджове тісто опарним способом.

Сформувати кульки масою 120г.

Вистояти протягом 5-10хв.

Розкачати на круглї коржі.

Приготувати фарш:

а) чисте філе риби нарізати на шматки і припустити;

б) подрібнити ножем;

в) пасерувати дрібно нарізану цибулю;

г) приготувати густий білий соус;

д) з'єднати з подрібненою рибою, додати січену зелень, пасеровану цибулю, білий соус і ретельно перемішати.

6. На середину коржів покласти фарш по 40г.

7. Краї тіста защипати джгутиком так, щоб середина виробу залишилася відкритою.

8. Сформувані розтягаї, укласти на змащений жиром лист.

9. Дати вистоятись 20-30 хв. у тепломі місці.

10. Змастити яйцем.

11. Дати вистоятись 5 хв.

12. Випікати протягом 8-10хв. при температурі 240°C.

13. Відпустити.

III. Поточний інструктаж

Викладач

- Перевіряє та надає допомогу у підборі інвентарю, інструменту, посуду та організації робочого місця.
- Практично показує прийоми просіювання борошна. замішування тіста, звертає увагу на те, коли та як зробити обминання та визначити готовність тіста після бродіння.
- Показує прийоми порціонування тіста і формування виробів.
- Звертає увагу на температуру випікання виробів.
- Надає практичну допомогу у оздобленні виробів.

IV. Заключний інструктаж

1. Доповідь бригадирів про результати роботи.
2. Розбирання викладачем позитивного та негативного.
3. Бракераж виробів та виставлення оцінок.
4. Аналіз результатів дослідницької роботи.
5. Перелік контрольних питань та завдання на наступну ЛПР.
6. Прийняття разом з бригадиром робочих місць.

Звіт про роботу

№ з/п	Назва виробу	Відповідальність до вимог якості	Дефекти виробів	Результати дослідницької роботи

ІНСТРУКТИВНО-ТЕХНОЛОГІЧНІ КАРТКИ

Розтягаї з рибою

Підстава: Зайцева Г.Т., Горпинко Т.М. Технологія виготовлення борошняних кондитерських виробів: Підруч. для проф.-техн. навч. закладів.-К.:2002. – 400с.

Продукти	Маса нетто на 10 шт.х 143г	Перерахувати на 6 шт.
Тісто	1200	
Фарш	400	
Жир для змащування листів	2	
Меланж для змащування виробів	20	
Для тіста:		
Борошно	768	
Цукор	55,2	
Маргарин	82,8	
Меланж	82,8	
Сіль	9,6	
Дріжджі	18	
Вода	204	
Фарш з риби :		
Риба (філе)	410,4	
Цибуля ріпчаста	60*/50,4	
Борошно	4	
Маргарин	40	
Зелень петрушки	3,6*/2,8	
Перець	0,2	
Сіль	4,8	
Вихід:	10шт х 143г	

* - маса бруто

Технологія приготування

Тісто готують опарним способом, більш густої консистенції, ніж для печених пиріжків. В каструлю вливають підігріту до 35–40°C воду, додають розведені у воді, проціджені дріжджі, всипають трохи борошна, 4 % цукру і перемішують до одержання однорідної консистенції. Поверхню опари посипають борошном, каструлю накривають кришкою і залишають на 2,5–3 год. для бродіння. Коли опара збільшиться в об'ємі в 2–2,5 рази і починає опадати, до неї додають залишок рідини з розведеними сіллю, цукром, яйцями, потім все перемішують, всипають залишок борошна і замішують тісто. Перед закінченням замісу додають розтоплений маргарин. Каструлю закривають кришкою і залишають на 2,5 год.

Шматки тіста масою по 120 г формують у вигляді кульок, залишають на 5-8 хв. для проміжного розстоювання і розкачують у вигляді круглих заготовок, на які кладуть рибну начинку. Краї заготовок зашипують над начинкою, залишаючи середину відкритою. Вироби розстоюють протягом 25-30 хв., змащують яйцем і випікають при температурі 220-230°C протягом 15-20 хв. Готові розтягаї ще гарячі змащують вершковим маслом.

Начинка з риби: Філе свіжої риби без шкіри і кісток ріжуть на шматочки масою 40-50 г, кладуть у сотейник або лист, додають гарячу воду (на 1 кг риби беруть 0,3 л води), сіль і припускають протягом 15-20 хв. до готовності. Готову

рибу дрібно нарізають ножем, додають пасеровану цибулю, перець, білий соус, дрібно нарізану зелень петрушки і добре перемішують.

Вимоги до якості: форма човника, середина відкрита, добре видно начинку; поверхня світло-коричневого кольору; м'якушка добре пропечена, пухка.

Розтягаї з рибною начинкою подають до рибної юшки; з м'ясною — до прозорого м'ясного бульйону, а розтягаї з грибами — до грибної юшки або окремо як гарячу закуску.

Корисні поради до ЛПР № 4

Пам'ятайте: якщо в дріжджовому тісті мало цукру, то на виробках не утвориться рум'яна шкірочка. Надлишок цукру сповільнює процес бродіння: вироби з такого тіста погано пропікаються, розпливчасті, з щільним м'якушем.

Якщо в тісті багато солі або цукру, слід замісити нову порцію тіста без солі або цукру, а потім з'єднати з пересоленим чи перецукрованим тістом і ретельно вимісити його.

Вироби з тіста, що перекисло (перестоялося), мають кислуватий присмак і запах, потріскану поверхню, бліду шкоринку, твердий м'якуш і розпливчасту форму.

Дріжджове тісто не буде прилипати до рук, якщо їх заздалегідь змастити олією.

Вироби з рідкого тіста погано пропікаються.

Вироби, які недостатньо вистоялися, будуть дрібними, погано пропікатимуться, шкоринка потріскається, оскільки на-початку випікання при високій температурі кондитерської печі процес бродіння відбувається дуже інтенсивно. Вироби починають збільшуватися в об'ємі, а шкоринка, яка утворилася, тріскається.

Дрібні вироби з дріжджового тіста випікайте при високій температурі (260°–280°C) протягом 8–10 хв., оскільки вони швидко прогріваються і не встигають висохнути, поки утвориться шкоринка; великі здобні вироби випікайте при пониженій температурі (200°–230°C) довше, щоб вони рівномірно пропеклися. При високій температурі швидко утворюється шкоринка, а вироби будуть сирими.

Визначити температуру в духовці можна, поклавши на її дно тонкий аркуш паперу. Якщо він повільно (близько 5 хв.) почне рум'яніти – температура середня, якщо стане коричневий – висока.

Щоб вироби з тіста при випіканні не підгоріли, під лист із тістом покладіть лист із сіллю.

Якщо при випіканні вироби з тіста дуже рум'яніють, накрийте їх вологим папером і продовжуйте випікати при нижчій температурі до повної готовності.

Готовність випечених виробів можна перевірити, встромивши в них дерев'яну тонку паличку. Якщо тісто не прилипає до неї – воно випечене. Щоб випечені вироби з тіста були м'якими, їх слід ще гарячими накривати тканиною.

Типові помилки та причини їх виникнення при приготуванні виробів з дріжджового тіста

Можливі дефекти	Причини виникнення
Поверхня виробів розтріскана	Недостатній час розстоювання; низька температура випікання; вироби випечені з перекис-

	лого тіста
Вироби розпливчасті, без ма-люнку	У тісті мало солі або забагато масла; тривале розстоювання
Вироби пружні, з тріщинами, шкоринка біда, на смак — солоні	Тісто пересолене
Вироби бліді, без кольору	В тісті замало цукру
Вироби темно-бурого кольору, м'якушка липка	В тісті забагато цукру
Вироби бліді, з тріщинами, ки-слий запах	Тісто перекисло
Вироби з нерівномірною пори-стістю	Недостатня кількість обминок тіста
Вироби із «закальцем»	Тісто замісили надто рідким; вироби поклали випікати у недостатньо нагріту піч
Вироби з боків у деяких міс-цях мають притиски (без шкі-рочки)	Вироби поклали на лист для випікання на ма-лій відстані один від одного

За Державним стандартом професійно-технічної освіти ДСПТО 7433.2. D18028-2006

Професія – Кравець Код – 7433 Кваліфікація – 2-й розряд .

Предмет: Матеріалознавство

Лабораторно-практична робота №1.

Тема: Ознайомлення з різними видами волокон і методами їх розпі-знавання в тканині.

Час виконання роботи: 2 академічні години.

Мета роботи: Вивчення методів розпізнавання волокон на зразках ви-робів.

Прилади й матеріали:

1. Зразки волокон і виробів (тканин)
2. Мікроскоп
3. Хімічні реактиви (мідно-аміачний комплекс, фенол, ацетон)

Завдання:

1. Визначити характер горіння проб запропонованих волокон і матеріалу.
2. Вивчити повздовжний і поперечний зріз волокон і ниток досліджува-них проб методом світлової мікроскопії.
3. Провести характерні хімічні реакції для визначення волокнистого скла-ду матеріалу.

Загальні відомості

У цей час застосовують ряд методів розпізнавання волокнистого скла-ду: визначення характеру горіння; мікроскопічні дослідження; проведення хімі-чних випробувань; аналіз за допомогою люмінесценції й ультрафіолетових променів, подвійного променезаломлюваності й т.д. Звичайне розпізнавання волокнистого складу текстильних матеріалів проводять декількома методами в

певній послідовності. Спочатку органолептичними визначають приналежність полотна до асортиментів бавовняних, лляних, вовняних або шовкових текстильних полотен. Потім готують проби матеріалу, з метою визначення характеру горіння, мікроскопічних досліджень і хімічних досліджень. При спалюванні проби відрізняють її поводження при піднесенні до полум'я, при внесенні в полум'я й видаленні з нього, запах при горінні залишку після спалювання. Так, бавовняні, лляні, віскозні, полінозні, сиблонові й мідно-аміачні волокна горять без плавлення із запахом паленого паперу, утворюючи попіл сірого кольору. Натуральний шовк і вовна горять повільно, розплавляючись і скручуючись у напрямку від полум'я, із запахом паленого волосся; після спалювання вони утворюють крихку, чорну масу, що легко розтирається в порошок. Ацетатні, триацетатні й синтетичні волокна горять із плавленням, але при цьому ацетатні й триацетатні волокна виділяють запах оцтової кислоти, полівінілхлоридні - запах хлору, поліамідні - запах сургучу з виділенням білого димку; при горінні поліефірних волокон спостерігається чорний дим з кіптявою. Після згорання ацетатних, триацетатних і поліакрилонітрильних волокон утвориться чорна кулька неправильної форми, яка роздавлюється легко пальцями. Залишок після спалювання поліамідних волокон - тверда кулька сірого кольору, яку неможливо роздавити пальцями; у поліефірних волокон вона чорного кольору, а в поліолефінових - жовто-коричньового кольору. Через ідентичність характеру горіння волокон різних видів і можливості впливу на нього заключної обробки волокон (авиваж, обробка термопластичними й термореактивними смолами) таке розпізнавання є орієнтовним. Мікроскопічні дослідження дозволяють встановити однорідність або неоднорідність матеріалу по волокнистому складу, а також кількість компонентів, що входять до складу. Розпізнавання можна зробити тільки тих волокон і ниток, які мають характерну будову повздожнього виду й форми поперечного перерізу, тому остаточно встановлюють вид волокна при хімічних випробуваннях.

Розпізнавання волокнистого складу виробів бавовняних асортиментів. Змішані бавовняні текстильні волокна виробляються з пряжі, отриманої з бавовни в суміші з іншими волокнами, або з бавовняної пряжі в сполученні з іншими видами ниток. Вони можуть містити віскозні звичайні й модифіковані волокна й нитки, капронові, ацетатні, лавсанові, нітронові волокна. Пробу матеріалу поміщають у пробірки з мідно-аміачним комплексом, в якому проби бавовняних і хлопковіскозних виробів повністю розчиняються. У випадку повного розчинення проби для з'ясування наявності в тканині віскозних волокон або ниток готують повторну пробу, що обробляють 37%-вим розчином соляної кислоти протягом 30 хв. В цих умовах віскозні волокна повністю розчиняються, а осад, що не розчинився, являє собою бавовняне волокно. Вид віскозного волокна (звичайне, сіблон, полінозне) визначають за формою поперечного зрізу. При неповному розчиненні проби в мідно-аміачному комплексі залишок волокон, що не розчинилися, промивають дистильованою водою й поміщають у пробірку з ацетоном. При розчиненні волокон в ацетоні - тканина вироблена з бавовняних і віскозних волокон. При стійкості досліджуваних волокон до дії ацетону їх знову ретельно промивають у дистильованій воді й додають до них соляну кислоту. Якщо в суміші присутні капронові волокна, відбувається їх повне руйнування, а при розведенні розчину водою утворюється білий осад. Наявність

нітратної кислоти перевіряють концентрованою азотною кислотою, що їх руйнує. Якщо залишок не зруйнований, то можна припустити, що в тканині перебувають лавсанові волокна, які руйнуються під впливом 97-98%-ний сірчаної кислоти. Розпізнавання волокнистого складу виробів лляних асортиментів. Основні асортименти лляних текстильних матеріалів - тканини, які здебільшого неоднорідні по волокнистому складу. Значну питому частку в асортименті становлять напівлляні тканини з бавовною. Для їх отримання використовують бавовняну пряжу в основі й лляну, як побічну. З хімічних волокон застосовують віскозні й лавсанові. У деяких тканинах присутня змішана льнолавсанова пряжа, скручена з комплексною лавсановою або віскозною ниткою. При дослідженні, дані, які отримані вивченням характеру горіння й мікроскопічних досліджень проб, підтверджують хімічними випробуваннями.

Льнохлопкові тканини. Проби основних ниток складаються з бавовняних, а побічних - із лляних волокон. Якщо ці проби обробити розчином азотнокислого срібла, то вони почорніють. При їх наступній обробці слабким розчином нітратної кислоти бавовна посвітліє, а льон залишиться у вигляді чорних циліндрів. Наявність віскозних волокон у тканині можна визначити по їх руйнуванню в 37%-вій соляній кислоті при кімнатній температурі. Бавовняні, лляні й лавсанові волокна в такій кислоті не руйнуються. Якщо характер горіння або перегляд поздовжнього виду й поперечного зрізу під мікроскопом прогнозують зміст поліефірного волокна, пробу поміщають у концентровану азотну кислоту, що розчиняє всі види волокон, крім лавсанових і хлоринових.

Розпізнавання волокнистого складу виробів вовняних асортиментів. Дослідження сировинного складу матеріалу проводять на основі знання хімічних властивостей волокон. Проби матеріалу обробляють 5%-вим розчином їдкою натру. Якщо вони повністю розчиняються, то матеріал містить 100% вовняні волокна.

При роботі з неоднорідним по волокнистому складу двох- або багатоконпонентним матеріалом отриманий залишок волокон промивають дистильованою водою й обробляють 85%-вим розчином мурашиної кислоти, що руйнує капронові волокна, але не руйнує віскозні, лавсанові і нітратні. При повному руйнуванні залишку можна зробити висновок, що тканина двохкомпонентна вовнянокапронова. Паралельно залишок іншої проби цього ж матеріалу після дії луку обробляють 37%-вою соляною кислотою. Повне руйнування залишку проби свідчить про те, що текстильні вироби вовняновіскозні або вовняновіскозні-капронові. Отриманий розчин розбавляють водою. Утворення білого осаду свідчить про присутність капронових волокон. При наявності залишку незруйнованих волокон після послідовного впливу на проби матеріалу їдким натром, мурашиною й соляною кислотою приступають до перевірки вкладення в суміш лавсанових, нітратних або полівінілхлоридних волокон. При утворенні залишку волокна, після дії нітратної кислоти, його промивають дистильованою водою й обробляють холодною сірчаною кислотою. Руйнування залишку волокон підтверджує присутність лавсанових волокон, а утворення залишку свідчить про наявність полівінілхлоридних волокон. Розпізнавання волокнистого складу виробів шовкових асортиментів. Шовкові текстильні полотна виробляють з ниток натурального шовку, штучних, синтетичних ниток і їх різних сполучень з хімічними волокнами і їх сумішей, а також сумішей з бавовняними волокнами.

Вивчивши характер горіння проб матеріалу, приступають до їх мікроскопічного дослідження. Встановлюють однорідність текстильного полотна по волокнистому складу або визначають кількість компонентів у змішаному матеріалі. Далі приблизно прогнозують вид хімічних волокон, після чого приступають до хімічних випробувань. Тканини з натурального шовку на відміну від інших тканин шовкових асортиментів розчиняються в 5%-вому розчині натрій гідроксиду або 40%-вому розчині КІН. Тому що значна кількість текстильних полотен виробляється віскозно-капроновими, ацетатно- або триацетатно-капроновими, віскозно-триацетатно-капроновими й віскозно-нітрокапроновими, наявність капронових волокон перевіряють впливом соляної кислоти з наступним розведенням водою. Поява білого осаду свідчить про вміст в тканині капронових волокон. Віскозні тканини, на відміну від ацетатних, стійкі до дії диметилформаліда й 65%-вої кислоти. Щоб відрізнити ацетатну тканину від триацетатної, її треба помістити в ацетон або метиленхлорид. Ацетатна тканина розчиниться в метилхлориді й не розчиниться в ацетоні. Мурашина й оцтова кислота в шовкових матеріалах розчиняють тільки капронові й ацетатні волокна. Щоб розрізнити їх між собою на проби діють ацетоном, що розчиняє тільки ацетатні волокна. Розпізнавання волокнистого складу виробів шовкових асортиментів вітчизняного виробництва можна провести за схемою, наведеною в таблиці 1.

Таблиця 1

Послідовність обробок	Хімічний реагент	Вид волокон	
		Розчиняються	Не розчиняються
1	2	3	4
1	Натрій гідроксид (50%)	Натуральний шовк, вовна	Ацетатні, поліамідні, поліефірні, полівінілхлоридні, поліакрило-нітрильні
2	Оцтова кислота	Ацетатні	Поліамідні, поліефірні, полівінілхлоридні, поліакрилонітрильні
3	Соляна кислота	Капронові (при розведенні розчину водою утвориться осад)	Поліефірні, полівінілхлоридні, поліакрилонітрильні
4	Азотна кислота концентрована холодна	Нітронові	Поліефірні, полівінілхлоридні
5	Сірчана кислота концентрована	Лавсанові	Полівінілхлоридні

Методика виконання роботи

Дана лабораторна робота проводиться в два етапи. Спочатку визначаються різні волокна різними методами, а потім визначають волокнистий склад зразка виробу, наприклад, тканини. Робота з другого етапу полягає в тому, що відокремивши зі зразка виробу (тканини) кілька ниток основи, визначають їх волокнистий склад, використовуючи вищевказані методи. Розпізнавання волокон здійснюється трьома методами:

- горіння;

- мікроскопією;
- хімічними реактивами.

По першому методу різні волокна піддаються горінню. Результати дослідження на горіння заносяться в таблицю 2.

Таблиця 2

Перевірка волокон на горіння

Вид волокон	Поводження волокон при піднесенні полум'я	Характер горіння	Запах при горінні	Поводження волокон при винесенні з полум'я	Вид золи (залишок) до полум'я з полум'я
Целюлозні: Льон, ацетатне					
Білкові: вовна шовк нат.					
Синтетичні: Капрон, лавсан Нітрон, хлорин					
Мінеральні: Скляне, азбест					

По другому методу волокна розпізнають шляхом розглядання їх повздовжнього й поперечного видів відомих волокон, встановлюють вид досліджуваного волокна.

Далі в такий же спосіб по третьому методу, дослідження проводять, застосовуючи хімічні реагенти. Рекомендується застосовувати мідно-аміачний комплекс для розпізнавання бавовняних, лляних, шовкових і капронових волокон; ацетон - для віскозних і ацетатних; фенол - для капронових і лавсанових. Результати випробувань для волокон представити у вигляді таблиці 3.

Таблиця 3

Дія на волокна хімічних реагентів

Назва волок-на	Дія хімічних реактивів					
	мідно-аміачний		ацетон		фенол	
	хар-р набрякання	розчинення	хар-р набрякання	розчинення	хар-р набрякання	розчинення
Бавовняне						
Лляне						
Шовкове						
Капронове						
Ацетатне						
Лавсанове						

У звіті слід зазначити основні ознаки, виявлені нитками при горінні, дати повздовжній і поперечний види ниток і вказати дію на них хімічних реактивів. Зведена таблиця повинна мати наступну форму.

Таблиця 4

Розпізнавання волокнистого складу зразка тканини

Зразок тканини	Ознаки при пробі на горіння	Повздовжній вид ниток	Поперечний вид ниток	Дія хім. реактивів

Наприкінці звіту варто зробити висновок про те, який волокнистий склад досліджуваного зразка тканини.

Питання для самоконтролю

1. Особливості горіння волокон, характер залишку після згорання.
2. Дію яких хімічних реагентів можна використовувати для розпізнавання натуральних волокон різних видів у сполученні з хімічними?
3. Які хімічні реакції дозволяють розпізнавати різні види штучних і синтетичних волокон?
4. За допомогою яких реактивів можна відрізнити віскозне волокно від ацетатного й ацетатне від триацетатного?

3.9. Рекомендації з планування, організації й проведення лабораторно-практичних занять в професійно-технічних навчальних закладах

Підготувала Безценна Т.М., методист НМЦ ПТО

1. Загальні положення
2. Планування лабораторно-практичних робіт
3. Організація й проведення лабораторно-практичних робіт
4. Оформлення лабораторно-практичних робіт

1. Загальні положення

1.1. Відповідно до Положення про організацію навчально-виробничого процесу в професійно-технічних навчальних закладах, затвердженого наказом МОіН України №419 від 30. 05. 2006 року, до основних видів навчальних занять поряд з іншими віднесені лабораторно - практичні заняття. Лабораторно - практичні заняття спрямовані на експериментальне підтвердження теоретичних положень і формування навчальних і професійних практичних умінь вони складають важливу частину теоретичної й професійно-практичної підготовки та є обов'язковими для виконання.

1.2. У процесі лабораторно-практичного заняття, як виду навчального заняття, учні виконують лабораторно-практичну роботу під керівництвом вчителя, відповідно до досліджуваного змісту навчального матеріалу.

1.3. Виконання учнями лабораторно-практичних робіт спрямоване на:

- узагальнення, систематизацію, поглиблення, закріплення отриманих теоретичних знань по конкретних темах дисциплін;
- формування вмінь застосовувати отримані знання на практиці, реалізацію єдності інтелектуальної й практичної діяльності;
- розвиток інтелектуальних умінь у майбутніх фахівців: аналітичних, проєктувальних, конструктивних і т. ін.;

- вироблення при розв'язанні поставлених завдань таких професійнозначущих якостей, як самостійність, відповідальність, точність, творча ініціатива.

1.4. Дисципліни, з яких плануються лабораторно-практичні заняття, визначаються Державними стандартами професійно-технічної освіти з конкретних професій й робочими навчальними планами.

1.5. При проведенні лабораторно-практичних занять навчальна група відповідно до вимог ДСПТО до мінімуму змісту й рівню підготовки випускників може ділитися на підгрупи чисельністю не менш 8 учнів.

2. Планування лабораторних робіт і практичних занять

2.1. При плануванні змісту лабораторних робіт і практичних занять варто виходити з того, що лабораторні роботи й практичні заняття мають різні провідні дидактичні цілі.

2.1.1. Провідною дидактичною метою лабораторних робіт є експериментальне підтвердження й перевірка істотних теоретичних положень, тому вони займають переважне місце при вивченні загальнопрофесійних дисциплін.

2.1.2. Провідною дидактичною метою практичних занять є формування практичних умінь: професійних (умінь виконувати певні дії, операції, необхідні надалі в професійній діяльності) або навчальних (умінь вирішувати завдання по інформатиці й ін.), необхідних у наступній навчальній діяльності по спеціальним дисциплінам; практичні заняття займають переважне місце при вивченні спеціальних дисциплін.

Склад і зміст лабораторно-практичних занять повинен бути спрямований на реалізацію вимог Державних стандартів професійно-технічної освіти

2.2. По таким дисциплінам, як іноземна мова за професійним спрямуванням, інформаційні технології, креслення та інші всі навчальні заняття або більшість із них проводяться як практичні, оскільки зміст дисциплін спрямований в основному на формування практичних умінь і їхнє удосконалення.

2.3. Відповідно до провідної дидактичної мети змістом лабораторних робіт можуть бути експериментальна перевірка формул, методик розрахунку, встановлення й підтвердження закономірностей, ознайомлення з методиками проведення експериментів, встановлення властивостей певних матеріалів, їх якісних і кількісних характеристик, спостереження розвитку явищ, процесів і ін.

2.3.1. При виборі змісту й обсягу лабораторних робіт варто виходити зі складності навчального матеріалу для засвоєння, із внутріпредметних і міжпредметних зв'язків, зі значимості досліджуваних теоретичних положень для майбутньої професійної діяльності, з того, яке місце займає конкретна робота в сукупності лабораторних робіт і їхньої значимості для формування цілісного подання про зміст навчальної дисципліни.

2.3.2. При плануванні лабораторних робіт варто враховувати, що поряд із провідною дидактичною метою - підтвердженням теоретичних знань - у ході виконання завдань у учнів формуються практичні вміння й навички роботи з різними приладами, установками, лабораторним устаткуванням, апаратурою, які можуть складати частину професійно-практичної підготовки, а також дослідницькі вміння (спостерігати, порівнювати, аналізувати, встановлювати залежності, робити висновки й узагальнення, самостійно вести дослідження, оформляти результати).

2.4. Відповідно до провідної дидактичної мети змістом практичних занять є розв'язування різного роду завдань, у тому числі професійних (аналіз виробничих ситуацій, розв'язання ситуаційних виробничих завдань, виконання професійних функцій у ділових іграх і т.п.), виконання обчислень, розрахунків, креслень, робота з вимірювальними приладами, устаткуванням, апаратурою, робота з нормативними документами, інструктивними матеріалами, довідниками, складання проектної, планової й іншої технічної й спеціальної документації й ін.

2.4.1. При розробці змісту практичних занять варто враховувати, щоб сукупно по навчальній дисципліні вони охоплювали всі вимоги до професійних умінь, з даної дисципліни, а в сукупності по всіх навчальних дисциплінах охоплювали всю професійну діяльність, до якої готується фахівець.

2.4.2. На практичних заняттях учні опановують первісні професійні вміння й навички, які надалі закріплюються й удосконалюються в процесі занять з професійно-практичної підготовки.

Поряд з формуванням умінь і навичок у процесі практичних занять узагальнюються, систематизуються, поглиблюються й конкретизуються теоретичні знання, виробляється здатність і готовність використовувати теоретичні знання на практиці, розвиваються інтелектуальні вміння.

2.5. Зміст лабораторних робіт і практичних занять фіксується в робочій навчальній програмі дисциплін у розділі "Зміст навчальної дисципліни".

2.6. Зміст завдань для лабораторно-практичного заняття повинен бути спланований з розрахунку, щоб за відведений час вони могли бути виконані якісно більшістю учнів. Кількість годин, що відводяться на лабораторні роботи й практичні заняття, фіксується в календарно-тематичних планах.

3. Організація й проведення лабораторних робіт і практичних занять

3.1. Лабораторна робота як вид навчального заняття повинна проводитися в спеціально обладнаних навчальних лабораторіях. Тривалість - не менш однієї академічної години. Необхідними структурними елементами лабораторної роботи, крім самостійної діяльності учнів, є інструктаж, проведений викладачем, а також організація обговорення підсумків виконання лабораторної роботи.

3.2. Практичне заняття повинно проводитися в навчальних кабінетах або спеціально обладнаних приміщеннях (площадках, полігонах і т.п.). Тривалість заняття не менше однієї академічної години. Необхідними структурними елементами практичного заняття, крім самостійної діяльності учнів, є інструктаж, проведений викладачем, а також аналіз і оцінка виконаних робіт і ступеня оволодіння учнями запланованими вміннями.

3.3. Виконанню лабораторних робіт і практичних занять передують перевірка знань учнів - їхньої теоретичної готовності до виконання завдання.

3.4. З кожної навчальної дисципліни програми лабораторно-практичних робіт повинні бути розроблені навчальним закладом й затверджені методичні вказівки по їхньому проведенню.

3.5. Лабораторні роботи й практичні заняття можуть носити репродуктивний, частково-пошуковий і пошуковий характер.

Роботи, що носять репродуктивний характер, відрізняються тим, що при їхньому проведенні учні користуються докладними інструкціями, інструкційно-технологічними схемами, у яких зазначені: ціль роботи, пояснення (теорія, ос-

новні характеристики), устаткування, апаратура, матеріали і їхні характеристики, порядок виконання роботи, таблиці, висновки (без формулювання), контрольні питання, навчальна й спеціальна література.

Роботи, що носять частково-пошуковий характер, відрізняються тим, що при їхньому проведенні учні не користуються докладними інструкціями, їм не даний порядок виконання необхідних дій, і вимагають від учнів самостійного підбору устаткування, вибору способів виконання роботи в інструктивній і довідковій літературі й тощо.

Роботи, що носять пошуковий характер, характеризуються тим, що учні повинні вирішити нову для них проблему, опираючись на наявні в них теоретичні знання.

При плануванні лабораторних робіт і практичних занять необхідно знаходити оптимальне співвідношення репродуктивних, частково-пошукових і пошукових робіт, щоб забезпечити високий рівень інтелектуальної діяльності.

3.6. Форми організації учнів на лабораторних роботах і практичних заняттях: фронтальна, групова й індивідуальна.

При фронтальній формі організації занять всі учні виконують одночасно ту саму роботу.

При груповій формі організації занять та сама робота виконується бригадами по 2 - 5 чоловік.

При індивідуальній формі організації занять кожний учень виконує індивідуальне завдання.

3.7. Для підвищення ефективності проведення лабораторних робіт і практичних занять рекомендується:

- розробка збірників завдань, завдань і вправ, що супроводжуються методичними вказівками, стосовно до конкретних професій;
- розробка завдань для автоматизованого тестового контролю за підготовленістю учнів до лабораторно-практичних занять;
- підпорядкування методики проведення лабораторно-практичних занять провідним дидактичним цілям з відповідними рекомендаціями для учнів;
- використання в практиці викладання пошукових лабораторних робіт, побудованих на проблемній основі;
- застосування колективних і групових форм роботи, максимальне використання індивідуальних форм із метою підвищення відповідальності кожного студента за самостійне виконання повного обсягу робіт;
- проведення лабораторних робіт і практичних занять на підвищеному рівні труднощів із включенням у них завдань, пов'язаних з вибором учнями умов виконання роботи, конкретизацією цілей, самостійним відбором необхідного устаткування;
- підбір додаткових завдань і завдань для учнів, що працюють у більш швидкому темпі, для ефективного використання часу, що відводиться на лабораторно-практичні заняття.

4. Оформлення лабораторних робіт і практичних занять

4.1. Структура оформлення лабораторних робіт і практичних занять по дисципліні визначається предметними (цикловими) комісіями.

У процесі спостереження та аналізу практичного заняття слід зосередити увагу на таких параметрах:

- відповідність теми практичної роботи змісту навчальної програми, визначення її місця в системі уроків;
- постановка цілей та завдань практичної роботи, їх відповідність змісту теми, моделювання подальшої навчальної діяльності учнів;
- підготовка до лабораторно-практичної роботи (виділення найбільш значущих знань, умінь і навичок учнів, які будуть використані при проведенні практичної роботи; відбір змісту дидактичного матеріалу, вибір форм і методів виконання практичної роботи; підготовка посібників, інструментів, приладів для виконання роботи);
- процес виконання практичної роботи (ознайомлення з метою та завданнями роботи, інструктаж із подальшої діяльності, тобто ознайомлення з прийомами та засобами виконання роботи; забезпечення всіх учнів посібниками, приладами, інструментами для виконання практичної роботи; оформлення результатів роботи; поділ учнів на групи; поетапний контроль і корекція процесу виконання завдання);
- результативність виконання практичної роботи (констатувати, скільки учнів виконали, скільки не виконали роботу, характер утруднень; озброєння учнів спеціальними та загальнонавчальними вміннями та навичками, які мають важливе значення для навчальної та виробничої роботи).

4.2. Оцінки за виконання лабораторно-практичних робіт виставляються по дванадцятибальній системі, й ураховуватися як показники поточної успішності учнів, або у формі заліку.

При оцінюванні процесу виконання лабораторно-практичної роботи приділяється увага наступним критеріям:

- уміння учнів застосовувати теоретичні знання при виконанні практичних завдань, користуватись обладнанням, приладами, інструментами;
- здійснювати проміжні записи, аналізувати та узагальнювати їх, робити висновки;
- уміння учнів зосередитись на сутності завдання, розібратись у порядку виконання роботи, підтримка дисципліни та порядку, техніки безпеки;
- уміння фіксувати результати виконаної роботи, підтримка працездатності.

3.10. Методичні рекомендації з ведення журналів обліку виробничого навчання в ПТНЗ першого-третього атестаційних рівні

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Міністерства
освіти і науки України
від «26» січня 2011 р. № 59

ІНСТРУКЦІЯ з ведення журналу обліку виробничого навчання учнів професійно-технічних навчальних закладів

1. Загальні положення

1.1. Цією Інструкцією визначається порядок ведення журналу обліку виробничого навчання учнів професійно-технічних навчальних закладів.

1.2. Дія Інструкції поширюється на професійно-технічні навчальні заклади усіх типів та форм власності.

2. Порядок ведення журналу

Загальні вимоги до ведення журналу

Журнал обліку виробничого навчання (далі – журнал) – це обов’язковий документ професійно-технічного навчального закладу, в якому фіксуються результати навчальних досягнень з професійно-практичної підготовки за відповідний рівень кваліфікації за семестр, рік, виставляються поточні оцінки, ведеться облік тематичних оцінок знань, умінь і навичок учнів (слухачів), перевірних робіт, кваліфікаційних пробних робіт, виконання навчальних програм в період виробничої практики тощо. Журнал ведеться протягом усього періоду навчання.

Журнал має розділи:

1. Правила ведення журналу
2. Загальні відомості про учнів групи (форма №1)
3. Облік виробничого навчання (форма №2)
4. Перелік-протокол кваліфікаційних пробних робіт з професії (форма №3)
5. Підсумки виробничого навчання і практики за рівнем кваліфікації за I,II семестр та рік (форма №4)
6. Зауваження майстра
7. Зауваження і пропозиції щодо ведення журналу

Правила ведення журналу

Журнал ведеться майстрами, які проводять виробниче навчання у навчальній групі.

На титульній сторінці журналу (зразок додається) вказується повна назва навчального закладу, номер групи, відділення, професія, навчальний рік, прізвище, ім’я, по батькові майстра виробничого навчання.

Загальні відомості про учнів групи (форма №1) заповнюється майстром, закріпленим за даною групою згідно з поіменною книгою, особовими справами і наказами про зарахування учнів. У графі “додаткові відомості” робиться примітка про відрахування чи переведення учнів.

У формі №2 ведеться облік виробничого навчання учнів. У ній зараховується відвідування і поточна успішність учнів, записується кількість затрачених годин, назви тем і короткий зміст навчально-виробничих робіт, згідно яких вони виконуються, та інструктаж з охорони праці. Відсутність учнів на заняттях у формі №2 позначається буквою “н”.

Оцінювання навчальних досягнень учнів здійснюється за 12-бальною системою (шкалою) і його результати позначаються цифрами від 1 до 12. Оцінки виставляються відповідно до критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів, які встановлюють чітке співвідношення між вимогами до знань, умінь і навичок та показником оцінки в балах.

Поточні оцінки під час уроку виробничого навчання виставляються за підсумками виконаного учнями кожного навчально-виробничого завдання, а також шляхом спостереження за правильністю виконання прийомів, організацією

і культурою праці, за використанням обладнання, інструментів, пристосувань та виконанням вимог охорони праці.

Поточна оцінка виставляється до журналу в колонку з надписом, що засвідчує дату проведення заняття, коли здійснювалося оцінювання знань учня (учениці).

Тематична оцінка виставляється до журналу в колонку з надписом **Тематична** без дати.

При виставленні тематичної оцінки враховуються всі види навчальної діяльності, що підлягали оцінюванню протягом вивчення теми.

Якщо учень (учениця) був(ла) відсутній(я) на уроках протягом вивчення теми, не виконав(ла) вимоги навчальної програми, у колонку з надписом **Тематична** виставляється н/а (не атестований(а)).

Тематична оцінка може підлягати коригуванню.

Семестрова оцінка виставляється без дати до журналу в колонку з надписом **I семестр, II семестр**. Семестрове оцінювання здійснюється на підставі тематичних оцінок. При цьому мають враховуватися динаміка особистих навчальних досягнень учня (учениці) з виробничого навчання протягом семестру, важливість теми, тривалість її вивчення, складність змісту тощо.

Якщо учень (учениця) був(ла) відсутній(я) на уроках протягом семестру, у відповідну клітинку замість оцінки за I семестр чи II семестр виставляється н/а (не атестований(а)).

Семестрова оцінка може підлягати коригуванню. Скоригована семестрова оцінка виставляється без дати у колонку з надписом **Скоригована** поруч із колонкою **I семестр** або **II семестр**. Колонки для виставлення скоригованих оцінок відводяться навіть за відсутності учнів, які виявили бажання їх коригувати.

У триденний термін після виставлення семестрової оцінки учні, які виявили бажання підвищити результати семестрового оцінювання або з певних причин не були атестовані, звертаються до керівника навчального закладу із заявою про проведення відповідного оцінювання, у якій мотивують причину та необхідність його проведення.

Згідно заяви з резолюцією керівника навчального закладу про надання дозволу на коригування оцінки викладач проводить повторне оцінювання учня.

Коригування семестрового оцінювання проводиться не пізніше п'яти днів після подання заяви. У разі хвороби учня (учениці) чи інших поважних причин термін може бути подовжено.

У разі виникнення спірної (конфліктної) ситуації наказом керівника професійно-технічного навчального закладу створюється комісія у складі голови (керівник навчального закладу або його заступник) та членів комісії: голови методичної комісії, педагогічного працівника, який викладає предмет у цій групі, а також затверджується графік проведення оцінювання.

Члени комісії готують завдання, що погоджуються на засіданні методичних комісій і затверджуються керівником навчального закладу. Завдання мають охоплювати зміст навчально-виробничих робіт усіх тем, що вивчалися протягом семестру.

На голову комісії покладається відповідальність за об'єктивність оцінювання та дотримання порядку його проведення. Комісія приймає рішення щодо

його результатів та складає протокол. Рішення цієї комісії є остаточним, при цьому скоригована семестрова оцінка не може бути нижчою за семестрову.

У разі, якщо учневі не вдалося підвищити результати, запис у колонку **Скоригована** не робиться. За результатами оцінювання учнів видається відповідний наказ керівника навчального закладу. Скоригована семестрова оцінка за I семестр виставляється до початку II семестру, за підсумками II семестру – не пізніше 10 днів після закінчення семестру.

Річна оцінка виставляється до журналу в колонку з надписом **Річна** без зазначення дати не раніше, ніж через три дні після виставлення оцінки за II семестр.

Річне оцінювання здійснюється на основі семестрових або скоригованих семестрових оцінок.

У разі коригування учнями оцінки за II семестр, річна оцінка виставляється їм не пізніше 10 робочих днів з дня закінчення виконання робочого навчального плану.

У випадку неатестації учня (учениці) за підсумками двох семестрів у колонку **Річна** робиться запис н/а (не атестований(а)).

Річна оцінка коригуванню не підлягає.

Порядок проведення інструктажів з питань охорони праці і їх реєстрація регламентується Положенням про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці в закладах, установах, організаціях, підприємствах, підпорядкованих Міністерству освіти і науки України, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 18.04.2006 №304, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України від 07.07.2006р. за №806/12680.

Первинний інструктаж з питань охорони праці учнів на робочому місці проводиться перед початком навчального завдання, пов'язаного з використанням різних механізмів, пристроїв, інструментів, матеріалів тощо. Запис про проведення такого інструктажу здійснюється у журналі виробничого навчання на сторінці предмета у графі «Назва теми програми, теми уроку і короткий зміст навчально-виробничих робіт, які виконуються» – проведено інструктаж з питань охорони праці.

На сторінці «Перелік-протокол кваліфікаційних пробних робіт з професії» (форма №3) ведеться облік робіт у терміни, передбачені навчальним планом та фіксуються показники з розряду робіт, кількості, норми на одиницю робіт і фактично затраченого часу, відсоток виконання завдання і оцінка за виконану роботу.

Підсумки виробничого навчання за I, II семестр і навчальний рік кожного курсу навчання відображують на сторінці «Підсумки виробничого навчання за I, II семестр та рік» (форма №4). Тут же записують результати перевірочних (кваліфікаційних) робіт і підсумки кваліфікаційної атестації учнів.

На сторінках “Зауваження майстра” майстром відмічаються випадки невиконання навчальних програм, їх причини, а також прийняті їм відповідні заходи.

На сторінку “Зауваження і пропозиції щодо ведення журналу” керівник професійно-технічного навчального закладу, його заступник та особи, уповноважені відповідними органами управління освітою, які мають право здійснювати контроль за діяльністю навчального закладу, записують зауваження до ве-

дення журналу із зазначенням дати перевірки та, у разі необхідності, терміни усунення зауважень. Майстер ставить підпис та дату про ознайомлення із зауваженнями та, за необхідністю, - відмітку про усунення.

Контроль за станом ведення журналів та їх збереженням як архівних документів покладається на керівника навчального закладу.

Записи в журналі ведуться державною мовою чорнилами (пастою) синього кольору чітко і охайно. На сторінках журналу не допускаються будь-які виправлення. У разі помилкового або неправильного запису поряд робиться правильний, який засвідчується підписом керівника навчального закладу та скріплюється печаткою.

Журнал кожної навчальної групи повинен зберігатись протягом п'яти років після випуску учнів з професійно-технічного навчального закладу.

Зразок журналу з обліку виробничого навчання учнів у професійно-технічних навчальних закладах додається.

Заступник директора,
начальник відділення змісту
професійно-технічної освіти

Н.О.Ковтуненко

Міністерство освіти і науки України

Департамент освіти і науки

Дніпропетровської обласної державної адміністрації

Солонянський професійний аграрний ліцей

(назва ПТНЗ)

ЖУРНАЛ

обліку виробничого навчання

Група № Мех-11 Відділення Денне

Професія Тракторист-машиніст сільськогосподарського (лісогосподарського)
виробництва (категорія А, В, С), слюсар з ремонту сільськогосподарських машин,
водій автотранспортних засобів (категорія В і С)

2015/2016 навчальний рік

Майстер виробничого навчання

Петренко Володимир Володимирович, Гончарук Григорій Петрович

(прізвище, ім'я, по батькові)

ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ ПРО УЧНІВ ГРУПИ

№ з/п	Прізвище, ім'я, по батькові	Число, місяць і рік народження	Ідентифікацій-ний код учня	Номер по поіменній книзі, дата і номер наказу про зарахування	Домашня адреса учнів (телефон)	Відомості про батьків або осіб, які їх заміняють	Додаткові відомості (відрахування або переведення учнів)
1	Антонов Володимир Іванович	6.05.1995р.	25363925	4568, 29.08.2011р № 96	смт. Щорськ, вул.Леніна, буд. 26, кв. 126	Антонов Іван Петрович, Антонова Ганна Павловна	Відраховано, наказ від 21.10.2011р № 98
2							
3							
4							
5							
6	Кіт Олег Григорович	16.06.1995р.	53978919	4598, 29.08.2011р № 96	с. Веселе, вул. Щорса, буд. 116	Кіт Григорій Іванович, Кіт Олена Петрівна	Переведено у ПТУ-2, наказ від 1.11.2011р № 99
7							
8							
9							
10							
11							
12	Лях Петро Євгенович	26.04.1995р.	23569879	4604, 29.08.2011р № 96	с. Красне, вул. Щорса, буд. 16	Лях Євген Іванович, Лях Оксана Олегівна	Академ.відпустка, наказ від 1.11.2011р № 99
13							
14							

Примітка: Записи в журналі ведуться державною мовою і проводяться чорнилами (пастою) синього кольору чітко і охайно

ОБЛІК ВИРОБНИЧОГО НАВЧАННЯ

Виробниче навчання в майстерні навчального закладу Майстер виробничого навчання Петренко В. В., Гончарук Г.Г.

№ з/п	Прізвище, ініціали учнів	Дата занять													
		5/09		10/10	Тематична	Скоригована		15/12	I семестр	Скоригована		25/6	II семестр	Скоригована	Річна
1	Антонов В.І.	9	8	8	8	9		7	9			9	9		9
2															
3															
4															
5															
6															
7															
8															
9															
10	Кіт О.Г			н											
11															
12															
13	Лях П.Е														

Дата занять	Кількість годин	Назва теми програми, теми уроку і короткий зміст навчально-виробничих робіт, які виконуються	Підпис майстра
5.09	2	Тема 1.1 Вступне заняття (2 год)	Підпис
5.09	4	Тема 1.2. Безпека праці, пожежна безпека в навчальних майстернях (4 год.)	Підпис
12.09	6	Тема 1.3 Екскурсія на сільськогосподарське підприємство (6 год.)	Підпис
		Тема 1.4 Слюсарні роботи (30 год.)	
19.09	6-4*	Розмічання. (вправи): Інструктаж з безпеки праці Розмічання осьових ліній Накернування. Перевірка розмічання деталей. Перевірка накернування деталей.	Підпис

Примітка: - Записи в журналі ведуться державною мовою і проводяться чорнилами (пастою) синього кольору чітко і охайно.

- * У графі «Кількість годин» після цифри майстри виробничого навчання можуть проставляти №№ уроків згідно поурочно-тематичного плану, але при умові, якщо подібні методичні рекомендації прийнято для всіх педагогічних працівників навчального закладу задіяних у навчальному процесі

ОБЛІК ВИРОБНИЧОГО НАВЧАННЯ

Навчання на виробництві Майстер виробничого навчання Петренко В. В., Гончарук Г.Г.

№ з/п	Прізвище, ініціали учнів	Дата занять													
		15/04		10/05	Тематична	Скоригована					20/6	II семестр	Скоригована	Річна	
1	Антонов В.І.	9	8	8	8	9					9	9		9	
2															
3															
4															
5															
6															
7															
8															
9															
10	Кіт О.Г			н											
11															
12															
13															
14															
15	Лях П.Е										н				
16											/а				

Дата занять	Кількість годин	Назва теми програми, теми уроку і короткий зміст навчально-виробничих робіт, які виконуються	Підпис майстра
15.04	6	Тема 2.1 Інструктаж з охорони праці та пожежної безпеки на підприємстві (6 год.)	Підпис
		Тема 2.2 Виконання операцій, прийомів та видів робіт, що виконує тракторист машиніст сільськогосподарського виробництва (126год.)	
16.04	6	Робота слюсарем з ремонту трактора.	Підпис
		Інструктаж з безпеки праці	
		Ремонту тракторів	
17.04	6	Робота слюсарем з ремонту с-г машин	Підпис
		Інструктаж з безпеки праці	
		Ремонт с-г машин	
18.04	6-4*	Робота слюсарем з ремонту знарядь	Підпис
		Інструктаж з безпеки праці	
		Ремонт знарядь	

Примітка: - Записи в журналі ведуться державною мовою і проводяться чорнилами (пастою) синього кольору чітко і охайно.

- * У графі «**Кількість годин**» після цифри майстри виробничого навчання можуть проставляти №№ уроків згідно поурочно-тематичного плану, але при умові, якщо подібні методичні рекомендації прийнято для всіх педагогічних працівників навчального закладу задіяних у навчальному процесі

ОБЛІК ВИРОБНИЧОГО НАВЧАННЯ

Індивідуальне навчання водінню тракторів Майстер виробничого навчання Петренко В. В., Гончарук Г. Г.

№ з/п	Прізвище, ініціали учнів	Дата занять												
		21/10		2/11	Темагична	Скоригована					25/4	II семестр	Скоригована	Річна
1	Антонов В.І.	9	8	8	8	9					9	9		9
2		7												
3		6												
4		8												
5		9												
6		9												
7			н											
8			н							8				
9			9							8				
10	Кіт О.Г		7	н						8				
11			6							7				
12			8							9				
13			9							н				
14			9							9				

Дата занять	Кількість годин	Назва теми програми, теми уроку і короткий зміст навчально-виробничих робіт, які виконуються	Підпис майстра
		Тема 1. Керування гусеничним трактором (6 годин)	
21.10	6	Вправа № 1 Інструктаж з охорони праці*	Підпис
22.10	8	Вправа № 1 Інструктаж з охорони праці*	Підпис
23.10	5	Вправа № 1 Інструктаж з охорони праці*	Підпис
24.10	8	Вправа № 1 Інструктаж з охорони праці*	Підпис
25.10	3	Вправа № 1 Інструктаж з охорони праці*	Підпис
25.10	5	Вправа № 2 Інструктаж з охорони праці*	Підпис
28.10	6	Вправа № 2 Інструктаж з охорони праці*	Підпис

ОБЛІК ВИРОБНИЧОГО НАВЧАННЯ

Індивідуальне навчання водінню автомобілів (кат. В і С) Майстер виробничого навчання Петренко В. В., Гончарук Г.Г.

№ з/п	Прізвище, ініціали учнів	Дата занять												
		21/10		2/11	Тематична	Скоригована					25/4	II семестр	Скоригована	Річна
1	Антонов В.І.	9	8	8	8	9					9	9		9
2		7												
3		6												
4		8												
5		9												
6		9												
7			н											
8			н							8				
9			9							8				
10	Кіт О.Г		7	н						8				
11			6							7				
12			8							9				
13			9							н				
14			9							9				

Дата занять	Кількість годин	Назва теми програми, теми уроку і короткий зміст навчально-виробничих робіт, які виконуються	Підпис майстра
		ВОДІННЯ ЛЕГКОВОГО АВТОМОБІЛЯ	
		Тема 1. Початкові вправи з водіння в умовах маневрового майданчика (2 год)	
21.10	6	Вправа № 1 Інструктаж з охорони праці*	Підпис
22.10	8	Вправа № 1 Інструктаж з охорони праці*	Підпис
23.10	5	Вправа № 1 Інструктаж з охорони праці*	Підпис
2.11	8	Вправа № 2 Інструктаж з охорони праці*	Підпис
3.11	6	Вправа № 2 Інструктаж з охорони праці*	Підпис

ПЕРЕЛІК-ПРОТОКОЛ

кваліфікаційних пробних робіт з професії «Тракторист-машиніст сільськогосподарського (лісогосподарського) виробництва (категорія А, В, С), слюсар з ремонту сільськогосподарських машин, водій автотранспортних засобів (категорія В і С)

кваліфікація Слюсар з ремонту сільськогосподарських машин та устаткування категорія _____ розряд/клас 2

Дата проведення 24 травня 2011 року

№ з/п	Прізвище, ініціали учнів	Перелік робіт	Розряд робіт	Одиниця виробів	Норма часу фактично затрачено	Відсоток виконання завдання	Оцінка
1	Антонов В.І.	Розібрати саджалку СКНБ-4 на вузли	2	1	6,33	100	11
2							
4							
5							
6							
7							
8							
9							
10	Кіт О.Г	Розібрати культиватор УСМК-5,4А на вузли	2	1	7,12	100	11
11							
12	Лях П.Е	Розібрати сіялку СУПН-8 на вузли	2	1	7,82	100	10
13							

Примітка: - Записи в журналі ведуться державною мовою і проводяться чорнилами (пастою) синього кольору чітко і охайно.

Майстер групи _____

Старший майстер _____ Асистент _____

ПЕРЕЛІК-ПРОТОКОЛ

кваліфікаційних пробних робіт з професії «Тракторист-машиніст сільськогосподарського (лісогосподарського) виробництва (категорія А, В, С), слюсар з ремонту сільськогосподарських машин, водій автотранспортних засобів (категорія В і С)

кваліфікація Слюсар з ремонту сільськогосподарських машин та устаткування категорія _____ розряд/клас 3

Дата проведення 26 червня 2015 року

№ з/п	Прізвище, ініціали учнів	Перелік робіт	Розряд робіт	Одиниця виробів	Норма часу фактично затрачено	Відсоток виконання завдання	Оцінка
1	Антонов В.І.	Зібрати вузли культиватора КПС-4 з деталей	3	1	6,44	100	10
2							
3							
4							
5							
6							
7							
8	Кіт О.Г	Зібрати культиватор КРН-4,2 з вузлів	3	1	6,10	100	11
9							
10							
11	Лях П.Е	Зібрати граблі ГПП-6 з вузлів	3	1	7,67	100	10
12							

Примітка: - Записи в журналі ведуться державною мовою і проводяться чорнилами (пастою) синього кольору чітко і охайно.

Майстер групи _____

Старший майстер _____ Асистент _____

Форма № 3 (зразок заповнення)

ПЕРЕЛІК-ПРОТОКОЛ

кваліфікаційних пробних робіт з професії «Тракторист-машиніст сільськогосподарського (лісогосподарського) виробництва (категорія А, В, С), слюсар з ремонту сільськогосподарських машин, водій автотранспортних засобів (категорія В і С)»

кваліфікація Тракторист-машиніст сільськогосподарського (лісогосподарського) виробництва категорія А розряд/клас _____

Дата проведення 25 травня 2015 року

№ з/п	Прізвище, ініціали учнів	Перелік робіт	Розряд робіт	Одиниця виробів	Норма часу фактично затрачено	Відсоток виконання завдання	Оцінка
1	Антонов В.І.	Провести технологічну наладку сівалки СУПН-8	А	1	1,35	100	12
2		Провести технологічну наладку сівалки СПЧ-6	А	1	1,68	100	10
3		Провести технологічну наладку сівалки ССТ-12Б	А	1	2	100	11
4							
5							
6	Кіт О.Г	Провести ТО №1 трактора МТЗ-80	А	1	1,6	100	10
7							
8							
9							
10							
11	Лях П.Е	Провести ТО №1 трактора ДТ-75М	А	1	2,3	100	12
12							

Примітка: - Записи в журналі ведуться державною мовою і проводяться чорнилами (пастою) синього кольору чітко і охайно.

Майстер групи _____

Старший майстер _____ Асистент _____

ПЕРЕЛІК-ПРОТОКОЛ

кваліфікаційних пробних робіт з професії «Тракторист-машиніст сільськогосподарського (лісгосподарського) виробництва (категорія А, В, С), слюсар з ремонту сільськогосподарських машин, водій автотранспортних засобів (категорія В і С)

кваліфікація Тракторист-машиніст сільськогосподарського (лісгосподарського) виробництва категорія В розряд/клас _____

Дата проведення 1 червня 2015 року

№ з/п	Прізвище, ініціали учнів	Перелік робіт	Розряд робіт
1	Антонов В.І.	Скомплектувати МТА в складі трактора Т-150К та культиватора КПС-3,8	Кат. В
2			
3			
4			
5			
6			
7	Кіт О.Г	Провести ТО №1 трактора Т-150К	Кат. В
8			
9			
10	Лях П.Е	Скомплектувати орний агрегат в складі трактора Т-150К та плуга ПЛН-5-35	Кат. В
11			
12			
13			

Одиниця виробів	Норма часу фактично затрачено	Відсоток виконання завдання	Оцінка
1	0,74	100	10
1	0,65	100	12
1	0,64	100	11

Примітка: - Записи в журналі ведуться державною мовою і проводяться чорнилами (пастою) синього кольору чітко і охайно.

Майстер групи _____

Старший майстер _____ Асистент _____

ПЕРЕЛІК-ПРОТОКОЛ

кваліфікаційних пробних робіт з професії «Тракторист-машиніст сільськогосподарського (лісогосподарського) виробництва (категорія А, В, С), слюсар з ремонту сільськогосподарських машин, водій автотранспортних засобів (категорія В і С)

кваліфікація Тракторист-машиніст сільськогосподарського (лісогосподарського) виробництва категорія С розряд/клас _____

Дата проведення 8 червня 2015 року

№ з/п	Прізвище, ініціали учнів	Перелік робіт	Розряд робіт	Одиниця виробів	Норма часу фактично затрачено	Відсоток виконання завдання	Оцінка
1	Антонов В.І.	Підготувати похилу камеру комбайна ДОН-1500 до роботи	Кат. С	1	0,82	100	10
2							
3							
4							
5							
6							
7							
8							
9							
10	Кіт О.Г	Провести технічне обслуговування та наладку моста керуючих коліс	Кат. С	1	1,53	100	10
11							
12							
13	Лях П.Е	Переобладнати комбайн СК-5 «Нива» під підбирання валків	Кат. С	1	1,05	100	12
14							

Примітка: - Записи в журналі ведуться державною мовою і проводяться чорнилами (пастою) синього кольору чітко і охайно.

Майстер групи _____

Старший майстер _____ Асистент _____

ПЕРЕЛІК-ПРОТОКОЛ

кваліфікаційних пробних робіт з професії «Тракторист-машиніст сільськогосподарського (лісогосподарського) виробництва (категорія А, В, С), слюсар з ремонту сільськогосподарських машин, водій автотранспортних засобів (категорія В і С)

кваліфікація Водій автотранспортних засобів (категорія В категорія В розряд/клас _____

Дата проведення 8 червня 2015 року

№ з/п	Прізвище, ініціали учнів	Перелік робіт	Розряд робіт	Одиниця виробів	Норма часу фактично затрачено	Відсоток виконання завдання	Оцінка
1	Антонов В.І.	Зупинка перед перехрестям	Кат. В	1	0,20	100	10
2							
3							
4							
5							
6							
7							
8							
9							
10	Кіт О.Г	Плавність зрушення з місця після зупинки	Кат. В	1	0,20	100	10
11							
12							
13	Лях П.Е	Виконання випередження та обгону	Кат. В	1	0,20	100	12

Примітка: - Записи в журналі ведуться державною мовою і проводяться чорнилами (пастою) синього кольору чітко і охайно.

Майстер групи _____

Старший майстер _____ Асистент _____

ПЕРЕЛІК-ПРОТОКОЛ

кваліфікаційних пробних робіт з професії «Тракторист-машиніст сільськогосподарського (лісогосподарського) виробництва (категорія А, В, С), слюсар з ремонту сільськогосподарських машин, водій автотранспортних засобів (категорія В і С)

кваліфікація Водій автотранспортних засобів (категорія С) категорія С розряд/клас _____

Дата проведення 8 червня 2015 року

№ з/п	Прізвище, ініціали учнів	Перелік робіт	Розряд робіт	Одиниця виробів	Норма часу фактично затрачено	Відсоток виконання завдання	Оцінка
1	Антонов В.І.	Виконання випередження та обгону	Кат. С	1	0,20	100	10
2							
3							
4							
5							
6							
7							
8							
9	Кіт О.Г	Плавність зрушення з місця після зупинки	Кат. С	1	0,20	100	10
10							
11							
12	Лях П.Е	Виконання зупинки транспортного засобу	Кат. С	1	0,20	100	12

Примітка: - Записи в журналі ведуться державною мовою і проводяться чорнилами (пастою) синього кольору чітко і охайно.

Майстер групи _____

Старший майстер _____ Асистент _____

Підсумки виробничого навчання і практики за рівнем кваліфікації за I, II семестр 2015/2016 навчальний рік курс 2

Складається за кожний курс навчання

№ з/п	Прізвище та ініціали учнів	Підсумки за I семестр			Підсумки за II семестр і навчальний рік		Підсумки держаної кваліфікаційної атестації					
		Бал успішності за I семестр	Професія	Рівень кваліфікації	Оцінка за II семестр	Річна оцінка	Результат кваліфікаційної пробної роботи	Результат захисту дипломної роботи	Професія	Рівень кваліфікації		
1	Антонов В.І.	10	Слюсар з ремонту сільськогосподарських машин та устаткування	2, 3	11	10	10	10	Слюсар з ремонту сільськогосподарських машин та устаткування	3		
2												3
3												3
4												3
5												3
6												3
7												3
8												3
9												3
10	Кіт О.Г	9			2, 3	11	10	10		11		3
11												3
12												3
13												3
14												3
15												3
16	Лях П.Е	11			2, 3	11	11	11		11		3
17												3

Примітка: - Записи в журналі ведуться державною мовою і проводяться чорнилами (пастою) синього кольору чітко і охайно.

Підсумки виробничого навчання і практики за рівнем кваліфікації за I, II семестр 2015/2016 навчальний рік курс 3

Складається за кожний курс навчання

№ з/п	Прізвище та ініціали учнів	Підсумки за I семестр			Підсумки за II семестр і навчальний рік		Підсумки держаної кваліфікаційної атестації					
		Бал успішності за I семестр	Професія	Рівень кваліфікації	Оцінка за II семестр	Річна оцінка	Результат кваліфікаційної пробної роботи	Результат захисту дипломної роботи	Професія	Рівень кваліфікації		
1	Антонов В.І.	10	Тракторист-машиніст сільськогосподарського (лісогосподарського) виробництва (категорія А)	Кат. А		10	10	12	Тракторист-машиніст сільськогосподарського (лісогосподарського) виробництва (категорія А)	Кат. А		
2												
3												
4												
5												
6												
7												
8												
9												
10	Кіт О.Г	9			Кат. А		9	10		10		Кат. А
11												
12												
13												
14												
15												
16	Лях П.Е	11			Кат. А		11	11		11		Кат. А
17												

Примітка: - Записи в журналі ведуться державною мовою і проводяться чорнилами (пастою) синього кольору чітко і охайно.

Підсумки виробничого навчання і практики за рівнем кваліфікації за I, II семестр 2015/2016 навчальний рік курс _____ 3 _____

Складається за кожний курс навчання

№ з/п	Прізвище та ініціали учнів	Підсумки за I семестр			Підсумки за II семестр і навчальний рік		Підсумки держаної кваліфікаційної атестації				
		Бал успішності за I семестр	Професія	Рівень кваліфікації	Оцінка за II семестр	Річна оцінка	Результат кваліфікаційної пробної роботи	Результат захисту дипломної роботи	Професія	Рівень кваліфікації	
1	Антонов В.І.				10	10	10	12	Тракторист-машиніст сільськогосподарського (лісогосподарського) виробництва (категорія В)	Кат. В	
2											
3											
4											
5											
6											
7											
8											
9											
10	Кіт О.Г				9	9	10	10			Кат. В
11											
12											
13											
14											
15											
16	Лях П.Е				11	11	11	11			Кат. В
17											

Примітка: - Записи в журналі ведуться державною мовою і проводяться чорнилами (пастою) синього кольору чітко і охайно.

Підсумки виробничого навчання і практики за рівнем кваліфікації за I, II семестр 2015/2016 навчальний рік курс 3

Складається за кожний курс навчання

№ з/п	Прізвище та ініціали учнів	Підсумки за I семестр			Підсумки за II семестр і навчальний рік		Підсумки держаної кваліфікаційної атестації			
		Бал успішності за I семестр	Професія	Рівень кваліфікації	Оцінка за II семестр	Річна оцінка	Результат кваліфікаційної пробної роботи	Результат захисту дипломної роботи	Професія	Рівень кваліфікації
1	Антонов В.І.				10	10	10	12	Тракторист-машиніст сільськогосподарського (лісогосподарського) виробництва (категорія С)	Кат. С
2										
3										
4										
5										
6										
7										
8										
9										
10	Кіт О.Г				9	9	10	10		Кат. С
11										
12										
13										
14										
15										
16	Лях П.Е				11	11	11	11		Кат. С
17										

Примітка: - Записи в журналі ведуться державною мовою і проводяться чорнилами (пастою) синього кольору чітко і охайно.

3.11.Класифікація типів і видів уроків виробничого навчання

<i>Тип уроку</i>	<i>Основна дидактична мета</i>	<i>Вид уроку</i>
1	2	3
Урок формування первинних умінь	Сприйняття і первинне усвідомлення нової навчальної інформації; показ нових трудових прийомів і операцій трудової діяльності; формування первинних умінь правильного виконання окремих прийомів з дотриманням правил безпеки	інструктаж екскурсія кіно вправа тренаж
Урок формування складних умінь	Закріплення і розвинення умінь виконання окремих прийомів і операцій трудової діяльності з дотриманням якості в роботі; формування умінь і навичок по об'єднанню декілька простих операцій в одну складну при раціональному використанні урочного часу	лабораторно-практичні заняття вправи імітаційний тренаж самостійна робота
Урок вдосконалення вмінь та формування навичок	Удосконалення та систематизація умінь при виконанні складних робіт, формування навичок при вирішенні складних виробничих завдань.	аналіз конкретних ситуацій конкурс виконання індивідуальних робіт дослідження
Урок комплексного застосування З,У,Н при виконанні НВР	Розвинення критичності, аналітичності, логічності мислення, самостійності та творчості учнів при виконанні НВР; комплексне застосування набутих З,У,Н.	ділова гра аналіз конкретних ситуацій виконання індивідуальних робіт ігрове проектування
Контрольно-перевірочний урок	Виявлення глибини знань, перевірка і оцінка умінь і навичок виконання окремих операцій та складних і комплексних робіт; Виявлення недоліків в З,У,Н та їх причин; Отримання даних для атестації учнів	залік тестування контрольно-перевірочна робота імітаційні вправи конкурс гра

ВИМОГИ ДО ЗМІСТУ СТРУКТУРНИХ ЕЛЕМЕНТІВ УРОКУ ВИРОБНИЧОГО НАВЧАННЯ

Вступний інструктаж

Основною метою вступного інструктажу є підготовка учнів до наступної роботи.

Послідовність проведення вступного інструктажу:

- 1) повідомлення мети та теми уроку, мотивація;
- 2) перевірка знань, вмінь учнів за матеріалом уроків взаємопов'язаних теоретичних предметів та виробничого навчання, необхідних на данному уроці;
- 3) пояснення характеру та призначення наступної роботи й порядку виконання вправ, навчально-виробничих робіт;
- 4) розбір інструкційної та інструкційно-технічної (технологічної) документації;
- 5) демонстрація зразків наступних робіт;
- 6) ознайомлення учнів з матеріалами, інструментами та приладами, які будуть застосовуватися на уроці;
- 7) пояснення та показ способів раціональної організації робочих місць при виконанні завдань;
- 8) пояснення та показ найбільш раціональних прийомів, способів та послідовності виконання завдання, а також методів контролю якості роботи;
- 9) розглядання правил техніки безпеки;
- 10) розглядання типових помилок та способів їх попередження;
- 11) опит учнів з метою перевірки засвоєння ними матеріалу вступного інструктажу;
- 12) пробне виконання учнями прийомів роботи, що їх показав майстер;
- 13) підведення підсумків вступного інструктажу, оповіщення про критерії оцінок з наступної роботи;
- 14) видавання завдань, розподіл учнів по робочих місцях.

Ведучі методи при проведенні вступного інструктажу: бесіда, поясненн, показ нових трудових прийомів.

По рівню навчально-пізнавальної діяльності учнів: пояснювально-ілюстративний, репродуктивний, проблемний.

Поточний інструктаж

Поточний інструктаж – це керівництво майстра при виконанні учніми вправ.

Індивідуальний поточний інструктаж – проводиться при обході майстром робочих місць учнів.

Приблизна мета обходів:

- перевірка правильності організації робочих місць та додержання правил техніки безпеки;
- перевірка правильності виконання учнями трудових прийомів та технологічного процесу виконання робіт;
- перевірка вмінь користуватися кресленнями, інструкційними та технологічними картами;

- перевірка відношення учнів до матеріалів, обладнання, використання учнями робочого часу;
- надання допомоги учнями в налагодженні обладнання;
- перевірка ходу виконання робіт (міжопераційний контроль) та надання допомоги учням;
- приймання та оцінка робіт.

При проведенні індивідуального та поточного інструктажу майстер повинен:

- вникати в роботу кожного учня, не випускаючи з поля зору роботу всієї групи;
- розвивати у учнів здібність аналізувати свою працю;
- знаходити причини помилок та способи їх усунення;
- спонукати учнів до самоконтролю, забезпечити високу якість їх роботи;
- спостерігати за раціональним використанням робочого часу та добиватися високої продуктивності праці учнів;
- надавати постійну допомогу відстаючим учням шляхом повторного пояснення та показу трудових прийомів і проведення з ними додаткових вправ;
- виховувати у учнів звичку правильної організації робочого місця та забезпечення безпечних умов праці.

Колективний поточний інструктаж

Проводиться одночасно для всієї групи шляхом повторного пояснення та показу прийомів роботи в тих випадках, коли у більшості учнів виявлені однотипні помилки та утруднення в роботі.

Ведучі методи поточного інструктажу: пояснення, роз'яснення, самостійна практична робота учнів по рівню навчально-пізнавальної діяльності учнів: репродуктивний, дослідницький.

Заключний інструктаж

Заключний інструктаж – структурний елемент уроку виробничого навчання. Основна його мета – підведення підсумків уроку.

При проведенні заклочного інструктажу застосовуються такі методи виробничого навчання: за джерелами пізнання – пояснення, бесіда, демонстрація і аналіз навчально-виробничих робіт учнів; за рівнем навчально-пізнавальної діяльності учнів – пояснювально-ілюстративний або проблемний метод.

Питання, що їх виносять на заклочний інструктаж.

Повідомлення про досягнення мети та завдань уроку:

- виконання навчально-виробничих завдань групою в цілому, учнівськими бригадами, окремими учнями;
- підсумки змагання між учнями та учнівськими бригадами, розбір неточностей, які допущені при виконанні навчально-виробничих робіт, зазначення шляхів їх попередження та усунення недоліків;
- аналіз додержання правил безпеки праці, організації робочих місць, розглядання випадків утрати робітничого часу, браку, аналіз його причин, повідомлення про оцінки з мотивацією, тему наступного уроку та видача домашнього завдання з поясненням методики його виконання. Підвищення ефективності заклочного інструктажу.

З цією метою майстру рекомендується:

– завжди проводити підведення підсумків виконання навчальних завдань уроку на підставі аналізу успіхів та недоліків;

– показувати учням чому вони навчилися, наскільки просунулися в оволодінні професією, надавати заключному інструктажу навчальний характер. На підставі вказаного аналізу показувати учням, що треба робити, щоб запобігти помилок, закріпити успіхи, залучати учнів до активного обміркування підсумків минулого уроку;

– аналіз підсумків уроку та оцінку діяльності роботи проводити об'єктивно та всебічно, оцінки, які виставляються, аргументувати. При видачі завдань вимагати повторення матеріалу теоретичних предметів (особливо спецтехнології), розбирати креслення, схеми, графіки, пов'язані з матеріалами наступного уроку, виконання технічних розрахунків, вивчення інструкційних карт технологічного процесу, виробничих інструкцій, доручати самостійну розробку технологічних процесів майбутніх робіт, виконання комплексних завдань, конструювання приладів. При цьому обов'язково інструктувати учнів про способи виконання названих завдань.

Особливості заключного інструктажу

При вивченні операційних тем

Основу заключного інструктажу складає аналіз виконання вивчаємих прийомів та операцій, звертається увага на раціональність хватки інструменту, приладів, робочої пози та рухів.

Необхідно суворо додержувати педагогічний такт, не акцентувати увагу на помилках учнів, якщо їх причиною є недосвідченість.

Належить широко практикувати порівняння робіт, виконаних учнями, із зразками-еталонами.

При виконанні робіт комплексного характеру

Основу заключного інструктажу складає аналіз трудової діяльності учнів, додержання ними технологічного процесу, вимог щодо якості робіт, раціональності використання робочого часу. При цьому інструктажі звичайно залучають учнів до самоаналізу виконаних робіт з тим, щоб вони самостійно розібралися в своїх помилках та запропонували способи їх попередження, рекомендується розбір раціоналізаторських пропозицій учнів щодо удосконалення технології, інструменту, приладів, способів контролю робіт тощо.

При навчанні учнів в умовах виробництва

Основу заключного інструктажу на виробництві складає аналіз вмінь учнів виконувати роботу в виробничих умовах, додержувати встановлених вимог організації й технології виробництва. При навчанні учнів у складі учнівських бригад заключний інструктаж проводиться у формі виробничих наград групи або учнівської бригади. До підведення підсумків роботи доцільно залучати кваліфікованих робітників-наставників, а також керівників виробничих цехів, ділень, бригад.

3.13. Рекомендації з методики складання планів уроків з індивідуального навчання керування колісними і гусеничними тракторами та комбайнами (для професії «тракторист-машиніст сільськогосподарського (лісogосподарського) виробництва (категорія а1, а2, в1)»

Набоков М.Ф., методист НМЦ ПТО

МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК МАЙСТРОВІ ВИРОБНИЧОГО НАВЧАННЯ

Посібник призначений для майстрів виробничого навчання професійно-технічного навчального закладу. У ньому розкриваються основні вимоги до підготовки й проведення занять навчальної програми, дані методичні рекомендації із планування навчальних занять, складанню документації, письмового інструктування, проведенню вступного, поточного й заключного інструктажів.

ПІДГОТОВКА ДО ЗАНЯТТЯ

Від ретельної розробки плану заняття або плану роботи на день, від правильної побудови вступного інструктажу, методики розповіді й показу прийомів роботи залежать успіх у роботі учнів/слухачів та засвоєння ними навчального матеріалу.

Відповідно до навчальної програми ***майстер виробничого навчання зобов'язаний:***

- упередити, що повинні вивчати учні/слухачі в навчальний робочий день;
- проаналізувати підсумки попереднього навчального дня й намітити, як заповнити прогалини в майбутній роботі;
- підібрати й систематизувати навчальний матеріал для майбутнього робочого дня;
- скласти план вступного й поточного інструктажу, показу прийомів роботи й наочне приладдя;
- заздалегідь сформулювати питання, які будуть задані учням/слухачам під час вступного інструктажу або на заключному етапі;
- підготувати необхідні наочне приладдя й передбачити час їхнього показу;
- підготувати учбово-виробничі завдання, технічну документацію, робочий і вимірювальний інструмент, пристосування й устаткування.

МЕТИ Й ЗАВДАННЯ ЗАНЯТТЯ

Важливою частиною підготовки майстра виробничого навчання до занять є завчасне складання плану.

Відповідно логіці системи передачі знань на кожному навчальному занятті повинен здійснюватися процес навчання, розвиток й виховання учнів/слухачів.

Майстер визначає й конкретизує навчальну, розвиваючу й виховну мету кожного заняття.

Навчальна мета:

формування первісних знань і звичок з виконання трудових прийомів (назва трудових операцій);

формування первісних знань і звичок з виконання трудових прийомів й операцій (назва комплексної або перевіркової роботи);

закріплення й удосконалювання отриманих знань і звичок виконання трудових прийомів (операцій, робіт) і формування професійних умінь при виконанні (назва виду робіт);

контроль і перевірка рівня професійних знань, умінь, звичок при виконанні (назва виду робіт).

Навчальна мета - це кінцевий результат, до якого ми прагнемо на даному занятті.

Щоб реалізувати навчальну мету, майстер ставить конкретні навчальні завдання.

Навчити учнів/слухачів:

- правильно організувати робоче місце;
- дотримуватись правильної технологічної послідовності виконання трудових прийомів, операцій, робіт;
- здійснювати контроль і самоконтроль якості виконання робіт і дотримання норм часу (якщо вони є на даний вид роботи);
- дотримуватись санітарно-гігієнічних норм, техніку безпеки, пожежну безпеку при виконанні робіт.

Розвиваюча мета

Розвиваюча мета припускає розвиток знань і практичних умінь на основі сучасних досягнень і передового досвіду.

Виховна мета

Основні виховні мети на заняттях з виробничого навчання - це виховання свідомого відношення до роботи, почуття відповідальності за свою роботу. При цьому варто звертати увагу на формування вміння раціонально використати робочого часу, дбайливого ставлення до витрати матеріалів і т.п.

СКЛАДАННЯ ПЛАНУ ЗАНЯТТЯ

При складанні плану виробничого заняття варто враховувати загальні методичні рекомендації.

Кількість часу на основні структурні елементи заняття визначає майстер залежно від змісту планованої роботи, однак на самостійні тренувальні вправи учнів/слухачів повинно виділятися не менше 80% навчального часу.

У ході заняття проводяться вступний, поточний і заключний інструктаж.

Зразкова структура плану заняття

Організаційний момент (2-3 хв.)

1.1. Перевірка кількісного складу учнів/слухачів.

1.2. Перевірка готовності групи до занять.

2. Вступний інструктаж (20-45 хв.)

2.1. Повідомлення теми й мети уроку.

2.2. Повторення й закріплення раніше вивчених знань, закріплення придбаних умінь і звичок (виконання демонстраційних тренувальних вправ).

3. Формування нових професійних знань, звичок, умінь (20-45 хв.)

3.1. Актуалізація опорних знань.

3.2. Демонстраційні вправи.

3.3. Аналіз проблемних ситуацій, можливих труднощів, видача рекомендацій.

4. Вступний інструктаж і розміщення учнів/слухачів на робочих місцях (3-5 хв.)

Самостійні вправи учнів/слухачів. Поточний інструктаж (4-5 ч.)

Заключний інструктаж (10-15 хв.)

6.1. Підведення загальних підсумків заняття.

6.2. Аналіз й обговорення типових помилок.

6.3. Оцінка якості виконаної роботи.

6.4. Підготовка робочих місць до наступних занять.

7. Видача домашнього завдання (повторення теоретичного матеріалу спеціальних дисциплін, розбір креслень, схем, вивчення інструкційних карт, конструювання пристосовань).

ДОКУМЕНТАЦІЯ З ІНСТРУКТУВАННЯ

1. Інструкційні карти застосовуються при вивченні технологічних операцій; розкривають раціональну послідовність, правила, засобу, способи виконання, контролю й самоконтролю освоєння трудових прийомів досліджуваної операції.

2. Інструкційно-технологічні карти застосовуються при виконанні робіт комплексного характеру; розкривають технологічну послідовність, режими, технічні вимоги, засоби й раціональні способи роботи.

3. Навчальні алгоритми застосовуються при навчанні учнів/слухачів з обслуговування, налагодження, діагностування неполадок, регулювання складного устаткування, агрегатів й апаратури, містять чіткі правила виконання робіт у різних типових ситуаціях.

4. Карти-завдання застосовуються при навчанні учнів/слухачів у складних виробничих умовах, містять завдання з вивчення пристроїв й роботи складного устаткування, способів його обслуговування, налагодження, а також по узагальненню накопиченого досвіду.

Основні вимоги до документації з інструктування

- Відповідність програмі виробничого навчання.
- Відносна закінченість за змістом.
- Простота форми й структури, зручність при користуванні.
- Чіткість, дохідливість, лаконічність, технічна грамотність.
- Наочність (ілюстрація малюнками, схемами, графіками, які мають певну інструктивну значимість).
- Наявність критеріїв правильності виконання роботи, її якості, способів контролю учнями/слухачами процесу й результатів своєї роботи.

Як привчати учнів/слухачів виконувати виробничі операції з використанням учбово-технологічної документації?

Забезпечити цією документацією кожного учня/слухача.

Як навчальні завдання доручати учням/слухачам самим представляти інструкційні карти.

Перед вступним інструктажем роздати учням/слухачам відповідні інструкційні карти й пояснити порядок виконання робіт.

Залучати учнів/слухачів до самостійного вивчення документації з інструктування перед початком роботи.

Здійснювати систематичну перевірку й оцінку якості виконання завдань, викладених у документації.

ІНСТРУКТУВАННЯ ЯК КЕРІВНИЦТВО НАВЧАЛЬНОЮ ГРУПОЮ

Інструктаж – частина процесу навчання, під час якого учням/слухачам даються вказівки, які встановлюють порядок і спосіб виконання роботи шляхом роз'яснення показу прийомів роботи й видачі документації.

Вступний інструктаж

Основна мета:

- підготувати учнів/слухачів до активного й свідомого виконання вправ і самостійних робіт;
- розкрити зміст майбутньої роботи;
- показати раціональні способи й засоби виконання.

Методи проведення вступного інструктажу:

- розповідь;
- пояснення;
- опитування-бесіда-опитування;
- евристична бесіда;
- показ прийомів і способів виконання роботи.

Послідовність вступного інструктажу:

- повідомлення теми й мети уроку;
- перевірка знань, пов'язаних з матеріалом майбутнього уроку;
- пояснення характеру й призначення майбутньої роботи, порядку виконання вправ;
- розбір креслень, схем, еталонів виконання завдань;
- ознайомлення з матеріалами, інструментами, пристосуваннями, які будуть застосовуватися на уроці;
- пояснення й показ прийомів роботи, послідовності виконання завдань, способів самоконтролю процесу роботи, контролю якості виконаної роботи;
- розбір документації;
- розгляд типових помилок і способів їхнього попередження;
- роз'яснення правил техніки безпеки;
- перевірка засвоєння учнями/слухачами матеріалу вступного інструктажу;
- пробне виконання учнями/слухачами прийомів і способів роботи;
- видача завдань і розподіл учнів/слухачів на робочих місцях.

Поточний інструктаж

Поточний інструктаж проводиться майстром у процесі обходів робочих місць учнів/слухачів.

Мета обходу робочих місць:

- перевірка дотримання встановленого порядку роботи, організації робочих місць;
- перевірка правильності користування контрольно-вимірювальними інструментами й приладами, технічною, учбово-технічною документацією;

- контроль якості виконання робіт;
- перевірка дотримання правил безпеки роботи.

Основні вимоги до поточного інструктування;

- строго стежити за раціональним використанням робочого часу, правильною організацією робочих місць;
- спонукувати учнів/слухачів до самоконтролю;
- надавати своєчасну допомогу учням/слухачам не давати готових рішень, але й не допускати закріплення помилок;
- не завершувати роботу за учнем/слухачем;
- якщо допускають помилки, то провести колективне поточне інструктування;
- забезпечувати правильний режим роботи й відпочинку.

Заключний інструктаж

Мета заклоного інструктажу – підведення підсумків заняття.

Заключний інструктаж включає:

- повідомлення про досягнення мети заняття;
- аналіз виконання завдань групою в цілому, бригадами, окремими учнями/слухачами;
- показ кращих робіт;
- розбір типових помилок, допущених при виконанні учбово-виробничих робіт, вказівка шляхів їхнього попередження;
- аналіз дотримання правил техніки безпеки, організації робочих місць;
- розгляд випадків втрати робочого часу, браку, аналіз їхніх причин;
- повідомлення теми наступного заняття, видача домашнього завдання.

3.14. Методичні рекомендації про порядок проведення та оформлення облікової документації з поетапної атестації в ПТНЗ

ПОРЯДОК ПРОВЕДЕННЯ ТА ОФОРМЛЕННЯ ОБЛІКОВОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ З ПОЕТАПНОЇ АТЕСТАЦІЇ В ПТНЗ

В основу методичних рекомендацій покладено вимоги наказів Міністерств освіти і науки України від 10.07.2015 № 746 «Про затвердження Змін до наказу Міністерства освіти і науки України від 30 травня 2006 року № 419» (zareєстровано в Міністерстві юстиції України 29 липня 2015 р. за № 913/27358) та від 30.05.2006 року № 419 «Про затвердження Положення про організацію навчально-виробничого процесу у професійно-технічних навчальних закладах» (zareєстрованого у Міністерстві юстиції України 15 червня 2006 року за № 711/12585).

Кваліфікаційна атестація є вихідним або проміжним контролем відповідно у формі державних кваліфікаційних іспитів або кваліфікаційних іспитів на завершальному етапі певного проміжного ступеня навчання й має на меті встановлення готовності осіб, які здобувають професійно-технічну освіту, самостійно виконувати комплекс робіт чи певну роботу з обраної професії, спеціальності та спеціалізації відповідного розряду (класу, категорії).

Для надання адресної методичної допомоги педагогічним працівникам ПТНЗ, які здійснюють підготовку кваліфікованих робітників, стосовно проведення поетапної атестації (проміжного контролю) на відповідний розряд, НМЦ ПТО у Дніпропетровській області оформлено узагальнену інформацію про порядок проведення та оформлення облікової документації проміжної атестації, орієнтовні завдання з предметів професійно-теоретичної й професійно-практичної підготовки (ККЗ) та зразки оформлення протоколів до них відповідно.

Розділ 4. Контроль за навчально-виробничим процесом.

Перш за все слід нагадати, що:

4.1. ПТНЗ, органи управління освітою, засновники ПТНЗ організують та здійснюють поточний, тематичний, проміжний і вихідний контроль навчальних досягнень учнів, слухачів, їх кваліфікаційну атестацію.

Поточний контроль - передбачає поурочне опитування учнів, слухачів, проведення контрольних і перевірних робіт, тематичне тестування та інші форми контролю, що не суперечать етичним та медико-педагогічним нормам.

Тематичний контроль - застосовується для оцінювання навчальних досягнень учнів, слухачів по завершенню вивчення теми робочої навчальної програми.

Педагогічні працівники, органи управління освітою, засновники ПТНЗ самостійно обирають форму поточного, тематичного контролю рівня навчальних досягнень учнів, слухачів.

Проміжний контроль передбачає семестрові заліки, семестрову атестацію (іспити), річні підсумкові заліки, річну атестацію (річні підсумкові іспити), проміжну кваліфікаційну атестацію (кваліфікаційний іспит), індивідуальні завдання учням, слухачам.

Вихідний контроль передбачає державну кваліфікаційну атестацію, яка включає: кваліфікаційну пробну роботу, яка відповідає вимогам освітньо-кваліфікаційної характеристики випускника ПТНЗ відповідного кваліфікаційного рівня; державний кваліфікаційний іспит або захист дипломної роботи, проекту чи творчої роботи, що їх замінює.

Періодичність і форми проміжного та вихідного контролю визначаються робочими навчальними планами.

Додержання зазначених у робочому навчальному плані конкретних форм проміжного і вихідного контролю та їх періодичність не є обов'язковими. (Розділ 4.

Контроль за навчально-виробничим процесом.)

Розділ 5. Облік навчальної роботи

5.1. Основними документами обліку навчальної роботи в ПТНЗ є журнали теоретичного і виробничого навчання установлені форми, у яких педагогічні працівники здійснюють облік проведення навчальних занять, оцінювання навчальних досягнень, поведінки учнів, слухачів відвідування ними занять та виконання робочих навчальних планів і робочих навчальних програм, а також відмітку про групу здоров'я учня відповідно до висновку медичної комісії.

Журнали обліку навчальної роботи ведуться та зберігаються згідно з чинним законодавством.

Розділ 6. Організація проведення семестрових, річних атестацій і заліків з навчальних предметів (професійно-теоретичної, загальнотехнічної підготовки тощо), що входять у додаток до диплома (свідоцтва), фізичної підготовки та перевірних робіт

6.1. Семестрові, річні атестації і заліки з навчальних предметів, що входять у додаток до диплома (свідоцтва) є формою проміжного контролю знань учнів, слухачів.

Вони проводяться в терміни, що передбачені робочими навчальними планами.

6.2. До атестації з навчальних предметів, що входять у додаток до диплома (свідоцтва) допускаються учні, слухачі, які мають річні оцінки не нижче 4 балів з професійно-практичної підготовки і з усіх навчальних предметів (професійно-теоретичної, загальнотехнічної підготовки тощо), що входять у додаток до диплома (свідоцтва) та зразкову або задовільну поведінку.

6.4. Атестації з навчальних предметів, що входять у додаток до диплома (свідоцтва), передбачаються робочим навчальним планом і проводяться атестаційними комісіями, **до складу яких входять, як правило, заступники керівника ПТНЗ, викладачі відповідних предметів ПТНЗ або викладачі запрошені з інших навчальних закладів чи установ.**

6.14. Результати атестації заносяться (прописом) до протоколу встановленого зразка та (цифрами) до журналу обліку теоретичного навчання і в зведену відомість.

6.18.6. Звільнення учнів, слухачів від атестації та заліків здійснюється відповідно до наказу керівника ПТНЗ.

Перевірні роботи є формою поточного контролю вмінь та навичок учнів, слухачів.

Перевірні роботи з виробничого навчання проводяться майстром виробничого навчання за відповідними графіком і переліками в кожній навчальній групі під керівництвом старшого майстра відповідно до робочої навчальної програми з професійно-практичної підготовки.

Розділ 7. Порядок проведення державної підсумкової атестації із загальноосвітніх предметів та кваліфікаційної атестації

7.2. Кваліфікаційна атестація проводиться відповідно до Положення про порядок кваліфікаційної атестації та присвоєння кваліфікації особам, які здобувають професійно-технічну освіту, затвердженого наказом Міністерства праці та соціальної політики України та Міністерства освіти України від **31.12.98 N 201/469** (з0124-99) та зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 01.03.99 за N 124/3417.

Час на проведення кваліфікаційної атестації виділяється за рахунок кількості годин, відведених на професійно-практичну підготовку.

Поетапна (проміжна) кваліфікаційна атестація проводиться діючою протягом навчального року кваліфікаційною комісією, склад якої повинен бути погоджено з департаментом освіти і науки облдержадміністрації.

Поетапна (проміжна) кваліфікаційна атестація включає:

кваліфікаційну пробну роботу за рівнем кваліфікації, встановленим робочим навчальним планом на даний етап професійної підготовки, відповідно до вимог кваліфікаційної характеристики професії певного проміжного розряду;

проміжну кваліфікаційну атестацію з предметів загально-професійної та професійно-теоретичної підготовки, включених у програму професійної підготовки певного проміжного розряду.

Перелік пробних кваліфікаційних робіт та їх зміст визначається майстром виробничого навчання, погоджується старшим майстром та керівниками відповідних підрозділів підприємств, де учні проходять виробничу практику на проміжний етап, розглядається на засіданні методичної комісії та затверджується заступником директора з навчально-виробничої роботи (додаток № 1).

Під час виробничої практики на підприємстві, організації, установі чи у сфері послуг учні/слухачі виконують кваліфікаційні пробні роботи згідно наряду, у якому її керівник оцінює виконання навчально-виробничих робіт, та по їх закінченню робить загальний висновок про результати виконаних

робіт (додаток 2). На проміжні пробні кваліфікаційні роботи видається наряд, необхідна технічна документація та інструкційно-технологічна документація.

Для робітничих професій, у яких не передбачено встановлення відповідного тарифного розряду, класу або категорії роботодавця оформляє на учня/слухача «Висновок про досягнутий рівень кваліфікації» (додаток 2а).

Проміжні кваліфікаційні (пробні) роботи учнів/слухачів проводиться безпосередньо на робочих місцях на підприємстві, організації, установі чи у сфері послуг з метою встановлення здобутих знань, умінь і практичних навичок, що необхідні для досягнення відповідного рівня кваліфікації, встановленими кваліфікаційними характеристиками і державними стандартами, а також з метою забезпечення їх соціальної, психологічної і професійної адаптації в трудових колективах. **Як виняток, дозволяється проведення кваліфікаційних (пробних) робіт в майстернях, навчальних господарствах та на полігонах навчального закладу з письмового дозволу департаменту освіти і науки обласної державної адміністрації.**

Пробні кваліфікаційні роботи проводяться за графіком, затвердженим директором ПТНЗ. Про час і місце їх виконання учнів повідомляють завчасно.

У приміщеннях, де будуть виконуватися пробні кваліфікаційні роботи для учнів організуються індивідуальні робочі місця, які забезпечуються устаткуванням, обчислювальною технікою, приладами, інструментами, матеріалами та довідковою літературою.

Необхідно звернути увагу на нормування робіт, які надаються для виконання пробної кваліфікаційної роботи (виконується за рахунок часу, відведеного на виробничу практику; узгоджується зі старшим майстром).

При оформленні учням/слухачам нарядів на кваліфікаційні пробні роботи навчальній частині ПТНЗ слід брати до уваги «Типові норми часу ...» на певні види робіт відповідної галузі виробництва, а також «Перелік кваліфікаційних пробних робіт при підготовці робітничих професій за державними стандартами ПТО». Для робітничих професій, на які відсутні державні стандарти ПТО, навчальні заклади разом з фахівцями підприємств, організацій та установ складають відповідний перелік кваліфікаційних пробних робіт згідно кваліфікаційної характеристики.

Особливо слід звернути увагу на те, що теоретична частина виконання кожного завдання повинна включати знання з предметів загально-професійної, професійно-теоретичної підготовки, які включені до ДСПТО та робочого навчального плану відповідно, обов'язково включати питання з предмету «Охорона праці» (безпосередньо ситуації, що стосується даної професії).

За результатами проведення проміжної кваліфікаційної атестації (ККЗ) з предметів загально-професійної та професійно-теоретичної підготовки (орієнтовні завдання з предметів професійно-теоретичної підготовки, протокол проведення іспиту (заліку) з предметів професійно-теоретичної підготовки (додаток № 4) та виконання учнями пробної кваліфікаційної роботи, оформляється протокол засідання кваліфікаційної комісії з проміжної (поетапної) атестації (додаток № 5).

ВИСНОВОК
про досягнутий рівень кваліфікації

_____ (Прізвище, ім'я та по батькові учня / слухача)

Складено « ____ » _____ 20__ року про те, що _____ (Прізвище та ініціали учня / слухача)
з « ____ » _____ 20__ року по « ____ » _____ 20__ року
самостійно виконував (ла) обов'язки _____

_____ (повна назва професії за навчальним планом)

по експлуатації, ремонту, обслуговуванню, обліку, веденню документації _____

_____ (назва ділянки, устаткування, агрегатів, апаратів, виробничих робіт тощо)

і досяг (ла) наступних виробничих показників _____

(відповідність і самостійність ведення технічного та технологічного процесів;

виконання встановлених виробничих норм і показників; вміння та навички виконання
обумовлених виробничих завдань,

їх своєчасність та обґрунтованість; дотримання вимог охорони праці, техніки безпеки
тощо)

Якість виконаних робіт і досягнуті виробничі показники _____ (Прізвище та ініціали учня / слухача)

відповідають кваліфікаційним вимогам професії _____

_____ (повна назва професії)

м.п. Керівник підприємства
установи, організації

_____ (підпис)

_____ (Прізвище та ініціали)

_____ (повна назва)

Додаток 1

ЗАТВЕРДЖУЮ
заступник директора
з НВР ПТНЗ

від _____ 20__ р.

Перелік кваліфікаційних пробних робіт

навчальна група № ____, курс навчання _____
(назва професії)

№ з/п	Назва робіт, операцій	Розряд	норма часу дини-цю	р-бів, опе-рацій-тощо	Всього часу
1	2	3	4	5	6

* Кількість одиниць (виробу, операцій, тощо) залежить від складності виконаних робіт і пропорційно до загального часу визначеного на виконання пробної кваліфікаційної роботи.

Майстер в/н _____
(прізвище, ім'я, по батькові)

Обговорено на засіданні методкомісії
Або зверху зліва

Протокол від _____ 20__ р. № ____

Наряд на виконання кваліфікаційної пробної роботи

навчальна група № _____, курс навчання _____

*назва професії**назва професійно-технічного навчального закладу*

№ з/п	Прізвище, ініціали учня	Назва робіт	Розряд	Кількість робіт	Норма часу	Початок роботи	Кінець роботи всього затрачено часу	% виконання роботи	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

Майстер в/н групи _____

(прізвище, ім'я, по батькові)

М.П. Відповідальний працівник підприємства (дільниці, цеха) _____

(прізвище, ім'я, по батькові)

Додаток 1

Затверджую
заступник директора
з НВР ПТНЗ

від _____ 20__ р.

Перелік кваліфікаційних пробних робіт
навчальна група № ____, курс навчання _____
(назва професії)

№ з/п	Назва робіт, операцій	Розряд	кількість часу дини- цю	кількість ро- бів, опе- рацій- тощо	Всього- часу
1	2	3	4	5	6

* Кількість одиниць (виробу, операцій, тощо) залежить від складності виконаних робіт і пропорційно до загального часу визначеного на виконання пробної кваліфікаційної роботи.

Майстер в/н _____
(прізвище, ім'я, по батькові)

Обговорено на засіданні методкомісії
Або зверху зліва

Протокол від _____ 20__ р. № ____

Наряд на виконання кваліфікаційної пробної роботи
 навчальна група № ____, курс навчання _____
 назва професії _____

назва професійно-технічного навчального закладу _____

№ з/п	Прізвище, ініціали учня	Назва робіт	Розряд	Кількість робіт	Норма часу	Початок роботи	Кінець роботи всього затрачено часу	% виконання роботи	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

Майстер в/н групи _____
 (прізвище, ім'я, по батькові)

М.П. Відповідальний працівник підприємства (дільниці, цеха) _____
 (прізвище, ім'я, по батькові)

**Протокол
кваліфіційних пробних робіт**

навчальна група № _____, курс навчання _____
назва професії _____

назва професійно-технічного навчального закладу

від _____ 20_ р.

№ з/п	Прізвище, ініціали учня	Назва робіт	Розряд	Оцінка	Примітка
1	2	3	4	5	
					6

Не з'явилися* : _____

_____ (прізвище, ім'я, по батькові учня)

Майстер в/н _____
(прізвище, ім'я, по батькові)

М.П. Відповідальний працівник підприємства

_____ (прізвище, ім'я, по батькові)

Затверджую директор
ПТНЗ

від _____ 20_ р.

Протокол

проведення іспиту (заліку) з предметів професійно-теоретичної підготовки
навчальна група № ____, курс навчання _____
назва професії

назва професійно-технічного навчального закладу

від _____ 20_ р.

№ з/п	Прізвище, ініціали учня	Номер білета	Оцінка (прописом)	
			атестаційна	
1	2	3	4	5

Викладач

_____
(прізвище, ім'я, по батькові)

Асистент

_____
(прізвище, ім'я, по батькові)

**Протокол
засідання кваліфікаційної комісії з проміжної (поетапної) атестації**

_____
назва професійно-технічного навчального закладу

навчальна група № _____, курс навчання _____

_____
назва професії

Голова комісії _____

_____
прізвище, ім'я, по батькові (посада)

Члени комісії _____

_____

_____

_____
прізвище, ім'я, по батькові (посада)

Комісія розглянула результати навчальних досягнень учнів за відповідний етап підготовки, кваліфікаційних пробних робіт, іспиту з професійно-теоретичної підготовки, виробничої характеристики і постановила:

1. Зазначеним у списку особам присвоїти кваліфікацію:

№ з/п	Прізвище, ім'я, по батькові	Рік, місяць, число народження	Оцінка		Професія, спеціальність, та кваліфікація (розряд, клас, категорія), що присвоюється	Висновок кваліфікаційної комісії з поетапної атестації
			4	5		
1	2	3	4	5	6	7

Не з'явилися : _____

_____
(прізвище, ім'я, по батькові учня)

М.П. _____ навчального закладу

Голова комісії _____
(підпис)

« _____ » _____ 200__ р.

Члени комісії _____

_____

_____

_____

(підписи)

*Повторна кваліфікаційна атестація для учнів, які не з'явилися проводиться у терміни визначені розділом 8.7 «Переведення учнів на наступний курс навчання

та проведення повторної атестації і заліків» Повторна атестація та повторні заліки можуть проводитися для учнів не випускних груп у будь-який час, установлений ПТНЗ, але не раніше ніж через 10 днів після атестації чи заліків і не пізніше 30 вересня наступного навчального року. За таким же порядком проводиться атестація та заліки для учнів, які не атестувалися та не здавали заліків з навчальною групою.

ПРОФЕСІЙНО-ТЕОРЕТИЧНА ПІДГОТОВКА

Комплексне кваліфікаційне завдання № 8 з професії: 7133,7141,7132 «Штукатур, маляр, облицювальник-плиточник»

Ви працюєте штукатуром 3-го розряду, маляром 3-го розряду, облицювальником-плиточником 3-го розряду. Вам пропонується виконати вказані роботи згідно з варіантом.

Опишіть технологічну послідовність виконання робіт, методи контролю запропонованих всіх видів робіт. Для цього підберіть, технологічно і економічно обґрунтуйте необхідне обладнання, інструмент, матеріали, виконайте відповідні розрахунки витрат матеріалів, вкажіть заходи безпеки при виконанні даних робіт.

Варіант	Штукатурні роботи 3 розряд	Облицювально-плиточні роботи 3 розряд	Малярні роботи 3 розряд
1	Обштукатурювання кабіни душа довжина 1,5 х 1 м висота 2,5 м	Облицювання зовнішніх стін керамічною плиткою на сучасних розчинових сумішах ТМ «CERESIT» CM11, довжина 5 м, висота 2,5 м витрати 3,5кг/м ²	Підготування нової поверхні під фарбування вапняним складом довжина 5 м висота 3 м витрати,45кг/м ²
2	Обштукатурювання плавального басейну торкрет-штукатуркою довжина 50 м висота 3 м	Облицювання стін гіпсокартонними листами по металевому каркасу довжина стіни 10 м висота 3 м	Пофарбування стін емаллю механізованим способом довжина стіни 10 м висота 2,5 м витрати 0,2кг/м ² за 1 раз
3	Обштукатурювання рустів з/б перекрить довжина 40 м ширина 0,015 м	Настилання підлоги з карткилимової мозаїки на сучасних розчинових сумішах ТМ«БудМайстер» «FLEX-W», довжина 50 м, ширина 10 м, витрати 2кг/м ²	Обклеювання стелі вініловими шпалерами довжина 4 м ширина 5 м витрати клею 0,04кг/м ²

Термін виконання - 2 години

ПРОФЕСІЙНО-ПРАКТИЧНА ПІДГОТОВКА

Комплексне кваліфікаційне завдання № 20 з професії «Штукатур, маляр, лицювальник-плиточник» (Код 7133, 7132, 7141)

Вам необхідно виконати роботу:

Варіант	Штукатурні роботи 3 розряд	Лицювально-плиточні роботи 3 розряд	Малярні роботи 3 розряд
1	Розкрій гіпсокартонних листів для облицювання поверхні Норма часу 1 кв.м за 0,67год Денне завдання 10 кв.м	Набити дроту у сітку на дерев'яну поверхню під облицювання. Площа 15 кв.м Норма часу 1 кв.м за 1,9год Денне завдання 10 кв.м	Нанести шпаклівку на поверхню стін шпателем і надати поверхні фігурної структури, фігурним валиком. Довжина 5,5 м Висота 2.5м Норма часу 1 кв.м за 0,97год Денне завдання 10 кв.м
2	Установка гіпсокартонних листів, кріплення їх на мастиці . Норма часу 1 кв.м за 1,9год Денне завдання 10 кв.м	Набити цвяхи та оплести дротом на дерев'яну поверхню під облицювання. Площа 10кв.м Норма часу 1 кв.м за 1,9год Денне завдання 10 кв.м	Шпаклювання та шліфування обштукатуреної поверхні під фарбування вододispersною фарбою . Довжина 17 м Ширина 5м Норма часу 1 кв.м за 0,36год Денне завдання 30 кв.м
3	Обробити гіпсокартонні шви сумішшю та самоклеючою плівкою. Довжина 30 пг.м Норма часу 1 пг.м за 0,23год Денне завдання 50 пг.м	Прогрунтувати поверхню емульсією під облицюванням. Довжина 19 м Висота 2.5м Норма часу 1 кв.м за 0,57год Денне завдання 30 кв.м	Нанесення акрилової водної фарби на поверхню, ручним валиком. Довжина 13 м Висота 2.5м Норма часу 1 кв.м за 0,69год Денне завдання 30 кв.м

Термін виконання - 6 годин

ПРОФЕСІЙНО-ТЕОРЕТИЧНА ПІДГОТОВКА

Комплексне кваліфікаційне завдання № 5 з професії: 7241 «Електромонтер з ремонту та обслуговування електроустаткування»
(3 розряд)

1.1. В молочному блоці змонтовано устаткування для доїння корів. Вибрати кабель живлення доїльної установки.

1.2. Визначити вартість електроенергії, яка витрачається електроустановкою за рік. 1.3. Визначити заходи безпечного обслуговування електрообладнання в молочному блоці.

Умови використання установки.

№ п/п	Назва показника	№ варіанту			Примітка
		1	2	3	
1	Тип доїльної установки	АДМ-8А-1	ДАС-2В	УДС-3А	
2	Встановлена потужність (Р), кВт	3	4	5,5	
3	Середньорічне напрацювання (Тріч), год	1500	1400	1600	
4	Вартість електроенергії (α) грн. за 1кВт·год.	0,196	0,196	0,196	
5	Сosα вакуумного насоса	0,88	0,88	0,89	
6	Напруга мережі (U), В	380	380	380	
7	ККД двигуна (η)	0,845	0,87	0,88	

Термін виконання - 2 години

ПРОФЕСІЙНО-ПРАКТИЧНА ПІДГОТОВКА

Комплексне кваліфікаційне завдання № 5 з професії: 7241 «Електромонтер з ремонту та обслуговування електроустаткування»
(3 розряд)

Підготувати асинхронний електродвигун з короткозамкненим ротором до пуску, визначивши попередньо «кінці» і «початки» виводів обмоток.

Умови використання установки

№ варіанта		№ варіанта			Примітка
		1	2	3	
Назва показника					
1.	Виміряти опір ізоляції	мегометр	мегометр	Мегометр	
2.	Спосіб визначення «кінців» і «початків»	Методом підбору фаз	Методом трансформації	Методом відкритого трикутника	

Термін виконання - 4 години

ПРОФЕСІЙНО-ТЕОРЕТИЧНА ПІДГОТОВКА

Комплексне кваліфікаційне завдання № 15 з професії: 8331 “Тракторист-машиніст сільськогосподарського виробництва (категорія В1)”

1. Ви працюєте трактористом-машиністом категорії А1, А2, В1 у сільськогосподарському підприємстві. Вам необхідно провести обмолот гороху комбайном-підбирачем. Обґрунтуйте вибір комбайна з підбирачем. Опишіть будову й регулювання підбирача. Назвіть агротехнічні вимоги до комбайну. Яких правил безпеки праці повинен дотримуватися тракторист (робота на комбайні).

2. При огляді комбайну виявлена несправності – підбирача-комбайна. Описати будову, роботу та технологічне налагодження підбирача.

Варіант	Комбайн	Підбирач	Площа	Несправність
I	Дон -1500Б	Підбирач комбайна	400	Великий зазор між кінцями підбираючими пальцями і поверхнею поля.
II	КЗС-9-1 «Славутич»	Підбирач комбайна	450	Струшування валка перед підбирачем.
III	«ЛАН»	Підбирач комбайна	400	Поломка пружинних пальців транспортера.

Термін виконання: 3 години

ПРОФЕСІЙНО-ПРАКТИЧНА ПІДГОТОВКА

Комплексне кваліфікаційне завдання № 5 з професії: 8331 “Тракторист-машиніст сільськогосподарського виробництва (категорія В1)”

Вам необхідно підготувати комбайна ДОН-1500 або (СК-5 «Нива») до підбирання гороху з валків, а також провести підбирання зернових культур з валків на площі 2 га.

Термін виконання: 7 годин.

Розділ 4. На допомогу викладачам-початківцям загальноосвітніх предметів.

4.1. Рекомендації молодим філологам

РЕКОМЕНДАЦІ І ПОРАДИ МОЛОДИМ ФАХІВЦЯМ

Подчезерцева Л.І. методист НМЦ ПТО

Сучасний педагогічний процес вимагає принципової зміни ролі педагога. Приділяється велика увага професійній компетентності викладача, яку потрібно підтримувати на високому рівні та постійно займатися самовдосконаленням. Це стосується і молодих фахівців, яких необхідно спрямувати у роботі.

Пріоритетні напрямки роботи філолога-початківця:

- Поглиблення знань з теорії та методики навчання й виховання.
- Опрацювання основних нормативних документів.
- Вивчення й використання в практиці сучасних досягнень психолого-педагогічної науки та перспективного педагогічного досвіду.
- Розвиток ініціативи і творчості.
- Підвищення професійного рівня молодих фахівців, які здатні самостійно оцінити власні досягнення.
- Освоєння принципів календарно-тематичного, поурочного планування навчально-виховного процесу в ПТНЗ відповідно до свого предмета.
- Формування практичних навичок, необхідних для педагогічної роботи.

Етапи професійного розвитку

Хочу виділити найбільш суттєві етапи, якими проходить викладач на шляху до професіоналізму:

самовизначення - етап адаптації до своєї професії: первинне засвоєння норм, необхідних прийомів, технік, технологій;

самоосвіта - етап самоактуалізації у професії: усвідомлення своїх можливостей виконання професійних норм, своїх індивідуальних особливостей, саморозвиток засобами професії, цілеспрямоване посилення своїх позитивних якостей, утвердження індивідуального стилю; це постійна діяльність викладача, спрямована на розширення і поглиблення знань і вмінь, підвищення рівня предметної підготовки.

самоаналіз, самооцінка - етап вільного володіння професією на рівні майстерності, гармонізації з професією: засвоєння державних стандартів, застосування кращих методичних розробок інших викладачів;

самореалізація - етап вільного володіння професією на рівні творчості: збагачення досвіду своєї професії за рахунок особистого творчого внеску, впровадження авторських знахідок, удосконалень у власній праці.

Відповідно, оволодіння професіоналізмом – це послідовне сходження по зазначених сходинках.

Психолог С. Рубінштейн вважав, що головною ознакою людини як особистості є не те, якою вона є нині, а те, якою вона хоче стати у майбутньому. Це стосується передусім педагога, який прагне досягти вершин педагогічної майстерності. У педагогічній освіті, як у жодній іншій освітній галузі вимогою часу є неперервна професійна освіта, сутність якої втілилася у відомому слогані «Освіта не на все життя, а впродовж усього життя».

Саморозвиток — це усвідомлений і керований особистістю процес, у результаті якого відбувається удосконалення її фізичних, розумових і моральних якостей, професійних і особистісних компетентностей, розгортання її індивідуальності. Для того, щоб саморозвиток розпочався, необхідно, щоб педагог замислився над тим, як він живе і працює. Наприклад, принциповими питаннями є такі: Чи задовольняє мене рівень цієї освіти? Чому слова викладача не доходять до учня? Що мені потрібно зробити, щоб досягти успіху у взаємодії з учнями, щоб вони не лише слухали, але й чули мене? Що у зв'язку з цим слід змінити у собі?

Межі вдосконалення немає. Головне, щоб воно відбувалося правильним шляхом. Професійно-педагогічне самовдосконалення можна визначити як процес і результат цілеспрямованого самотворення, що досягається завдяки самоосвіті й самовихованню, і забезпечує постійне підвищення майстерності викладача та його творчу професійну самореалізацію.

Рекомендації щодо підготовки до уроку

Сформулюйте задум уроку, дайте відповідь на запитання, чого б ви хотіли досягти в результаті його проведення, сформулюйте мету уроку (навчальну, розвивальну, виховну).

Уявіть колектив групи уявно намалюйте конкретних учнів. Уявіть психологію цих учнів; використовуючи мистецтво педагогічного перевтілення, намагайтеся окреслити їхні дії на шляху до досягнення мети.

Виберіть з усього арсеналу методичних прийомів найбільш оптимальні для цього матеріалу і цих учнів.

Зіставте обрані прийоми зі своїми можливостями, змодельуйте свої дії на цьому уроці.

Продумайте структуру уроку і зафіксуйте все у плані-конспекті.

Підготуйте наочні й навчальні посібники, не забудьте підготувати і перевірити справність ТЗН, комп'ютерної техніки.

Повторіть подумки або вголос вузлові елементи плану, продумайте непередбачувані обставини, знайдіть і зафіксуйте записані варіанти.

Запитайте себе: «Чи готовий я до уроку?».

Перед уроком перевірте, чи все потрібне на місці, чи немає зайвих предметів біля дошки, чи чисто у кабінеті.

Раціонально використовуйте кожну хвилину уроку.

Не витрачайте багато часу для перевірки домашнього завдання. Використовуйте різні форми перевірки. Застосовуйте систему взаємоперевірки.

Поясніть учням мету та завдання уроку.

Коли пояснюєте новий матеріал, намагайтеся виокремити проблеми, пропонуйте учням вирішувати їх самостійно.

Не поспішайте виправляти помилку учня, краще, якщо її виправлять однокласники. Намагайтеся організувати самостійну роботу учнів на уроці — пропонуйте їм більше писати, виконувати завдання.

На уроці кожен учень має перебувати в полі зору, до кожного шукайте індивідуальний підхід.

Під час використання технічних засобів навчання, комп'ютерної техніки, наочності не марнуйте часу, намагайтеся використовувати засоби навчання ефективно.

Під час організації самостійної роботи, усних відповідей не квапте учнів. Використовуйте всі наявні можливості для реалізації принципів розвивального навчання.

Звертайте увагу на виховні аспекти уроку: працездатність, бережливість, зібраність.

Домашнє завдання давайте з поясненням, до дзвоника. Не затримуйте учнів після дзвінка.

Пам'ятайте! Кожен новий урок має бути не схожим на попередній.

Шановні колеги, пізнавайте свої можливості, реалізуйте свої потреби і отримуйте задоволення від руху вперед на шляху до вершин професіоналізму!

4.2. Практична реалізація міжпредметних зв'язків на уроках української мови

Кузь Т.Г., методист НМЦ ПТО

Важливим засобом підготовки робітників є гуманітарні предмети, які не тільки збагачують знання, уміння і навички, а й формують морально-етичні якості фахівців робітничої справи. Власний досвід роботи в професійно-технічному навчальному закладі показує, що не можна обмежуватися тільки програмовим матеріалом з підручника, не пов'язуючи його з життям та іншими предметами. А для учнів ПТНЗ особливо важливо провести взаємозв'язок зі спецпредметами, тобто з їхньою майбутньою професією.

На уроках української мови та літератури викладач має звертатися до вправ та завдань, які мають професійну спрямованість і допоможуть учням оволодіти термінологією майбутньої спеціальності. Виконуючи різні види робіт (словникові диктанти, твори-мініатюри на виробничі теми, творчі роботи, диктанти, складання діалогів на професійну тематику та ін.), в учнів посилюється інтерес до обраної професії.

Завдання з професійною спрямованістю, які використовуються на уроках української мови

Завдання для учнів, які навчаються за професією «Кравець»

1. Визначте способи творення слів: моделювання, виточка, нагрудний, плечовий, шаблонний, горловина.

2. Випишіть із словника значення слів: виточка, кокетка, рельєфи, складки, драпування, ахроматичні кольори.

3. Доберіть до поданих залежних слів головні: похідні, овальні, фігурні, бантові, асиметричне, індивідуальне.

4. Доберіть до поданих головних залежні слова: силует, лінії, стиль, модельєри, композиція, спідниця.

5. Визначте тип зв'язку у словосполученнях: кольорова гама, домашній одяг, моделювання виробів, дотримуватися силуетів, сукня із тканини.

6. Зробіть синтаксичний розбір речень.

Основою сучасної моди є класичний костюм, створений на основі англійського. Змінюючись відповідно до вимог моди, класичний костюм і сьогодні відзначається практичністю крою, добротністю матеріалу, простотою і зручністю. Він став невід'ємною частиною гардеробу ділової жінки.

7. Складіть діалог на тему: «Кравець і замовник», де замовник хоче пошити модель одягу, яка не відповідає його фігурі.

8. Напишіть твір на тему: «Сучасна мода».

9. Визначте, якою частиною мови є наведені слова: моделювання, швейні, створення, статура, фактура, модельєр, з'єднати, запросований, розширення.

Завдання для учнів, які навчаються за професією «Кухар, кондитер»

1. Складіть речення з поданими словами: зрази, електросковорода, тушкувати, квашення, напівфабрикати, вибивати.

2. Запишіть числівники словами: нарізають під кутом 30°; рослинні олії містять 99,9% жиру, 0,1% води; сир 9% жирності; вихід готової страви – 1000 грам; 3-4 скибочки на порцію масою 30-40 грам; нарізають плоскими шматочками 1,5-2 см завтовшки.

3. Поставте розділові знаки у таких реченнях: Гречану або рисову кашу з'єднують з пасерованою цибулею вареними подрібненими яйцями меленим перцем зелену петрушку або кропу і добре перемішують. При тепловій обробці жир птиці розтоплюється і просочує м'язову тканину завдяки чому м'ясо стає соковитим поліпшується його смак.

4. Складіть діалог на тему: «Кухар і відвідувач», в якому кухар ділиться рецептом страви, яка сподобалась відвідувачу.

5. Напишіть твір на тему «Українська національна кухня»:

6. Знайдіть «зайве» слово:

Для борщу: буряк можна: варити, тушкувати, пасерувати, пекти, шаткувати; капуста свіжу можна: шаткувати, нарізати, пасерувати; цибулю ріпчасту необхідно: нарізати, шаткувати, пасерувати.

ТЕКСТИ ПЕРЕКАЗІВ

Для учнів, що навчаються за професією «Слюсар з ремонту автомобілів»

Перший автомобіль в Україні

Восени 1891 року на Єкатеринську площу в Одесі виїхав невеликий відкритий екіпаж. Єдине, що вирізняло його на фоні інших – це відсутність запряжених коней. Машина проїхала площею кілька кіл, а потім зникла зарогом. Такою була перша поява автомобіля в „перлині біля моря”. Вона жбула першою і в Україні, і навіть в усій Російській імперії.

У диво-машині, яка з'явилася на Єкатеринській площі, сиділо двоє:шофер і сам власник автомобіля. Ним був редактор газети “Одеський листок”Василь Васильович Навроцький – людина, яка жваво цікавилася технічниминовинками. Якось у Франції він побачив автомобіль і відірвати погляд віднього вже не зміг: купив машину і привіз додому, в Одесу.Точилися дискусії з приводу того, якої ж марки був автомобіль. Довгий

час вважалося, що це був Benz. Але в 1981 році з'явилася стаття одесита І.Батищева. Він стверджував, що в підшивках “Одеського листка” знайшовінформацію про те, що машина називалася Panhard-Levassor. За доказслугувало фото з цієї газети за 1906 рік. На користь і однієї й іншої версіїсвідчать чимало фактів, однак і до сьогодні достеменно не відомо, що саме заавтомобіль бачили того дня одесити. Безперечним є лише той факт, що саме

він і був першим автомобілем в Україні.

Перший же справді український автомобіль з'явився у 1959 році. Цебув ЗАЗ-965, більш відомий у народі, як “горбатий запорожець”. Прототипомпершого українського автомобіля був італійський FIAT 600. Запорізькедітище отримало вітчизняний двигун з повітряним охолодженням іпотужністю 27 кінських сил. Усього, з 1960 до 1969 року, з конвеєра ЗАЗузішло 322106 таких автомобілей. “Горбатий” став справжньою легендою,він і сьогодні має величезну кількість фанатів як в Україні так і за її межами.Створюються автоклуби власників цього справді народного автомобіля інавіть відбуваються перегони на “горбатих запорожцях”.

Для учнів, що навчаються за професією «Штукатур;лицювальник-плиточник;маляр»

Інструменти для виконання простої штукатурки

Для підготовки поверхонь під штукатурення, нанесення тарозрівнювання штукатурного розчину використовують відповідні ручні тамеханізовані інструменти. Інструменти для підготовки поверхонь підштукатурення: молоток штукатурний, молоток насікальний, бучарда,троянка, скарпель. Штукатурний молоток застосовують для прибивання дранки,дерев'яних рейок до поверхні і насікання кам'яних поверхонь та як ударнийінструмент для інших операцій. Молоток з одного боку має бойок, а здругого - проріз для витягування цвяхів. Маса молотка 500-600 г. Длянасікання кам'яних поверхонь користуються спеціальним насікальниммолотком, маса якого близько 1 кг.

Бучарда застосовується для створення шорсткості на кам'янихповерхнях при підготовці їх під штукатурення, а також для обробки шарузатверділої декоративної штукатурки . Бучарда металева, маса її 1,2-1,5 кг.На торцевих боках зроблена насічка у вигляді маленьких зубцівпірамідальної форми. Кількість зубців різна , що дає змогу під час обробкидекоративної штукатурки одержати різну фактуру поверхні.

Троянкою розчищають та поглиблюють шви у цегляній кладці, а такожнасікають бетонні і цегляні поверхні для збільшення їхньої шорсткості.Робоче лезо троянки зубчате. Замість троянки з цією ж метоювикористовують скарпель або звичайне зубило.

Для механізованого насікання поверхні застосовують електричні або пневматичні молотки та перфоратори. Штукатурний розчин на поверхню вручну наносять соколом, штукатурною лопаткою або ковшем.

Сокол використовують для підтримання невеликої кількості розчину на певній відстані від поверхні під час штукатурення. Соколом можна також наносити розчин на поверхню і ущільнювати його. Виготовляють цей інструмент з алюмінієвого листа чи пластику. Верхня робоча поверхня сокола має бути рівною, без щілин і пошкоджень.

Штукатурна лопатка або кельма призначена для накидання розчину з сокола або ящика на поверхню. Лопаткою можна у разі потреби наносити розчин на невеликі ділянки поверхні. Виготовляють лопатку серцеподібної форми з листової сталі завтовшки до 1 мм. До неї прикріплено дерев'яну ручку завдовжки 125 мм.

Ківш використовують для накидання з ящика на поверхню здебільше горіdkих розчинів. Його застосування значно підвищує продуктивність праці, оскільки за один рух ковшем, залежно від його місткості, можна накинати на поверхню 0,8-1,5 л розчину.

Для розрівнювання, ущільнення і оброблення штукатурного шару застосовують напівтерки, малку, правило і терки. Напівтерки призначені для розрівнювання й ущільнення штукатурного шару, нанесеного на поверхню штукатурною лопаткою, ковшем або механізованим способом. Виготовляють їх з просоченої гарячою оліфою деревини (сосни, ялини) або алюмінію. Дерев'яні напівтерки залежно від довжини бувають малі, середні і великі.

Правилом розрівнюють штукатурний шар. Виготовляють його з дерева або з дерев'яної рейки, підбитої з одного боку алюмінієвим полотном. Вивірене двометрове правило називається контрольним і застосовується для перевірки рівності опоряджених поверхонь.

Остаточно штукатурний шар обробляють дерев'яною, гумовою або повстяною теркою, а також гладилкою. Дерев'яні або алюмінієві кутові напівтерки використовують для опорядження кутів. Напівтерку для опорядження внутрішнього кута називають лузговою, зовнішнього - вусиковою. Для зручності в роботі їх роблять з двома ручками.

Завдання з професійною спрямованістю, які використовуються на уроках української літератури

Завдання за повістю «Кайдашева сім'я» для учнів, що вчаться за професією «Кухар»

Знайдіть уривок, у якому описується процес приготування обіду. Зачитайте його. Із скількох страв повинен бути обід? Яка енергетична цінність обіду з двох страв?

Завдання за повістю «Кайдашева сім'я» для учнів, що вчаться за професією «Кравець»

Знайдіть уривок, у якому описується процес прядіння полотна. Зачитайте його. Чим цей процес відрізняється від сучасного?

ВИСНОВКИ

Освіта й виховання сучасної молодшої людини, її гармонійний розвиток вимагають органічного поєднання комплексу знань, умінь і навичок, які набуваються у процесі засвоєння предметів загальноосвітньої підготовки. Реформа освіти в Україні передбачає оволодіння учнями глибокими й міцними знаннями основ наук, засвоєння провідних ідей навчальних дисциплін, вироблення комунікативних умінь і навичок гармонійно розвиненої особистості, громадянина і патріота нашої держави. Тому міжпредметні зв'язки у навчальному процесі набувають особливої уваги. Аналіз загальноосвітнього курсу української мови показує, що в ньому закладені значні можливості для реалізації зв'язків з усіма навчальними дисциплінами. Визначаючи можливі напрями зв'язків української мови та інших предметів з метою стимулювання пізнавальної діяльності учнів, розвитку їхньої комунікативної компетентності, важливо встановити форми і види цих зв'язків, виділити з них ті, що найкраще допоможуть в освіті учнів.

Кожний розділ курсу української мови містить певний міжпредметний матеріал, що сприяє поглибленому розумінню мовних явищ, розширенню світогляду учнів, формуванню в них умінь застосовувати суміжні знання. Навчальна програма спрямовує викладача на таке викладання мови, при якому навчальний процес має сприяти активному зв'язку теоретичних знань і практичних навичок із життям. Міжпредметні зв'язки є саме тим важливим засобом, який допоможе розкрити учням роль рідної мови в опануванні

основ наук (математики, фізики, літератури, історії тощо), зрозуміти функціонування її в різних галузях людських знань.

Мова, відображаючи всі сторони людської діяльності, виражає у формі мовлення зміст усіх навчальних предметів і вимагає встановлення двобічного зв'язку, що й передбачено навчальною програмою. Зв'язки української мови з іншими предметами мають велике значення. Знання міжпредметного матеріалу, опора на нього допомагає викладачам методично правильно організувати роботу над науковою термінологією і домагатися її засвоєння.

Ураховуючи, що навчальна програма виділяє міжпредметні зв'язки як окремих напрямів її реалізації, ми розглянули цю проблему докладніше і встановили, що для успішної реалізації міжпредметних зв'язків під час навчання української мови необхідно :

використовувати методи, які найкраще сприяють оволодінню учнями знань;

формувати вміння і навички практично використовувати мовне багатство в будь-якій ситуації, у повсякденному житті;

формувати інтелектуальні вміння і навички учнів, розширювати їхню ерудицію;

розширювати науковий світогляд учнів, формувати філософське розуміння суті мови як засобу спілкування, пізнання й мислення.

Зв'язки української мови з іншими предметами можуть мати певну структуру

Українська мова вивчається у двох напрямках: засвоєння учнями основ лінгвістичної теорії і вироблення мовленнєвих умінь і навичок. Ці два-

напрями тісно пов'язані між собою. Визначаючи зв'язки української мови з іншими предметами, треба мати на увазі насамперед ті з них, які допомагають з'ясувати походження та існування різних мовних явищ і фактів, глибше розкрити їх суть та особливості. Розкриття значення, походження і навіть уживання того чи іншого слова вимагає використання міжпредметного матеріалу.

Мета міжпредметних зв'язків під час вивчення української мови залежить від змісту й обсягу міжпредметного матеріалу, ступеня спорідненості навчальних дисциплін чи функціонування мовних одиниць. Найчастіше ці зв'язки використовуються для поповнення й поглиблення знань про мову, вдосконалення мовленнєвих умінь і навичок; порівняння і зіставлення споріднених або відмінних мовних фактів, явищ; для розширення

ерудиції учнів, уведення нових відомостей про мову чи інші галузі людських знань.

Викладач може поставити за мету використати міжпредметний матеріал для глибшого усвідомлення й засвоєння мовознавчих термінів. З'ясування кожного терміна, яким користуємося при вивченні мови, буде повнішим і цікавішим для учнів, якщо докладно розкрити історію виникнення його. Терміни, як правило, відображають уяву про значення, форми або функції понять, які вони називають. За характером змісту, що передає слово-термін, можна судити про час та умови його появи в українській мові.

Вправи, побудовані на прикладах текстів різного змісту і стилю, викликають великий інтерес в учнів, активізують їхню увагу, пробуджують емоції, вносять в урок елементи новизни й цікавості. Вихід за межі власне мовних фактів, залучення до вивчення мовного матеріалу інших предметів, що становить сутність інтегрованого навчання,

сприяє поглибленню знань учнів, розширює їхній світогляд, розвиває ерудицію й мовленнєву культуру.

Отже, уроки загальноосвітньої підготовки у ПТНЗ мають професійне спрямування. Діяльність викладачів загальноосвітньої підготовки з викладачами спеціальних і загальнотехнічних дисциплін та майстрами виробничого навчання позитивно впливає на підвищення якості професійної підготовки. При здійсненні міжпредметних зв'язків в учнів розширюється кругозір, розвивається логічне мислення, активізується увага, зростає зацікавленість до предметів, що вивчаються. Міжпредметні зв'язки забезпечують поглиблене вивчення теоретичного матеріалу і формування в учнів узагальнених наукових понять, допомагають їм застосовувати здобуті знання на практиці,

сприяють виробленню вміння знаходити загальні закономірності й відмінності при розгляді різноманітних процесів. Це підвищує ефективність навчального процесу.

РЕКОМЕНДУЄМО ЗВЕРНУТИСЯ ДО ДЖЕРЕЛ:

1. Вінник Л. Міжпредметні зв'язки як умова підвищення ефективності навчально-виховного процесу // Професійно-технічна освіта. – 2003. - №2.

2.. Волошина Л. Інтеграція змісту загальноосвітньої та професійної підготовки // Професійно-технічна освіта. – 2008. - № 1.

3. Яллаєва Г. Професійна лексика на уроках української мови // Професійно-технічна освіта. – 2003. - №4.

4. Гаврилюк О. Сучасні технології навчання – оновлення освітнього процесу в профтехучилищі // Рідна шк. – 2000. № 12.

5. Варзацька Л., Дворська Л. Методика інтегрованого уроку мови // Дивослово.-2004, -№ 3.

4.3. Комунікативна спрямованість навчання української мови

Кузь Т.Г., методист НМЦ ПТО

Комунікативна спрямованість процесу навчання є однією з провідних тенденцій сучасної методики викладання української мови. Вивчення проблем комунікації ведеться у різних напрямках. Лінгвістичні дослідження спрямовані на вивчення взаємодії мовних одиниць в процесі комунікації. При цьому інтеграція теоретичної лінгвістики і методики навчання української мови дає можливість формування комунікативної компетенції, яка пов'язана з мовною комунікативною діяльністю.

Комунікативна компетенція-це обізнаність людини у знанні та використанні мови.

Визначається:

- комунікативними інтенціями (комунікативними намірами адресата),
- дотриманням комунікативних стратегій; умінням володіти навичками декодування «мови тіла» співрозмовника;
- чіткою організацією в умовах та ситуації спілкування;
- орієнтацією і підтриманням процесу спілкування та ін.

Передбачає: наявність мовленнєвих умінь, що визначають мовленнєву поведінку.

Таким чином, мовна компетенція передбачає мовленнєві уміння, тобто уміння слухати, читати і писати. Отже головним завданням вчителя буде навчити усім вищеназваним діям для подальшого розвитку комунікативної компетенції.

Комунікативна методика – шлях пізнання рідної мови, спрямований на навчання діяльності спілкування, створення умов на уроці, які б сприяли бажанню учнів спілкуватися, висловлюватися, впливати на опонента (співрозмовника); мовленнєва практика.

Комунікативний підхід – це підхід, за допомогою якого реалізується комунікативний метод, тобто вплив на співбесідника.

Метод - взаємопов'язана діяльність викладача та учнів, спрямована на засвоєння певного матеріалу та виконання поставленої мети.

До комунікативних методів можна віднести ті, що сприяють розвитку говоріння, аудіювання, читання та письма. Слід зазначити основні з них:

Метод комунікативних вправ – респонсивні вправи, ситуативні, репродуктивні, ініціативні, дискусивні, описові, композиційні.

Метод проектів -проектна діяльність вчить учня долати труднощі, працювати над собою, застосовувати знання для розв'язання проблем на практиці.

Дослідницький метод – учні самостійно або за допомогою викладача досліджують поставлене питання.

Проблемний метод – перед учнями ставиться проблема, яку вони вирішують разом з викладачем протягом уроку. Примушує учнів інтенсивно мислити, шукати і знаходити відповіді на питання, внаслідок чого знання набуваються не лише пам'яттю, а передусім розумом. Суттю комунікативної спрямованості навчання рідної мови є формування в учнів умінь розв'язувати комунікативні завдання з метою оволодіння спілкуванням, що сприяє формуванню мовної особистості.

Щоб побачити масштаби проблемного питання, потрібно зазначити, яка кількість науковців брала участь у вдосконаленні методів на тему комунікативної компетенції:

К.Бархін, В.Добромислов, А.Міртгов, Є.Соловйова, Д.Ушаков, В. Капінос, Н.Тарасенко, Г. Дульнев, В.Петрова, З.Смірнова, А.Аксьонова, Т.Ульянова, шановні М. Пентелюк та Г.Шелехова. Отже, основа мета даної методики - навчити людину вільно себе почувати у спілкуванні.

Дидактичні принципи, які сприяють розвитку навчального процесу:

виховуючого навчання засобами мови і мовлення;

єдності теорії з практикою (практичне засвоєння мови);

усвідомленості (рефлексія учнів над мовою і мовленням, контрольнo-оціночні дії учнів);

послідовності і доступності (від простішого мовного матеріалу до складнішого з погляду засвоєння його учнями);

систематичності занять мовою і повсякденного спілкування;

наочності;

розвивального навчання;

урахування індивідуальних можливостей учнів;

міцності засвоєння мовленнєвих умінь;

творчої активності.

Ці принципи залежать від тих закономірностей, яким підпорядковуються механізми мовлення та інтелекту, а також вони логічно впливають з тих законів, за якими функціонує і розвивається мовлення.

На сучасному етапі вирішення проблеми комунікативного розвитку учнів пов'язане з формуванням життєво необхідних і соціально істотних комунікативних умінь (сприймати і продукувати висловлювання). Практика свідчить, що робота в цьому напрямі актуальна і методично значуща, адже формування комунікативних умінь сприяє становленню комунікативного ядра особистості й підвищує якість висловлювання як продукту мовленнєвої діяльності.

ВИСНОВКИ:

Основне завдання викладача української мови і літератури – виховати в учневі комунікативну компетентність, за допомогою якої він буде вільно себе почувати серед соціуму.

Основна мета комунікативної спрямованості в навчанні – діяльність спілкування, розв'язування комунікативних завдань.

Комунікативна спрямованість є реальним шляхом пізнання рідної мови.

Реалізація комунікативної методики відбувається завдяки сучасним комунікативним методам, підходам.

4.4. Про вимоги до планування та організації лабораторно-практичних робіт з предметів природничо-математичного циклу

Гришаєва О.В., методист НМЦ ПТО

Відповідно до Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти розроблені та затверджені МОН програми з предметів, в яких до основних видів навчальних занять поряд з іншими віднесені лабораторно - практичні заняття.

Програмами з навчальних предметів також визначені:

- загальні критерії оцінювання навчальних досягнень учнів;
- критерії оцінювання навчальних досягнень учнів під час виконання лабораторно-практичних робіт (фізика);
- у структурі програми виокремлено підрозділи «Демонстрація», «Лабораторні досліди», «Практичні роботи», «Орієнтовні об'єкти екскурсії», «Розрахункові задачі», «Практикум (фізичний)», регламентовано кількість годин відведених на кожен з цих видів діяльності. Отже, існують такі поняття як лабораторна та практична робота. З точки зору Л.Г. Семушина і Н.Г. Ярошенко ці два види робіт відрізняються за дидактичними, педагогічними та методичними принципами:

	Лабораторна робота	Практична робота
Визначення	це форма організації навчання, коли учні за завданням та під керівництвом викладача виконують одну або кілька лабораторних робіт.	це форма організації навчального процесу, що припускає виконання учнями практичних робіт під керівництвом викладача.
Дидактичні цілі	експериментальне підтвердження вивчених теоретичних положень, перевірка формул, ознайомлення з методикою проведення експериментів, досліджень.	формування у учнів практичних професійних навичок, умінь користуватися виробничими приладами, працювати з нормативними документами та інструктивними матеріалами, довідниками, складати технічну документацію, заповнювати протоколи, вирішувати різного роду за-

		вдання, визначати характеристики речовин, об'єктів, явищ.
Розвиток вмінь учнів	спостерігати, порівнювати, зіставляти, аналізувати, робити висновки і узагальнення, самостійно проводити дослідження, користуватися різними прийомами вимірювань, оформляти результати у вигляді таблиць, схем, графіків.	аналізувати процеси, стани, явища, намічати конкретні шляхи вирішення виробничих завдань.
Запропоновані учням завдання можуть бути орієнтовані	<ul style="list-style-type: none"> - На рівень упізнаваності, наприклад, на вибір із кількох понять потрібного. - На рівень репродукції, тобто відтворення отриманих знань, умінь, навичок. 	<ul style="list-style-type: none"> - На варіантно-відтворювальний рівень (операційний) тобто здійснення найпростіших операцій з готовим зразком. - На аналітико-синтетичний рівень, тобто на вміння узагальнювати, диференціювати знання, вміння і навички, зв'язувати старе з новим. - На творчий рівень, тобто на здатність переносити наявні знання та вміння в нову ситуацію, вирішувати неординарні завдання.
Форми проведення	Демонстрація , групою, індивідуально <i>При індивідуальній формі організації занять кожен учень (або вибірковий за дорученням викладача) виконує індивідуальне завдання.</i>	Фронтальна, групою <i>При фронтальній формі організації занять всі учні виконують одночасно ту саму роботу.</i> <i>При груповій формі організації занять та сама робота виконується бригадами по 2 - 5 чоловік.</i>
Зміст завдань повинен бути спланований з розрахунку, щоб за відведений час вони могли бути виконані якісно більшістю учнів.		
Кількість годин передбачених для вивчення окремих тем або розділів, є орієнтовною і може бути зміненою вчителем. Вчитель може замінювати тематику		

окремих лабораторно-практичних робіт на рівноцінні з огляду на стан матеріальної бази кабінету, але без зменшення тієї кількості лабораторних робіт, що передбачено програмами. Кількість годин, що відводяться на лабораторні роботи й практичні заняття, фіксується в календарно-тематичних планах.

Обов'язковою умовою є перевірка практичних робіт, оскільки оцінка виконує мотиваційну, контролюючу і коригуючу функції.

Оцінювання практичних і лабораторних робіт з біології, здійснюється на розсуд учителя і в залежності від способу виконання (демонстраційне, фронтальне, групою, індивідуальне) або у всіх учнів групи, або вибірково у окремих учнів.

Практичні роботи з хімії, фізики, екології підлягають обов'язковому оцінюванню для всіх учнів. Відпрацювання пропущених учнем лабораторних дослідів, практичних робіт, екскурсій є недоцільним, тому після колонки з датою цього уроку (наприклад, практичної роботи) не залишають вільну колонку без дати.

Деякі практичні роботи з екології не потребують письмової перевірки, оскільки проводяться у вигляді семінарських занять, представлення (захисту) групових проєктів, конференцій, «круглих столів», дискусій.

Безпека життєдіяльності. Під час проведення занять в кабінеті хімії, фізики, біології особливої уваги потребує дотримання правил безпеки життєдіяльності. Вимоги безпеки наведено в інструктивно-методичних матеріалах «Безпечно проведення занять у кабінетах природничо-математичного напрямку загальноосвітніх навчальних закладів» (лист МОНмолодьспорту 01.02.2012 № 1/9-72).

Оформлення. Лабораторні і практичні роботи оформляються в робочих зошитах. У навчальному процесі можуть використовуватись робочі зошити або зошити для лабораторних і практичних робіт з друкованою основою, які мають гриф «Схвалено для використання у загальноосвітніх навчальних закладах», якщо від дати надання грифу даному посібникові минуло не більше п'яти років. Структура оформлення лабораторних робіт і практичних занять по дисципліні визначається предметними (цикловими) комісіями.

При оцінюванні процесу виконання лабораторно-практичної роботи приділяється увага наступним критеріям:

уміння учнів застосовувати теоретичні знання при виконанні практичних завдань, користуватись обладнанням, приладами, інструментами;

здійснювати проміжні записи, аналізувати та узагальнювати їх, робити висновки;

уміння учнів зосередитись на сутності завдання, розібратись у порядку виконання роботи, підтримка дисципліни та порядку, техніки безпеки;

уміння фіксувати результати виконаної роботи, підтримка працездатності.

4.5. Календарно-тематичний план (предмет –Історія України (10 клас), І курс- 35 навчальних годин, 2016-2017 н/р

Погоджено:

Старший майстер

Піддубний М. М.

План - роботи
майстра виробничого навчання

групи № _____ на _____ місяць 20____
року

Затверджено:

Зам. директора з НВР
ПТУ №74

Міхіда С. Г.

Всього:

	Дні місяця																															Всього:	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31		
1.Проведення уроків в/н.																																	
2.Індивідуальні заняття з в/н																																	
3.Підготовка до уроку.																																	
4.Складання плануючої документації в/н и практики.																																	
5.Складання інструктажів та технологічної документації.																																	
6. Ведення учбової документації та складання місячних, піврічних та річних звітів.																																	
7. Вивчення виробництва перед початком практики																																	
8.Підготовка та оформлення документів.																																	
9. Закриття нарядів на виробництві.																																	

4.6.Календарно-тематичний план (предмет –Всесвітня історія (10 клас), I курс- 35 навчальних годин, 2016-2017 н/р

Затверджую

Зас. Директора з НР _____

Календарно – тематичний план.

(предмет – Всесвітня історія, рівень стандарту (10кл.), 35 навчальних годин, 1 курс .2016-2017н.р.

№ уроків загальний, потемний		Тема уроку.	№ групи. Дата проведення уроку.				Домашнє завдання
	1	Вступ. Завдання і структура курсу. Джерела					
	5	Тема №1. Передумови Першої світової війни та її наслідки.					
2	1	Міжнародні кризи та конфлікти на початку ХХ ст.					
3	2	Початок Першої світової війни. Бойові дії в 1914 - 1916 рр. «Диво на Марні»					
4	3	Практичне заняття. Варіант 1. Життя на фронті і в тилу. Ставлення населення до війни. Варіант 2. Переосмислення системи загальнолюдських цінностей. Зміна статусу жінки в період війни.					
5	4	Вступ у війну США. Вихід Росії з війни .Комп'єнське перемир'я.					
6	5	Російська революція 1917 р. Прихід до влади більшовиків.					
	2	Тема 2. Повоєнне облаштування світу. Версальсько-					

		Вашингтонська система договорів.					
7	1	Паризька мирна конференція. Версальський договір . Створення Ліги Націй.					
8	2	Завершення формування Версальсько -Вашингтонської системи.					
9	3	Урок узагальнення і тематичного оцінювання.					
	8	Тема №3 Провідні держави світу в 20-х-30-х рр. ХХст.					
10	1	Період економічної стабільності. Наслідки світової економічної кризи 1929—1933 рр					
11	2	Доба «проспериті» у США. Депресія. «Новий курс» Ф. Д. Рузвельта					
12	3	Реформи Д. Ллойд Джорджа. Ірландське питання					
13	4	Політичний та соціально -економічний розвиток Франції у 20-х рр. ХХ ст.					
14	5	Встановлення нацистської диктатури в Німеччині. А. Гітлер. Войовничий антисемітизм.					
15	6	Прихід до влади в Італії Б. Муссоліні. Фашизація Італії.					
16	7	Диктатура Прімо де Рівери. Громадянська війна Ф. Франко.					
17	8	Практичне заняття. Політичні портрети Ф. Д. Рузвельта, Ф. Франко, Б. Муссоліні, А. Гітлера (на вибір).					
18	9	Урок узагальнення і тематичного оцінювання.					
19	5	Тема 4. СРСР. Країни Центральної та Східної Європи Утворення СРСР. Становлення тоталітарного режиму. Й. Сталін.					
	1						
20	2	Становлення Другої Речі Посполитої. Ю. Пілсудський.					
21	3	Становлення Чехословаччини. Т. Масарик					
22	4	Болгарія. Режим А. Стамболійського. Югославія					

23	5	Практичне заняття. Особливості соціально-економічного розвитку країн Центральної та Східної Європи.					
24	6	Урок узагальнення і тематичного оцінювання.					
	5	Тема 5. Країни Азії та Латинської Америки					
26	1	Японія					
27	2	Китай					
28	3	Розгортання антиколоніальної боротьби в Індії.					
29	4	Арабські держави. Палестинська проблема.					
30	5	Практичне заняття. Латинська Америка					
	2	Тема 6. Міжнародні відносини 1930— х рр. Назрівання Другої світової війни					
31	1	Зовнішньополітичні пріоритети провідних країн світу. Формування блоку агресивних держав					
32	2	Причини радянсько – німецького зближення. Пакт Молотова – Ріббентропа.					
	2	Тема 7. Розвиток культури у перші десятиліття ХХ ст.					
33	1	Найважливіші досягнення науки і техніки					
34	2	Основні ідеї й течії у розвитку культури.					
35	3	Урок узагальнення і тематичного оцінювання.					

К- ТП складений відповідно до діючої(оновленої) навчальної програми (рівень стандарту) 10 клас (рекомендованої Міністерством освіти і науки України наказ від 14.07.2016 року № 826), К-Т П рекомендовано НМЦ ПТО у Дніпропетровській області. Розглянуто на засіданні методичної комісії суспільних дисциплін . Протокол № від року Голова методичної комісії _____ (ПІБ <http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/mediaosvita/>) (Викладачам використовувати на уроках історії в процесі виховання критичного мислення та медіаграмотності учнів.)

http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/mediaosvita/aup_prezentue_nove_vidannya_z_mediaqramotnosti/

Затверджую

Заст. директора з НР _____

Календарно – тематичний план.

(предмет – Всесвітня історія, (11 клас) 2 курс, 35 навчальних годин. 2017-2018н.р.

№ уроків загальний, потемний	Назва теми. Зміст уроку.	№ групи. Дата проведення уроку.				Домашнє завдання.
1	Вступ. Основні тенденції соціально- економічних та політичних перетворень у другій половині ХХ — на початку ХХІ ст					
	Тема 1. Друга світова війна. Світ після другої світової війни.					
2	1 Причини, характер, періодизація Другої світової війни. Загарбання нацистською Німеччиною Європи.					
3	2 Напад Німеччини на СРСР .Перебіг подій на радянсько-німецькому фронті 1941-1942 рр.					
4	3 Бойові дії в Північній Африці. Вступ у війну США. Створення антигітлерівської коаліції.					
5	4 Корінний перелом у війні: Сталінградська битва, битва під Ель-Аламейном, бій біля атолу Мідуей.					
6	5 Руху Опору на окупованих територіях. Голокост					
7	6 Поразка німецьких військ на Орловсько-Курській дузі, «битва за Дніпро»					
8	7 Відкриття Другого фронту. Завершальний період війни					
9	8 Практичне заняття. -Зміна ролі чоловіка і жінки у повсякденному житті в - умовах війни. - Створення ООН. Нюрнберзький та Токійський процеси над					

		воєнними злочинцями.					
	8	Тема 2. США та Канада. Країни Західної Європи.					
10	1	Основні тенденції розвитку країн Заходу у другій половині ХХ — на початку ХХІ ст. Добробут для всіх.					
11	2	Європейський Союз.					
12	3	Утвердження США як провідної країни повоєнного біполярного світу.					
13	4	США наприкінці ХХ — на початку ХХІ ст. Рейганоміка. «Нова економічна філософія» Б. Клінтона.					
14	5	Канада. Внутрішньо- і зовнішньополітичний курс урядів.					
15	6	Німеччина. Створення ФРН і НДР. Роль Німеччини на сучасному етапі.					
16	7	Велика Британія. Франція. Італія. наприкінці ХХ - на поч. ХХІ.					
17	8	Практичне заняття. Європейська інтеграція: здобутки і труднощі					
18	5	Тема 3. СРСР у другій половині ХХ ст. та його розпад. Країни Центральної та Східної Європи.					
19	1	Наслідки Другої світової війни. Відбудова економіки					
20	2	Завершення епохи Сталіна. «Хрущовська відлига».					
21	3	«Перебудова» та розпад СРСР (1985—1991 рр.). Росія та нові незалежні держави.					
22	4	Становлення прорадянських режимів.					
23	5	Практичне заняття. -Угорська революція 1956 р., «Празька весна» 1968 р. -Демократичні революції, особливості їх здійснення.. Роль країн Центральної та Східної Європи в сучасних міжнародних відносинах.					
24	6	Урок узагальнення і тематичного оцінювання					

	6	Тема 4. Розвиток провідних країн Азії, Африки та Латинської Америки.					
25	1	Розпад світової колоніальної системи. Етапи деколонізації.					
26	2	Японія. Японське «економічне диво».					
27	3	Китай. Проголошення КНР. Китаю наприкінці ХХ — на початку ХХІ ст.					
28	4	Південна Азія. Перемога народів Індії в боротьбі за незалежність					
29	5	Країни Близького та Середнього Сходу. Утворення держави Ізраїль. Ісламська революція в Ірані.					
30	6	Здобуття незалежності народами Африки. Латинська Америка.					
	3	Тема 5. Міжнародні відносини у другій половині ХХ — на початку ХХІ ст.					
31	1	Основні етапи «холодної війни».					
32	2	Світ наприкінці ХХ — на початку ХХІ ст. Спроба Росії зламати систему міжнародних відносин. Міжнародний тероризм.					
33	3	Практична робота. Україна в системі міжнародних відносин кінця ХХ — початку ХХІ ст.					
	2	Тема 6. Розвиток культури (1945 р. — початок ХХІ ст.).					
34	1	Основні напрямки науково-технічної революції та їх вплив на життя пересічного громадянина в II половині ХХст.					
35	2	Урок узагальнення і тематичного оцінювання					

К- ТП складений відповідно до діючої навчальної (оновленої) програми (рівень стандарту) 11 клас (рекомендованої Міністерством освіти і науки України наказ від 14.07.2016 року № 826), К-Т П рекомендовано НМЦ ПТО у Дніпропетровській області. Розглянуто на засіданні методичної комісії суспільних дисциплін. Протокол № від року Голова методичної комісії _____ (ПШБ)

<http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/mediaosvita/> (Викладачам використовувати на уроках історії в процесі виховання критичного мислення та медіаграмотності учнів)

4.7. Методичні поради до підготовки і проведення уроків української мов та літератури

Кузь Т.Г., методист НМЦ ПТО

Організація уроку є одним із основних його аспектів. Мета організації полягає в забезпеченні успішної реалізації змісту та завдань навчання, умов для ефективної взаємодії викладача та учнів у навчально-виховному процесі. Учені і практики виділяють два аспекти організації уроку: упорядкованість та спрямованість. «Упорядкованість визначається кількісно як рівень організованості системи, тобто її певний стан. Спрямованість характеризує відповідність чи невідповідність організації умовам навколишнього середовища (І.Радченко)». З точки зору забезпечення впорядкованості уроку організація передбачає раціональність його структури в цілому і структурних компонентів зокрема; педагогічної діяльності вчителя, навчально-пізнавальної діяльності учнів, стосунків між ними; матеріально-технічне оснащення уроку, раціональне використання часу на уроці.

Успішна реалізація навчального матеріалу на уроці значною мірою залежить від раціональної організації педагогічної праці викладача-словесника та навчально-пізнавальної діяльності учнів.

Організація педагогічної діяльності викладача на уроці передбачає:

- постановку доцільної та раціональної мети (практичної, виховальної, загальноосвітньої та розвивальної) і завдань навчання;
- мотивацію спільної діяльності викладача та учнів;
- знання умов навчання: вікових особливостей учнів, специфіки конкретної групи;
- планування, нормування діагностування, прогнозування, стимулювання, контроль і корекцію процесу навчання та його результативності;
- знання основних методичних вимог до сучасних уроків української мови та літератури;
- урахування дидактичних і методичних принципів навчання;
- використання раціональної та ефективної технології навчання.

Підготовка до складання поурочних планів з української мови:

- ознайомитися із змістом відповідного розділу курсу української мови;
- проаналізувати зміст програми;
- ознайомитися з матеріалами підручників «Українська мова»;
- визначити обсяг знань, умінь і навичок;
- відібрати або виготовити дидактичний матеріал (тексти і приклади до вправ для осмислення та усвідомлення теоретичного матеріалу), наочні посібники, підготувати технічні засоби навчання;
- визначити тип і структуру уроку, забезпечити органічний зв'язок між вивченням програмового матеріалу й формуванням комунікативних умінь та навичок учнів, розвиток їх мислення, мовлення, вдосконалення естетичних смаків, виховання самостійності й активності розумової діяльності;

▪ **скласти план і конспект уроку:**

- продумати всі етапи уроку, здійснити правильне дозування часу, спланувати використання наочних посібників, технічних засобів навчання, дидактичного матеріалу;
- відібрати методи і прийоми роботи з групою;
- спиратися на принципи системності й послідовності навчання;
- визначити місце нового матеріалу у структурі теми, розділу;
- планувати вивчення нового матеріалу, встановлюючи зв'язки з раніше вивченим: за схожістю ознак чи протиставленням;
- забезпечити послідовність етапів уроку, яка відповідає б його дидактичній меті;
- створювати проблемні ситуації;
- планувати плавний перехід до самостійної роботи учнів;
- після кожного етапу уроку планувати підсумок роботи.

ПЛАНУВАННЯ УРОКІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Специфіка педагогічної технології полягає в тому, що в ній констатується і здійснюється такий навчальний процес, який повинен гарантувати досягнення поставлених цілей. Основою послідовної організації навчання на цілі є оперативний зворотний зв'язок, який пронизує весь навчальний процес.

Так, відповідно до програм навчання української мови передбачає комплексне досягнення практичної, виховної, загальноосвітньої та розвивальної мети.

Практична мета передбачає навчання учнів говоріння, аудіювання, письма, читання українською в межах тематики та мовного матеріалу, визначених програмою.

Загальноосвітня мета сприяє розширенню загального та філологічного світогляду учнів.

Розвивальна мета спрямована на розвиток інтелектуальної, пізнавальної діяльності учнів, їх мовних здібностей.

Виховна мета забезпечує моральне, естетичне, трудове виховання учнів засобами української мови.

Виходячи із загальної кінцевої мети навчання, викладач визначає конкретні цілі уроку: практичну, загальноосвітню, розвивальну, виховну. Формулюючи практичну мету, викладач визначає, чого конкретно він буде навчати учнів на уроці. Доцільно починати формулювання практичної мети словами «вчити...» або «навчити...», якщо подається новий матеріал – «ознайомити...».

Плануючи досягнення розвивальної, загальноосвітньої, виховальної мети, викладач повинен чітко визначити відповідний потенціал навчального матеріалу уроку і своїх дій на ньому.

Формулювання загальноосвітньої мети доцільно починати словами: «розширити уявлення», «формувати уявлення...».

Планування починається складанням тематичного плану. Він дозволяє викладачубачити в цілому цикл уроків за темою, роль і місце кожного уроку в ньому й завдяки цьому добирати найбільш ефективні методи, прийоми та засоби навчання для вирішення завдань на шляху досягнення кінцевої мети в ово-

лодінні учнями конкретними комунікативними навичками та вміннями в рамках відповідної теми.

Для складання тематичного плану необхідно:

- визначити характер мовного і мовленнєвого матеріалу кожного уроку, передбачених підручником;
- вивчити методичні рекомендації до уроку мови і літератури та сформулювати мету кожного уроку з урахуванням етапів роботи над навчальним матеріалом і вимог програми;
- визначити необхідні для досягнення мети методи та прийоми навчання;
- спланувати домашнє завдання;
- забезпечити оснащення уроку як технічними, так і традиційними засобами навчання;
- урахувувати специфіку роботи в певній групі (рівень підготовки учнів, їх пізнавальну активність, уміння використовувати різні види вправ, інтерес до предмета, ставлення до викладача тощо).

Тематичний план є основою для поурочного планування, у якому розкривається зміст кожного уроку.

Під час планування і складання плану-конспекту уроку необхідно пам'ятати:

- на уроці мови формуються мовленнєві навички та вміння;
- змістом уроку є певний комплекс вправ, які виконуються в чіткій послідовності;
- завдання кожного уроку визначається залежно від його місця в тематичному циклі;
- для формування мовленнєвих навичок та розвитку вмінь у різних видах мовленнєвої діяльності повинен виконуватися відповідний комплекс вправ;
- мовленнєва практика (вправи) повинна імітувати процес мовленнєвого спілкування, тобто мати комунікативну спрямованість, мотивованість та ситуативну зумовленість;
- ефективність уроку визначається ступенем мовленнєвої активності учнів;
- урок повинен передбачати систематичний і планомірний контроль рівня сформованості мовленнєвих навичок, умінь учнів та сприяти здійсненню диференційованого підходу до навчання;
- зміст уроку має готувати учнів до виконання домашнього завдання;
- урок повинен проводитися доступними для розуміння учнів формами;
- діяльність викладача має викликати інтерес і пізнавальну активність учнів;
- у процесі планування необхідно враховувати вікові особливості учнів.

**ВИМОГИ ДО СКЛАДАННЯ ПОУРОЧНИХ ПЛАНІВ
З УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ**

Вчитатися в розділ програми, який потрібно опрацювати на уроці.

Ознайомитися з фактичним матеріалом, що вивчатиметься (поняття, правила, життєписи, тексти художніх творів) та його тлумачення в науково-популярній і методичній літературі.

Кілька разів прочитати відповідний розділ підручника для учнів.

Актуалізувати знання учнів, набуті на попередніх уроках і врахувати рівень їх розумових здібностей.

Визначити головний задум уроку, його мету, завдання.

Уявити шлях діяльності учнів до жаданого результату.

З усього арсеналу методів, прийомів і засобів навчання вибрати найефективніші.

Зіставити вибрані методи зі своїми можливостями, подумки виконати свої майбутні дії.

Укласти загальну структуру уроку (подумки).

Зафіксувати всю свою попередню діяльність, тобто написати поурочний план.

Провести самоапробацію або апробацію укладеного плану й психологічно налаштуватися на урок, виходячи з його типу, характеру матеріалу, контингенту учнів тощо.

МОДЕЛЬ ПІДГОТОВКИ ДО УРОКУ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- ✓ Вивчення чинної програми з дисципліни чи повторний перегляд відповідного її розділу.
- ✓ Перегляд конспектів за попередній рік, окремих записів з теми майбутнього уроку.
- ✓ Визначення цілей майбутнього уроку, співвідношення їх з тематичним планом.
- ✓ Планування загальної, приблизної структури майбутнього уроку (виникнення задуму).
- ✓ Програвання фрагментів уроку подумки.
- ✓ Налаштовування на майбутнє спілкування з групою.
- ✓ Ретельний перегляд усіх матеріалів уроку (текстів художніх творів, літературно-критичних статей, а також хрестоматій, підручників, методичних посібників, різних видів наочності (репродукцій, ілюстрацій тощо), конспектів, авторських розробок уроків), їх відбір.
- ✓ Чітке визначення завдань уроку.
- ✓ Визначення методів, прийомів, засобів навчання, форм майбутньої взаємодії.
- ✓ Опрацювання методичної структури уроку.
- ✓ Складання розгорнутого плану-конспекту уроку.
- ✓ Вживання в матеріал.
- ✓ Співвіднесення конспекту сьогоднішнього уроку з власним настроєм, характером стосунків, що склалися у групі та з групою.
- ✓ Уявне програвання майбутнього уроку, моделювання власної поведінки й прогнозування можливих варіантів сприймання матеріалу учнями.
- ✓ Визначення невдалих фрагментів уроку та їхнє редагування.

ЗРАЗОК ОФОРМЛЕННЯ ПЛАНУ-КОНСПЕКТУ УРОКУ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Урок № Дата Група

Тема уроку:

Тема усних і письмових висловлювань:

Загальноосвітня мета:

Розвивальна мета:

Виховна мета:

Тип уроку:

Засоби навчання:

План уроку

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.

Хід уроку

Діяльність ви- кладача	Діяльність учнів
---------------------------	------------------

Етапи.

Мета.

Прийоми.

Зміст роботи.

ЗРАЗОК ОФОРМЛЕННЯ ПЛАНУ-КОНСПЕКТУ УРОКУ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Урок № Дата Група

Тема уроку:

Загальноосвітня мета:

Розвивальна мета:

Виховна мета:

Тип уроку:

Засоби навчання:

План уроку

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.

Хід уроку

Діяльність викладача	Діяльність учнів
----------------------	------------------

Етапи (навчальні ситуації).

Мета.

Прийоми.

Зміст роботи.

4.8. Розробка відкритого уроку української мови з професійним спрямуванням

Колесник Лариси Анатоліївни, викладач ПТУ-6

Тема уроку: Удосконалення правописної та мовленнєвої грамотності: правильне використання відомих орфограм і пунктограм у писемному мовленні та під час створення висловлювань.

Завдання уроку:

- удосконалити правописну грамотність, виявити прогалини у знаннях і зробити відповідну корекцію знань, умінь і навичок ;
- формувати мовленнєві компетенції майбутнього будівельника;
- виховувати всебічно розвиненого робітника, який вільно володіє і користується засобами мови.

Тип уроку: формування умінь та навичок.

Форма уроку: інтегрований урок – практикум з професійною спрямованістю.

Міжпредметні зв'язки:

- спецтехнологія;
- виробниче навчання;
- інформатика;
- українська література.

Комплексне методичне забезпечення:

1. Мультимедійна система.
2. Музичний супровід.
3. Короткий словник будівельних термінів.
4. Картки-завдання.
5. Декоративні картини.
6. Виставка фахової періодики.
7. Палітра відтінків фарб.
8. Ноутбук.

Очікувані результати:

- підняти рівень писемної та мовленнєвої грамотності;
- набути професійних мовленнєвих компетенцій ;
- сформувати вміння втілювати набуті знання на практиці;
- знайти зерна мудрості і поповнити ними свій життєвий досвід.

Хід уроку:

I. Організаційний та установчо-мотиваційний етап.

1. Виразне читання поезії «Мово моя українська» О.Підсухи з демонстрацією слайдів під музичний супровід:

Мово моя українська,

Батьківська, материнська.

Викладач:

- Мова-неоцінений, дорогоцінний скарб, яким володіє людство. Мова дарує нам спілкування, за допомогою мови ми думаємо, відчуваємо красу, пізнаємо світ, емоційно забарвлюємо своє життя.

Та, на жаль, деякі люди не розуміють усієї значимості мови. Нам, викладачам училищ, доводиться чути від учнів, майбутніх робітників, що мова їм не потрібна, адже головне – це професійні вміння.

- А як ви гадаєте, діти? Давайте подискутуємо на цю тему.

- Дискусія, в якій беруть участь учні.
- Перегляд пояснювальної записки учня та обговорення її щодо грамотності.
- Висновок дискусії.

Викладач:

- Продовжіть твердження:

Отже, знання мови робітнику необхідні, щоб ...

Варіанти відповідей:

- ✓ Грамотно писати та оформлювати документацію на підприємстві.
- ✓ Правильно спілкуватися з клієнтами-замовниками.
- ✓ Вміти презентувати свою роботу і себе як спеціаліста.
- ✓ Стати кваліфікованим, знаючим спеціалістом, який вміє грамотно відстоювати свою думку, передавати свій досвід.
- ✓ Щоб стати всебічно розвинутою особистістю, високо кваліфікованим спеціалістом.

II. Повідомлення теми, мети, очікуваних результатів уроку за допомогою мультимедійної системи.

III. Формування умінь та навичок.

1. Інструктаж.

Викладач:

- Для виконання поставлених завдань та отримання очікуваних результатів ми об'єдналися в бригади. Бригадири, представте свої бригади.

Бригадири представляють бригади:

I бригада малярів “Веселка”

II бригада штукатурів “Зигзаг”

III бригада лицувальників-плиточників “Майстер”.

2. Пояснення терміну – КТУ.

КТУ – коефіцієнт трудової участі, ступінь участі кожного під час виконання певних завдань.

Бригадири отримують картки, у які фіксуватимуть ступінь участі кожного з учнів під час виконання завдань. В кінці уроку заповнені картки бригадири передадуть майстрові в/н Цегельніковій Олені Валеріївні, яка і нарахує вам заробітну плату - оцінки. А переможець - бригада отримає премію - пиріг. Ми працюємо під девізом: «Працюй наполегливо, швидко, старанно, щоб кожна хвилина не втратилась марно». Цей девіз налаштує нас на активну роботу. Давайте усі разом скажемо це гасло.

3. Виробнича оперативка з актуалізацією знань.

1. Робота з «Коротким словником будівельних термінів».

Викладач на окремих аркушах демонструє назви будівельних термінів.

Завдання учнів: користуючись словником будівельних термінів, пояснити значення термінів і вказати, під час яких будівельних робіт вони використовуються.

Пластифікатори, адгезія, гідрофобність, мозаїка, емульсія, звукоізоляція.

Відповіді учнів перевіряє майстер виробничого навчання.

4. Орфографічна п'ятихвилинка.

Викладач:

- А тепер нам потрібно написати правильно слова, пояснити орфограми.

Дерев'яні балки, розчин, затирання, об'єм, шпаклівка «Фінішна», морозостійка, правила, лебідка, поруччя, в'яжучий, розпилення, напівматові, оздоблювально-ремонтні роботи, фактура «Короїд», інтер'єр, темно-зелені кольори, малярський, скловолокно, цементно-полімерна основа, цемент-пушка, нержавіюча щітка.

5. Пунктуаційна правка.

Викладач:

Вкажіть:

речення, у якому неправильно поставлений розділовий знак;

речення з однорідними членами;

речення з відокремленими членами.

а) Мета ґрунтування – вирівняти поглинальну здатність, зробити поверхню основи однорідною.

б) Шпаклівка – це густа пластична маса, призначена для усунення недоліків поверхні.

в) Одним із видів архітектурного оформлення стелі – є кесони.

IV. Формування вмінь та навичок.

Кожна бригада отримує наряд-завдання.

Викладач коментує завдання

1. Бригада малярів «Веселка» розфарбує текст орфограмами і пунктограмами.

Завдяки фарбі TRIORA яка має багату палітру барв ви мож...те освіжити й оновити будь...який інтер...єр. Наповніть барвами осін...ого листя свою кімнату. Для ц...ого використайте насич...ний з...лений тон темні відтінки жовтого золотаво...каштанового та брунатно...ч...рвоногокол...орів. Прагн...те спокую візьміть за основу білий колір і доповніть світло...бежевими та блакитними ві...тінками. Бракує екзотики тоді інтер...єр має бути яскравим. Доречними будуть такі кол...ори помаранчевий яскраво...з...лений, жовто...гарячий та ч...рвоний.

2. Бригада штукатурів «Зигзаг» буде шліфувати, вирівнювати, тобто редагувати речення.

1. Замішаний цементний розчин має бути використаний протягом 30 хвилин, витягуючи архітектурні деталі.
2. Карниз у перші дні оббризується водою, зроблений із цементного розчину.
3. Розчин наноситься на поверхню рівномірно при допомозі кельми.
4. Глибокі виїмки на стіні потрібно заповнити штукатурним розчином відповідно з вимогами будівництва.
5. Олександр Петрович, бригада штукатурів готова до роботи.

3. Бригада лицювальників-плиточників «Майстер» складе речення зі слів, написаних на плитках

Діло майстра величає.

Швидкої роботи ніхто не хвалить.

Терпіння і труд все перетруть.

Роботящі руки гору вернуть.

Під лежачий камінь вода не тече.

Учні, викладач та майстер виробничого навчання перевіряють та коментують виконання завдань.

V. Набуття комунікативних професійних компетенцій

Викладач коментує завдання

Творча робота

1.Бригада малярів «Веселка» складає діалог-розмову між клієнтом-замовником малярних робіт і робітником фірми «Веселка», використовуючи професійні слова та терміни.

Викладач:

Родзинкою фаховою майстерності штукатурів нашого училища є виготовлення за допомогою шпаклівки декоративних картин.

Демонстрація на мультимедійній системі реальних дипломних робіт – декоративних панно випускників училища.

2.Завдання бригаді штукатурів «Зигзаг»: поділитися досвідом створення декоративних картин, тобто скласти технологічний опис роботи і продемонструвати фрагменти виготовлення картини.

3.Бригада лицювальників-плиточників «Майстер» залишилася без роботи, їхнє підприємство закрилося. Завдання: рекламувати свої професійні послуги в мережі Інтернет.

Перевірка та обговорення виконаних завдань.

VI. Рефлексія.

- Чи досягли ви очікуваних результатів?

- Що нового ви дізналися на уроці?

- Чого б ви навчили своїх товаришів?

- Яку мудрість ви винесли б з уроку і що б записали до книги свого життя?

VII. Домашнє завдання: написати твір на тему: «Що по собі лишаєш, людино? »

VII. Підсумок уроку. Оцінювання.

4.9. Розробка відкритого уроку зарубіжної літератури

Кузь Т.Г., методист НМЦ ПТО

Тема уроку. Поль Верлен - людина і поет

Тип уроку: засвоєння нових знань та практичне їх використання на основі дослідницько-пошукового проекту.

Дослідницько-пошукового проект:

- **За характером контактів:** внутрішній (серед учнів однієї вікової групи).
- **За предметно-змістовою галуззю:** міжпредметний (зарубіжна література, всесвітня історія, художня культура).
- **За кількістю учасників:** груповий.
- **За формою представлення результатів:** хроніка життя письменника, творчий звіт груп, публічна презентація.
- **За тривалістю:** тривалий (один місяць).
- **За провідною діяльністю:** дослідницько-пошуковий, поєднаний з ознайомлювально-інформаційним.

Форма проведення: урок – дослідження.

Підготовча робота проведена в декілька етапів, а саме:

1 етап. Розподіл учнів на групи:

№1 «Історики»: проект 1. «Франція – країна Західної Європи», «Паризька Комуна. Позиція П.Верлена у період Паризької Комуні» (група працює з викладачем історії навчального закладу);

№2 «Мистецтвознавці»: проект 2. «Майстри імпресіонізму в живописі та скульптурі» (група працює з викладачем художньої культури навчального закладу);

№3 «Музикознавці»: проект 3. «Імпресіонізм у музичному мистецтві. Творчість Клода Дебюссі» (група працює з викладачем художньої культури навчального закладу);

№4 «Фізіогномісти»: проект 4. «Фізіогномістика. Дослідження характеру П.Верлена за портретами (для роботи надається 4 портрета поета, група працює з психологом навчального закладу)»;

№5 «Біографи»: проект 5. «Особливості життя П.Верлена» (група працює з викладачем зарубіжної літератури);

№6 «Літературознавці»: проект 6. «Любов П.Верлена до слова» (група працює з викладачем зарубіжної літератури, викладачами «Школи мистецтв імені Олесея Гончара»);

№7 «Кібери»: проект 7.Єдина презентація усіх проектів (група працює з викладачами інформаційних технологій та зарубіжної літератури).

2 етап. Повідомлення завдань згідно теми уроку.

3 етап. Збір інформації.

4 етап. Здійснення індивідуального контролю за зібраною інформацією, індивідуальна робота з учнями.

5 етап. Робота груп (кожної окремо) з викладачами суспільних дисциплін, художньої культури, світової літератури та психологом. Відбір інформації для подачі на уроці.

6 етап. Коригування роботи груп щодо узагальнюючих матеріалів.

7 етап. Підготовка узагальнених матеріалів у папки, контроль за естетичним оформленням цих матеріалів.

8 етап. Групові засідання з викладачем світової літератури, підготовка висновків згідно теми уроку та дослідницьких завдань.

9 етап. Спільне засідання груп. Обговорення плану уроку згідно задуму викладача.

10 етап. Робота з групою «Кібери». Обговорення матеріалів для презентацій щодо виконуваних завдань у групах. Складання презентації, індивідуальна робота. Контроль.

11 етап. Проведення відкритого уроку.

Додаткова робота в підготовці відкритого уроку:

- співпраця з бібліотекою закладу та обласною бібліотекою;
- підготовка індивідуальних карток;
- запис виразного читання вірша мовою оригіналу, співпраця з викладачами «Школи мистецтва імені Олеся Гончара».

Тема. Поль Верлен - людина і поет

Мета:

- Ввести учнів у своєрідний життєвий і творчий світ поета;
- допомогти зрозуміти і сприйняти його незвичайний стиль життя та поглибити знання про модерністські течії в мистецтві;
- розвивати навички дослідницько - пошукової діяльності, розвиток мовлення, творчі здібності учнів;
- сприяти формуванню інтересу до французької літератури, до творчості поета як світового надбання.

Тип уроку: засвоєння нових знань та практичне їх використання на основі дослідницько-пошукового проекту.

Форма проведення: урок - дослідження.

Обладнання: мультимедіапроектор, портрет П.Верлена, звіти-презентації слайдів, що приготували групи, звукозапис поезії на мові оригіналу.

Очікувані результати:

Даний проект уроку призначений для учнів I курсу ПТНЗ. У ході підготовчої та дослідницької роботи, а також під час проведення самого уроку суттєво підвищиться пізнавальний інтерес:

1. Учні дізнаються про життя та творчий доробок поета П. Верлена.
2. Самостійно та зважено навчаються робити висновки, висловлювати власну думку.
3. Навчаться цілеспрямовано вести пошуково – дослідницьку роботу.
4. Розширять уяву про Францію – батьківщину поета.

5. Познайомляться з творчістю імпресіоністів художників, музикантів, скульпторів.

6. Довідаються про мистецтво фізіогноміки і спробують самостійно застосувати знання на практиці.

7. Учимуться виразно читати напам'ять переклади і слухати твори мовою оригіналу.

Епіграф

Є така поезія Верлена,
Де поет себе питає сам
У гіркому каятті: «Шалений!
Що зробив ти із своїм життям?»

М. Рильський

Хід уроку:

I. Організаційний етап .

II. Етап актуалізації опорних знань.

- Які видатні особистості збагатили літературний світ середини - II половини ХХ століття?

- Теофіль Готье, Еміль Золя, Віктор Гюго, Оноре де Бальзак, Федір Достоєвський, Лев Толстой.

III. Етап мотивації навчальної діяльності.

1. Викладач:

- Система роботи на уроці залишається традиційною: відповідаємо, доповнюємо, демонструємо про виконану роботу, працюємо творчо.

Викладач:

- Тема нашого уроку сьогодні: «Поль Верлен - людина і поет».

- Ми будемо досліджувати своєрідний світ життєвий і творчий світу поета; учитися розуміти і незвичайний стиль життя Верлена; поглибимо знання про імперіалізм у мистецтві; продемонструємо результати своєї дослідницько-пошукової діяльності, а в цілому вся наша робота буде спрямована на інтерес до французької літератури.

Отож, презентувати Поля Верлена як людину і поета мені будуть допомагати учні, які об'єдналися у творчі групи: №1 «Історики», №2 «Мистецтвознавці», №3 «Музикознавці», №4 «Фізіогномісти», №5 «Біографи», №6 «Літературознавці», супроводжувати роботу всіх груп буде група №7 -«Кібери» .

2.Робота з епіграфом.

- Епіграфом уроку будуть слова Максима Рильського :

Є така поезія Верлена,
Де поет себе питає сам
У гіркому каятті: «Шалений!
Що зробив ти із своїм життям?»

- Як ви розумієте ці слова?

- Народна мудрість говорить: «Життя прожити – не поле перейти». Його треба прагнути жити достойно, але є люди, які оступаються і воно перетворюється на пекло.

3. Асоціація.

- Що постає у вашій увазі, коли чуєте слово «Франція»?

Слово надається групі №1 - «Історики» (учні дають характеристику):

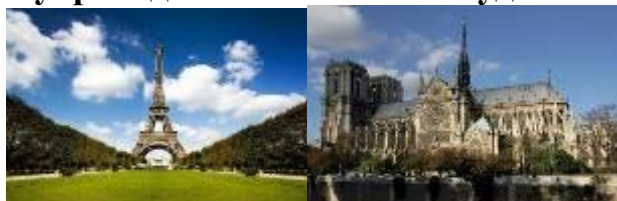

1 учень:

- Нам довелося звернутися до «Всесвітньої історії» та Інтернет – ресурсів. Ми довідалися, що Франція – це третя за величиною країна Європи. Багаті культурні традиції та бурхлива історія завжди привертала увагу всього світу. Основна територія цієї республіки знаходиться в Західній Європі, хоча Франції також належать острови та землі, що знаходяться на території інших держав. Французька Республіка оточена такими країнами: Люксембург, Німеччина, Бельгія, Монако, Італія, Андорра та Іспанія. Заморські землі Франції межують з Бразилією, Сурінамі та Антильськими островами. Площа Французької Республіки складає біля 560 км кв. Туристи з різних країн світу вважають своїм обов'язком відвідати лувр, гробницю Наполеона, Ейфелеву вежу та собор паризької Богоматері. Протягом усіх століть вона була одним із культурних центрів Європи і дала світові великих учених, художників, письменників, політичних діячів.

Палац королів Франції. Гробниця Наполеона
Лувр – один з найбільших художніх музеїв світу.

Ейфелева вежа – символ Парижа Собор Паризької Богоматері

2 учень:

- Це були скульптор Роден і композитор Дебюссі, співачка Мірей Матьє, фізики Жан і Марія Кюрі, актори Жерар Депортъє і Луї де Фюнес, великий Наполеон Бонапарт і один із президентів п'ятої республіки де Голль.

Викладач суспільних дисциплін:

- Побувати в цій загадковій та романтичній країні мріє чи не кожен. Ми виховані на французьких комедіях і фільмах про кохання. Але що ж ми знаємо про Францію? Говорячи про цю країну не можна не згадати Паризьку Комуну, яка була органом самоврядування, що об'єднав виконавчу й законодавчу гілки влади. 18 березня 1871 французький пролетаріат, піднявшись на збройне повс-

тання проти контрреволюціонерів, узяв владу у свої руки і створив Паризьку Комуни. Вона була першим досвідом диктатури пролетаріату. Проіснувала 72 дні (з 18 березня по 28 травня 1871 року) і привернула до себе увагу й урядів, і революційних демократів Європи. На боці комунарів проти версальських військ боролися польські та бельгійські революціонери. Досвід Комуни згодом розглядався лідерами революційних рухів як прообраз майбутнього робітничого уряду.

4. Викладач:

- У цій країні в кінці XIX — на початку XX століття розвивається імпресіонізм. Спершу він виник у французькому живописі, а потім у інших видах мистецтва. Імпресіонізм (від [фр.impression](#) — враження) – це художній напрям, що заснований на принципі безпосередньої фіксації вражень, спостережень і співпереживань.

Слово надається групі №2 «Мистецтвознавці» (учні дають характеристику):

1 учень:

- У другій половині минулого століття у Франції почала працювати група молодих художників. Уперше в історії мистецтва художники зробили для себе правилом писати не в майстерні, а під відкритим небом: на березі річки, у полі, у лісі. Після виставки в Парижі цих художників стали називати імпресіоністами. Це слово підходило до їхніх робіт, тому що в них вони передавали своє безпосереднє враження від побаченого. Відомими піонерами імпресіонізму стали художники: Клод Моне, П'єр-Огюст Ренуар, Альфред Сіслей та інші.

Клод Моне П'єр-Огюст Ренуар Альфред Сіслей

Тихо звучить музика Клода Дебюссі „Вітер на рівнині», на цьому фоні продовжують розповідати мистецтвознавці.

Учень 2:

- Одним з майстрів імпресіонізму був Клод Моне. Він працював переважно в області пейзажу. Помітивши, що тіні від предметів зовсім не чорні, а мають визначене фарбування, майстер вигнав чорний колір зі своєї палітри.

Швидкими, недбалими мазками Моне писав розгойдане від вітру поле й повну рухів вулицю Парижа. Він чудово міг передати на полотні пекуче марево літнього дня і красу французької землі.

Клод Моне Клод Моне «Враження, схід сонця» (1872)

Ця картина надала назву стилю імпресіонізм

Учень 3:

- Життєрадісне сприйняття світу, притаманне всьому імпресіонізму, особливо чітко проявилось в творчості одного з найбільших представників цього напрямку Огюста Ренуара. Його залучали молоді, свіжі обличчя природні, невимушені пози. На зображених ним портретах немає психологічної глибини, але подібність з оригіналом у них установлено тонко, залучає живий блиск очей, ніжні відсвіти навколишніх барвистих тонів на шкірі обличчя.

П'єр-Огюст

Ренуар. Сніданок в замиському кафе

Учень 1:

- Ряд нових, творчих завдань поставив перед собою Едгард Дега. Він приєднався до напрямку імпресіоністів, але його мальовничі прийоми були іншими. У центрі мистецтва цього художника – зображення людини. Дега писав людей різних суспільних прошарків: праль, модисток, балерин у хвилини відпочинку, на репетиціях, під час виступів на сцені. Він умів помітити незвичайний виразний жест. На перший погляд, на його полотнах, здається, що це випадково побачений, як би вихоплений шматок дійсності, насправді в них усе ретельно продумано.

Едгар Дега Репетиція балету на сцені Дві пралі з білизною Прасувальниці

Учень 2:

- Під впливом імпресіонізму в живописі з часом з'являється імпресіонізм у скульптурі Огюста Родена. Він досяг майстерності в передачі художніми засобами руху та емоційного стану своїх героїв і у миттєвому зображенні руху людського тіла. Серед головних творів Родена скульптура «Мислитель».

Огюст Роден Мислитель

Викладач:

- Відразу після своєї появи імпресіонізм зазнав лютої критики, бо він ніс нове сприйняття світу.

Видатний російський письменник Лев Толстой підмітив одну з характерних рис їх стилю: "Дивишся, як людина нібито без усякого розбору маже фарбами, що потрапляють їй під руку, і жодного нібито зв'язку ці мазки між собою не мають. Але відійдеш на деяку відстань, подивишся – і загалом вимальовується цілісне враження".

- Саме зараз я хочу передати слово групі «Музикознавців».

Учень 3:

- Імпресіонізм виявився плідним і для музики. Прелюдію, яка зараз звучить Клода Дебюссі «Вітер на рівнині», можна назвати класичним зразком імпресіонізму в музиці. Клод Дебюссі – це відомий французький композитор, піаніст, критик, диригент. У історію музики увійшов як основоположник імпресіонізму. У своїх творах намагається відтворити миттєві почуття, швидкоплинні враження, риси пейзажу, найтонші відтінки.

Музика Клода Дебюссі «Вітер на рівнині» звучить голосно.

Викладач художньої культури:

- Так, це мистецька течія в живописі, а також у літературі та музиці, яка виникла в 1860-х роках та остаточно сформувалася у другій половині 19 століття у Франції. Відомі також художниці-імпресіоністи — жінки художниці: Мері Кассат та Берта Морізо. Імпресіонізм уплинув на багатьох живописців інших країн (М. Ліберман, Л. Корінт у Німеччині; Костянтин Коровін, Серов Валентин, Е. Грабарь, ранній М. В. Ларіонов у Росії й ін.). **Трохи пізніше, ніж в Західній Європі в Україні на межі століть теж з'явилися художники-імпресіоністи, які прагнули тонко передати особисті враження та спостереження.** Яскравим представником була (українська і російська одночасно) художниця, яка довгі роки мешкала під Харковом у селищі Нескучне - **Зінаїда Серебрякова (1884-1967)**. Вона належить до вітчизняних імпресіоністів. Після еміграції Серебрякова довгі роки мешкала у Франції та Бельгії. Частину робіт

закордонного періоду і зараз передано в Київ. Цікавим є той факт, що її порів-

нюють з Ренуаром.

Мері Кассат. Автопортрет. Літня пора

Берта Морізо Літній день Автопортрет - біля туалетного столика За сніданком

5. Робота над поняттям імпресіонізму.

Метод тренування. Складання схеми «Основні риси імпресіонізму».

Метод «Коло ідей»

- Як можна представити імпресіонізм через духовне сприйняття?

Самостійна робота учнів з картками.

Завдання. З низки ідей виберіть ті, які характеризують імпресіонізм.

Імпресіонізм – це ...

1. Зображення не самого предмета, а враження від нього.
2. Правдиве і конкретне зображення типового.
3. Зображення уривчастих фрагментів.
4. Точна відповідність дійсності.
5. Вільна побудова твору.
6. Передача гармонії світла й повітря.
7. Орієнтація на передачу почуттів.
8. Меланхолійність пейзажів, спроба проникнути у світ людини, показати, як живеться і мріється людині.
9. Краса, яка являється об'єктом якості реальних предметів, а не їхнім переживанням людиною.
10. Світ людської душі, це індивідуальне, ні на що не схоже, але відверте й чуттєве бачення світу.
11. Малювання людей у русі, під час розваг або відпочинку.

(Відповідь: 1, 3, 6, 7, 9, 11)

V. Робота над новим матеріалом.

Викладач:

- У кожного своє сприйняття, витвору мистецтва. Шедеври не можна односторонньо тлумачити. Головне - прагнути осягнути їх розумом і душею. Мистецтво дає крила, музика запалює світ, а поезія – це музика душі. Поезію цього

майстра називають «пейзажами душі», а пейзаж його душі здебільшого похмурий, тривожний, сумний. Хто ж він такий? Як міг сформуватися, але як сформувався його життєвий шлях насправді?

1. Асоціація. Робота над портретом.

- Для нас в житті важливі перші враження від людини. Група фізіогномістів дивилася на ці портрети і прагнула сказати свої перші враження від людини, яку ми зараз бачимо.

Творчий звіт учнів.

Слово надається групі №1 «Фізіогноміст» (учні дають характеристику):

- Отримавши завдання, нам довелося дослідити декілька фотопортретів, ми, навіть, узяли до уваги портрети художників. Та й це не розв'язало поставлену перед нами проблему, нам знадобилася допомога ще й психолога центру. Ось, що ми довідалися:

Перш за все слід звернути увагу на обличчя. Характер залишає відмітини на обличчі кожної людини. У Верлена трикутна форма схожа на трапецієвидну, широкий лоб і злегка звужене (не загострене) підборіддя. Це свідчить про інтелігентність, чутливість, артистичність.

У нього високий і широкий лоб, виділені скули та підборіддя, це часто говорять про обдарованість і талановитість, але, на превеликий жаль, такі люди схильні до зради.

Якщо у чоловіка рівні і довгі брови, що виступають на тлі приємної шкіри, то він славиться інтелектом. Застосувати ці знання можна, скоріше, до чоловіків, тому що жінки часто користуються пінцетом і міняють форму брів.

Далі розташовуються очі. У Верелена дуже провисла нижня повіка, це говорить про безконтрольність ваблень, розгульний спосіб життя. Безумовно, чим старшим стає за віком чоловік, тим більш достовірна інформація прочитується з його очей.

Ніс – це риса, що менше розкриває характер, але і по ньому можна багато сказати. Людина з округлим кінчиком носа і оформленими крилами стає сильною особою за певних стресових ситуацій.

Рот завжди привертає увагу співбесідника. Люди з маленьким ротом часто наділені слабким характером. На портреті видно, що до обох сторін рота від очей спускаються лицьові зморшки - це ознака нелегкого життя.

Не варто забувати про вуха. Як правило, люди з дуже великими мочками, а це добре видно – мудреці або філософи.

Висновок психолога:

- Мені хочеться додати, що обличчя людини – це відкрита книга. Так стверджує фізіогноміка – система знань, яка дозволяє визначити тип, особливо-

сті людини та її душевні якості (як природжені, так і набуті) виходячи із аналізу характерних особливостей обличчя і виразів. У цій системі виділяють п'ять найважливіших рис обличчя: брови, очі, ніс, рот. Однією із найстародавніших фізіогномік у світі – є китайська. Китайські фізіогномісти говорять, що по обличчю людини можна прочитати навіть її долю. Стародавнє мистецтво фізіогноміки знаходить собі застосування й у сучасному світі. Воно допомагає краще зрозуміти людину.

2. Творчий звіт групи «Біографів».

Учень 1:

- Поль Верлен народився 30 березня 1844 року у сім'ї офіцера в місті Меце, Франція.

Малюнок невідомого, Верлену 4 роки

	<p>Писати почав рано, років з 13. Батьки відправили на навчання в Париж.</p>		<p>На навчанні в Парижі. Вірші перших збірок були написані ще у коледжі. Вони зразу ж принесли Полю відомість.</p>		<p>Верлен - учень коледжа.</p>
---	--	---	--	---	--------------------------------

У 1862 році після отримання ступеня бакалавра працює в канцелярії страхової компанії, а пізніше у Паризькій міській ратуші, у вільний час відвідує літературні салони, пише вірші.

Знайомиться з гуртком молодих літераторів «Парнас». Це знайомство мало велике значення для подальшої творчості. У збірці «Сучасний Парнас» друкувалися вірші поета. 1870 року – одружується на Матильді Моте.

Матильда Моте, дружина Верлена

Сподіваючись на подружнє щастя та сімейний затишок, але цим надіям не судилося втілитися. 1871р. – у житті Верлена з'являється «чорний геній» – Артур Рембо.

Учень 2:

- Під час однієї із сварок поранив його пострілом із револьвера, за що було засуджено брюссельським судом до дворічного ув'язнення. Дружина подала на розлучення.

Перебування у тюрмі змінило погляди поета на життя, він звертається до Бога, до віри, до сім'ї. Літературна молодь Франції визнала Поля Верлена «Королем поетів». Проте визнання до поета прийшло надто пізно: здоров'я погіршилось внаслідок безладного богемного життя і згубного впливу алкоголю.

Поет помер 8 січня 1896 року в Парижі

Учень 3:

- Викладач суспільних дисциплін недаремно сьогодні загострив увагу на тому факті, що говорити про Францію не можна не згадавши Паризьку Комуни. З ним наша група довідалася, що в 1871 Верлен не підкорився версальцям, він залишився в Парижі і служив там у бюро преси «Паризької Комуни». Після «кривавого тижня», побоюючись розправи, переховувався, жив у провінції і в кінці-кінців від'їхав з Рембо до Бельгії, а потім Англії. Документи, що ми дослідили в Інтернет - ресурсах і спогади його товариша – комунара Ленелет'є говорять про систематичні переслідування Верлена реакцією, про дружні його стосунки з комунарами – емігрантами.

Учень 4:

- Працюючи з матеріалами Інтернет-ресурсів наша група довідалася й про те, що Дебюссі був композитором, а Верлен – поетом і те, що вони належали до різних поколінь (Дебюссі на 18 років молодший від Верлена), у них було багато спільного. Один у поезії, а інший у музиці шукали незвичайних виразних можливостей. Вони жили в одному місті відвідували спільні літературні кафе, салони й нічні клуби, але документів про їхнє особисте знайомство не збереглося. Ім'я Верлена, очевидно, юний Дебюссі почув з приватних уроків мадам Моте де Флервіль (з травня 1871 до жовтня 1872), дочка якої Матільда була дружиною поета й з чоловіком мешкала в будинку матері. Скоріше всього Дебюссі – учень був свідком скандалів між Верленом, Рембо та Матильдою. Композитор міг познайомитися з Верленом. Талант поета у родині цінувався, хоч слава до нього прийшла пізніше. Отже, атмосфера в родині Верленів – Моте вплинула на уяву композитора.

3. Творчий звіт групи «Літературознавців»

Учень 1:

- Верлен рано відчув любов до поетичного слова. В 1863 виходить у світ перший друкований сонет «Пан Прюдом». Наступними були збірки «Сатурнічні поезії», «Вишукані свята», «Добра пісня», які виходили з інтервалом у два

роки. Широкого відлуння вони не мали, але отримали належну оцінку відомих критиків та письменників.

У 1874 році, коли Поль Верлен перебував у в'язниці, з'явилася збірка «Романси без слів». Релігійні настрої позначилися на поезіях, що ввійшли до збірки «Мудрість» у 1881 році.

4. Робота над творчим доробком Поля Верлена. Слухання поезії «Осіньна пісня» мовою оригіналу. Виразне читання напам'ять.

Викладач:

- Знайомство з цією поезією Поля Верлена мені б хотілося розпочати зі слухання «Осіньної пісні» мовою оригіналу у виконанні режисера, поета, співака, викладача «Школи мистецтв імені Олеся Гончара» Олексія Петровича Капралова.

Слухання вірша «Осіньна пісня» мовою оригіналу у супроводі музики та слайдового проекту групи «Кіберів».

Викладач:

- Чуйна душа страждала і плакала від болю, нагадувала плач скрипки, смичком якої була доля поета. Перекладати його твори дуже важко, мабуть, найкраще українською це зробив Микола Олексійович Лукаш, який зумів відтворити музику верленівської поезії.

Декламування напам'ять поезії «Осіньна пісня» українською мовою в перекладі М.Лукаша

Переклад: Поль Верлен «Осіньна пісня»

<p>Микола Лукаш</p> <p>Ячать хлипки, Хрипки скрипки Листопада. Їх тужний хлип У серця глиб Просто пада. Від їх плачу Я весь тремчу І ридую, Як дні ясні, Немов у сні Пригадаю. Кудись іду У даль бліду, З гір в долину, Мов жовклий лист Під вітру свист – В безвість лину.</p>	<p><i>Мова оригіналу</i> Les sanglots longs Des violons De l'automne Blessent mon coeur D'une langueur Monotone.</p> <p>Tout suffocant Et blême, quand Sonne l'heure, Je me souviens Des jours anciens Et je pleure.</p> <p>Et je m'en vais Au vent mauvais Qui m'emporte Deçà, delà, Pareil à la Feuille morte.</p>
---	---

5. Аналіз вірша.

Викладач:

- Яке враження справив на вас вірш? (Цей вірш навів на мене сум, тугу.)
- Що відображає «Осінь пісня»? (Вірш відображає стан природи й одночасно внутрішній стан ліричного героя. Як змінюється природа, так і змінюється настрій людини.)
- Яким є образ осені для поета? (Як таким, що є періодом переоцінки життя й підготовкою до нового, невідомого та загадкового.)
- Охарактеризуйте стан ліричного героя. (Він полинув у свої спогади, але через хвилину опинився на самоті з осінньою хандрою.)
- Як змінюється мелодія та настрої? (Вірш проник сумом і риданнями та спогадами «немов у сні пригадаю», порівняннями «мов жовтий лист». У кінці вірша відчувається прискорений ритм пориву вітру, що є.)
- Як ви гадаєте, чим стала душа ліричного героя, що потрапила під владу фатальної долі? (Вона стала мертвим листком осіннього листопада.)
- Тоді якою автор зображає осінь? (Осіньпоет зображає не як пору року, а як хандру, стомленість, втрату чогось, наближення до смерті.)
- Яке значення має словосполучення «осінь пісня»? (Це прощальна пісня. Людина відчуває свою смерть, закінчує свій шлях, живе спогадами «як дні ясні, немов у сні пригадаю».)

V. Рефлексія

Викладач:

- А зараз пропоную повернутися до епіграфа нашого уроку, щоб відповісти на питання: «Що він зробив із своїм життям?» (З одного боку Верлен згубив життя негативними уподобаннями, а з іншого – він став «королем поетів».)
- Хто ж такий Поль Верлен? Яким був його життєвий шлях? (Він був поетом-новатором, а життєвий шлях його складався із злетів і падінь.)
- Що ж показали вам дослідження? Яким був Верлен поетом? Що про нього можна сказати як про людину?

Кожна група називає свої висновки.

«Історики»:

- Верлен – це поет, якого сформувала історія Франції. Він не лишився осторонь подій 1871 року.
- Він ні до чого не призовав, але й клейма не чіплав.
- Його ім'я у списку відомих людей Франції і світу.

«Мистецтвознавці»:

- Верлен – це оригінальний і грішний поет.
- Він був поетом, у якого було багато падінь і злетів.
- Верлен був поетом, що не схожий на інших.

«Музикознавці»

- Верлен – поет, творам якого властива музичність. Ним захоплювалися композитори, багато його віршів покладено на музику. Коли ми шукали матеріали про композитора Дебюссі, довідалися, що на музику поклали слова Верлена композитор Тухманов, Шабріє, Шоссон, Форе.

- Відомий музичний критик А. Готьє-Віллар назвав Дебюссі «Верленом в музиці», який чує голоси, які до нього ніхто не чув.

«Фізіогномісти»

- Думаємо, що наше дослідження співпало з реальним характером Верлена.

- Він, без сумніву, талановитий, інтелектуально багатий, обдарований і сильний.

- Хоч Верлен і вів безконтрольний та розгульний спосіб життя й життя в нього було нелегким, але у літературі він зайняв чільне місце.

«Біографи»

- Його біографія нас шокувала. Виявилось, що він був алкоголіком та разом з тим був проникливим поетом.

- Любив і віддавався любові так само як і поезії.

«Літературознавці»

- Поль Верлен - велична постать французької літератури.

- Поль Верлен - неперевершений поет-лірик, який майстерно розкриває у своїх творах переживання людини.

- Його вірші сприймаються читачами так само, як сприймаються слухачами музичні твори.

Учень 1:

- Працюючи над матеріалами, що знайшла наша група, ми натрапили на вірш Верлена «Самооправдання». Отож, яким він був насправді, як сам оцінив своє життя і прагнув виправдати в ньому скоєне, ми хотіли, щоб зараз ви послухали.

Поль Верлен

Самооправдання

Я странной личностью слыву среди людей: Для некоторых я отъявленный злодей, Другие говорят, что я – кретин убогий, А кое – кто меня возводит в полубоги Или в апостолы. За что такое мне! О Господи, за что? Приличен я вполне, Хотя мне выдержки подчас недоставало.	Вот почему слыву безумцем в мире этом, Хотя я совсем иной, иной по всем приметам. Нелеп я? Может быть. За это кто винит? Да, мне не нужен грим, не нужен реквизит, Мой жест, исполненный веселья и печали, Всегда был искренним, хотя вы замечали, Что он медлителен и холоден подчас.
Познал я радости, но и старался немало. Несчастья, всякий раз вы для меня горьки,	

<p>Хотел я мирно жить, порывам вопреки, Разумно жить хотел, не переступить приличий, Как учат мудрые и как велит обычай Отцов и пращуров. Короче, скорбел, Страдая от своих недостойных дел, Я кровью исходил, униженный, похожий На жалобного раба. Всегда по воле Божьей Раскаивался я, и душу совесть жгла. За все недавние и давние дела, За прихоти свои я расплатился разом. Отныне я живу оглядкою на разум, Который я обрел с приходом зрелых лет Как плод всех радостей, всех горестей, всех бед.</p>	<p>Таков, приятели, мой образ без пре- рас, Таков природный нрав. Вы думаете глыба? Ничуть. Вполне простой, не весь, ко- нечно, ибо Бывает путним. Вам кажется, он прям? О нет. Я человек и не сродни зверям, Безхитростным, прямым медведям ди- кой пуши. Я сердцем не хитрю, лукав язык мой лгущий. Я лгал, конечно лгал, но часто лгать не мог. Есть у меня грехи, не спорю, видит Бог! Пороки тоже есть, о горькая досада! Друзья, но на войне как на войне и на- до Мне многое простить, и надо горячо Любить. Я жду любви. Хочу сказать еще: Меня благословил Господь наш Все- держатель, В слезах раскаянья я искупил свой грех, Я много лучше стал. Я, право, лучше тех, Кто слабости мои столь строго судит ныне. О, Господи, спаси безумца от гордыни!</p>
--	--

Викладач:

Так, поет не загубився у вирії літературного життя. Твори Верлена можуть торкатися душ інших людей, вони примушують кожного читача задуматися над життям не тільки поета, але і своїм особистим.

VI. Підсумок роботи на уроці.

Оцінювання.

Викладач:

- Сьогодні ми познайомилися зі своєрідним життєвим і творчим світом французького поета Поля Верлена, намагалися зрозуміти його незвичайний

стиль життя, поглибили знання про імпресіонізм у мистецтві. Дякую творчим групам за дослідницько-пошукову роботу.

VII. Домашнє завдання.

- Вивчити напам'ять один з віршів Поля Верлена: «Поетичне мистецтво», «Так тихо серце плаче...», виконати письмовий аналіз поезії.
- Індивідуальне завдання. Підготувати повідомлення про життя і творчий шлях Артюра Рембо.

4.10. Розробка відкритого уроку англійської мови з професійним спрямуванням

**Табацька А.В., викладач
Дніпропетровський центр професійної освіти**

Тема: Їмо у ресторані. Меню.

Мета:

- навчальна: навчати застосовувати набуті знання у практичній діяльності; навчати вживати вивчені лексичні одиниці усних та письмових висловлюваннях за темою

«Eatingout»; закріпити знання, формувати вміння професійного спрямування.

- розвивальна: ознайомити учнів з ресторанами Лондона; практикувати учнів в аудіюванні та у відтворенні прослуханого; розвивати навички монологічного та діалогічного мовлення за темою.
- виховна: виховувати культуру мовлення; толерантність; сприяти розширенню кругозору учнів.

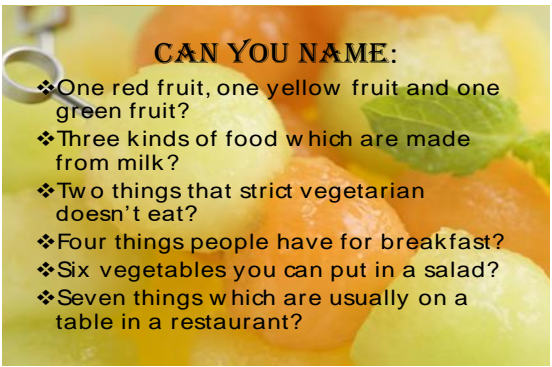

Тип уроку. Урок закріплення і удосконалення знань, умінь і навичок.

Вид уроку. Інтегрований урок з майстрами в/н.

Комплексно – методичне забезпечення: підручник, мультимедійна дошка, роздатковий матеріал, виставка спец. літератури та власних матеріалів.

ПЛАН УРОКУ

- 1. Організаційна частина.**
- 2. Повідомлення теми і задач уроку.**
- 3. Мотивація навчальної діяльності учнів.**
- 4. Актуалізація і корекція опорних знань і умінь.**
- 5. Одержання нових знань і умінь шляхом постановки і рішення проблем, основаних на узагальненні та систематизації набутих знань і умінь.**
- 6. Поетапне обговорення ходу рішення проблеми.**
- 7. Підведення підсумків уроку.**
- 8. Оцінка навчальної діяльності учнів на уроці.**
- 9. Повідомлення д/з.**

Діяльність викладача	Діяльність учнів
<p>I. Організаційна частина.</p> <p>a) Привітання. Greeting.</p> <p>T: -Good morning, students.Glad to see you! How are you today? I'm fine. Thank you! Sit down, please. How are you feeling today?</p>	<p>S: - Good morning, teacher! I'm OK. Thank you. And you?</p> <p>Excellent. Wonderful. So-so. Not so bad. As good as yours. Fine. Because of the weather. I haven't slept enough.</p>
<p>II. Повідомлення теми і задач уроку.</p> <p>a) Foodquestionnaire.</p> <p>T: Let's start our lesson with a food questionnaire.</p> <p>Canyouname: Onered fruit, one yellow fruit and one green fruit? Three kinds of food which are made from milk? Two things that strict vegetarian doesn't eat? Four things people have for breakfast? Six vegetables you can put in a salad? Seven things which are usually on a table in a restaurant?</p> <p>T: Welldone!</p> <p>б) Перевірка домашнього завдання</p> <p>T: Now let's check your hometask. What was your hometask for today?</p>	<p>Учні відповідають на питання.</p> <p>S: Our home task was to prepare a report about famous restaurants in</p>

<p>What famous restaurants in Dnepropetrovsk do you know? Who wants to be the first? T: As you can see, the topic of our lesson is 'EATING OUT AT A RESTAURANT'. Have you ever been to a restaurant? Do you know any English restaurants in London?</p> <p>T: And you will have such a chance at today's lesson! We are going to read an article about the famous restaurants and find out which is the most famous in London and watch a video about it. Then we will make a virtual trip to Jamie Oliver's 'Fifteen' which we have already mentioned before.</p>	<p>Dnepropetrovsk.</p> <p>S: I know 'PuzataKhata', 'Kozachok', 'Zharyu-Paryu', 'Shynok' and many others.</p> <p>S: I've heard about 'Fifteen'. Unfortunately, I don't remember any other restaurants but I'd like to know more.</p>
<p>III. Мотивація навчальної діяльності учнів. T: But before we make a travel let's prepare basically. "You can't make an omelet without breaking eggs". Open your books at page 113, exercise 4 and do the task there. p. 116 – Useful phrases.</p>	<p>Учні працюють з вправами з підручника.</p>
<p>IV. Актуалізація і корекція опорних знань. T: Yesterday I looked through a famous English magazine 'Food and Travel', and I came across an interesting article about top five the most famous Cookery Schools which are restaurants at the same time. I brought this article for you. I suggest you to have a look at it, too. As you can see we can find the most useful information about these restaurants: an address, a web site, specialties of the house. T: So you see that Jamie Oliver's restaurant is</p>	<p>Учні читають статтю і приходять до висновку, що найкращим є ресторан Джеймі Олівера «Fifteen».</p>

on the first place as the most popular nowadays, and that's why we will make a virtual trip to this particular restaurant.

Look at the screen, please. These are the questions you will have to answer after watching the following video.

Questions

What anniversary does 'Fifteen' celebrate?

What kind of restaurant is it?

Would you like to visit "Fifteen"?

Would you like to have practice in such kind of restaurant? Why?

What do customers say about the food in Fifteen?

T: Let's imagine that we are in London on 15 Westland Place, Old Street, London at 'Fifteen'.

T: So let's answer the questions.

V. Одержання нових знань і умінь шляхом постановки рішення і проблем, заснованих на узагальненні та систематизації набутих знань і умінь.

T: Now we are going to watch a sketch.

I'll ask the participants to take their places.

And the viewers will have to unite in two groups.

The task for the first group will be to watch a sketch and write down the names of the utensils.

The task for the second group will be to write down the names of food.

Waiter: Good afternoon! Welcome to 'Fifteen'!

S2: Good afternoon! Table for two!

W: Where would you like to sit?

S2: We'd like to sit in the centre of the hall.

W: Follow me, please.

S1: Could we see the menu?

W: Certainly! Here it is. What would you like to order?

S1: I'm not sure. I cannot decide.

W: Oh, if I were you, I'd have Greek salad.

S2: That's a wonderful choice! Two Greek salads, please.

Учні дивляться відео та відповідають на запитання викладача.

Учні переглядають сценку, виконуючи завдання викладача. Після перегляду викладач разом з учнями перевіряє результати.

Кухар

Я отримав замовлення – два Грецьких салати. Я приготував всі інг-

W: Would you like anything to drink?

S1: Sure. One apple and one orange juice, please.

W: Will you want a dessert?

S2: We can't decide between cheese cake and apple tart.

S1: What do you recommend?

W: Cheesecake. It's a specialty of the house.

S1: That sounds fine. Let's try it.

W: I'll be back with your order in a few minutes.

Діяльність кухаря

Cook

I received an order for two Greek salads. I have prepared all the ingredients beforehand. I have chopped fresh tomatoes, cucumbers, bell pepper and cheese into small dices. I have sliced an onion, too.

We also need salt, pepper, olive oil, olives and black olives.

First mix the vegetables and cheese with olives and black olives, add some salt and pepper to taste.

Put the lettuce leaves on the serving plate and lay out mixed vegetables in a heap. Put cheese on the top and sprinkle with olive oil. Decorate the salad with greenery and serve.

Bon appetite

Діяльність кондитера

Confectioner

C: I received an order for two Cheesecakes. I've prepared all the ingredients beforehand. 1 pack of biscuits, cocoa powder, 350 g of curds, 350 g of confectionary cream (30 % fatness), 150g of sugar, 20ml of lemon fresh, 20g of gelatin, 1 pack of jelly, 80g of butter and 200g of strawberries or raspberries. I've whisked cream and sugar.

T: From the history of "Cheesecake". Cheesecake is a dish of the European and American cuisine. It's a dessert which contains cheese. First "Cheesecakes" appeared in

редієнти завчасно. Я порізав свіжі помідори, огірки, перець і сир кубиками. Також на шинкував лук. Також нам знадобиться сіль, перець, оливкова олія, оливки та маслини. Спочатку перемішуємо овочі та сир з оливками та маслинами, додаємо сіль і перець за смаком.

Покладіть листя салату на тарілку для подачі і викладіть овочі. Наверх покладіть сир і полийте оливковою олією.

Прикрасьте салат зеленню і подавайте. Смачного!

Кондитер

Я отримав замовлення – два Чізкейка. Я приготував всі інгредієнти завчасно.

1 пачка печива, какао, 350 г творага, 350 г кондитерських вершків (жирність 30%), 150 г цукру, 20 мл лимонного фрешу, 20 г желатину, 1 пачку желе, 80 г масла і 200 г полуниці.

Я збиваю вершки і цукор.

<p>ancient Greece. Cheesecakes are made of Philadelphia cheese. They also use sugar, eggs, cream and fruit. In Britain they don't bake, but they cool down this dessert in the fridge.</p> <p>They say that first cheesecake was prepared in New York in the beginning of the 20th century. But the recipe of this dentist was thought of ancient Greeks some thousands years ago.</p> <p>C: Add pureed curds and melted gelatin, mix until it smooth. Lay out into the form, decorate with berries on top and carefully pour over with jelly. On the bottom of the form put shredded biscuits with cocoa powder and melted butter. Put in the fridge for an hour. Enjoy your meal!</p> <p>W: Here is your order. S1: Thanks. W: Enjoy your meal! S2: May we have the bill, please? W: Of course. Here it is. S1: Do you accept the credit cards? W: Sure. S1: Thank you.</p>	<p>В: З історії «Чізкейка». Чізкейк це страва Європейської та Американської кухні. Це десерт із сиру. На початку «Чізкейки» виникли у давній Греції. Чізкейки роблять із сиру Філадельфія. Також використовують цукор, яйця, вершки і фрукти. В Британії не випікають, а охолоджують цей десерт в холодильнику. Кажуть, що перший Чізкейк був приготований в Нью Йорку на початку 20 ст. Але рецепт цього лакомства був придуманий Греками декілька тисяч років назад.</p> <p>К: Додаю протертий творог і розтопленій желатин, перемішую до однорідної маси. Викладаю у форму, прикрашаю ягодами зверху і обережно заливаю желе. На дно форми кладу печиво з какао і топленим маслом. Ставлю в холодильник на час. Насолоджуйтесь!</p>
<p>VI. Поетапне обговорення ходу рішення проблеми.</p> <p>“The proof of the pudding is in the eating”.</p> <p>T: Dear students! Your task was to write down the names of utensils and food. Who wants to be the first?</p> <p>Do you remember what ingredients you need to prepare Greek salad (Cheesecake)?</p> <p>What juice did the clients order?</p> <p>Did you like the sketch? Why?</p> <p>“Tastes differ”.</p>	<p>Учні відповідають на питання.</p>
<p>VII. Підведення підсумків уроку.</p> <p>Food Quiz</p> <p>T: Our next task is the Food Quiz. Look at the board and choose the correct answer.</p> <p>1) I must have a drink. I'm ... a) dirty b) hungry c) thirsty d) thirty</p>	<p>Учні читають речення з правильним варіантом відповіді.</p>

<p>2) Look into the oven and see if the ... is ready. a) cake b) soup c) vegetables d) carrots</p> <p>3) This isn't very sweet. I'll add some more... a) salt b) pepper c) vegetables d) oil</p> <p>4) I think I'll have... for dessert. a) spaghetti b) apple pie c) steak d) soup</p> <p>5) I'd like my...rare please. a) chicken b) toast c) steak d) salad</p> <p>6) All he wants are two thin ...of roast beef. a) legs b) wings c) crusts d) slices</p> <p>7) Is it alright if I pay...cheque? a) by b) in c) with d) on</p> <p>8) I'm so... Can I have something to eat? a) hungry b) angry c) thirsty d) sweet</p> <p>9) Let's ask the waiter to bring us the... once more. a) card b) ticket c) menu d) dishes</p> <p>10) Would you like ham and... for breakfast? a) butter b) eggs c) steak d) donuts</p>	
<p>VIII. Оцінка навчальної діяльності. T: So, pupils. We all worked hard today and I thank you all for your work. You are the best! At the end of our lesson I suggest you to complete this beginnings with your own ideas: On the lesson: I've learned... It wasn't easy... I remembered... I'll try to... I would like to...</p>	<p style="text-align: center;">COMPLETE WITH YOUR OWN IDEAS</p> <p>On the lesson: I've learned... It wasn't easy... I remembered... I'll try to... I would like to...</p>
<p>IX. Повідомлення д/з. T: Your homework for the next lesson will be to translate the article which we have read on our lesson. T: I'd like to finish our lesson with the English proverb "No bees, no honey; no work, no money!"</p>	

FOOD AND TRAVEL

1. Jamie Oliver's Fifteen restaurant

15 Westland Place, Old Street, London N1 7LP

<http://www.fifteen.net>

Jamie Oliver's Fifteen is a 'non-profit' restaurant, bar and charity near Old Street in Islington, London. They cook elegant, rustic, honest food that flicks your senses from classic, nostalgic flavours to new, inspired dishes cooked by super-skilled young minds. With a buzzing cocktail bar and a kitchen led by Robbin Holmgren.

Specialities: Bread Making, Cocktails, Vegetable dishes, Puddings.

2. Kent Cookery School

Mersham-le-hatch Business Village, Hythe Road, Ashford, Kent, TN25 6NH
www.kentcookeryschool.co.uk

This school is also called 'The Garden of England'. Founded by Stephanie and Douglas Wanstall. The Secret Garden comprises an award-winning restaurant, bakery, pantry and events catering outfit as well as a Cookery School which, in its own 'shabby chic' style, offers the 'best of outside in'. Courses in the purpose-built kitchen tend to reflect the setting and time of year.

Specialities: *Bread Making, Children's courses, Fish&Seafood, Global Cuisines, Pastry, Cakes and Puddings.*

3. Newlyn's Cookery School

Lodge Farm, Hook, Hampshire, RG29 1HA
<http://newlyn-farmshop.co.uk>

Above the farm shop and beneath a barn-like roof is a roomy cookery school offering hands-on classes for up to 12 people and demos for 20. There's a wide range of courses on offer from tapas and Thai to classes for children, men only and singles. All produce is sourced from Hampshire and has a real field-to-fork feel.

Specialities: *Butchery, Canapés&Dinner Parties, Children's courses, Fish&Seafood, Knife Skills.*

4. Eckington Manor Cookery School

Hammock Road, Eckington, Worcestershire, WR10 3BJ
www.eckingtonmanorcookeryschool.co.uk

Set in Evesham Vale, the so-called Bread Basket of England, home to terrific asparagus and strawberries, Eckington Manor Cookery School offers an extensive range of themed hands-on courses and demonstrations in its state-of-the-art kitchen.

Specialities: *Aga, Bread Making, Children's courses, Global Cuisine, Knife Skills.*

5. The Cooking Academy

Silverwood, London Road, Rickmansworth, Hertfordshire, WD3 1JR
www.thecookingacademy.co.uk

The Cooking Academy places health and nutrition at the heart of its teaching. Kumud Gandhi, who established the school in her homely kitchen in 2007, trained in food science and keenly extols the virtues of the full sensory and health benefits of what we eat. Each of the eclectic range of classes, including Vietnamese, Middle Eastern and Indian cookery, has a vegetarian alternative and starts with an introduction to the herbs and spices to be used during the day.

Specialities: *Advanced Chef Skills, Bread Making, Canapés & Dinner Parties, Global Cuisines, Pastry, Cakes and Puddings.*

Розділ 5. Адреси передового досвіду

5.1. Педагогічний досвід педагогів ПТНЗ області

Викладачам математики	Остренко Л.Л., викладач Дніпродзержинського професійного ліцею Євтушенко О.В., викладач Криворізького навчально-виробничого центру Перепада Т.П., викладач Нікопольського професійного ліцею Чорна Ю.С., викладач ВПУ №17 Дядькова Л.М., викладач Дніпропетровського центру професійно-технічної освіти
Викладачам фізики	Каплун О.С., викладач Дніпропетровського професійного залізничного ліцею Климова Н.Л., викладач Дніпродзержинського центру підготовки та перепідготовки робітничих кадрів будівництва та автотранспорту Пугачова І.О., викладач Марганецького професійного ліцею Мордовець С.В., викладач Криворізького центру підготовки та перепідготовки робітничих кадрів будівельної галузі Шорохова О.А., викладач ПТУ №74
Викладачам хімії	Шишка нова Г.М., Герасимова С.А., викладачі Дніпропетровського регіонального центру ПТО Животова С.Г., викладач Дніпропетровського центру професійно-технічної освіти Веселова Т.Б., викладач Криворізького професійного гірничо-технологічного ліцею Чернега Н.А., викладач Криворізького професійного ліцею Русанова С.Г., викладач Томаківського професійного аграрного ліцею
Викладачам та майстрам в/н за напрямком ресторанний сервіс	Слюсарєва О.В., старший майстер Криворізького центру професійної освіти робітничих кадрів торгівлі та ресторанного сервісу Письмоченко Світлана Миколаївна, викладач Криворізького центру професійної освіти робітничих кадрів торгівлі та ресторанного сервісу Баранник Р.П., викладач Дніпродзержинського центру підготовки та перепідготовки робітничих кадрів Гук Тетяна Вікторівна, викладач Дніпродзержинського центру підготовки та перепідготовки робітничих кадрів Брага О.Ю., майстер в/н Дніпродзержинського центру підготовки та перепідготовки робітничих кадрів
Викладачам та майстрам в/н за напрямком торгівля	Івахнюк Галина Юрївна, методист Криворізького центру професійної освіти робітничих кадрів торгівлі та ресторанного сервісу Кільчинська Л.Л., викладач Дніпродзержинського центру підготовки та перепідготовки робітничих кадрів Єщенко Н.П., майстер в/н Дніпродзержинського центру підготовки та перепідготовки робітничих кадрів

Викладачам та майстрам в/н за напрямком побут	Фундурат І.І., майстер в/н Дніпродзержинського центру підготовки та перепідготовки робітничих кадрів Грінь А.В., майстер в/н Дніпродзержинського центру підготовки та перепідготовки робітничих кадрів Садикова М.Р., майстер в/н Дніпродзержинського центру підготовки та перепідготовки робітничих кадрів
Викладачам української мови та літератури	1. Семенова Надія Іванівна,, Дніпропетровський регіональний центр професійно-технічної освіти. 2.Резніченко Тетяна Миколаївна, Дніпропетровське вище професійне училище будівництва 3.Звірко Тетяна Миколаївна, Дніпродзержинське вище професійне училище 4. Колесник Лариса Анатоліївна, ПТУ №6 5. Петровська Інна Олегівна, Марганецькиц професійний ліцей
Викладачам зарубіжної літератури	1.Люшечкіна Олена Василівна, Дніпродзержинський професійний ліцей 2. Лук'яненко Олександра Ігорівна, ВПУ №17
Викладачам англійської мови	1. Шевченко Ніна Василівна, Дніпропетровський регіональний центр професійно-технічної освіти. (англ./ нім. мови) 2. Науменко Тетяна Анатоліївна, ПТУ №6 3.Кутєпова Таміла Віталіївна, Дніпродзержинський центр підготовки та перепідготовки робітничих кадрів 4. Козиряцька Вікторія Петрівна, Томаківський професійний аграрний ліцей (нім. мова)
Викладачам історії	Дерій Зоя Вікторівна, Орджонікідзевське професійно-технічне училище. Досвід краєзнавчої роботи
Викладачам суспільних дисциплін	Швидка Олена Миколаївна, Дніпропетровський регіональний центр професійно-технічної освіти. Досвід застосування інтерактивних технологій та особистісно-орієнтованого, інтегрованого підходів викладання історії і правознавства.
Викладачам правових дисциплін	Вареник Надія Петрівна, Нікопольський центр професійної освіти, Досвід проведення позаурочних заходів (Тиждень права)

Розділ 6. Путівник надання методичної допомоги

6.1. Методисти НМЦ ПТО – на допомогу педпрацівникам ПТНЗ (напрями роботи, контактні телефони)

ПІБ методиста	Напрямок методичного супроводу	Контактні телефони
Безценна Тетяна Михайлівна	Методичний супровід професій промисловості	31-25-82, 32-08-97 067-630-68-76
Красильников Андрій В'ячеславович	Методичний супровід професій будівництва	31-25-82, 32-08-97 067-714-45-87
Гришаєва Олена Вікторівна	Методичний супровід професій сфери послуг.(детально додається) Методичний супровід природничо-математичних дисциплін. Методичне забезпечення предмету «Охорона праці»	31-25-82, 32-08-97 066-575-11-46, 097-758-41-53
Набоков Микола Федорович	Методичний супровід професій с/г напрямку	31-25-82, 32-08-97 067-493-32-20
Кузь Тамара Григорівна	Методичний супровід викладання української мови та літератури	31-25-82, 32-08-97 096-007-96-94
Подчезерцева Людмила Іванівна	Методичний супровід викладання іноземних мов	31-25-82, 32-08-97 098-208-74-27
Муха Наталія Олексіївна	Методичний супровід вмкладання суспільних дисциплін	31-25-82, 32-08-97 095-932-88-73
Олійник Любова Олексіївна	Організація роботи з підвищення кваліфікації педпрацівників, керівних кадрів	31-25-82, 32-08-97 095-026-41-65
Головченко Світлана Василівна	Методичний супровід організації профорієнтаційної роботи в ПТНЗ області	31-25-82, 32-85-26 095-388-12-77 097-239-18-63
Буравов Станіслав Станіславович	Методичний супровід викладання фізичної культури. Координація роботи ПТНЗ з виховної та соціальної роботи	31-25-82, 32-85-26 067-168-12-27
Піковець Лариса Григорівна	Методичний супровід роботи ПТНЗ з пільговими категоріями учнів. Методичний супровід роботи соціальних педагогів та психологів ПТНЗ області	31-25-82, 32-85-26 098-287-25-07

Презентація можливостей надання практичної допомоги молодим спеціалістам методистом Гришаєвою О.В.

Напрямами моєї роботи є методичний супровід професій

- побуту (перукар, манікюрник, педикюрник, візажист, косметик),
- легкої промисловості (швачка, кравець, закрійник),
- ресторанного сервісу (кухар, кондитер, пекар, офіціант, бармен, майстер ресторанного обслуговування),
- банківського обслуговування та торгівлі (касир (в банку), продавець продтоварів, продавець не продтоварів, контролер-касир)

Чим можу бути корисна:

- консультування з питань законодавчих та нормативно-правових актів в сфері ПТО;
- допомога в розробці робочих навчальних програм, поурочно-тематичного планування, потемних критеріїв оцінювання;
- допомога в розробці планів уроків;
- допомога в розробці інструкційно-технологічної документації;
- методичні підказки щодо активізації учнів на різних етапах уроку та щодо роботи з учнями, які мають низьку мотивацію для навчання;
- допомога в складанні переліків пробних кваліфікаційних робіт;
- допомога в оформленні документації для організованого початку та закінчення виробничої практики;
- допомога в оформленні документації для організованого проведення поетапної та державної кваліфікаційної атестації;
- допомога в організації підходів до розробки реальної творчої дипломної роботи учнями ПТНЗ.

Форми співпраці:

- індивідуальне консультування в телефонному, он-лайн режимах;
- інформація по методиці, дидактиці, психології, інноваційним підходам до організації уроків на особистому сайті <http://methodist.teplovod.dp.ua/> ;
- є можливість задавати питання, які Вас цікавлять через форум сайту <http://methodist.teplovod.dp.ua/> або через особисту електронну адресу grischaeva_elena@i.ua;
- семінари, вебінари, відео консультування за вашим особистим запитом;
- хмарне середовище для педагогів, які готують робітничі кадри за професією «Контролер-касир» <https://drive.google.com/drive/folders/0B5LIvXhQmaWGVkN4U3Rub3FCZkE?usp=sharing>
- хмарне середовище для педагогів, які готують робітничі кадри за професією «Кухар» <https://1drv.ms/f/s!ApaynC-A81-8hiIWEsREIN7cYoHW>

Контакти:

Гришаєва Олена Вікторівна

Тел. 31-25-81, 066-575-11-46, 097-758-41-53

e-mail: grischaeva_elena@i.ua